

869

ELS PARTITS NACIONALS A CATALUNYA

MIQUEL CAMINAL BADIA

*"El que realment importa són les persones,
però això no significa que jo importi gran cosa"*

Karl R. Popper (1944)

En record dels pares, Roser i Josep

A Anna

/

INDEX GENERAL

INTRODUCCIO.....	1
EL NACIONALISME.....	4
<u>El nacionalisme com a ideologia</u>	6
<u>La nació política i la nació cultural</u>	10
<u>La nació jurídica</u>	18
<u>El nacionalisme i la relació entre les tres accepcions del concepte nació</u>	23
LES NACIONS POLITIQUES.....	30
<u>Les fissures de la nació política</u>	32
<u>La nació política i la nació socialista</u>	33
<u>Liberalisme, socialisme, nacionalisme</u>	42
<u>Nacionalisme i federalisme</u>	45
NACIONALISME I DEMOCRACIA DE PARTITS.....	49
<u>Els partits nacionals</u>	51
<u>Les dues condicions del partit nacional</u>	53
<u>Estat plurinacional i partits nacionals</u>	57
<u>L'autodeterminació i els partits nacionals</u>	63

<u>Partits nacionals i sistemes de partits</u>	70
<u>Estat compost, plurinacionalitat i sistemes de partits</u>	75

ELS PARTITS NACIONALS A CATALUNYA

<u>El catalanisme polític</u>	82
<u>Catalanisme, nació i partits nacionals</u>	101
<u>Partits nacionals i sistema de partits (1901-1923)</u>	115
<u>Els partits nacionals i l'autonomia política (1931-1936)</u>	127

LA DEMOCRACIA, L'AUTONOMIA I ELS PARTITS CATALANISTES DESPRES DE 1975.....132

<u>L'hegemonia del pujolisme</u>	141
<u>Punt d'inflexió: el rebrotament del nacionalisme</u>	148
<u>El model d'Estat i la cruïlla del catalanisme</u>	153
<u>La balança pujolista en la política espanyola</u>	156
<u>El terratrèmol de la tardor 96: es clou una època?</u>	186

PARTITS NACIONALS I SISTEMA DE PARTITS A LA CATALUNYA DELS ANYS 90

<u>La identitat nacional en els estatuts i en els principis ideològics dels partits polítics amb representació al Parlament de Catalunya</u>	203
--	-----

<u>Partits nacionals i política d'aliances a Catalunya</u>	244
<u>Creuament d'identitats en el sistema de partits català</u>	254
<u>Partits nacionals, partits estatals i sistemes de partits</u>	262
 CONCLUSIONS.....	 289
 BIBLIOGRAFIA.....	 292

INTRODUCCIO

Des de fa anys he anat donant voltes a la singularitat del catalanisme en relació amb altres nacionalismes i, especialment, amb l'interès que té sobre dues qüestions: 1) la complementarietat entre l'afirmació nacional catalana i la implicació democràtica en la política general de l'Estat; 2) la figura clau dels partits nacionals catalans per comprendre Catalunya com a nació política plural, i la seva pervivència com a societat-nació, per damunt del seu reconeixement jurídic i institucional.

Es clar que estic proposant un concepte de partit nacional entre els conceptes clàssics de partits estatals-nacionals i partits nacionalistes. La raó és que un partit nacional (al marge de quin sigui el seu projecte polític: autonomista, federalista, nacionalista) parteix d'una realitat nacional que l'identifica políticament i delimita orgànicament, però no renuncia, ans al contrari, a la seva implicació en la política estatal, que també considera pròpia. No és, doncs, un partit nacionalista *strictu sensu*, (tot i que els dos conceptes són o poden ser complementaris), ja que aquest veu en l'Estat "aliè" una realitat forània i imposada, amb la qual hi té una relació *resistencial* fins a la consecució dels objectius nacionals propis.

Els partits nacionals que sí s'impliquen *positivament* en la política general de l'Estat plantegen, en la doble tradició federalista i particularista-nacionalista del catalanisme polític, dos problemes subsegüents: 1) l'articulació política i orgànica amb altres forces polítiques d'àmbit estatal o d'altres àmbits nacionals dins l'Estat; 2) la manera com el partit nacional participa en la política estatal en el cas que no tingui cap vinculació orgànica amb altres forces polítiques

nacionals i estatals. La complexitat, i a voltes conflictivitat, de les relacions entre PSOE i PSC, o bé entre IU i IC, formen part del primer problema. La implicació de CiU en la política general de l'Estat, i la possibilitat d'ésser una minoria nacional *territorial* determinant en la formació de majories absolutes i en l'estabilitat governamental, forma part del segon problema.

S'ha de tenir en compte que l'Estat-nació en la seva concepció clàssica es vertebra per mitjà d'un sistema de partits únic d'àmbit estatal, que és compatible amb una organització territorial d'un Estat unitari, o bé compost. Per consegüent, sembla a primera vista una anomia o biaix el fet que es pugui plantejar en un Estat l'existència d'una Federació de partits, o bé la presència de partits nacionalistes, que poden ser tan determinants en la política estatal com un partit "frontissa" liberal entre conservadors i socialistes. Tanmateix, és lògic que en un Estat plurinacional això sigui perfectament normal i compatible amb el bon funcionament de les institucions. Però no deu ser tan senzill de normalitzar quan es produeixen en la pràctica tendències centrípetes o centrifugadores (segons els casos i situacions) que, fins i tot, s'alimenten mútuament. En el fons hi ha una qüestió que no s'ha resolt: es tan normal i necessària la pluralitat ideològico-política d'un sistema de partits en un Estat democràtic, com més difícil d'assumir la pluralitat nacional-territorial, encavalcada sobre la mateixa pluralitat ideològica.

En la realització d'aquest treball he considerat necessari aclarir prèviament quin és el marc conceptual i teòric dins del qual situo la investigació. També, m'ha semblat imprescindible explicar els orígens i l'evolució del catalanisme polític, l'aparició dels partits nacionals a Catalunya i la seva evolució al llarg del segle XX. Finalment analitzo els partits polítics catalans amb representació

parlamentària, a partir dels seus propis textos, pràctica política i posició en relació a la identitat nacional i l'autogovern.

No vull acabar aquestes ratlles d'introducció sense agrair a la Fundació Bofill el seu ajut per a la realització d'aquesta investigació. A J.A. González Casanova i a Isidre Molas que han tingut l'amabilitat de seguir i comentar-me les diferents parts d'aquest estudi. També a companys professors del departament i de l'àrea de ciència política que han acceptat de bon grat fer una lectura crítica de part o de tot el treball. L'agraïment més sentit és per a Jordi Porta, director de la Fundació Jaume Bofill, per la seva paciència i, sobretot, per la seva ajuda i aportació en el debat que hem anat tenint al llarg d'aquest treball d'investigació.

Barcelona, gener de 1997.

EL NACIONALISME

"L'era del nacionalisme no ha acabat i, tanmateix, hem entrat en una fase de neonacionalisme. En cap altre temps s'ha mostrat tan clarament com en els nostres dies, quan sistemes i ideologies esclaten a l'entorn nostre i el nacionalisme brilla arreu amb tanta energia com sempre, en mig de l'esclat i la confusió. Forces sorgides centúries enrera continuen donant forma als destins de la humanitat al final del segle XX. La nostra capacitat per trobar-hi el sentit a la seva relació amb la realitat que ens envolta depèn de la nostra comprensió sobre els seus orígens." (Liah Greenfeld, 1992).

El fenomen dels nacionalismes torna a estar a primera plana. De fet no ha deixat mai d'ésser una qüestió d'actualitat ja que és consubstancial a la mateixa formació i evolució de l'Estat modern. Els conflictes nacionals dins dels Estats o entre els Estats han estat la nota característica dels darrers dos segles, quan el model d'Estat-nació esdevé la forma general en què s'organitzen les societats. Els nacionalismes existiran mentre es mantingui vigent en la història l'actual model d'Estat nacional. Es més, s'han manifestat i es manifestaran amb especial virulència en èpoques de crisi quan trontollen altres identitats ideològiques.

Durant molt temps i amb l'aval de diversos autors, des de Lord Acton a Elie Kedourie, s'ha restringit el concepte nacionalisme per referir-se als nacionalismes d'arrel etno-cultural, o bé per circumscriure'l als Estats col·lectivistes o autoritaris utilitzant-lo com instrument *patriòtic* de submissió i suport de les respectives poblacions, però es desmarcava dels Estats de tradició liberal-democràtica. Kedourie arriba a escriure que "Gran Bretanya i EUA són Estats on es desconeix el nacionalisme" a *Nationalism* (pàg. 119,

1984). Les aportacions teòriques d'altres autors, Gellner i Greenfeld especialment, han establert les bases d'una concepció més general del nacionalisme que abasta les diferents vies històriques que ha pres la formació i evolució de l'Estat modern. Perquè el nacionalisme és un dels fenòmens que identifica i expressa l'era de la modernitat. Es podria dir, imaginàriament, que el dia que un estadista va delimitar el territori del seu Estat i va dictar a continuació que tots i cadascun dels habitants d'aquell territori quedaven subjectes al seu poder la nació va ser concebuda. En el moment que part d'aquests habitants van fer valer el seu dret a defensar directament o per mitjà de representants els seus interessos la nació neixia. I quan aquest dret es va anar estenent al conjunt de la ciutadania la nació va accedir a la seva plenitud com a poble. Aquest és el primer nacionalisme d'arrel liberal o cívica, sense el qual no es poden comprendre els *altres* nacionalismes. Les nacions modernes britànica o francesa precedeixen les altres nacions i són, successivament, mirall i *ressentiment* d'altres com les colònies americanes envers Gran Bretanya, o bé Alemanya i Rússia envers França, que també esdevindran Estats nacionals. El nacionalisme, sigui quina sigui la seva arrel, es manifesta per la voluntat d'ésser Estat des de la consciència de sentir-se nació.

Es essencial, per tant, no circumscriure el concepte *nacionalisme* als nacionalismes d'arrel etno-cultural, o bé als moviments nacionalistes no estatals, des dels que tenen per objectiu l'assoliment de la independència fins als que pretenen un model diferent d'organització territorial de l'Estat, basat en l'autonomia, el federalisme o la confederació. El nacionalisme es vincula primerament i fonamentalment amb la mateixa realitat de l'Estat. Qualsevol dels Estats existents al món ha fomentat, en major o menor grau, la identitat estatal-nacional de les seves poblacions. Fos quin fos el sistema polític, fos quin

fos el model territorial de l'Estat, s'han realitzat grans esforços perquè els ciutadans se sentissin identificats amb l'Estat-Nació, més enllà de la seva pertinença obligada pel dret. Es per això que el nacionalisme és un fenomen modern, nascut a l'entorn i en relació amb l'Estat.

Existeix una relació de contra-posició entre nacionalismes estatals-nacionals i els altres nacionalismes i, també, entre nacionalismes ofensius i nacionalismes defensius. Uns i altres tenen el mateix objectiu des de punts de partida oposats: *de cada Estat una nació, a cada nació un Estat*. Són els primers, però, els que han realitzat les seves aspiracions en l'Estat-Nació. Els grans nacionalismes del segle XX han estat el britànic, el nordamericà, el germànic, el japonès, el rus, el xinès, etc; són els que han definit l'ordre internacional i els que s'han confrontat amb justificacions ideològiques només parcialment certes. Al darrera de la contraposició llibertat-feixisme, socialisme-liberalisme hi ha hagut una efectiva confrontació d'interessos estatals-nacionals.

EL NACIONALISME COM A IDEOLOGIA

El nacionalisme és una ideologia amb característiques molt diferents en comparació amb les ideologies que podríem qualificar com a clàssiques. Socialisme, liberalisme, conservadorisme i d'altres "ismes" contesten el còm es governa o s'hauria de governar una societat en tots els àmbits i, per consegüent, quina és o hauria d'ésser la relació entre individu i societat, entre individu i Estat. El nacionalisme respon, primer que tot, a la pregunta sobre *qui* ha d'ésser objecte de govern. Estableix una identitat entre individu i societat. D'aquí que tots els nacionalismes facin referència al sentiment de pertànyer a una col·lectivitat. I, en la mida que aquest sentiment es relacioni

amb el problema del govern sobre un territori determinat, sorgirà la seva immensa força política com a legitimació del poder. Així ens trobem en dos factors essencials per comprendre la ideologia nacionalista: la identitat i el caràcter polític que pren en el mateix moment que esdevé *font* de poder. La força política del nacionalisme rau preeminentment en la seva capacitat per crear un sentit d'identitat (M. Guibernau, 1996; pàg. 159-160). En aquest sentit, es podria dir que el nacionalisme constitueix una mena de religió (nacional) de l'Estat modern. No és casualitat que la religió hagi estat un element cabdal d'identitat nacional en la formació dels Estats moderns a Espanya, a Anglaterra, etc; o de manteniment de la identitat nacional front els poderosos Estats veïns, com ha estat el cas de Polònia; o de defensa de la pròpia identitat front l'expansió imperialista, com és el cas de l'islam; o de pervivència d'una collectivitat nacional dispersa pel món durant segles fins el seu retorn a Israel. El nacionalisme és la identitat de les societats modernes, i aquesta part d'irracionalitat que conté, i que afecta molt directament al propi "jo" en relació al "no jo", li'n dóna una gran capacitat mobilitzadora sobre tots aquells que participen d'un mateix sentiment nacional.

Tanmateix, cal diferenciar el sentiment de pertànyer a una collectivitat de la raó de pertànyer a la mateixa. El nacionalisme no és únicament un sentiment de pertinença. En primer terme, és resultat d'un procés històric vinculat a la formació de la nació moderna. La primera resposta a la pregunta sobre el qui ha d'ésser objecte de govern ha de venir de la raó i de la historicitat de la nació. No es pot oblidar en cap moment que el nacionalisme és una ideologia moderna i que la seva raó de ser es relaciona indissolublement amb la raó de ser de l'Estat modern (L.Tivey, 1987). En l'origen del nacionalisme han d'haver-hi, doncs, raons objectives que fonamenten la identitat de la nació.

L'anàlisi històrica ens donarà respostes plurals en la formació de les nacions modernes, que es correspondran amb les característiques específiques de cada procés històric (L. Greenfeld, 1992; J. R. Llobera, 1994), i que poden justificar la unitat nacional en base a la identitat de cultura, o en la voluntat política, o en la realitat jurídica de l'Estat. En tots els casos estem davant de la formació d'economies nacionals, d'una nova realitat econòmica definida pel pas del feudalisme al capitalisme.

El nacionalisme no existiria sense aquests requisits històrics que són la base de la seva eclosió en els segles XIX-XX i de l'extensió de l'Estat nacional arreu del món. Es convenient no confondre els precedents del nacionalisme, que es vinculen amb la formació i evolució de la nació moderna, amb la seva plenitud com a ideologia que es desenvolupa en els darrers dos segles (Orridge, 1987). Els primers teoritzadors de l'Estat nacional són justificadors de l'Estat com a unitat de poder sobirà més que defensors de la unitat nacional (Hintze, 1968). Maquiavel, Hobbes, o Bodin plantegen a partir de realitats distintes la necessitat de l'Estat sobirà com a unitat de poder. La identitat de la nació o la unitat nacional és una conseqüència, i no una qüestió prèvia, de la unitat estatal. El Príncep com a subjecte constituent de l'Estat, en Maquiavel, o el sobirà, sigui el monarca o l'assemblea, en Hobbes, com expressió de l'Estat constituït, són reflexe d'un contracte d'Estat, no d'un contracte nacional.

Però, el nacionalisme és la conseqüència final de les premisses conceptuals que aquests autors estableixen. No és una casualitat la recuperació de Maquiavel per part de Hegel i, sobretot, Fichte (Abendroth, 1968). Perquè en la base del contracte d'Estat s'hi troba la creació de la nació moderna com a superació de la poliarquia medieval, i de la universalitat de l'església. La consolidació de les

monarquies nacionals es realitza sobre la reunió de la pluralitat de poders territorials i la dissolució progressiva de llurs institucions medievals. Les causes d'aquest procés cal buscar-les en les transformacions econòmiques vinculades a la revolució comercial pels grans descobriments dels segles XV-XVI, l'obertura de nous mercats i la necessitat de definir i protegir el mercat nacional.

En aquest món nou, tothom és igual davant del sobirà i aquest té el deure de protegir les vides, béns i propietats dels seus súbdits. Tanmateix, l'individu que ha conquerit o ha vist reconegut el seu dret a l'autodeterminació, es troba lliurement sol davant del sobirà i sense un punt de referència o d'identitat col·lectiva. Perquè l'Estat com a poder sobirà és, necessàriament, un tercer que se situa al marge i per damunt dels individus. Quina és, doncs, la col·lectivitat moderna que ha substituït a les col·lectivitats medievals? Locke no resoldrà aquesta qüestió en donar prioritat a la legitimació del poder sobirà davant la potencial arbitrietat de la Monarquia absoluta. La cessió de poders per part de tots i cadascun dels individus a l'Estat, havia de tenir la garantia de la divisió de l'Estat en una pluralitat de poders entre els quals el Parlament esdevenia el poder suprem, expressió del consens dels individus que, alhora, mantenien el dret a la resistència. Tampoc Rousseau contestarà suficientment la pregunta plantejada en propugnar un contracte social, permanentment en entredit, fonamentat en la sobirania absoluta i intransferible dels individus. Fins i tot, Kant, que planteja l'autodeterminació de l'individu en el marc d'una llei universal de llibertat, no va més enllà d'establir les bases d'un Estat de dret en el sentit de delimitar l'ús de la llibertat. En tots els casos, la preocupació central es troba en com fer compatible la llibertat de la persona, la seva autodeterminació, amb el necessari govern de la col·lectivitat en què s'integra.

LA NACIO POLITICA I LA NACIO CULTURAL

La pregunta que continua sense resposta és la identitat de la col·lectivitat moderna en la qual ha de desenvolupar-se i ésser protegida la llibertat dels individus. ¿Quines són les raons que justifiquen unes delimitacions i no unes altres d'una col·lectivitat organitzada en Estat independent? La història com anàlisi dels canvis en les relacions econòmiques, de la divisió social del treball, de les relacions de propietat, de producció i distribució de mercaderies, ens explica les causes que originen les societats modernes però no les raons que les justifiquen (Gellner, 1988).

El principi bàsic a tenir en compte a l'hora de definir les col·lectivitats modernes, i que sí han establert els autors esmentats, és la centralitat de l'individu en la societat. La definició i delimitació de les nacions en què s'integra hauran de partir d'aquesta premissa.

Dues són les vies que ha utilitzat el pensament polític per relacionar individu i col·lectivitat: *la voluntat i la identitat*. La voluntat política és la primera en aparèixer, vinculada al pensament revolucionari anglès, nordamericà i francès. El fonament de la nació es troba en la voluntat dels individus que la integren. Aquest és el punt d'inflexió política entre l'absolutisme i el liberalisme. Però és encara, una voluntat únicament representativa i no democràtica, que està determinada per l'individualisme possessiu i la llibertat econòmica com a pilars essencials per al desenvolupament de la societat industrial (Macpherson, 1970). Estem davant de la voluntat dels propietaris que no es planteja altra cosa que l'elecció, limitació i control del govern representatiu.

La revolució anglesa i la declaració d'independència a nordamèrica no necessitaven anar més enllà del *selfgovernment* com a garantia dels drets i legitimació del poder públic. La llibertat i propietats de l'individu restarien més protegides si la societat s'organitzava políticament en base al govern representatiu. En aquest sentit, la idea de *nació* que s'obre camí a Anglaterra al llarg dels segles XVI i XVII és percebuda com *una comunitat d'individus lliures i iguals* (L. Greenfeld, 1992). El sentiment nacional es vincula a la llibertat individual front el poder de la monarquia. Així la revolució anglesa resulta de la culminació d'un procés de confrontació entre la Corona i la nació emergent que representa la reunió dels interessos comuns dels individus propietaris. Les colònies nordamericanes seguiran un procés similar d'autoafirmació front la corona britànica en importar de la metròpoli els mateixos principis *nacionals* basats en la llibertat i voluntat individuals. La diferència prou significativa de l'entrada i irradiació d'aquests principis era el seu efecte de separació política *territorial*.

Thomas Paine en la seva famosa proclama separatista, *Common Sense* (1776), escriu amb resolta convicció i amb el seu llenguatge directe i popular, que la millor i més segura manera de defensar els *interessos* americans era l'afirmació de l'autogovern i la proclamació de la independència. No es tractava de preguntar-se sobre els orígens de les colònies ni de reivindicar la identitat i descendència dels primers colons. Això era secundari, absurd i contrari al sentit comú. Tard o d'hora aquest s'imposaria: que l'interès d'Amèrica era *separar-se* de Gran Bretanya i que el millor govern per defensar els interessos americans era un govern per elecció i representació. Segons Paine, Amèrica no seria ella mateixa fins que "no desapareixin els noms de *whigs* i *tories* ", i que els únics que se sentin entre nosaltres siguin els de *un*

bon ciutadà, un sincer i generós amic, i un virtuós defensor dels drets de la humanitat i dels Estats lliures i independents d'Amèrica "(subratllat l'original, pàg 68, 1776).

La radicalitat del pensament de Paine en relació als drets individuals podia aplicar-se a una societat nova, sense més història que la colonització sobre un immens territori, esclavista i, per tant, restringint la idea de nació americana al conjunt de ciutadans (colons) propietaris. Però Europa sí tenia una història al darrera, un territori limitat objecte de constants litigis i una divisió social que connectava el passat feudal amb la nova economia burgesa. És així com la nació apareix inicialment més vinculada a la *gentry* anglesa i, alhora, com Montesquieu veu en la noblesa la classe *nacional* que ha de possibilitar l'evolució de la monarquia. Aquesta limitació de l'abast del concepte nació va esclatar amb la revolució francesa que va posar el principi de la *igualtat* al mateix nivell que la *llibertat*, cosa que va provocar la reacció d'E. Burke (i la contrarèplica de Paine), i que avançava les contradiccions que suposaria l'extensió democràtica de la voluntat política com a fonament del govern representatiu.

Des de Sieyès a Renan, el pensament polític francès és el que necessita delimitar en major grau el subjecte de sobirania. L'extensió sociològica i territorial dels principis revolucionaris de 1789 dificultava qualsevol definició empírica de caràcter homogeni. L'homogeneïtat només era possible realitzar-la a partir del racionalisme ideal dels principis liberals i de la definició artificiosa del subjecte de sobirania: la nació política. Sieyès que identifica *Tercer estat* i *nació*, defineix la nació com "un cos d'associats que viuen subjectes a una llei comú i representats per la mateixa legislatura"(Sieyès, 1973, p. 30). La identitat

dels associats ve donada per la seva vinculació obligada a la llei comú, la qual es expressió final de llur voluntat política per mitjà de la legislatura que els representa. Es una definició que transcendeix la identitat real entre burgesia i Tercer estat en la identitat formal entre Tercer estat i nació.

La voluntat política, entesa en aquests termes, és l'única base constitucional de la nació política i legitimadora de l'Estat. No existeixen altres elements constitutius de la nació i legitimadors de l'Estat. Es tan clara aquesta primacia i exclusivitat que Ernest Renan en la seva famosa conferència dictada a la Sorbona el maig de 1882, quasi cent anys després de publicada l'obra de Sieyès, conclou dient: "l'existència d'una nació és (excuseu-me la metàfora) un plebiscit de tots els dies, de la mateixa manera que l'existència de l'individu és una perpètua afirmació de vida"(E. Renan, 1987, p. 83). La nació és consentiment actual, desig de viure junts, voluntat de fer valer l'herència que s'ha rebut de forma indivisa. El passat i el present, la història comú és la força vital que explica la voluntat de pertànyer a una nació. L'home no és, diu Renan, esclau ni de la seva raça, ni de la seva llengua, ni de la seva religió, ni del curs dels rius, ni de les "fronteres naturals" de les muntanyes. Una agregació d'homes crea una consciència moral que se'n diu nació.

El sentit històric d'aquesta concepció permet legitimar el present en raó del passat i, alhora, estar obert a la possibilitat futura que la voluntat política canviï i apareixi una nova consciència moral. Per això Renan escriu: "les nacions no són quelcom etern. Han tingut un inici i tindran un final. Probablement, la confederació europea les reemplaçarà"(E. Renan, 1987, p. 84). La nació és, per consegüent, una categoria històrica fruit d'una consciència moral que es legitima "dia a dia" per la voluntat de les persones.

La sobirania absoluta del monarca, gràficament expressada per Lluís XIV en "l'Estat sóc jo", havia donat pas a la sobirania de la nació, "l'Estat som nosaltres", únic fonament de la llei comú que vinculava a tots els ciutadans. La relació entre nació i Estat tenia la doble funció històrica de la permanència de l'Estat i de la seva "nova" legitimació per la nació política. Aquesta era una concepció que garantia la continuïtat de l'Estat i permetia la seva expansió a nous àmbits territorials si era compatible amb la voluntat dels ciutadans. L'expansió napoleònica o la llarga rivalitat franco-alemanya pel domini d'Alsàcia i Lorena, recuperades el 1871 per l'imperi alemany contra la voluntat dels propis habitants, serveixen d'exemple en la confrontació entre el nacionalisme d'arrels liberals i el nacionalisme cultural.

La nació cultural neix com a resposta al cosmopolitisme abstracte i uniformador del pensament racionalista. Les idees liberals tenien un valor universal però adquirien projecció històrica en la mida que s'adequaven a les característiques culturals de cada poble. El nacionalisme cultural sorgeix com a defensa contra la utilització del liberalisme per a justificar les invasions i l'expansionisme napoleònic. No hi ha, per tant, incompatibilitat entre liberalisme i nacionalisme cultural. Sí n'hi ha entre el nacionalisme estatal que vol estendre el seu àmbit de domini territorial i el nacionalisme que es resisteix al domini exterior, en propugnar la creació del propi Estat.

El nacionalisme cultural no constitueix cap fre a l'extensió de les idees liberals en relació a com s'ha de governar la societat. Sí que ho és quan el liberalisme pot encobrir la pregunta clau de quina és la societat objecte d'autogovern. Les idees liberals podien recórrer Europa però no les forces napoleòniques. El

patriotisme alemany, com l'espanyol, neix davant la invasió de l'Estat veí. En el mateix moment que un Estat absolut esdevé nació sobirana -és el cas de França- i estén arreu els principis revolucionaris, planteja als altres Estats la qüestió de la identitat nacional.

La nació política, des de Sieyès fins a Renan, no resolía aquesta pregunta. Era un artifici que servia per legitimar els dominis territorials de l'Estat. Persones de distintes ètnies, religions, llengües o cultures podien formar part de la mateixa nació política. Aquesta és la diferència essencial amb la nació cultural. Herder i Vico són, probablement, els primers en criticar el cosmopolitisme abstracte i el fals universalisme de la nació política en destacar la singularitat de les persones per la seva llengua i cultura (I. Berlin, 1976). La història, els costums, la religió la cultura i, especialment, la llengua són els trets distintius d'un poble; els que li'n donen identitat i permanència. La nació política és mutable i canviant, la nació cultural roman en el temps. Herder dóna una especial rellevància al llenguatge en considerar-lo l'element primordial que distingeix un poble en relació d'altres i, alhora, expressa la cohesió entre tots els seus membres. El cosmopolitisme ben entès, la universalització dels drets comuns a tots els ciutadans havia de partir del reconeixement de la particularitat i la diversitat de pobles amb la seva pròpia llengua i cultura. Herder no barra el pas dels corrents liberals sinó que els filtra a través de la primacia i varietat de les cultures nacionals.

Tanmateix, és Fichte qui en els *Reden an die deutsche Nation* (1807-1808), converteix les tesis de Herder en un projecte polític nacionalista. No es tracta únicament de descobrir aquelles característiques que identifiquen la nació alemanya sinó de crear les condicions mitjançant l'educació que permetin

tenir i estendre la consciència nacional. Per damunt de les funcions de l'Estat en assegurar la vida, la llibertat i la propietat dels ciutadans, existeix el sentiment de pertinença a una collectivitat, "l'amor a la pàtria", que ha de governar el propi Estat. Poble i pàtria, diu Fichte, són portadors i garantia de l'eternitat terrenal i, com allò que pot ésser etern aquí a la terra, estan sobre de l'Estat (J.G. Fichte, 1988). La nació cultural és, doncs, l'única base per construir la nació política. El sentiment i la voluntat de pertinença a una nació sorgeix de les pròpies arrels històriques i culturals que es transmeten per mitjà de l'educació.

Fichte va tenir una gran influència arreu d'Europa. La seva teoria va actuar de forma centrípeta allà on la nació cultural sobrepassava territorialment la divisió estatal, com Alemanya i Itàlia, i de forma centrifugadora on l'Estat reunia una pluralitat de nacions culturals, com l'imperi austro-hongarès o Espanya entre d'altres exemples. Fichte és el primer nacionalista que promou el patriotisme de les nacions sense Estat, per tal d'esdevenir Estat independent.

La confrontació entre nació cultural i nació política com a fonament de nacionalismes excloents està present al llarg del segle XIX. No van faltar autors que van intentar una conciliació entre ambdúes concepcions. El problema no es plantejava quan confluien territorialment una i altra però aquests eren casos excepcionals. El normal era trobar-se davant de territoris on existia una barreja d'ètnies i cultures que formaven part o ultrapassaven l'àmbit territorial de la nació política. Stuart Mill i Mancini representen dues interpretacions paradigmàtiques d'intentar la conciliació, bé des de la primacia de la nació política, bé des de l'arrel primigènia de la nació cultural.

A la seva obra *Considerations on Representative Government* (1861), Stuart Mill defineix la nacionalitat com "la reunió d'homes atrets per simpaties comunes que no existeixen entre ells i altres homes"(Stuart Mill, 1987, p. 114 i ss). L'element subjectiu de sentir-se part integrant d'una comunitat nacional, i no d'una altra, preval sobre els elements objectius. Ara bé, Stuart Mill afegeix, a continuació, que tenir la mateixa llengua, cultura o religió facilita la comunicació entre persones i afavoreix els lligams i el sentiment de pertinença a una mateixa nacionalitat. Aquesta seria la situació ideal, la coincidència entre la nació política i nació cultural. Quan aquesta coincidència no es produeix, no hi ha altra opció que la integració d'aquelles cultures menys desenvolupades dins d'aquelles que han assolit una major modernitat i conformen una civilització superior. Des d'aquest punt de vista, Stuart Mill es pregunta quin sentit té la resistència d'escocesos o bascos al progrés que significa llur integració a les nacions superiors anglesa i francesa. En la mateixa direcció opinava Fustel de Coulanges que considerava secundària la comunitat racial i lingüística davant la comunitat d'idees, interessos, de records i esperances.

Mancini planteja un ordre invers i defineix la nacionalitat com "la societat natural d'homes constituïda en una comunitat de vida i de consciència social per la unitat de territori, d'origen, de costums i de llengua"(P.S. Mancini, 1978, p.37). Cada poble té la seva pròpia naturalesa derivada del conjunt d'elements que el fan diferent a d'altres pobles. La raça, la llengua, els costums, la història, les lleis, la religió conformen en el seu conjunt una unió nacional, una particular intimitat de relacions materials i morals que fonamenten una comunitat de dret, d'impossible existència entre individus de nacions distintes. La identitat primigènia de la nació natural o cultural no comporta automàticament la nació política, però sí el dret a constituir-s'hi. El dret de les

nacionalitats es deriva de la inviolable legitimitat de l'exercici de la llibertat en cada persona o associació de persones per a decidir sobre la seva vida i destí, mentre es mantingui el mateix respecte per l'igual exercici de la llibertat per a d'altres persones o pobles. En el principi de les nacionalitats està comprès també el límit a la injusta expansió d'una nació en detriment d'altres. Mancini introdueix el filtre de la voluntat política com l'element subjectiu de consciència nacional que permet el pas de la nació cultural a la nació política. El dret de les nacionalitats no implica l'obligatorietat de constituir-se en nació política però sí la llibertat de poder-ho fer si aquesta és la voluntat dels seus membres.

LA NACIÓ JURIDICA

Cal insistir, novament, que tant la nació cultural com la nació política, es facin o no compatibles, són concepcions justificadores de la formació, consolidació, perpetuació o expansió de l'Estat nacional, però no en són les causes ni, per consegüent, resulten suficients per definir el fenomen de la nació. Gellner és clar quan vol donar resposta a la pregunta ¿què és la nació? "En principi hi ha dues candidatures especialment prometedores per elaborar una teoria de la nacionalitat: voluntat i cultura. No cal dir que ambdúes són importants i rellevants, però sembla igualment clar que cap de les dues és ni tan sols remotament suficient"(E. Gellner, 1988, p. 77). Què falta, doncs, per poder elaborar una teoria suficient de la nació?

Entre les complexes causes d'ordre històric, econòmic, cultural o polític que expliquen la formació de cada Estat nacional i les teories justificadores d'aquest procés, existeix el fet de l'Estat i, per tant, la realitat jurídica de la nació. La

consideració de l'Estat com a un artifici front la nació "biològica", "natural" o "cultural" ha estat un dels errors o ingenuïtats dels defensors de la nació en l'accepció de nació cultural. L'Estat és ordenament jurídic que constitueix i defineix els elements de l'Estat, però també és *organització social*. Tota persona forma part per origen d'una comunitat de cultura, està vinculada pel dret a un Estat i no a un altre, i se sent més, menys o gens identificada amb la seva comunitat de cultura, amb el seu Estat, amb els dos, o amb cap dels dos. El nacionalisme és el que crea aquesta identitat, sigui la que sigui. Per això el nacionalisme crea la nació, i no a la inversa.

Liah Greenfeld en la seva obra *Nationalism . Five Roads to Modernity* (1992), vincula el nacionalisme amb la mateixa formació de l'Estat modern i el relaciona de manera indissoluble amb l'era de la modernitat. El nacionalisme és la ideologia de la societat moderna que fonamenta el seu govern en la voluntat de la nació. O bé, dit en paraules de Gellner, el principi polític que sosté la necessària congruència entre la unitat nacional i la unitat estatal. El nacionalisme és, però, un fenomen general compatible amb la *particularitat* de cada procés històric estatal-nacional. Així Gran Bretanya, EUA, França, Rússia i Alemanya constitueixen cinc vies (nacionalistes) cap a la modernitat. Espanya, Itàlia, Suècia, Polònia, Canadà, etc en són d'altres que exigrien també l'anàlisi històrica particular per comprendre l'especificitat del seu nacionalisme. El nacionalisme admet una definició general, però la nació *no* perquè és el resultat o efecte de la particularitat de cada projecte històric-nacionalista.

Afirmar, negar o graduar la condició nacional dels Estats esmentats en base als conceptes de nació política i de nació cultural (o bé dels principis cívic i ètnic), ens pot portar a un carreró sense sortida o a sortides poc satisfactòries. Es

necessari, prèviament, partir d'un fet: la realitat de l'Estat-organització social. Un Estat-artifici no aguanta la primera espenta. No existeix. Tots els Estats estan subjectes als canvis de sistema polític, a les transformacions del propi Estat, a la mateixa possibilitat de la seva expansió o bé desaparició per divisió, annexió o unificació amb d'altres entitats estatals. Però l'Estat modern, al marge de quin hagi estat el procés històric que ha conduït la seva formació i evolució, organitza i governa una societat que està en l'origen d'aquell i que pren el nom de nació. El problema està en descobrir el grau de cohesió política i cultural d'aquesta nació jurídica, en el benentès que la democratització de l'Estat liberal subratlla que la sobirania nacional resideix en el poble del qual emanen els poders de l'Estat.

Es per això que l'essència política dels moviments nacionalistes (i del nacionalisme en general), diu Hobsbawm, és la seva demanda *d'autodeterminació*, és a dir, el desig de constituir un Estat-nació tal com avui s'entén: una unitat territorial sobirana i idealment homogènia, habitada per ciutadans membres d'aquesta nació i definida en base a diversos criteris convencionals (Hobsbawm, 1979). El nacionalisme implica la creació d'una consciència nacional (la nació política) amb la finalitat de constituir una nació jurídica per mitjà de l'autodeterminació, o bé la defensa d'un Estat (nació jurídica) ja constituït que vol consolidar-se per mitjà d'assolir majors nivells de cohesió política i cultural. Actua, doncs, en dues direccions: tot Estat-nació jurídica vol esdevenir, si no ho és ja, nació política i cultural; i tota nació cultural que pren consciència política de la seva identitat vol esdevenir Estat-nació jurídica.

La nació jurídica és la reunió de persones que estan vinculades pel dret a un Estat. No és concebible en l'Estat modern que una persona no formi part d'un o altre Estat, que no estigui vinculada de manera ineludible a un ordenament estatal. El dret és el que dóna i garanteix la ciutadania de pertinença a un Estat, i el que fa als ciutadans subjectes de drets i deures. Aquesta és una realitat en tots els Estats existents al món sense que això comporti l'equivalència entre la nació jurídica, la nació política i la nació cultural. Tant és així, que des de diferents posicions, federalistes o unitaristes, s'ha acceptat identificar la nació com la reunió de tots els ciutadans subjectes a l'ordenament jurídic estatal, amb independència de si és un Estat "plurinacional" en el sentit de reflectir una diversitat de nacions culturals, i per damunt de si s'organitza en un Estat unitari o en un Estat compost. Això ha conduït a un ús indistint i generalitzat d'Estats i Nacions com a termes sinònims, des de l'Índia fins a Gran Bretanya, des d'EUA fins a Xina, i, com a resum, la mateixa denominació de les Nacions Unides per referir-se a llurs Estats membres. Aquesta "confusió" té conseqüències de gran importància a l'hora de definir, per exemple, el subjecte que se li reconeix el dret a l'autodeterminació.

Tanmateix, el dret estatal no té el do ni la capacitat de fer de la nació jurídica una realitat cultural homogènia i amb una voluntat política comú. Tots els Estats nacionals, des dels que han tingut un procés històric intern de formació i consolidació, fins els que han estat imposats i delimitats externament pel colonialisme, han tingut l'objectiu central de la cohesió cultural. Aquest objectiu ve donat per les propietats característiques i necessitats de la civilització industrial i del seu desenvolupament. La divisió social del treball i la mobilitat social exigeixen, com diu Gellner, una atmosfera comú mínima i única en què tots els membres de la societat puguin respirar, sobreviure, i produir. En

tractar-se d'una comunitat estatal determinada, aquesta atmosfera comú equival a una cultura comú a tots els membres de la societat (Gellner, 1988).

Els nivells de cohesió cultural varien segons el grau de desenvolupament, l'assentament d'un mercat nacional, la ubicació en el centre o perifèria en l'ordre mundial, etc. Però, tots els governs estatals, sense excepció, adopten polítiques d'extensió i homogeneïtzació cultural, programes d'alfabetització i educació, i tendeixen a crear una cultura nacional en el sentit d'ésser comú a tots els seus membres i, alhora, diferenciada dels membres d'una altra comunitat estatal. En aquesta direcció, la llengua esdevé un instrument essencial de comunicació i cohesió cultural, i de vinculació o pertinença a una comunitat estatal.

A la llarga no és concebible l'estabilització d'un Estat-nació si no s'aconsegueix un determinat nivell de cohesió com a comunitat cultural. No és imprescindible una homogeneïtat cultural absoluta però sí una cultura comú, encara que aquesta sigui compatible amb una pluralitat de cultures dins del mateix Estat. La majoria dels Estats tenen una composició social pluricultural i necessiten, per tant, promoure una política d'educació i cultural comú en la qual acaba essent inevitable -salvant comptadíssimes excepcions- l'existència d'una llengua vehicular. Així, la llengua oficial de l'Estat és de coneixement obligatori per a tots els ciutadans i els serà indispensable si volen progressar dins de la divisió social del treball. A molts països del mal denominat Tercer món, s'ha mantingut l'oficialitat de la llengua colonial després de la independència per assegurar l'única identitat comú de territoris dividits en diverses ètnies i cultures, artificialment unificats pel tirallines colonial. No ha d'estranyar que aquesta llengua imposada des de fora acabi essent el vehicle de

creació de la nova nació cultural. Així ha estat a Amèrica on les velles llengües colonitzadores han esdevingut les llengües "nacionals". També, s'està produint un procés similar, en major o menor grau, a molts dels Estats que han accedit a la independència a Àfrica o Àsia.

L'obligatorietat de pertànyer per naixement a una nació jurídica o Estat-nació i la inevitabilitat de quedar vinculat a la comunitat cultural que tot Estat és o vol ser, necessiten d'un tercer factor que constitueix l'objectiu final de tot poder estatal: la voluntat subjectiva de sentir-se membre d'un Estat-nació. La identificació de la persona amb la collectivitat estatal, el sentiment de pertinença que fa sentir com a propis els èxits o fracassos de la comunitat en què s'integra, són cabdals a l'hora de poder afirmar que l'Estat no és únicament un artifici creat pel dret, és també, o vol esdevenir, una comunitat, una nació.

Aquest és el significat del concepte nació que volen donar els Estats per identificar igualment a tots i cadascun dels membres que integren la comunitat estatal, per damunt de diferències ètniques, religioses, culturals, lingüístiques, etc. En el mateix moment que s'afegeix a l'obligatorietat establerta pel dret, la voluntarietat de pertinença, l'Estat es fa nació. ¿Es podria negar la identitat d'Espanya com a nació, més enllà del que proclama la Constitució de 1978, si tots els ciutadans, inclosos catalans i bascos, se sentissin, primer que tot, espanyols?

EL NACIONALISME I LA RELACIÓ ENTRE LES TRES ACCEPCIONS DEL CONCEPTE NACIÓ

El nacionalisme crea la nació i el nacionalisme pot impedir que un Estat esdevingui plenament una nació. És el nacionalisme el que crea la nació

nordamericana, alemanya, francesa, italiana, etc; i són els nacionalismes els que dificulten la realització plena de les nacions britànica o espanyola. Un Estat, com en el cas d'Espanya, Bèlgica, Gran Bretanya o l'Índia, on existeix més d'una consciència nacional pot ser una nació jurídica però no és una nació en el ple sentit del terme perquè li falta l'element clau de la identitat subjectiva. El nacionalisme estatal busca una única, comú o superior identitat de tots els ciutadans amb l'Estat-nació. Un ciutadà de Califòrnia, Sardenya o Baviera ha de sentir-se nordamericà, italià o alemany perquè es pugui parlar efectivament de nació. En qualsevol cas, l'Estat impulsa aquesta identitat nacional fent-la compatible amb les diferents formes d'organització territorial.

El federalisme, el regionalisme o l'autonomia política permeten integrar dins d'un únic Estat-nació una pluralitat de comunitats culturals però la contrapartida és la creació d'una comunitat cultural comú i, sobretot, la generació d'una nova consciència nacional de la qual se'n sentin partíceps tots els ciutadans. Des d'aquest punt de vista tots els Estats són unitaris perquè tots impulsen la unificació en una nova comunitat de cultura, de manera que es compleixi l'afirmació ja esmentada de Renan: una gran agregació d'homes crea una consciència moral que se'n diu nació.

El problema nacional, la qüestió de les nacionalitats, sorgeix quan en un Estat-nació existeix més d'una "consciència moral". No hi ha conflicte nacional pel sol fet que existeixi més d'una cultura nacional en un Estat, però un Estat només admet un nacionalisme, l'estatal-nacional. Els nacionalismes són incompatibles i excloents entre ells. No és imaginable la resolució del conflicte nacional a Espanya si per la via del pacte confederal, federal o autonòmic, o bé per la via de la integració europea, o bé per la separació, els nacionalismes

sense Estat no troben sortida a llurs objectius. La desproporció de forces pot fer tan inútils com permanents els moviments nacionals que s'enfronten a l'Estat. Però, el fet de la confrontació nacional existirà, en major o menor grau, en qualsevol Estat que no aconsegueixi una única o comú, consciència nacional.

Perquè l'origen del nacionalisme sense Estat no es troba, únicament, en el fet unilateral de la nacionalitat que pren consciència política de sí mateixa i que, per consegüent, vol exercir el dret a l'autodeterminació. Els nacionalismes sense Estat neixen front l'Estat nació, bé per separar-se'n, bé per aconseguir un determinat nivell de reconeixement com a nació jurídica. ¿Hauria escrit Fichte els "Discursos a la nació alemanya", el 1808, de no haver-se produït la invasió napoleònica? La nació alemanya és una "creació" del nacionalisme de Fichte a partir del fet objectiu d'una realitat històrica i cultural diferenciada, per crear una consciència moral que fes front a l'invasor i garantís la independència, constituint el propi Estat nacional. El punt de confluència de tots els nacionalismes és la seva defensa de la identitat nacional front l'exterior. Les raons justificadores d'aquesta identitat poden variar, i no sempre s'han de correspondre en el fet de la comunitat d'història i de cultura.

El nacionalisme, doncs, fa de l'Estat, nació si aconsegueix crear una consciència nacional i, alhora, el nacionalisme és la "ideologia" que sosté el projecte polític d'una nació per a constituir-se en Estat. Del fet objectiu d'una comunitat estatal definida pel dret, o d'una comunitat cultural definida per trets convencionals distintius com poden ser la religió, la llengua, etc, no se'n deriva, inevitablement, la nació política. Cal l'element subjectiu de la consciència nacional perquè poguem afirmar plenament el fet de la nació i la seva voluntat de realització en l'Estat. Alhora, no és factible la llavor del

nacionalisme si no existeixen unes circumstàncies "objectives" diferencials -el fet de l'Estat, el fet de la comunitat de cultura- que fonamentin la raó de ser de la nació política.

En arribar a aquest punt i en establir una relació de correspondència entre les tres accepcions de la nació per comprendre els conflictes nacionals i el fenomen dels nacionalismes, podem plantejar el següent quadre:

	N.J = N.P	N.J $\neq$ N.P
N.J = N.C	Estat nacional cohesionat (1)	Area nacionalitària amb més d'un Estat (2)
N.J $\neq$ N.C	Estat plurinacional amb $\pm$ conflictivitat (3)	Estat plurinacional inestable (4)

N.J: nació jurídica; N.C: nació cultural; N.P: nació política

Es un quadre senzill que ens serveix per extreure'n quatre tipologies que, alhora, admeten una multiplicitat de variants. Quan l'Estat o nació jurídica es correspon amb la nació cultural i amb la nació política, ens trobem davant d'un Estat-Nació cohesionat on els ciutadans se senten membres de la col·lectivitat, voluntat afavorida per la coincidència entre comunitat de cultura i nació jurídica. Noruega, Dinamarca, etc són exemples d'aquest paradigma.

Quan la nació jurídica coincideix amb la comunitat de cultura però aquesta ultrapassa l'àmbit territorial de l'Estat, pot donar-se el pannacionalisme de manera que nació jurídica i nació política no coincideixin o mantinguin una correspondència inestable. El pangermanisme, el panarabisme, el panislamisme, el paneslavisme, etc en són exemple. També, la divisió d'una nació en dos Estats per raons internacionals, com han estat els casos d'Alemanya, Vietnam, o l'encara dividida Corea.

La tercera tipologia és la més complexa i amb majors casos. Es produeix quan la nació jurídica conviu amb un multiculturalisme, i existeix un nivell suficient de correspondència entre la nació política i la nació jurídica. Aquesta identitat política o consciència moral ve facilitada i, alhora, facilita una determinada comunitat de cultura. L'ús dels termes "suficient" i "determinada" equival a dir que l'Estat-nació no és "un artifici" imposat (com volen significar els que utilitzen l'expressió "Estat espanyol", o Estat britànic"), però no implica, tampoc, que la primera identitat política de tots els ciutadans es correspongui amb la nació-Estat. És difícil trobar exemples purs ja que la majoria d'Estats plurinacionals, amb diverses cultures o ètnies, tenen majors o menors nivells de cohesió i de conflicte nacional. Suïssa és un dels Estats que s'hi acostava més. Amb tot, Estats com Espanya, Canadà, Gran Bretanya, Bèlgica, Itàlia, França, EUA, etc, on existeixen conflictes nacionals, ètnics i regionals segons els casos, de menor o major importància, tenen una gran força homogeneïtzadora i un marc democràtic que atempera, ara per ara, i canalitza les possibles sortides a partir, lògicament, de la composició de forces existents en cada cas.

Finalment, estan els Estats plurinacionals on la nació jurídica no coincideix ni amb la nació cultural ni amb la nació política. En molts Estats del Tercer Món amb estructures polítiques no democràtiques es produeixen sagnants conflictes inter-ètnics dels quals no arriba informació a l'opinió pública occidental més que en situacions extremes (Ruanda, Sudan, etc). L'ocupació del poder estatal (i el monopoli de la força que comporta) esdevé essencial per a la imposició d'uns sobre els altres. La coacció, la persecució i l'expulsió ètnica formen part del procés forçat d'homogeneïtzació estatal-nacional.

Tot estaria a favor de l'Estat i de qui ocupa el poder estatal si no fos per la ingerència interessada d'altres Estats que poden donar suport als moviments nacionalistes (la llarga resistència palestina amb el suport de Síria, Jordània, Irak i d'altres Estats Arabs, o la instrumentalització de la "qüestió kurda" per part d'occident quan la guerra del Golf Pèrsic, en són exemple). Quan el "conflicte nacional" ultrapassa les fronteres interiors de l'Estat, implicant a d'altres Estats, el moviment nacionalista confrontat al poder estatal té més probabilitats d'assolir alguns dels seus objectius, però no té cap possibilitat de reeixir sense aquesta ajuda exterior. D'altra banda, la crisi o daltabaix d'un sistema polític pot tenir un efecte activador dels moviments nacionalistes i crear unes condicions més favorables per als seus objectius. La divisió de Txecoslovàquia i la desintegració de Iugoslàvia i la URSS han estat prova de la feblesa que poden tenir fronteres territorials que semblaven eternes, quan es produeixen circumstàncies d'ordre interior i internacional que soscaven d'arrel la integritat territorial i obren un procés centrifugador irreversible.

Aquesta classificació no és tancada ni estàtica i, per tant, es poden produir canvis, en el benentès que en tots els casos es tendeix a l'equivalència entre nació jurídica i nació política, i que això és més factible si hi ha un cert grau de cohesió cultural. Així un Estat plurinacional pot tendir a ésser més "mononacional" o, a la inversa, caure en un procés de conflictivitat nacional. En els anys setanta quasi ningú hagués dubtat en situar Iugoslàvia en el paradigma (3) i, a més, alguns s'hi referien com exemple modèlic d'Estat plurinacional estable. Alhora, l'assumpció de la plurinacionalitat ha estat un factor estabilitzador de l'Estat a Espanya. Tots els Estats tendeixen a assolir la tipologia (1), fins i tot els plurinacionals, encara que sigui per aconseguir uns

nivells mínims de comunitat de cultura i, sobretot, una consciència nacional comú.

En sentit contrari, tota nació política sense Estat pot tendir a assolir la seva independència per mitjà de realitzar el seu dret a l'autodeterminació. Estaríem davant de la situació extrema de la tipologia (4) en la qual l'Estat plurinacional es desintegra per donar lloc al naixement de diversos Estats nacionals o, inclús, plurinacionals. El procés centrifugador que ha acabat amb la URSS donant lloc a la Comunitat d'Estats Independents n'és el cas més clar. També es pot donar un procés centrípet quan dins d'una àrea nacionalitària amb més d'un Estat es produeix una tendència cap a la cooperació inter-estatal o, fins i tot, cap a la unificació supra-estatal. Aquest seria el cas de l'orientació entre el paradigma (2) i el paradigma (1).

Alhora, si relacionem els casos esmentats amb el fenomen del nacionalisme, tot contraposant els nacionalismes d'Estat amb els nacionalismes sense Estat, ens trobarem amb el següent: el paradigma (1) no comporta confrontació perquè no hi ha més que el nacionalisme d'Estat; el paradigma (2) pot comportar l'existència d'un nacionalisme supraestatal; en el paradigma (3) el nacionalisme d'Estat s'imposa sobre els nacionalismes sense Estat; el paradigma (4) comporta estat de conflicte entre el nacionalisme d'Estat i els nacionalismes sense Estat.

LES NACIONS POLITIQUES

En les tres accepcions de nació que he explicat hi ha una diferència cabdal entre la nació política i les altres dues: la seva pluralitat. La nació, en la seva accepció

jurídica o cultural, és un fet que pot definir-se a partir d'uns trets convencionals i que resta al marge de la voluntat subjectiva dels seus membres. La condició jurídica "nacional" la té tot ciutadà pel sol fet d'estar vinculat de manera obligada a un ordenament jurídic estatal, i no a un altre. D'igual manera tota persona forma part, necessàriament d'una comunitat cultural específica amb les característiques que li són pròpies. Ja hem vist que la nació jurídica i la nació cultural poden o no coincidir però sempre qualsevol persona està vinculada per naixement a una i altra.

La nació política és, en canvi una condició subjectiva. Forma part de la voluntat de les persones. Per això, he afirmat que el nacionalisme crea la nació perquè no es pot parlar plenament de nació si no existeix una consciència nacional, una voluntat subjectiva de cadascun dels membres de la collectivitat que es fa general. La nació política és, doncs, el ser o no ser del nacionalisme, és l'eix vertebrador de la societat moderna.

Aquesta centralitat que en el seu origen és també uniformitat, sofreix una mutació històrica en la mateixa evolució i democratització de l'Estat liberal, que l'orienta cap a la pluralitat. En els inicis de l'Estat liberal, la nació política és la nació burgesa. La burgesia es constitueix en classe nacional d'una societat que s'organitza homogèniament en base als principis liberals que esdevenen generals per llei, i que actuen com a impulsors d'una única comunitat de cultura. El primer liberalisme no contempla més que una nació política: la que neix de la consideració que tots els individus són lliures i iguals davant de la llei i que aquesta protegeix la seva llibertat, seguretat i propietat. La societat liberal és presentada com una societat entre iguals on les persones es

relacionen i competeixen lliurement en el marc de la llei. Quina raó hi ha per dividir el que és igual?

Aquest universalisme i cosmopolitisme del liberalisme sofreix dues fissures que acabaran amb la uniformitat de la nació política. La primera de caràcter extern i que està relacionada amb els límits territorials que necessàriament té l'Estat-nació. La segona és de caràcter intern i té a veure amb la divisió de la nació política com a reflexe de la divisió social del treball.

LES FISSURES DE LA NACIO POLITICA

Quan una collectivitat decideix separar-se d'un Estat o es resisteix a ésser conquerida per un Estat, malgrat inspirar-se en els mateixos valors liberals, neix una nova nació política. Aquest "naixement" es pot legitimar en base a la identitat cultural. El "poble" dels EE.UU va declarar la seva independència amb la mateixa llengua de la metròpoli de la qual se'n separava. La nació liberal alemanya va començar a néixer en el mateix moment que va prendre consciència de la identitat cultural que la cohesionava i que, alhora, la diferenciava d'altres nacions liberals. ¿Què fa iguals dos casos tan diferents? El fet de la constitució de la nació política i de la seva realització en l'Estat. La conseqüència d'aquesta tesi és que a partir de característiques convencionals, que poden ser molt diferents segons els casos, és la voluntat subjectiva de les persones la que fa les nacions. Des d'aquest punt de vista, pot néixer una nació política allà on existeix una comunitat de cultura o, simplement, en aquell territori on, per determinades raons, el "poble" que hi habita vol autogovernar-se. Una altra cosa és que tinguin la força suficient per assolir l'objectiu de l'Estat. D'aconseguir-ho, l'Estat nacional és qui marcarà les

fronteres entre nacions polítiques igualment liberals i de característiques culturals que poden ésser comuns, similars, diferents o completament diferents. Aquesta darrera no és, per tant, la qüestió clau a l'hora de definir la nació.

Tanmateix, i aquesta és la segona fissura de caràcter intern, la nació política que té com a base l'economia liberal, ben aviat mostra la seva fictícia homogeneïtat donada la divisió social del treball i l'estructura en classes socials que caracteritzen al sistema capitalista. El fet de la nació dividida situa l'Estat, des de la visió hegeliana, com a ens absolut de cohesió nacional. Aquesta inexcusable homogeneïtat que ha de garantir l'Estat per sobre de les diferències culturals i socials constitueix la base de l'Estat "nacional". Seria contrari a la pròpia essència de l'Estat modern acceptar la traslació de la divisió de la nació moderna a l'Estat. No és concebible un Estat "dividit", seria el "no Estat".

LA NACIÓ POLITICA I LA NACIÓ SOCIALISTA

En la font hegeliana està l'origen de la crítica marxista de l'Estat nacional. En tot Estat liberal hi ha dues nacions: la nació burgesa i la nació proletària. La nació política no és única, ni homogènia. El fet de la divisió de la societat capitalista en classes socials, els interessos de les quals són antagònics, fa imprescindible l'instrument de l'Estat com a ordenament jurídic ficticiament igualador i com a monopoli de la força. En el Manifest Comunista, Marx i Engels plantegen que l'objectiu de la classe obrera és aconseguir erigir-se en classe nacional, en transformar la "nació" liberal en "nació" socialista. Aquest projecte revolucionari de caràcter nacional equival al marc territorial definit per l'Estat i a l'economia nacional que protegeix. L'Estat és la nació. Per

consegüent, la nació socialista no s'imposarà a la nació liberal sense la presa del poder polític, és a dir, l'Estat.

El marxisme, a l'igual que el liberalisme, no té una doctrina homogènia sobre les nacionalitats. La seva pluralitat de corrents doctrinals té l'afegit, a més, d'estar influït o derivar-se de concepcions prèvies aportades pel pensament liberal. Aquesta dependència és, fins a cert punt, lògica perquè el projecte socialista de transformació de la societat capitalista es fa sobre la base de la realització plena de la nació burgesa en el curs històric, nacional i internacional, de la lluita de classes. Des del seu origen, el marxisme és una ideologia de projecció universalista, cosmopolita, internacional, al mateix nivell que el liberalisme i en el benentès que Europa era el "centre" del món. Es presentava com a alternativa al liberalisme en general, i als Estats liberals, en particular.

Aquesta era la confrontació essencial en l'àmbit estatal i mundial. Per això dins de cada Estat-nació com en l'ordre mundial hi havien dues classes en lluita inconciliable, dues "nacions" en la mida que feien dels seus interessos específics, interessos generals. En aquest context, el fenomen del nacionalisme agafa el marxisme a contra-peu. Hobsbawm és clar quan diu "no necessitem assumir una posició luxemburguista per afirmar categòricament que qualsevol marxista que, almenys en teoria, no estigui disposat a contemplar els "interessos" del seu propi país o poble subordinats a interessos més amplis, faria bé en reconsiderar la seva lleialtat ideològica"(Hobsbawm, 1979, p. 94). En aquesta direcció es pot afirmar que la primera resposta del marxisme al nacionalisme és la consideració de la qüestió nacional com a secundària i

dependent de la contradicció principal del capitalisme, les relacions d'explotació i l'antagonisme de classe.

Els marxistes no han deixat mai de tenir una posició pragmàtica sobre la qüestió nacional. Això es deriva de la concepció de les nacions com a categories històriques vinculades a la formació i evolució de l'Estat modern i no com a realitats absolutes o eternes. "El criteri fonamental, diu Hobsbawm, del judici pragmàtic marxista ha estat sempre elucidar si el nacionalisme com a tal, o qualsevol cas particular del mateix, feien avançar la causa del socialisme; o, inversament, com evitar que frenessin aquest procés, o, inclús, com mobilitzar el nacionalisme com una força que contribueixi al progrés del socialisme" (Hobsbawm, 1979, p. 96). Nacionalisme i socialisme poden ésser confluents, i també excloents; s'haurà de veure en cada cas, sense apriorismes, si contribueix o no a l'avenç del socialisme. Aquest era l'avis de Lenin a Zinoviev quan en el Congrés de Bakú, el 1920, deia "no pintem de roig el nacionalisme".

El pragmatisme o, més exactament, la interpretació dels moviments nacionalistes des d'una visió tàctica o estratègicament sotmesa a l'objectiu superior de la revolució socialista està present en tots els autors marxistes, inclosos Lenin i Stalin. Només l'austromarxisme i, en particular, Otto Bauer intenten elaborar una teoria marxista de la nació. La centralitat de l'Estat en la teoria política de Marx té l'efecte de situar la nació com una realitat històrica derivada on es manifesten les contradiccions que poden fer esclatar l'Estat capitalista. La nació (burgesa) no existiria si no fos en relació a la formació i consolidació de l'Estat modern i la nació (socialista) neix del fet de la divisió classista de la nació burgesa emparada per l'Estat. Fins aquí el nacionalisme no té més paper que el subsidiari. Però la introducció de la nació cultural en el

marxisme té, paral·lelament al que havia succeït amb el liberalisme, la conseqüència de crear la nació política com a categoria independent de l'Estat.

Aquesta és l'aportació nova que representa l'austromarxisme. Kautsky, a la manera de Herder, o en major grau Otto Bauer en el paper de Fichte, introdueixen la llengua i la cultura com a elements distintius de la nacionalitat al marge de la seva realització o no en l'Estat. La nació com a comunitat de llengua en la concepció de Kautsky o com a comunitat de caràcter nascuda de la comunitat de destí en la de Bauer, té en els dos casos el reconeixement de col·lectivitat històrica diferenciada d'altres i en permanent evolució. La historicitat de la nació és clau en la definició dels dos autors per situar-la dins del mètode d'anàlisi marxista i, alhora, desmarcar-la de tota interpretació idealista o abstracte. Així, Bauer escriu en un paràgraf, que comparteix Kautsky a "Nacionalitat i internacionalisme": "l'especial peculiaritat de cada nació està determinada per la forma de treball dels éssers humans, pels mitjans de treball dels quals se serveixen, per les forces productives que controlen, per les relacions que contrauen uns amb els altres en la producció. Comprendre el sorgiment de la nació, de cadascuna de les nacions, com a una part de la lluita de la humanitat amb la naturalesa, és la gran tasca per a la solució de la qual ens va capacitar el mètode històric de Karl Marx"(O. Bauer, 1979, p. 129).

Per a Bauer existeix un "materialisme nacional" en el sentit de l'adequació del materialisme històric a les realitats nacionals específiques generadores d'una "comunitat de caràcter nacional". En el prefaci a la segona edició de "La qüestió de les nacionalitats i la socialdemocràcia", es defensa de les crítiques fetes des del camp marxista contra les seves desviacions kantianes i idealistes en afirmar que l'eventual "caràcter nacional" no és més que "un precipitat de

processos històrics passats, que es torna a modificar per obra de processos històrics subsegüents. L'objectiu és derivar la peculiaritat nacional de la història de la nació: això, i no més, significa la meua definició de la nació com a comunitat de caràcter nascuda d'una comunitat de destí"(O. Bauer, 1979, p. 10-11). Kautsky també insisteix en aquesta concepció històrica i permanentment canviant de la nació quan la compara amb Proteus, la divinitat marina que canviava continuament de formes, en dir que "la nacionalitat és una relació social que es modifica constantment, i que adquireix significats molt diferents en condicions distintes, un Proteus que se'ns escapa de les mans quan volem atrapar-lo i que, tanmateix, està sempre present i influeix constantment en nosaltres"(Kautsky, 1976, p. 65).

La insistent voluntat de mantenir-se dins de l'ortodòxia marxista no aconsegueix ocultar la característica diferencial de l'austromarxisme: la nació cultural. Herder o Fichte havien fet del liberalisme cosmopolita un liberalisme nacional, el mateix passa amb Kautsky, Bauer i Renner que fan del marxisme, un marxisme nacional. Cal subratllar, però, la influència determinant dels pensadors liberals germànics en les tesis de l'austromarxisme. Perquè la identitat cultural, expressada en formes diferents i sempre vinculada al procés històric, constitueix la base de la nació.

Alhora, el desacord entre els pensadors marxistes sobre una definició material de nació, malgrat el predomini de la famosa definició staliniana, em fa concloure, novament, que la nació no es definible de forma tancada i general sinó que té trets convencionals que poden variar i que necessiten de la consciència nacional, el nacionalisme, per esdevenir trets nacionals. Les crítiques que s'adrecen mútuament Kautsky i Bauer sobre la identitat de

llengua o la identitat de caràcter com els elements determinants de la nació serveixen per demostrar que la polèmica és absurda, i també inútil.

La cobertura de la historicitat per encaixar una o altra definició de nació dins de l'ortodòxia marxista no aconsegueix desmuntar les crítiques sobre la parcialitat, idealisme, atemporalitat, etc en què, cauen tots els intents d'atrapar el "Proteus" nacional. Quan Kautsky subratlla la llengua com l'element determinant de la nació i en treu la conseqüència que és de gran importància l'homogeneïtat lingüística d'un Estat i, per tant, la correspondència territorial entre l'àmbit nacional i l'àmbit estatal, no està dient res diferent del que hagués pogut subscriure Herder. Tampoc aporta res de nou Stalin i la prova és que la seva tesi de la nació pot ésser subscrita o criticada des de qualsevol ideologia. D'aquí el seu èxit durant molt temps.

El que sí distingeix els marxistes dels altres corrents ideològics és la divisió de la nació moderna, la consideració que dins de cada nació o Estat-nació hi existeix una confrontació entre la nació liberal i la nació socialista. La distinció radical entre liberalisme i marxisme es troba entre la unitat de la nació política que proclama el primer i la divisió de la nació política que descobreix el segon. A partir d'aquí hi ha, gairebé, tantes posicions marxistes com autors que escriuen sobre la qüestió nacional. Hom haurà de situar cada aportació en el marc de la realitat històrica específica. No és difícil localitzar les raons que condueixen a la defensa del dret a l'autodeterminació en el pensament de Kautsky, fent-lo compatible amb la primacia de la revolució socialista, en defensar que l'Estat nacional és la forma d'Estat que es correspon més amb les exigències del capitalisme modern. La correspondència entre nació cultural (en base a la identitat de llengua) i Estat és la millor forma d'organització territorial

de les societats modernes. Lenin parteix de la mateixa premissa, però ha de adequar-la a una realitat atípica i premoderna: l'imperi tzarista. En aquest cas, els moviments nacionalistes són una resposta al nacionalisme gran rus i a la resistència o lentitud en la transformació democràtica de Rússia. El dret a l'autodeterminació és un dret progressiu que és confluent amb els interessos de la revolució proletària i en el benentès que, vençut el nacionalisme rus i realitzats els drets nacionals de totes les nacionalitats, no hi haurà lloc ni raó a resistir-se a formar una comunitat internacional per la reunió dels obrers de totes les nacions.

La interpretació de Bauer és, justament, la inversa. El principi territorial, l'autodeterminació i la superació de les diferències nacionals en el socialisme són les principals discrepàncies en relació a la realització política dels moviments nacionals. S'ha de tenir en compte que en les tesis de Bauer, com també en les de Renner, hi pesa molt el fet de l'imperi austro-hongarès i la seva diversitat de cultures i nacions. El risc de balcanització, terme pejoratiu i regressiu que era combatut per igual entre liberals i marxistes perquè estava en contradicció amb el progrés històric de formació de grans Estats, era més que probable si es portaven a terme els tres principis esmentats. Bauer distingeix entre el principi territorial que és inherent a l'Estat i el principi personal que és propi de les nacions. L'Estat constitueix una unitat territorial, un territori econòmic, sobre el qual exerceix el poder sobirà. La nació pot estar territorialment dividida perquè és el principi personal de pertinença a una comunitat de caràcter el que la unifica. Bauer resolt aquesta disgressió entre Estat i nació substituint el principi de l'autodeterminació que comporta el dret de tota nació a ésser Estat, pel principi de l'autonomia cultural que permet realitzar els drets nacionals en el marc més ampli d'un Estat plurinacional.

Alhora, la realització del socialisme no comporta la desaparició de les identitats nacionals. El fet que s'avanci en un procés de divisió internacional del treball, d'interdependència econòmica cada cop més accentuada i de comunicació cultural a escala planetària no equival a la pèrdua de la identitat nacional i a la pertinença a una comunitat cultural. El socialisme significarà la unió de totes les nacions en una cultura comú pel domini de la naturalesa però també l'impuls del desenvolupament independent de cada col·lectivitat nacional i el dret a la lliure possessió de la seva cultura. Front el socialisme cosmopolita i jacobí de Lenin, Bauer aposta per un socialisme d'arrels nacionals que s'uneix en els principis confederals.

El resultat d'aquesta diversitat de concepcions (no en cito d'altres com la tesi de Rosa Luxemburg sobre l'autonomia cultural per considerar que no afegeixen nous elements als efectes de la present investigació), és que no solament al darrere de cada Estat nacional hi ha dues nacions polítiques, la liberal i la socialista, sinó que també dins del socialisme es manté la diversitat nacional. Això és particularment rellevant perquè se'n dedueixen dues conseqüències ben dispars. Mentre el leninisme es fonamenta en la centralitat de l'Estat a l'hora de definir i delimitar el partit de la classe obrera, l'austromarxisme parteix de la nació per justificar el partit (nacional) dels treballadors. En el primer cas la nació és més plantejada com a problema que com a una realitat. Per tant el partit "internacional" d'ambit estatal o supraestatal assumeix en el seu programa el dret de les nacions a l'autodeterminació, dret que resoldrà el problema nacional però que no té sentit que comporti la separació nacional en el socialisme, quan totes les nacions han assolit la igualtat entre elles. Aquesta creença (o engany) ha estat tan arrelada en la tradició socialista que Gorbtxov

en el seu informe al XXVII Congrés del PCUS, el 1986, afirmava que entre tots els mals que tenia la URSS una cosa sí estava definitivament resolta: la qüestió de les nacionalitats. No cal dir que aquest mite li va esclatar ben bé a les mans. Contràriament, Bauer parteix del fet històric de la nació i, per consegüent, del sentit de l'existència de partits nacionals, tant si es corresponen com si no ho fan amb l'àmbit territorial de l'Estat. Cal dir que el problema que planteja aquesta opció és la necessitat de coordinació entre partits nacionals dins d'un mateix Estat per la defensa dels interessos comuns de "les classes treballadores".

La resposta que va tenir aquesta teoria des de l'ortodòxia leninista va ser molt dura. Andreu Nin ho feia amb aquestes paraules: "Mai no s'insistirà prou sobre la necessitat de desfer l'error en què incorren els qui, basant-se en el fet que el marxisme revolucionari afirma el dret indiscutible de tots els pobles a la independència, sostenen que la conseqüència pràctica d'aquest dret ha d'ésser la constitució de partits nacionals independents o d'una federació d'organitzacions dotades d'una vasta autonomia administrativa i política. La solidaritat entre els obrers de les diverses nacions que integren un Estat ha d'estar per damunt de tot. La solidaritat de classe és superior a la solidaritat nacional. La política nacionalitària del proletariat no té res a veure amb el nacionalisme burgès. Per a la classe obrera el problema de les nacionalitats oprimides no és sinó un aspecte de la revolució democràtica general, i la seva solució només serà possible mitjançant l'acció comuna dels obrers de totes les nacionalitats de l'Estat. D'ací la necessitat d'una organització política unificada i centralitzada de tots els obrers d'aquest Estat"(A.Nin, 1970, p.120).

LIBERALISME, SOCIALISME I NACIONALISME

De la confrontació, doncs, dins del pensament liberal, o bé dins del pensament marxista, o entre liberalisme i socialisme es poden establir diferents àmbits o nivells de realització de les nacions polítiques, en el benentès que hem definit la nació política com producte de la voluntat subjectiva dels individus que es senten membres de la mateixa i, alhora, participen d'un o altre projecte ideològic com a conseqüència del fet de la nació dividida.

Si partim de la base que la nació jurídica (l'Estat) pot o no coincidir amb la nació política (tal com s'ha vist en el quadre I) i, a més a més, hi introduïm les noves variables liberalisme i socialisme, ens trobem que poden donar-se quatre tipologies: 1) la nació política quan coincideix amb la nació jurídica i s'organitza en base al model liberal; 2) la nació política quan coincideix amb la nació jurídica però es manifesta dividida per l'alternativa del projecte socialista; 3) la nació política quan no coincideix amb la nació jurídica però es legitima pel model liberal d'arrels culturals-nacionals; 4) la nació política quan no coincideix amb la nació jurídica i es manifesta dividida per l'alternativa del projecte socialista. El quadre resultant en relacionar-les és el següent:

	liberalisme	socialisme
$N.P = N.J.$	Nacionalisme d'Estat d'arrel liberal	Nacionalisme d'Estat d'arrel socialista
$N.P \neq N.J.$	Nacionalisme d'arrel liberal	Nacionalisme d'arrel socialista

Les quatre variants tenen una relació de confrontació entre totes elles. Existeix una doble contraposició, bé per la confrontació liberalisme-socialisme, bé per la confrontació entre els nacionalismes d'Estat i els nacionalismes que tenen per objectiu la seva realització estatal. En el quadre es reflecteixen els paradigmes i, per tant, es podrien establir diverses graduacions entre el nacionalisme centralista i el nacionalisme independentista, tant en relació a la ideologia liberal com en la ideologia socialista. Tanmateix, és suficient per comprovar com poden haver-hi contradiccions que posen sobre el paper la primacia de la solidaritat de classe o de la solidaritat nacional. La història dels Estats i de les nacions ens dóna prou exemples com perquè no es pugui establir una clara prioritat. A voltes s'ha imposat la solidaritat internacional de classe, a voltes la força interclassista de la nació (o l'Estat). Però en tots els casos el nacionalisme hi ha estat present en major o menor grau.

L'objectiu de fer de la pròpia ideologia o projecte polític (liberal o socialista), un projecte nacional (o estatal-nacional) no solament s'ha de comprendre com una voluntat d'hegemonia dins d'una col·lectivitat estatal o nacional. També forma part i es relaciona amb el fet de la identitat nacional. Fins a tal punt que

es pot acabar produint una utilització d'aquesta identitat en un sentit nacionalista que oculta o envolta el projecte específic. Aquesta tendència l'han seguida totes les ideologies o projectes polítics que han assolit un predomini nacional o estatal-nacional.

He destacat la divisió de la nació política, tant si es refereix a l'Estat constituït com a la voluntat de realitzar-lo, en base a la confrontació liberalisme-socialisme perquè ha estat la línia divisòria que ha definit els dos camps essencialment enfrontats en els darrers cent-cinquanta anys. Això no vol dir que la nació (liberal) no hagi tingut altres divisions, per exemple procedents de la posició conservadora. La pluralitat de les nacions polítiques ha quedat palesada en el procés de democratització de l'Estat liberal. El que ja era un fet real, la divisió política de la nació, va ser reconegut i regulat per la llei. Els partits polítics, especialment després de la implantació del sufragi universal, s'han convertit en l'expressió del pluralisme de la nació política.

En les democràcies liberals, els partits polítics són organitzacions que expressen, canalitzen i representen institucionalment les diferents opcions socials i ideològiques. Això no és impediment perquè es pugui afirmar que les ideologies hegemòniques a cada lloc i moment, o bé el partit en el poder, intentin guanyar-se la representació total de la col·lectivitat. Tant des de la perspectiva dels primers liberals com des dels actuals neoconservadors passant per totes les variants del socialisme que han accedit al poder, ha existit el repetit intent de "posar fi" a les ideologies. L'Estat modern és una unitat de poder sobirà i els qui exerceixen llur govern tendeixen a confondre's amb el mateix poder estatal. Això succeeix en els sistemes totalitaris i autoritaris per la seva naturalesa intrínseca, però la tendència pot donar-se també a les

democràcies liberals. La utilització directa o encoberta del nacionalisme i del patriotisme com instruments al servei d'una opció ideològica o d'un partit determinat pot acabar convertint-se en una pràctica política normal.

NACIONALISME I FEDERALISME

El nacionalisme no solament és compatible amb l'Estat federal, sinó que és possible l'existència d'Estats federals tan nacionalistes com els Estats unitaris. Tots els Estats-nació tenen per naturalesa una identitat nacionalista que pot manifestar-se externament en major o menor grau. Aquesta és la condició *prèvia* de l'Estat, que pot adoptar diverses formes d'organització territorial del poder. En aquest sentit, el federalisme ha fracassat fins avui com a ideologia *alternativa* d'organització política de les societats pluriculturals i, contràriament, ha evolucionat cap a una concepció político-tècnica al servei de l'Estat-nació i del seu procés històric d'unificació i centralització.

En els seus orígens el federalisme tenia dos fonaments teòrics radicalment diferents: a) les teories federalistes influïdes per la poliarquia medieval que defensaven un equilibri territorial dels poders front la sobirania absoluta de l'Estat (d'Althusius, 1614, a Montesquieu, 1748); i b) les teories federalistes fundades en la sobirania de l'individu front a la sobirania de l'Estat-nació, partidàries de la divisió territorial del poder i de la subordinació de l'autoritat central a les parts federades (Pi i Margall, 1854; Proudhon, 1856). Les primeres topaven frontalment amb la construcció i consolidació dels Estats nacionals, que evolucionaren des de la monarquia sobirana a la nació sobirana; les segones eren una crítica anticipada de l'Estat-nació i de la submissió de l'individu al dictat dels seus representants en el parlament o en el govern.

Unes i altres coincidien en la crítica de l'Estat com a sobirà absolut i en la necessitat de *dividir i compartir* la sobirania, però el sentit de la proposta era històricament oposat. Mentre les primeres eren hereves de la tradició corporativa front l'individualisme liberal, les segones portaven els drets polítics de l'individu fins a les seves darreres conseqüències.

Els vents nacionalistes dels segles XIX i XX han superat fàcilment aquestes concepcions originàries i han integrat les idees federals dins del model dominant d'Estat-nació. El mateix Pi i Margall va evolucionar des del federalisme idealista i radicalment democràtic de *La reacción y la revolución* (1854) fins a un federalisme positivista, inspirat en els models federals d'EUA i Suïssa, a *Las Nacionalidades* (1878). Tots els Estats-nació i totes les nacions amb voluntat d'ésser Estat han trobat en el nacionalisme la ideologia legitimadora de la *nació* com a dipositària de la sobirania i com a subjecte d'autodeterminació. El federalisme ha quedat relegat a un doble destí: l'oblit com a ideologia alternativa al nacionalisme i la subordinació al projecte nacionalista com a vehicle de construcció de l'Estat nacional.

Es convenient distingir entre les "velles" monarquies europees i les "noves" repúbliques del Nou Món. A Europa el pes històric de les monarquies nacionals (Espanya, França, Anglaterra) va marcar la construcció dels Estats nacional-liberals, llevat de la Confederació Helvètica (1815) i la seva posterior constitució federal de 1848. El federalisme era un risc centrifugador que anava contra el procés històric d'homogeneïtzació religiosa, unificació cultural-lingüística i centralització política. Aquest model fou dominant en el continent europeu i es va imposar en els tardans processos de formació dels Estats nacionals a Alemanya i Itàlia en la segona meitat del segle XIX, i en la resolució

política de la caiguda de l'imperi Austro-Hongarès com a resultat de la primera guerra mundial (1918). La crítica radical de Proudhon a la nació francesa -"el francès és un ésser convencional, no existeix"- i a la "fussió nacional" a Alemanya i Itàlia, va tenir també els seus corresponents interlocutors en les teories liberal-federalistes de Konstantin Frantz (1817-1891) i de Carlo Cattaneo (1801-1869). Un i altre denunciaren el caràcter autoritari i centralista dels Estats nacionals unitaris i veieren en el federalisme la possibilitat d'organitzar el règim liberal-democràtic més enllà de les fronteres de l'Estat-nació i, alhora, l'instrument necessari de descentralització i democratització del poder estatal (Levi, 1987). Les seves aportacions teòriques s'anticiparen a l'Europa actual, necessitada d'una solució federalista com a mitjà i procés d'unitat política.

El federalisme, no obstant, fou inevitable i imprescindible en aquells territoris estatals del Nou Món -EUA (1776), Canadà (1864), Brasil (1891)-, o bé en colònies pluriculturals que van accedir a la independència política -Índia (1947), Nigèria (1960)-, on la implantació de l'Estat nacional no tenia més fons històric que el procés de colonització. La unió solament era possible amb el reconeixement de les parts que es federaven i, al mateix temps, el federalisme esdevenia la terapèutica adequada per construir i protegir la unitat de la nació. Així, la constitució federal americana de 1787 i els escrits polítics de Hamilton, Madison i Jay, reunits en el *The Federalist* (1789), han tingut una gran influència com a teorització empírica i positiva del federalisme. Les característiques centrals d'aquest federalisme unitari són dues: a) la subordinació de les parts federades al projecte polític comú *liberal-democràtic* ; b) la construcció de la *nació liberal-federal* front a la Confederació d'Estats. La unitat de la nació es fa compatible amb l'exercici dual del poder compartit entre les institucions polítiques federals i les institucions polítiques dels Estats

federats. El pas de la Confederació a la Federació implica, segons Hamilton, la creació d'un autèntic poder comú legítimat directament pels ciutadans, que elegeixen dualment llurs representants a les institucions de l'Estat federat i a les institucions generals de la Federació. El principi de ciutadania i la igualtat entre els ciutadans s'avantposa a la igualtat entre Estats. La nació liberal aconsegueix ésser d'aquesta manera un fet per damunt dels Estats membres de la Federació. Així, el federalisme es confirma com una concepció jurídicopolítica al servei de la unió nacional compatible amb la pervivència dels Estats.

Aquesta sumissió del federalisme al nacionalisme d'Estat no exclou ni minva les profundes diferències que han existit i romanen entre l'organització institucional i distribució competencial dels Estats federals en relació amb els Estats unitaris. Una cosa no treu l'altra. El que convé subratllar és que són dues qüestions distintes: no s'ha de confondre la identitat política de l'Estat-nació amb l'organització territorial del mateix. D'un Estat plurinacional no se'n deriva una estructura federal dels poders de l'Estat i, alhora, un Estat mononacional pot organitzar-se federalment. El que sí es pot avançar és que el federalisme *pot* ser un instrument eficaç de democràcia territorial i, per consegüent, d'organització política dels Estats plurinacionals. Però no necessàriament pel que es refereix a la darrera afirmació. Perquè des dels moviments nacionalistes sempre es tindrà reticència a la probable uniformitat territorial de l'Estat quan el que es reclama és precisament el reconeixement de la *diferència*.

No és cap casualitat que el federalisme *assimètric* no s'hagi obert camí dins dels models federals coneguts i vigents (llevat i amb reserves de l'associació de l'Estat de Puerto Rico amb EUA). A Canadà i Quebec des dels anys seixanta, i

recentment al nostre país (F. Requejo, 1995), s'ha destapat aquesta concepció com a via de resolució i compatibilització de l'Estat federal amb l'organització territorial asimètrica per tal de reconèixer i resoldre de forma *particular* el dret diferencial d'una nació (o més nacions integrants de l'Estat) al seu autogovern. La dificultat de concretar satisfactòriament per a les dues parts una solució asimètrica, que no qüestioni la unitat de l'Estat-nació i que no provoqui un efecte centrifugador per a la resta de les parts integrants de l'Estat, explica el perquè de la falta d'exemples vigents. Quan dins d'un Estat-nació una de les seves parts postula la seva identitat nacional i el consegüent dret a la diferència, les altres parts faran valer el greuge comparatiu i, si és necessari, afirmaran un dia per l'altre que elles també són nació. Es per això que difícilment el federalisme asimètric pot quatllar si no es posen en entredit els mateixos pilars fundacionals de l'Estat nacional.

NACIONALISME I DEMOCRACIA DE PARTITS

Fins aquí s'ha tractat el fenomen del nacionalisme com a ideologia inherent a la constitució, permanència i, a voltes, expansió de l'Estat-nació. Aquesta és la premissa per comprendre els nacionalismes sense Estat o, més concretament, els moviments d'emancipació nacional. Perquè aquests sempre estan en funció d'aquell en una relació de confrontació i, alhora, de còpia del model original amb els nacionalismes d'Estat. En estat pur tot nacionalisme vol fer de la nació un Estat independent i, per tant, no hi ha possible entesa entre nacionalismes que dirimeixen llurs interessos sobre un territori determinat. En l'ordre internacional ha estat normalment la correlació de forces la que ha determinat l'horitzó de cada nacionalisme en particular, i han estat les grans potències les que han tingut una influència cabdal a l'hora de decantar la balança. En l'ordre

interior de cada Estat, és el nacionalisme estatal-nacional qui té sempre les de guanyar, sobretot perquè compta amb el legal monopoli de la força. Les possibilitats de reeixir dels altres nacionalismes front el nacionalisme estatal són escasses si no hi ha una profunda crisi del sistema polític estatal o l'ajuda exterior d'altres Estats interessats en el conflicte. En aquesta direcció es pot dir que el dret a l'autodeterminació només és reconegut quan qui el demanda té la força d'imposar-lo. Es un dret desigual: reconegut a uns, negat als altres. Potser no és ni un dret (en la política real i *legal*) més enllà del seu valor moral, perquè no és emparat *realment* per cap norma internacional que tingui l'autoritat de fer-se respectar i acatar pels Estats.

En democràcia les coses són en part diferents. Arribats al fons de la qüestió, com l'eventual desintegració d'un Estat en dos o més, potser no ho serien tant i s'imposaria per la força armada el mandat constitucional d'assegurar la integritat territorial de l'Estat-nació. Però també és cert que la democràcia esdevé un marc insubstituïble per intentar resoldre els conflictes nacionals per la via del diàleg, la negociació i, sobretot, el respecte a la voluntat popular. La democràcia no assegura res però sí atempera la confrontació nacionalista i pot ajudar a la seva resolució pacífica.

Els sistemes democràtics en els Estats plurinacionals permeten la lliure aparició en el procés polític i participació en els poders públics dels moviments nacionals i dels partits polítics que els impulsen i representen. Es cert que poden romandre-hi també organitzacions nacionalistes que refusin actuar dins del marc legal i mantinguin una lluita frontal per la independència, fent ús de tots els instruments de pressió possibles, inclosa la violència armada. IRA i ETA són dos exemples d'organitzacions nacionalistes que han assolit una gran

projecció política i que han basat la seva estratègia nacionalista en el recurs de la violència. El seu enfrontament amb l'Estat és desigual, però l'indubtable suport social que tenen impedeix reduir el conflicte a una qüestió d'ordre públic i, alhora, reflecteix la càrrega política que contenen al marge de judicis político-morals que puguin merèixer els mètodes utilitzats per a la consecució dels seus objectius.

Tanmateix, la resolució dels conflictes nacionals en democràcia i la marginació fins a l'extinció de les opcions violentes, demana un reconeixement efectiu de la plurinacionalitat i, sobretot, la normalització de l'existència de partits nacionals amb expectatives igualment legítimes que els altres partits d'àmbit estatal, en quant a la possible realització dels seus objectius, siguin els que siguin, sempre que es mantinguin en el respecte a la voluntat popular expressada lliurement i pacíficament.

ELS PARTITS NACIONALS

La nació política és necessàriament plural front a la identitat de la nació cultural i de la nació jurídica. Un ciutadà de Barcelona, nascut a Barcelona i de família catalana, té la condició cultural de català i, alhora, té la nacionalitat espanyola en pertànyer a l'Estat espanyol. Li agradi o no, és així. En canvi té la condició política que vulgui, no solament en relació a si és o no catalanista, nacionalista, regionalista, etc, sinó en relació a qualsevol altre aspecte de la vida o organització de la societat. És del tot probable que hi haurà catalans que sentiran Catalunya com la seva única nació; d'altres que se sentiran, també, espanyols; fins i tot n'hi hauran que es consideraran espanyols abans que tot. Totes les variants són possibles quan es tracta de saber quin és el sentiment de

pertinença, quina és la voluntat subjectiva de cadascú. De l'origen cultural de la persona no se'n deriva, necessàriament, la seva condició política. Ni tots els catalans han de ser catalanistes, ni tots els ciutadans de Catalunya d'altres cultures han de ser impermeables o contraris al catalanisme. Una cosa no va amb l'altra, necessàriament.

L'homogeneïtat monocolor de la nació jurídica i de la nació cultural no comporta el mateix per a la nació política. No hi ha dubte, com ja he dit, que l'existència de la nació política implica una consciència nacional i, en aquest sentit, pretén assolir una homogeneïtat. Però ni aquesta homogeneïtat es deriva, inevitablement, del fet de la nació jurídica o de la nació cultural, ni ha de concretar-se en un únic projecte polític. Ja hem vist que en un Estat-nació jurídica pot haver-hi més d'una nació política, o a la inversa; també que poden haver-hi comunitats de cultura que no esdeveinguin nacions polítiques, o bé nacions polítiques que tenen una base pluricultural. Alhora, un ciutadà es pot sentir membre d'un país, nació, Estat, etc però això no comporta que participi d'un projecte polític nacionalista.

La nació política indica únicament el sentiment de pertinença, la consciència moral. Però el sentiment no equival a una proposta política concreta. Una persona pot sentir-se catalana, o andalusa, o espanyola, i això no equival a que tingui criteri polític sobre la independència, el federalisme, o altres formes d'organització col·lectiva. D'altra banda, el sentiment nacional esdevé un eix cohesionador de la col·lectivitat però no és l'única base sobre la qual s'organitza. La nació política és plural en el sentit que la conformen diversos projectes polítics nacionals. Aquesta doble característica de la nació política,

unitat en el sentiment de pertinença i pluralitat de projectes polítics, ens planteja la següent qüestió: què s'entén per partit nacional?

LES DUES CONDICIONS DEL PARTIT NACIONAL

Un partit nacional és una organització que parteix del fet de la nació i que delimita el seu àmbit territorial en els límits nacionals dins dels quals desenvolupa el seu projecte polític i els principis ideològics que el sostenen. El concepte "partit nacional" té dues condicions: a) l'assumpció de la identitat de la nació política; b) l'expressió de la pluralitat ideològica i política de la nació.

En relació a la primera condició, cal distingir els partits nacionals dels partits estatals, dels partits federats, i dels partits regionals. Els partits estatals es vinculen amb el fet de l'Estat-nació jurídica la qual cosa no impedeix que si la nació jurídica i la nació política coincideixen, els partits estatals siguin al mateix temps nacionals, i a l'inrevés. Però si no coincideixen pot donar-se el cas que dins d'un Estat hi coexisteixin partits estatals-nacionals i partits nacionals. Els partits federats formen part d'una única Federació i, per tant, són interdependents en un àmbit territorial (normalment l'estatal) més ampli. Un partit nacional pot ser, alhora, un partit federat (o confederat) però no necessàriament, i el mateix succeeix a la inversa. Els partits regionals són partits la identitat dels quals no és nacional i, per tant, no compleixen aquesta primera condició. Això no exclou que puguin ésser partits independents o bé parts integrants d'un partit nacional (o estatal-nacional).

Quan una organització es defineix com partit nacional està fent una afirmació d'identitat nacional, més enllà de si és, també, un partit d'àmbit estatal; o si

s'integra dins d'una federació de partits o en un partit federal; o es manté independent sense cap vinculació orgànica amb partits d'ideologia similar d'altres àmbits territorials de l'Estat. La primera condició per parlar de partit nacional és, insisteixo, l'assumpció de la nació política. La força i el futur d'una nació depén en gran manera de la seva articulació en partits nacionals. Constitueixen la sava que fa viure l'arbre nacional. No és concebible una nació política sense un o varis partits nacionals. No existiria. Imaginem-nos, per un moment, que a Catalunya o Euskadi deixa d'haver-hi un sistema de partits propi i diferenciat, i que es generalitza el sistema de partits estatal. Amb tota probabilitat la nació política es debilitaria fins al punt de poder desaparèixer com a nació. Alhora, la nació com a comunitat de cultura i llengua correria el risc d'eclipsar-se.

Un partit nacional és d'alguna manera un "partit nacionalista" en el sentit que incorpora en el seu ideari i programa polític la defensa dels drets nacionals, però no és, inevitablement, un partit nacionalista "strictu sensu". Aquesta és una distinció important perquè se'ls considera, sovint, com a termes sinònims. Els partits nacionals (i també els estatals-nacionals) poden tenir diferents concepcions a l'hora de donar resposta a la qüestió nacional, des de l'independentisme a l'autonomia política. Un partit nacional pot ser autonomista, federalista, independentista, etc, en funció de quina sigui la seva proposta de realització jurídica de la nació o de l'organització territorial de l'Estat.

Quan un partit s'autoafirma com a nacionalista, sense cap altra adjectivació ideològica, està proclamant una prioritària identitat ideològica en defensa dels drets nacionals que vol realitzar, encara que sigui gradualment, en el seu

màxim nivell possible. Un partit nacionalista pretén defensar els interessos generals de la nació per damunt de les diferències socials, creences o ideologies. Aspira a la realització nacional sense concretar necessàriament quin és el seu model d'Estat. Situa en l'ambigüitat o en segon terme les altres identitats ideològiques i aspira a l'hegemonia o monopoli de la representació nacional. Els partits que s'autodenominen nacionalistes existeixen, sobretot, en les nacions on es produeixen lluites antiimperialistes o moviments d'alliberament nacional per tal d'assolir la independència o un determinat nivell de reconeixement jurídic-estatal.

Es important fer notar que el fenomen del nacionalisme (i també del regionalisme) augmenta quan estan en crisi les ideologies clàssiques, quan es confonen per tendir totes cap al centre, o quan fallen els valors racionals i els principis generals de caràcter més cosmopolita i universal. Es llavors quan més es busca la identitat del jo en relació als altres i quan les opcions nacionalistes (o regionalistes) tenen el camp més abonat. El nacionalisme té una base irracional, de sentiment, fàcilment instrumentalitzable. Per això en situacions de profunda crisi econòmica i social, o de "desaparició" de les ideologies, els partits nacionalistes apareixen amb especial força, si és que els grans partits no s'han apropiat ja o no es veuen conduïts a fer ús del recurs nacionalista per ocultar les seves mancances ideològiques.

Nogensmenys, la nació política és una nació plural. Aquesta és la segona condició en parlar dels partits nacionals. Ja s'ha vist com la nació liberal té dues fractures. L'exterior que té per origen el nacionalisme d'arrel cultural, i la interior que neix per l'aparició d'ideologies alternatives o diferenciades del liberalisme. Els darrers dos segles han estat l'època de la divisió de la nació

moderna pel fenomen dels nacionalismes i els conflictes nacionals, i per la confrontació ideològica entre liberalisme i socialisme amb totes les variants (i desviacions) que han tingut. Els partits polítics que s'han format i s'han desenvolupat en aquest període, expressen la pluralitat de la nació política (les nacions polítiques) i han estat els nous poders institucionals pel funcionament de l'Estat.

Mentre la nació moderna sigui una nació dividida, exteriorment i interiorment, els partits polítics romandran com a organitzacions que expressen, canalitzen i representen institucionalment les diferents opcions socials i ideològiques. Això no impedeix afirmar que la ideologia hegemònica en cada lloc o moment, o el partit en el poder intentin guanyar-se la representació total de la col·lectivitat. Des dels primers liberals als darrers neoconservadors, passant pels socialismes que han accedit al poder o al govern, sempre s'ha repetit l'intent de posar fi a les ideologies com a "fi de la història". L'Estat modern és una unitat de poder sobirà i qui l'exerceix tendeix a confondre's amb el mateix poder estatal. Sucedeeix, per definició, en els sistemes totalitaris, però també pot produir-se aquesta tendència en les democràcies liberals. Per exemple, és normal manllevar el nacionalisme i el patriotisme com a instruments al servei d'una opció ideològica o d'un partit determinat, per tal d'aconseguir una identificació amb el conjunt de la col·lectivitat.

Aquesta voluntat de fer de la pròpia ideologia o opció política específica, un consens nacional és tan vella com el mateix liberalisme que va ser la primera ideologia nacional (i nacionalista). Tanmateix, el pluralisme de la nació política ha sofert canvis substancials al llarg dels darrers dos segles, fruit dels canvis econòmics i socials. Des dels igualitaristes com Babeuf fins als verds del

darrer terç del segle XX, les posicions crítiques a la societat industrial productivista s'han manifestat de moltes maneres i amb perfils ideològics diferenciats, fins i tot contraposats. Igualment, les posicions liberals i conservadores s'han hagut d'adequar a la pròpia democratització de l'Estat liberal, al reconeixement institucional de forces polítiques i socials alternatives, a la necessitat d'autoregulació del model econòmic i de legitimació del sistema polític. També han hagut de fer front als efectes perversos del model productivista, sobretot pel que fa referència a la crisi ecològica i a la supervivència del planeta.

ESTAT FLURINACIONAL I PARTITS NACIONALS

En posar en relació els partits nacionals amb l'Estat ens podem trobar amb les següents situacions:

1) Coincidència entre nació jurídica, nació política i nació cultural (paradigma 1 del quadre I). En aquest cas els partits es diferencien per llurs ideologies i projectes polítics específics però tots participen de la mateixa identitat nacional. No existeix altre nacionalisme que l'estatal-nacional el qual afecta potencialment a tots els partits al marge de si en fan més o menys ús.

2) Coincidència de la nació jurídica amb la nació cultural, però no amb la nació política (paradigma 2 del quadre I). En aquest cas els partits es diferencien per llurs ideologies i projectes polítics específics, no existeixen conflictes nacionals interiors però hi ha una identitat nacional supra-estatal i, per consegüent, pot haver-hi un pannacionalisme. Aquest fet sí que pot ser fonament de

l'existència de partits nacionalistes i de generació de conflictes exteriors i interiors que obliguin a prendre posició al conjunt de partits polítics.

3) Coincidència de la nació jurídica amb la nació política però no amb la nació cultural (paradigma 3 del quadre I). En aquest cas poden donar-se vàries possibilitats, a part del pluripartidisme derivat de les opcions ideològiques i projectes polítics específics. 3.1) La primera possibilitat és que la força vertebradora dels partits estatals i l'homogeneïtat de la nació política sigui tal que la pluralitat de cultures al si de la nació jurídica no comporti l'existència de partits nacionals d'ambit territorial inferior a l'Estat i, menys encara, nacionalistes. 3.2) La segona possibilitat és la més corrent. Consisteix en què els partits estatals-nacionals són predominants perquè han reeixit en la seva funció vertebradora de la nació política, però no al nivell d'evitar l'existència de nacionalismes perifèrics i de partits nacionals que tenen un cert ressò en llurs nacions culturals. Aquests partits nacionals no aconsegueixen però fer-se hegemònics en els seus respectius territoris. El nacionalisme estatalista és prou fort com per fer front al perill dels nacionalismes perifèrics. 3.3) La tercera possibilitat pot derivar-se de la segona quan els partits estatals-nacionals perden llur predomini. Quan els partits nacionals tenen l'hegemonia en els seus respectius territoris per davant d'algun o de tots els principals partits estatals-nacionals estem davant d'un Estat amb més d'un sistema de partits. Això comporta que estem davant d'una nació política que integra al seu si altres nacions polítiques, la qual cosa no comporta, necessàriament, inestabilitat o perill de separació, però sí que exigeix un determinat nivell de reconeixement i d'articulació jurídica de les nacions polítiques per garantir la cohesió de l'Estat.

4) La nació jurídica no coincideix ni amb la nació política ni amb la nació cultural (paradigma 4 del quadre I). En aquest cas estem davant d'un Estat plurinacional inestable. La variant 3.3 de l'apartat anterior pot quedar inclosa en aquest punt quan no és possible la realització de la "nació de nacions" en un Estat plurinacional. Com a criteri general es pot dir que existeix una conflictivitat nacional dins de l'Estat, que qüestiona la seva unitat, i que es manifesta per l'existència de nacionalismes incompatibles. A partir d'aquesta premissa, i atesa la complexitat d'aquest darrer apartat, diferenciaré dos nivells d'anàlisi: l'estatal-nacional i el nacional.

En l'àmbit estatal-nacional, els partits estatals pugnen per la vertebració d'una nació política coincident amb l'Estat i a partir de les seves respectives ideologies. Aquesta política pot tenir en compte o no el fet de la plurinacionalitat. Els partits estatals poden ser centralistes i no acceptar més diferències que les particularitats culturals i regionals sense cap significació política; poden assumir el fet de la diversitat cultural, organitzant-se de forma descentralitzada i acceptant un determinat grau de regionalisme; poden assumir la realitat plurinacional i voler fer-la compatible amb una "nació de nacions", adoptant el federalisme com a fórmula d'unitat en la varietat; poden, finalment, trobar-se en què són partits amb nul·la o secundària influència política en determinats àmbits nacionals, la qual cosa pot obligar a buscar formes de coexistència que no trenquin la unitat de l'Estat.

En sentit contrari, els partits nacionals poden integrar-se en l'àmbit estatal a partir d'estructures federals o confederals; poden mantenir-se independents de tota estructura estatal però mantenir relacions de coordinació amb forces polítiques de similar ideologia o projecte polític d'altres àmbits nacionals dins

de l'Estat o fora d'ell; poden finalment constituir-se i actuar com a partits nacionalistes que, per definició, no tenen ni busquen una relació exterior regularitzada. Deixo de banda, en aquest cas, les organitzacions que formen part dels partits estatals i que actuen en l'àmbit nacional sense considerar-se partits nacionals.

En l'àmbit de la nació política o nacions polítiques que no coincideixen amb l'àmbit estatal-nacional, s'ha de tenir en compte la seva relació amb la nació cultural. Fins aquí i amb la idea de simplificar l'anàlisi, no he entrat en el problema de l'homogeneïtat cultural de les nacions polítiques que formen part d'un Estat plurinacional. Però està clar que el fet d'existir una consciència nacional que identifica la nació política no implica que hi hagi una única i homogènia nació cultural.

Es pràcticament impossible que un Estat plurinacional es reflecteixi territorialment amb un nombre de nacions naturals on la correspondència entre territori i nació cultural sigui exacte. L'Estat no és, únicament, ordenament jurídic, és també territori econòmic. La unitat de mercat i els pols de desenvolupament econòmic marquen la circulació primordial de béns i persones i, per això, afirmem, entre altres raons, el declivi de l'Estat-nació quan nous paràmetres econòmics desborden el territori econòmic de l'Estat. Les migracions són tan velles com la història de la humanitat però la civilització industrial, la disparitat territorial en els nivells de desenvolupament i la revolució de les comunicacions les ha multiplicat. Es natural, doncs, que les nacions polítiques que es corresponen amb un desenvolupament econòmic comparativament superior amb altres territoris de l'Estat, siguin pols d'atracció de corrents migratoris i, per tant, d'altres cultures.

El problema no es planteja si partim del principi personal en relacionar la nació política amb la nació cultural. Tots els membres d'una comunitat de cultura, encara que resideixin lluny uns dels altres, poden formar una nació política en la mida que prenguin consciència nacional i participin d'un o altre projecte polític que pretengui la realització dels drets nacionals. Així ha succeït amb el poble jueu, la seva identitat nacional i els diversos projectes polítics que l'han concretat. Ara bé, quan s'introdueix el principi territorial apareix immediatament el problema de la relació entre nació política i nació cultural si hi ha més d'una identitat cultural en un mateix territori.

Poden donar-se quatre possibilitats: 1) la nació política i la nació cultural coincideixen plenament ja que partim d'una única i homogènia nació cultural; 2) la nació política ve definida per la cultura dominant dins d'una comunitat pluricultural; 3) la cultura dominant és la de l'Estat-nació quedant com a cultura secundària la que és pròpia de la nació política; 4) existència d'una pluralitat de cultures sense que pugui establir-se amb claredat l'hegemonia d'una sobre les altres.

En el primer cas, els partits nacionals només es distingiran pels seus projectes ideològics específics i per les seves propostes polítiques de realització dels drets nacionals dins o fora de l'Estat plurinacional. En el segon cas, la cultura dominant és la de la nació natural però existeixen altres cultures minoritàries que poden participar o no de la mateixa nació política. Poden integrar-se o mantenir llur personalitat i tenen major o menor pes específic en la mida que coincideixin o no amb la identitat cultural de l'Estat-nació. Els partits nacionals i els partits estatals reflectiran aquesta pluralitat cultural i els seus

efectes sobre la nació política. Tanmateix, és probable que l'hegemonia estigui en mans dels partits nacionals per damunt dels partits estatals. En el tercer cas, la penetració de la cultura estatal-nacional situa a la cultura de la nació natural en una posició de subordinació amb l'efecte probable que la nació política quedi afeblida davant la força homogeneïdora de l'Estat-nació. Els partits estatals seran predominants sobre els partits nacionals. En el quart i darrer cas, l'equilibri entre cultures pot provocar una gran diversitat de partits nacionals i la impossibilitat de definir la nació política a partir del principi territorial.

En els darrers tres casos, i particularment en el segon i tercer, es produeix el problema de la relació entre cultures majoritàries i minoritàries i la possibilitat, per tant, de conflictes entre les mateixes. S'ha de tenir en compte que tota nació política es fonamenta en l'existència d'un sentiment de pertinença i d'una voluntat política d'autogovern. Quan ens trobem davant d'una diversitat cultural, la creació de la nació política en base a una nació cultural resulta especialment problemàtic. En primer lloc perquè la nació política que no és Estat independent no té els recursos d'aquest a l'hora d'imposar una llengua a tots els ciutadans. En segon lloc perquè les cultures minoritàries poden ésser majoritàries o correspondre's amb la llengua i cultura dominant en l'Estat plurinacional. En tercer lloc perquè fonamentar la nació política en una nació cultural és per origen i per concepció una exclusió de les altres cultures que hauran d'ésser integrades o acceptar llur relació de dependència o posició secundària.

El problema es pot resoldre si se separa la ciutadania de la nacionalitat. Tots els ciutadans d'un territori estatal o nacional tenen els mateixos drets amb independència de la seva condició cultural-nacional. Són ciutadans d'una

nació o Estat sense que això impliqui tenir la condició política de l'ètnia o cultura d'aquell territori. Des d'aquest punt de vista, la frase "és català qui viu o treballa a Catalunya" seria errònia ja que li falta la voluntat subjectiva de "sentir-se català", condició fonamental per parlar de nació política. Les persones que resideixen a Catalunya i procedeixen d'altres cultures tenen els mateixos drets de ciutadania encara que no sentin la identitat catalana. Un català que viu a Andalusia no té perquè sentir-se andalús i perdre la seva identitat cultural i política d'origen. El mateix passa a la inversa.

La distinció entre ciutadania i nacionalitat permet, a més, contemplar la diversitat cultural com una riquesa patrimonial i no com un estorb o problema. En el moment de dividir la diversitat cultural en majories i minories ja s'està discriminant. Els drets de les minories són els mateixos que els de les majories. Per tant, no té sentit i és discriminador derivar de la condició cultural majoritària el dret a l'autodeterminació, en lloc de fer-ho d'on correspon amb garantia de la igualtat: la condició general i no diferencial de ciutadans.

L'AUTODETERMINACIO I ELS PARTITS NACIONALS

Un dels conceptes que han estat i són més objecte de polèmica i confusió és el dret a l'autodeterminació. No és difícil trobar una definició que satisfaci a la majoria i que podria ser la següent: "dret d'una col·lectivitat humana, dins d'un marc territorial, de decidir lliurement el seu destí polític, especialment de constituir-se en Estat independent, confederal, federal o d'autonomia política". El conflicte o polèmica apareix quan es vol aclarir el titular del dret a l'autodeterminació. En aquest sentit, col·lectivitat humana és un concepte tan

ampli que pot incloure des de comunitats tribals o locals fins la pròpia collectivitat del planeta Terra. De seguir aquest criteri tan general arribaríem a la conclusió que les variants són tantes, que l'únic punt de confluència entre elles, l'únic subjecte d'autodeterminació comú, és la persona. Els primers teòrics del federalisme, Pi i Margall i Proudhon, partien d'aquesta premissa. No existeix altre titular de la sobirania i tot contracte o creació d'una entitat estatal ha de partir d'aquest "dogma democràtic".

Aquí es tracta, però, de relacionar autodeterminació i Estat modern i, més exactament, autodeterminació i nació. Fins avui l'exercici del dret a l'autodeterminació s'ha relacionat amb la nació jurídica, amb la nació política i amb la nació cultural. Els Estats-nació són els titulars de sobirania als quals se'ls reconeix de manera regular el dret a l'autodeterminació. La violació de les seves fronteres, l'ocupació o conquesta del seu territori per part d'altres Estats és condemnada pel dret internacional i les NN.UU. Una altra cosa és que diversos Estats-nació acordin crear, en ús de la seva sobirania originària, entitats supraestats amb les quals acceptin vincular-se. Tanmateix, les nacions sense Estat que volen exercir l'autodeterminació, establint unes relacions diferents amb l'Estat del qual formen part o, fins i tot, volent la separació, també tenen, en teoria, aquest dret. Una nació política, tan si es deriva de la nació cultural com si es fruit de la reunió de més d'una comunitat de cultura, té dret a l'autodeterminació.

L'exercici d'aquest dret dependrà de la seva força relativa dins l'Estat, de la correlació de forces internacionals i dels interessos d'altres Estats en la disgregació o manteniment de la unitat estatal, etc. En teoria ningú nega el dret de palestins, kurds, escocesos, catalans i tantes d'altres nacions a decidir

lliurement llurs destins com ho han pogut fer els lituans o eslovens, per exemple. En la pràctica depèn de la situació específica de cada cas i dels interessos que hi incideixen. Més complicat és encara el problema de l'exercici del dret a l'autodeterminació en territoris amb una profunda diversificació cultural, perquè els conflictes entre nacionalitats culturals poden dificultar la formació d'una única nació política.

Cal recordar que l'objectiu inicial de tot Estat-nació és assolir una única identitat nacional entre tots els ciutadans. Per tant, l'exercici del dret a l'autodeterminació per part d'una o varies nacions dins d'un Estat plurinacional serà sempre vist des del centre amb reticència sinó amb oberta bel·ligerància. Perquè el dret a l'autodeterminació implica un reconeixement de decidir amb plena independència el destí polític de la nació. I aquesta independència és el que s'intenta no reconèixer per tots els mitjans. Això condiciona les polítiques dels partits nacionals, al marge del model d'Estat que propugnin, perquè no es pot oblidar que l'Estat té el monopoli de la força, com a mínim la militar. Només una conjuntura internacional molt favorable a les posicions independentistes d'una nació poden compensar la desproporció de forces entre les parts confrontades.

D'altra banda, l'exercici del dret a l'autodeterminació en el sentit de declarar la independència si aquesta és la voluntat política de la majoria dels ciutadans, pot produir fractures internes quan la decisió no és pràcticament unànime ja que els seus efectes tenen la intenció d'ésser definitius. No s'està decidint un govern o un model territorial de l'Estat. S'està acordant la constitució d'un Estat independent. Els partits independentistes tenen cura, en la majoria dels casos, de deixar clar a la població que són tots els ciutadans sense discriminació

de cap mena, els que es beneficiaran de la independència. Fins i tot, en alguns casos posen el màxim interès en treure de dubtes a les minories ètniques, lingüístiques o culturals sobre la garantia dels seus drets respectius. Però això no exclou que hi hagi, per definició, la voluntat de consolidar una nació política a partir d'avançar cap a majors nivells d'homogeneïtat cultural i de predomini de la llengua "nacional" sobre les altres llengües. L'afirmació "és català tota persona que viu i treballa a Catalunya" inclou dues interpretacions complementàries: per una part es nega que hagi d'haver-hi discriminació per origen ja que la condició de català es té per la residència i no pel naixement, per l'altra s'afirma una voluntat d'integració que pot concretar-se en la catalanització.

L'antagonisme entre l'Estat-nació que persegueix consolidar la unitat nacional i el dret a l'autodeterminació de les nacions que volen ésser Estats independents pot conduir a l'enfrontament bèl·lic per tal d'imposar la unitat o la separació per la via de la força; a la permanent resistència independentista per via pacífica o violenta de la nació sotmesa a la unitat estatal; a l'assumpció per part de l'Estat-nació del fet irreversible de la independència nacional; o a buscar fórmules intermèdies que facin compatibles els drets nacionals amb la unitat de l'Estat. El federalisme i l'autonomia política han estat els models territorials que s'han utilitzat per assolir la unitat estatal i, alhora, reconèixer i garantir l'autogovern de les nacions o Estats que en formen part.

L'autodeterminació és una característica determinant a l'hora de confirmar el caràcter nacional d'un partit. Ho és a dos nivells: 1) l'afirmació del dret d'una nació a decidir el seu destí en llibertat i independència; 2) el fet de la sobirania i

la independència del propi partit nacional en relació a partits homònims o que participen del mateix projecte ideològic en l'àmbit estatal o internacional.

Un partit nacional parteix del fet de la nació i del dret a exercir la sobirania, la qual cosa no suposa que hagi de propugnar la independència. No es concebible un partit nacional que accepta subordinar la sobirania nacional a una instància superior. Sigui quin sigui el model d'Estat que defensi, el partit nacional no pot qüestionar mai que la nació tingui el ple dret, i en el moment que vulgui, a prendre qualsevol de les opcions possibles. A partir d'aquesta premissa tot partit nacional defensa una opció específica, des de l'independència a l'autonomia passant pel pacte federal. Seran els ciutadans, els efectius titulars de la sobirania, els que donaran la seva confiança a una o altre opció.

Al mateix temps, un partit nacional és una organització que "autodetermina" el seu projecte polític sense interferències o subordinacions a instàncies superiors. Una nació no és independent si els seus partits no ho són. Es una ficció l'autodeterminació nacional si els partits nacionals no tenen o exerceixen aquest dret per a ells mateixos. No hi ha nació política quan no existeixen partits nacionals, i la renúncia dels partits a la seva independència o sobirania afecta directament a la pèrdua d'identitat de la nació política. Aquesta independència orgànica no és incompatible amb la coordinació internacional o, fins i tot, amb l'articulació amb altres partits en l'àmbit estatal que tinguin el mateix programa o projecte ideològic. Però caldra mantenir una relació entre iguals perquè aquesta articulació no impliqui la pèrdua de sobirania.

Els partits nacionals que tenen un projecte polític nacionalista no se'ls planteja aquest problema ja que forma part del seu origen i identitat no tenir una

articulació orgànica amb altres partits dins de l'Estat, la qual cosa no impedeix que tinguin altre tipus de relacions o que puguin participar en governs estatals de coalició. En canvi els partits nacionals que sí s'articulen dins d'estructures més àmplies en l'àmbit estatal o internacional tenen al davant la difícil papereta de salvar llur independència orgànica i política. Només una relació confederal o federal sempre i quan es concreti en una federació de partits iguals en drets, i no en la creació d'un partit federal, pot resguardar la sobirania dels partits nacionals.

S'ha de tenir en compte que els partits nacionals en un Estat plurinacional no solament han d'ésser independents en relació a la política del seu àmbit nacional, també han de gaudir d'independència en la seva intervenció sobre la política estatal. Això té el seu cost si es porta a l'extrem de no participar en cap articulació estatal amb d'altres partits perquè significa l'autolimitació en relació a l'accés al govern de l'Estat. Es la famosa opció entre ésser el Bismarck d'Espanya o el Bolívar de Catalunya. Les dues coses al mateix temps no són possibles. En el conjunt de l'Estat, els partits nacionals orgànicament independents sempre són minoritaris a les institucions per més que puguin ser majoritaris en la pròpia nació. La seva intervenció en la política estatal es caracteritzarà per mantenir llur personalitat nacional i estar oberts a pactes concrets amb les forces majoritàries de l'Estat en funció de les circumstàncies, i que poden incloure la participació en un govern de coalició. La tendència centrista de dretes i esquerres en els sistemes de partits estatals poden facilitar el marge de maniobra dels partits nacionals (nacionalistes), venent al millor preu els seus vots o el seu suport governamental, especialment quan poden ser àrbitres de la majoria absoluta. Però, un partit nacional que renuncia a formar part d'una articulació estatal de partits amb el mateix o similar projecte

ideològic, no accedirà a la presidència del govern estatal (al marge de situacions pràcticament inversemblants). Seria absurd i, a més, l'electorat de la resta de l'Estat no ho premetria. L'operació reformista de les eleccions legislatives de 1986 en són un exemple concloent. Com es va caricaturitzar mol bé, el candidat a la presidència del govern era vist com un estranger, malgrat els seus esforços per presentar-se com un polític d'Estat.

L'extrem contrari té, també, el seu cost. Quan un partit nacional s'integra dins d'un partit estatal perd la seva independència (la seva "autodeterminació"). Tant si el model organitzatiu adoptat és federal com si garanteix l'autonomia de les organitzacions territorials, el fet és que existeix una direcció estatal que vincula jeràrquicament a totes les organitzacions en les competències que són pròpies del centre. En aquest cas, "la sobirania" del partit nacional queda restringida al seu àmbit nacional i en paral·lel al model territorial de l'Estat. La contrapartida d'aquesta limitació de la pròpia independència és la participació en el poder de l'Estat. El partit nacional es pot beneficiar de les majories estatals assolides tenint presència directa en el govern, l'administració central i altres òrgans estatals. El perill més clar és que acabi desdibuixant-se com a partit nacional en quedar empresonat entre les raons d'Estat i els drets nacionals que pretén continuar defensant.

L'opció intermèdia és probablement la més inestable tot i ésser, en teoria, la més coherent amb l'Estat plurinacional. Els partits nacionals creen una Federació o Confederació estatal de partits plenament sobirans que es coordinen en els assumptes comuns i que, en tot moment, matenen el dret a seguir polítiques diferents. Les decisions d'àmbit estatal es prenen sota el principi de la igualtat entre les parts i per consens. Els òrgans federals o

confederals són col·legiats i els presidents o secretaris generals dels partits nacionals tenen un status igual, sense jerarquies. En el cas d'haver-hi persones que representen només la Confederació o Federació ho fan a títol de coordinadors i sense tenir un rang jeràrquic superior en relació als representants dels partits nacionals. Aquest model no limita la sobirania de les parts ni la seva "autodeterminació", però té el perill que s'avançosin sempre els interessos nacionals als principis ideològics de caràcter inter-nacional, i que la impecable concepció organitzativa tingui una gran inestabilitat en el seu funcionament.

No s'ha d'oblidar que mentre sigui vigent el model actual d'Estat-Nació, per més que hagi començat el seu declivi, la tensió entre el nacionalisme d'Estat i els nacionalismes perifèrics impedeixen o dificulten aquesta darrera opció i té efectes magnètics sobre les altres dues, des del centre o des de la perifèria. D'aquí la gran dificultat de mantenir-se com a partit nacional i ésser impermeable o resistent a les tendències centralistes, d'una banda, o separatistes, de l'altra.

PARTITS NACIONALS I SISTEMES DE PARTITS

En un Estat plurinacional i democràtic existeix un doble pluripartidisme. El pluripartidisme que es deriva de les diferents opcions ideològiques i el que és resultat de la plurinacionalitat de l'Estat. Un i altre són determinants en la definició dels sistemes de partits. La relació centre-perifèria s'encavalca a la relació esquerra-dreta o a la inversa. Els partits polítics estableixen dues identitats, la ideològica i la nacional. Expressen el pluralisme polític i nacional,

concorren en la formació i manifestació de la voluntat popular, i canalitzen les identitats nacionals.

Els partits polítics, en ésser instruments fonamentals per a la participació política i pel funcionament de l'Estat democràtic, constitueixen un sistema de partits. Les eleccions són el mitjà pel qual s'adrecen als ciutadans els quals atorgaran la seva confiança a unes o altres opcions. El pluralisme que caracteritza la societat democràtica prendrà un perfil institucional en funció del conjunt de formacions polítiques que hagin guanyat la representació ciutadana als poders públics de l'Estat. El sistema de partits serà resultat d'aquest mapa institucional i de la força relativa que les diferents opcions polítiques hagin assolit. Les característiques específiques d'un sistema de partits, des del bipartidisme al pluripartidisme, vindran determinades per moltes variables: sistemes electorals, estructura social, valors i ideologies, unitat o pluralitat cultural, etc. En aquest treball només faré referència als sistemes de partits en relació a la plurinacionalitat de l'Estat.

S'ha de tenir en compte que l'organització territorial de l'Estat és essencial en la configuració d'un sistema o sistemes de partits. L'Estat unitari, on hi ha uns únics òrgans (centrals) de decisió política, en comparació amb l'Estat compost, amb una pluralitat d'òrgans (centrals i perifèrics) de decisió política, té inevitablement un únic sistema de partits. La seva estructura podrà ésser condicionada o no per la plurinacionalitat de l'Estat. Dependrà de l'existència i força relativa dels partits nacionals en relació als partits estatals. Però tots ells intervindran en els òrgans centrals de l'Estat, els únics competents en l'acció de govern i en la potestat legislativa. Els partits nacionals (i també regionals) podran tenir l'arbitratge del govern de l'Estat si esdevenen determinants a

l'hora de definir les majories de govern, però sempre seran dependents de la major força relativa dels partits estatals.

Tanmateix, no s'ha de menystenir la importància dels partits nacionals en els Estats unitaris ja que continuen expressant la vitalitat de la nació política, la seva personalitat específicament nacional en relació amb l'Estat-nació, al marge del no reconeixement de l'autogovern o de la seva reducció a una descentralització administrativa d'àmbit regional. Ho dic perquè la vertebració política de l'Estat-nació per mitjà de la clara hegemonia dels partits estatals sobre els partits nacionals, fins i tot en els "territoris naturals" d'aquests darrers, sí que pot significar la defunció, o si es vol integració, de la nació cultural d'origen en la nació política equivalent a l'Estat-nació jurídica. Els partits polítics estatals esdevindrien així, els mitjans d'articulació, vertebració i creació de la nació política-Estat.

En qualsevol cas, els partits nacionals introdueixen en el sistema de partits estatal la variant territorial al costat de la ideològica. Les diferències nacionals poden fer incompatibles les aliances entre partits amb similar projecte ideològic o, inclús, afavorir acords contra-natura amb partits ideològicament oposats sota la justificació de defensar interessos nacionals. *Es impossible* fixar regles generals mínimament fiables en relació a les aliances possibles, més enllà de la improbable coalició o acord entre els extrems. S'haurà d'estudiar cada sistema polític, la força comparativa entre partits estatals i partits nacionals, el major o menor pluripartidisme, etc si es vol comprovar el grau d'influència dels partits nacionals sobre la composició i estabilitat del sistema de partits.

En els Estats compostos, on existeix una pluralitat central i territorial d'òrgans de decisió política, el sistema de partits té el doble condicionant ideològic i territorial en el funcionament i relació entre els poders públics de l'Estat. Així, el partit que governa en els òrgans centrals o federals pot ser govern o oposició en les institucions autonòmiques o federades. En Estats Federals, com Alemanya o EUA, és més determinant per al sistema de partits la relació i equilibri entre centre i perifèria que no pas entre govern i oposició. D'aquí que les personalitats polítiques que governen els Estats federats puguin ésser més prestigioses com alternativa de govern que el cap del partit de l'oposició en el parlament federal. La distribució territorial del poder de l'Estat influeix plenament sobre l'organització territorial dels partits estatals els quals tenen, també, una divisió federativa del poder.

En introduir el fet de la plurinacionalitat en els Estats compostos, el creuament centre-perifèria entre partits es produeix doblement per l'existència dels partits nacionals. En l'Estat compost mononacional el sistema de partits és únic, encara que pot tenir majories diferents entre les institucions territorials de govern, o entre aquestes i les centrals o federals. Contràriament, en l'Estat plurinacional pot donar-se el fet d'haver-hi més d'un sistema de partits. Quan els partits estatals constitueixen les majories o les minories majoritàries arreu hi ha un únic sistema de partits. Els partits nacionals són, en aquest cas, minories que fan més plural el sistema de partits, que poden influir en la formació o control dels governs autonòmics o federats segons la correlació dels partits estatals, però no són determinants en el funcionament del sistema polític.

Ara bé, l'Estat té més d'un sistema de partits quan els partits nacionals són els que conformen les majories en l'àmbit de la nació política, els partits estatals hi tenen una força secundària i, a més, existeixen minories nacionals que acaben de conformar un mapa polític diferenciats. En la situació extrema d'un sistema de partits radicalment distint, en el qual els partits estatals no hi tinguessin representació o fos pràcticament testimonial, l'autodeterminació seria un fet i, per tant, la possibilitat política de la independència si aquesta fos la proposta dels partits i la voluntat dels ciutadans. D'aquí no se n'ha de deduir que aquesta fos l'opció ni descartar altres formes no democràtiques d'impedir-la. Però m'interessa ressaltar que un sistema de partits nacionals, clarament diferenciats del sistema de partits estatal, expressa la seva autodeterminació, la independència de la nació política malgrat no tenir el mateix reconeixement jurídic.

La nació política s'enforteix en la mida que té un sistema de partits propi i independent. Es debilita quan més gran és la penetració dels partits estatals en l'àmbit nacional. Entre els dos extrems hi ha moltes variants. La més probable és la coexistència entre partits estatals i partits nacionals, amb incidència comparativa major o menor segons les característiques específiques de cada nació; de l'Estat plurinacional i de la seva evolució històrica; dels factors econòmics, socials o culturals; del context internacional i dels interessos que en resultin; etc. S'haurà d'estudiar cada cas per treure conclusions sobre la força relativa dels partits nacionals o dels partits estatals en l'àmbit nacional.

ESTAT COMPOST, PLURINACIONALITAT, I SISTEMES DE PARTITS

La configuració d'un sistema de partits (o sistemes de partits) en un Estat compost i plurinacional ha de tenir en compte, primerament, la presència relativa dels partits nacionals i dels partits estatals. Cal, doncs, fixar una classificació -derivada de l'apartat sobre els partits nacionals- per tal de definir els tipus diferents de partits abans de relacionar-los dins del sistema de partits nacional o estatal. He establert sis classes de partits:

1. **Partits nacionalistes.** Són partits nacionals independents que s'identifiquen primerament amb la nació, tenen el projecte nacionalista de realitzar els drets nacionals, subordinen o oculten la seva ideologia específica, no tenen cap relació orgànica regular amb altres partits de l'Estat. El seu projecte polític nacional pot anar des de l'autonomisme fins l'independentisme.
2. **Partits nacionals federalistes.** Són partits orgànicament i políticament sobirans. Identifiquen el seu àmbit territorial amb la nació. Defensen els drets nacionals com una part fonamental del seu programa i identitat política, però els vinculen a la ideologia que defineix essencialment el partit. Tenen una articulació orgànica amb altres partits de l'Estat, constituint una Confederació o Federació de partits nacionals, iguals en drets.
3. **Partits regionals.** Són partits orgànicament i políticament independents. El seu àmbit territorial és la regió i no qüestionen l'Estat-nació. Tenen un programa regionalista i es presenten com a organitzacions populars i interclassistes. El regionalisme, i la seva posició diferencial en relació als

grans partits estatals, no impedeix la formació de coalicions o pactes, normalment amb les opcions de centre-dreta o conservadores.

4. Partits federals d'àmbit estatal. Són partits que s'organitzen en base a la plurinacionalitat de l'Estat, de la seva estructura federal o autonòmica, o d'ambdúes coses alhora. No qüestionen la unitat de l'Estat-nació, encara que puguin expressar-la com a una "nació de nacions" en els casos d'un Estat plurinacional. Les organitzacions federades són dependents de la direcció federal en haver cedit part substancial de la seva sobirania en la unió federal.

5. Partits unitaris d'àmbit estatal. Són partits que afirmen la unitat de l'Estat-nació compatible amb l'autonomia de les parts que la integren. Defensors de la integritat territorial de l'Estat són bel·ligerants amb els nacionalismes perifèrics i contraris als partits d'àmbit nacional no estatal. La seva estructura pot ser més o menys descentralitzada però la identitat ideològica, l'homogeneïtat del programa polític, s'estén arreu de l'Estat. Són partits que afirmen el seu nacionalisme estatal-nacional quan la unitat de la nació pot estar en perill.

6. Partits centralistes d'àmbit estatal. Són partits nacionalistes que s'identifiquen primerament amb la identitat nacional de l'Estat. Són enemics declarats de tota política territorial o estructura de l'Estat que pugui qüestionar la unitat indissoluble de la nació (Estat). La seva ideologia populista busca l'afirmació nacional per damunt, o encobrint, el perfil ideològic específic. Adopten estructures centralitzades, normalment vinculades a la figura carismàtica del líder.

El sistema de partits s'establirà a partir de la representació electoral que aconseguixin les diferents forces polítiques en els poders públics i de la interacció que existeixi entre elles. S'hauran de tenir en compte els dos àmbits territorials, nacional i estatal, i la relació entre aquests. Així podem comparar, primerament, el grau d'incidència relativa dels partits estatals o nacionals en l'àmbit de la nació política. Es poden distingir tres models:

1. Model estatal. Predomini dels partits estatals sobre els nacionals. Els partits polítics d'àmbit estatal són clarament predominants sobre els partits nacionals, tant en l'àmbit nacional com en l'àmbit estatal. Existeix un únic sistema de partits dins del qual el paper dels partits nacionals és secundari. Estem davant d'un Estat plurinacional estable amb un sistema de partits vertebrador de la nació política equivalent a l'Estat.

2. Model nacional. Predomini dels partits nacionals sobre els partits estatals. Els partits nacionals són clarament predominants sobre els partits estatals. La nació política queda nítidament diferenciada de l'Estat-nació en tenir un sistema de partits propi. En aquest cas ens trobem front la coexistència de més d'un sistema de partits. Quan el nombre de sistemes de partits arriba al nivell de la no existència de partits estatals arrelats a la major part de l'àmbit territorial de l'Estat, la desintegració pot fer-se inevitable amb el naixement d'Estats independents que poden crear, o no, una Confederació.

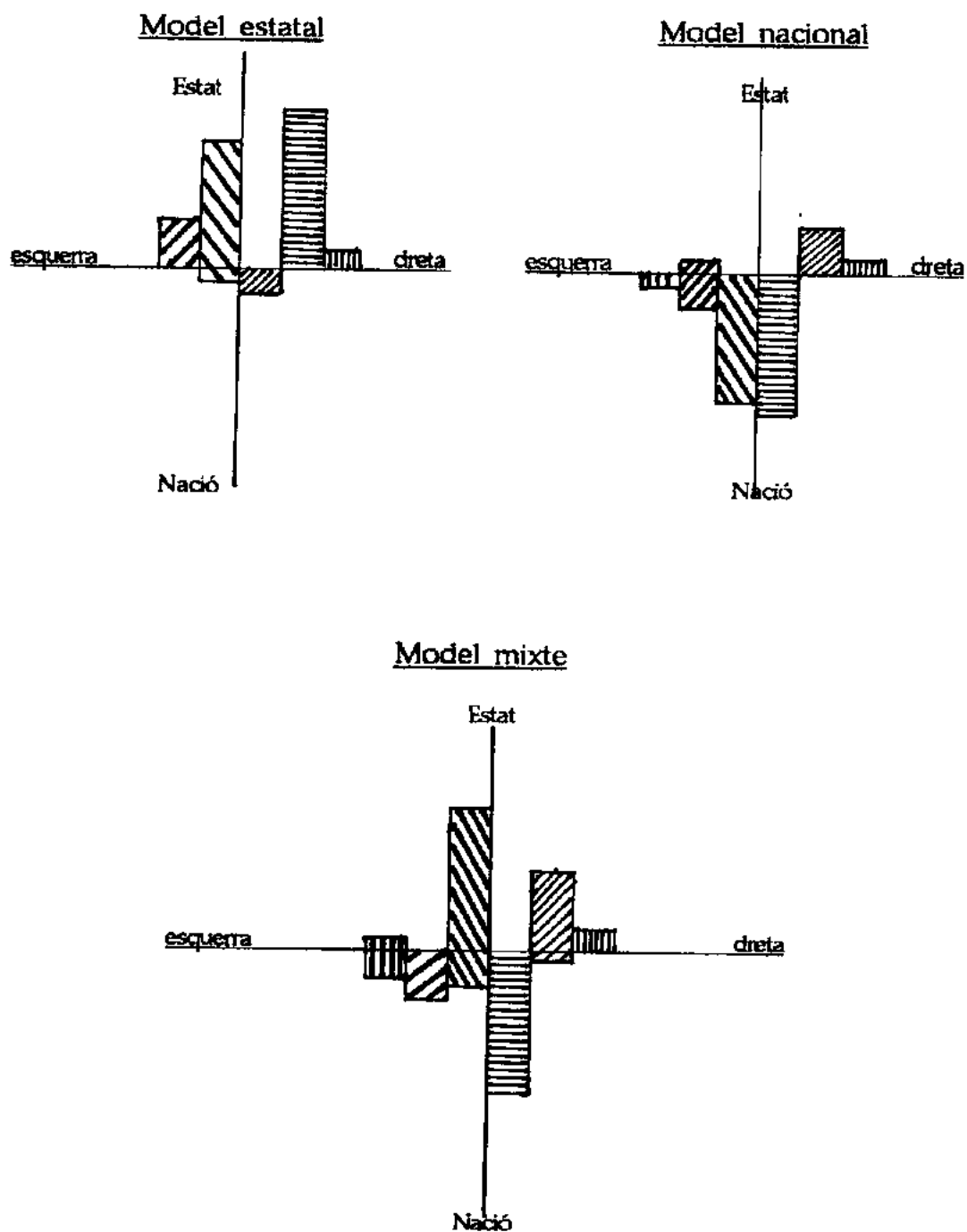
3. Model mixte. Equilibri entre partits estatals i partits nacionals. Els partits nacionals i els partits estatals coexisteixen en l'àmbit de la nació política, constituint un sistema de partits (o subsistema de partits) diferenciat del sistema de partits estatal. La incidència social i electoral dels partits estatals és

prou important com per vincular políticament la nació amb la resta de l'Estat. Alhora, la força social i electoral dels partits nacionals manté la personalitat diferenciada de la nació política en relació al conjunt de l'Estat. Aquest model es caracteritza per una correlació de forces tendencialment equilibrada entre partits estatals i partits nacionals, podent-se produir diferents majories a l'hora de formar els governs.

Els models primer i tercer són compatibles amb un Estat plurinacional estable. El segon planteja obertament la possibilitat de secessió nacional o, fins i tot, desintegració de l'Estat quan és la característica general de les nacions o Estats que en formen part. La diferència substancial entre els models primer i tercer es troba en el paper dels partits nacionals en la formació de les majories de govern, tant en la nació o Estat membre com en les institucions centrals o federals de l'Estat. En el primer model, els partits nacionals són minoritaris en el propi àmbit de la nació política, la qual cosa fa que la seva incidència sigui secundària en les pròpies institucions federades o autonòmiques, i nul·la en les institucions centrals o federals. Contràriament, el tercer model afecta molt directament al sistema de partits general de l'Estat, i constitueix un propi sistema o subsistema de partits. Així, un partit nacional o coalició de partits nacionals que té la majoria en el propi àmbit de la nació política condiciona doblement als partits estatals. D'una banda els situa a un segon nivell (d'oposició o de suport governamental) en el propi àmbit nacional, i de l'altra pot condicionar la formació de les majories en el sistema de partits estatal.

El model mixte introdueix la variant dels partits nacionals en els sistemes de partits. Aquesta qüestió no tindria més importància si no fos perquè obliga a establir un eix de coordenades per interpretar la doble relació entre els partits

en base a la seva ideologia o projecte polític, i en base a la seva identitat nacional. Gràficament els tres models es representarien de la següent manera:

En els dos primers models el clar predomini dels partits estatals, o dels partits nacionals fa que les majories de govern vinguin determinades essencialment per la correlació "esquerra-dreta" entre els diferents projectes polítics. La intervenció dels partits nacionals, en el primer model, o dels partits estatals en el segon model, és secundària o marginal. El model mixte és el que ens interessa analitzar amb totes les seves variants. L'equilibri entre partits nacionals i partits estatals es demostra per l'ocupació dels quatre quadrants. Les variacions poden ser moltes, tant en la relació esquerra-dreta com en la d'Estat-Nació, però en tots els casos ha d'haver-hi una presència d'un i altres als dos costats de l'abscissa. Així serien possibles les següents correlacions: a) majories relatives als quadrants 1 i 3 en comparació als 2 i 4; b) majories relatives als quadrants 2 i 4 en comparació als 1 i 3; c) majories relatives als quadrants 1 i 4 en comparació als quadrants 2 i 3; d) majories relatives als quadrants 2 i 3 en comparació als quadrants 1 i 4. Les dues primeres són més lògiques i probables que les dues darreres, en contrapesar-se dreta o centre-dreta nacional amb esquerra o centre-esquerra estatal, o a l'inrevés, com a principals forces polítiques. La correlació b) és la que reflexa l'eix de coordenades.

De no tenir cap partit la majoria absoluta, les coalicions poden orientar-se en una doble direcció. Es pot prioritzar la confluència d'identitat nacional, o estatal; o bé la proximitat ideològica o de projecte polític. Fins i tot, pot produir-se una aliança creuada malgrat les diferències polítiques i nacionals. En aquest cas, podrien haver-hi factors externs que ho expliquessin com el fet de governar un partit en l'àmbit estatal, i l'altre en l'àmbit nacional. La coalició tindria, com a primer fonament, l'interès confluent de mantenir-se en el poder. Es difícil establir uns paràmetres generals que delimitin les coalicions possibles més enllà dels criteris esmentats. S'haurà d'estudiar cada cas,

comprovar la ubicació específica de cada partit en l'eix de coordenades, veure les proximitat relativa entre els partits en totes les direccions possibles, tenir en compte el sistema de partits estatal com a factor extern que pot influir i, finalment, considerar la conjuntura política internacional i nacional com a marc que afecta, directament o indirectament, en la formació de les coalicions de govern. A la segona part d'aquest treball es veurà com s'han concretat els sistemes de partits a les CC.AA de l'Estat espanyol i, especialment en el cas de Catalunya.

Finalment, l'existència d'un o més sistemes de partits d'àmbit nacional en relació al sistema de partits estatal, també pot afectar molt directament, inclús de manera determinant, l'equilibri general del sistema polític. Els partits d'àmbit estatal que hagin assolit una vertebració política arreu del territori, tenen un gran avantatge sobre aquells altres que topen amb "fronteres" nacionals que impedeixen o disminueixen dràsticament llur incidència. De no superar aquesta limitació, ens podem trobar davant d'un sistema de partits amb un partit dominant que, a més, pot treure profit del fet dels partits nacionals. Tanmateix, els partits estatals que no aconsegueixen incidir sobre un àmbit nacional, o que veuen limitada llur força per l'existència de partits nacionals o regionals d'ideologia similar o pròxima, tenen la possibilitat de buscar fórmules confederals o de coordinació per tal d'arribar a les majories necessàries per accedir al govern de l'Estat.

ELS PARTITS NACIONALS A CATALUNYA

EL CATALANISME POLITIC

L'origen dels partits nacionals a Catalunya està vinculat al naixement del catalanisme polític. Fins llavors els catalans actuaven políticament dins de forces polítiques d'àmbit estatal. Es poden distingir tres etapes anteriors al sorgiment dels partits nacionals. En la primera que correspon al primer terç del segle XIX, l'encavalcament d'una doble contradicció entre liberalisme i absolutisme, i entre sobirania (de l'assemblea nacional o del monarca) i ocupació, va ser punt de partida dels diferents corrents ideològics a l'entorn dels quals i de les seves figures més prestigioses s'intervenien en la vida pública i institucional. En aquests anys, es planteja per primer cop la idea de la nació liberal per bastir el nou Estat en referència a Espanya (X. Arbós, 1982). La influència de les idees de la revolució francesa feia que no es qüestionés la identitat entre Espanya i nació per part de cap liberal, a no ser que fos partidari de la incorporació de Catalunya com a departament en l'Estat francès. Estat i nació eren termes equivalents i no existia altre nacionalisme que l'estatal. Fer de l'Estat una nació moderna, europea, era l'objectiu dels pensadors i polítics liberals, fins i tot al nivell d'ésser clar partidaris d'avançar en la cohesió nacional per mitjà de la unitat lingüística, en primar l'ús del castellà i el desús de les llengües provincials.

Aquesta inicial relació entre liberalisme i nació tenia el condicionant de l'ocupació napoleònica, de tal manera que el conflicte principal no era entre liberalisme i absolutisme, sinó entre resistència i ocupació (X. Arbós, 1982). La independència era un objectiu comú per recuperar la sobirania de l'Estat,

encara que els corrents absolutistes tenien més tendència a l'ús del terme "pàtria" per referir-se a la nació, i eren contraris a l'adjectivació "nacional" en lloc de "reial", en parlar de l'exèrcit o d'altres institucions de l'Estat. Amb tot, no hi ha dubte que en els primers anys del segle passat, la idea d'Espanya com a nació sorgia per partida doble: davant la sobirania arrabassada per l'invasor i davant el poder absolut del monarca. En aquesta primera etapa, no és qüestiona des de la perifèria el procés d'unitat i cohesió nacional, però sí que ja s'avisava contra el perill del centralisme. Antoni de Capmany, influït per l'obra de Montesquieu, fou dels primers que s'oposà a les tendències uniformistes i centralistes de constitucionalistes com Argüelles o Toreno. Tanmateix, la seva crítica no sorgia d'un ideal catalanista, sinó de la simple i raonable defensa de les institucions territorials existents, les corporacions municipals, front tota política centripeta (R. Grau, M.López, 1988).

Els primers partits es formen paral·lelament a l'estabilització de l'Estat liberal a Espanya. Entre l'Estatut reial de 1834 i la revolució de 1868 situaria la segona etapa. En aquest període, marcat pel pacte inicial entre absolutistes i liberals moderats front els ultres i exaltats, serà hegemònic el liberalisme doctrinari. L'objectiu continua essent fer d'Espanya una nació moderna, socialment cohesionada. Dues declaracions realitzades el 1835 per Alcalá Galiano i el 1860 per Joan Cortada l'emmarquen perfectament. El primer afirma la necessitat de fer de la nació espanyola, una nació real. El segon es dol del fracàs de no haver avançat en la formació d'una nació amb els mateixos costums, amb la mateixa llengua, essent difícil trobar una nació tant heterogènia com l'espanyola. Al darrere d'aquestes paraules, com diu Fontana, "hi ha el mateix projecte que la burgesia catalana havia estat oferint a les classes dirigents espanyoles des de finals del segle XVIII i, més explícitament, en la Guerra del Francès: fem, entre

tots, una nació i acceptarem fins i tot de renunciar a la nostra llengua i a la nostra cultura, signes de la nostra identitat. Però fem una nació "moderna", on es puguin realitzar les nostres capacitats de progrés econòmic"(Fontana, 1988, p. 455). La disposició a participar en la construcció de la nació espanyola per part de les classes dirigents catalanes era total i incondicional pel que fa a la renúncia de la pròpia identitat d'història, de llengua i de cultura, però exigien en contrapartida la intervenció directa en els beneficis del nou Estat i, per tant, l'assumpció conseqüent del model econòmic i social que preconitzaven. Cal remarcar-ho perquè les divisions dins de l'Estat constitucional a partir del 1837, i en les seves successives crisis, tindran un origen més relacionat amb els límits de modernitat i progrés del nou Estat, i no en l'homogeneització institucional i cultural que, d'altra banda i tal com denuncia Joan Cortada, està lluny de produir-se, potser com efecte de les pròpies mancances de la revolució burgesa espanyola.

En aquesta etapa, i en paral·lel a la institucionalització de l'Estat constitucional, es forma un sistema de partits que naixerà marcat per la por al canvi per part de la Corona, els sectors procedents de l'absolutisme i els liberals moderats. Un altre factor de gran importància serà el protagonisme de l'exèrcit, afavorit per les guerres carlines, que intervindrà directament, i decisivament, en la política, de manera que Raymond Carr ha qualificat enginyosament el període 1840-1956, amb la forma de govern de parlamentarisme pretonà. La Corona, els partits dinàstics i l'exèrcit són els principals protagonistes del funcionament i equilibri del sistema constitucional que, inicialment, actuaven unides front les forces "anti-sistema", carlins i republicans. L'origen dels partits dinàstics, es troba en la divisió parlamentària entre el grup dels "ministerials" i el grup de "l'oposició", en l'etapa 1834-1836 (Marichal, 1980). Uns i altres representen les

dues tendències que constituïran els partits Moderat i Progressista del període isabelí.

Aviat es demostrarà la falsificació del sistema de representació en tenir la Corona la prerrogativa de designar i destituir lliurement els ministres, i en donar al cap de govern el decret de dissolució de les Corts. Les eleccions no decidien el govern, confirmaven el govern designat per la Corona. El control absolut de les conteses electorals des del poder permetia prefabricar les majories parlamentàries, de manera que el partit "designat" en qualitat d'oposició tenia nul·les possibilitats o expectatives electorals. D'optar la Corona per donar, sempre, la confiança al mateix partit, l'efecte no era únicament la falsificació del sistema de representació. També es demostrava la ficció de l'alternança. El partit Progressista, que no tingué mai la confiança de la Corona, fou el gran perjudicat i no tenia més que dues vies d'acció: cridar a l'abstenció electoral, com a forma de protesta, o actuar dins i "fora" del sistema entrant en relació amb els corrents revolucionaris.

El partit Moderat era definit per l'ambaixador francès com "un partit compost pels Grans d'Espanya, els principals propietaris, els capitalistes, els caps militars, en una paraula, els que tenen alguna cosa a perdre, aconsellen a la reina Cristina a arriscar-se a donar un cop d'Estat abans que permetre l'anul·lació de l'Estatut Reial i la implantació de la Constitució al seu lloc"(Marichal, 1980; p. 103). Eren defensors de l'ordre social i contraris a tot ordre constitucional que pogués qüestionar-lo. El partit Progressista és l'hereu dels corrents liberals qualificats d'exaltats i partidaris del poder sobirà de la nació. Modernització econòmica i monarquia constitucional eren els punts d'acord d'una força política molt heterogènia, més unida contra la resistència

conservadora que a favor d'un projecte polític amb una base social sòlida i cohesionada. La impossibilitat d'accedir al poder si no era per la via del "dret de rebel·lió", a causa de la falsificació dels mecanismes legals, acabà per posar a l'organització en el dilema d'insistir en l'opció institucional, o bé decantar-se per la via insurreccional. El 1849 neix el Partit Democràtic-progressista a partir del sector més esquerrà de l'organització, i en una línia d'acció cada cop més rupturista en base als principis de la revolució democràtica. En contrapartida, el 1854 es va formar la Unió Liberal, coalició electoral de caràcter centrista entre moderats i progressistes, que va intentar ésser la força arbitral de la crisi revolucionària dels anys cinquanta. Tingué les contradiccions pròpies d'un partit centrista en moments de radicalització política i social, i acabà desmarcant-se de la Corona, col·laborant amb la revolució de 1868.

En aquesta segona etapa, els polítics i intel·lectuals catalans van continuar actuant en el marc del sistema constitucional i dins dels partits polítics d'àmbit espanyol. La nació espanyola no es questionava malgrat que el desencís augmentava i es manifestava, primerament per la crítica al centralisme i a la resistència a la modernització. El moderantisme incidí fortament en les classes benestants a Catalunya, i fou predominant entre la burgesia agrària i industrial. Tingué figures rellevants com J. Balmes, Mañé i Flaquer, o Duran i Bas que es caracteritzaren per intentar donar-li una orientació reformista, liberal i regionalista, malgrat no reeixir en llur propòsit. El partit Progressista va tenir una incidència més tardana al Principat, però va anar prenent importància entre la burgesia industrial i les classes mitjanes, davant la inoperància dels governs de la Corona. Figuerola, Víctor Balaguer, Pasqual Madoz, Ildefons Cerdà, o Joan Prim són algunes de les figures polítiques que tingueren un gran protagonisme sobretot en els darrers anys cinquanta i seixanta. El partit

Democràtic tingué, sobretot, arrelament entre les classes populars i està en l'origen de les organitzacions obreres a Catalunya. Entre els seus membres s'hi troben els sectors republicans, cabetians i federals: Figueres, Ribot, Monturiol, Terrades, Clavé i, especialment, Pi i Margall són personalitats representatives de les diferents tendències d'una formació política molt heterogènia però radicalment distinta de les anteriors per la seva tradició obrera i popular, i per la seva estratègia de revolució política i social. Finalment, cal fer esment de la incidència del carlisme a Catalunya. El seu tradicionalisme anti-liberal i la seva radical oposició al centralisme jacobí va facilitar la seva influència en les zones rurals de la perifèria, especialment al País Basc i, en menor grau, a Catalunya i Galícia, en recollir el particularisme regional. Tanmateix, aquesta incidència que li va permetre, fins i tot, tenir representació parlamentària en la Restauració, no ha de conduir-nos a la conclusió de la seva assumpció moderna del fet regional. Tot el contrari, era conseqüència de la seva resistència al canvi i a la formació de la nació liberal (Maria Cruz Mina, 1992).

Aquesta implicació dels catalans en la política espanyola no va assolir l'objectiu comú de la modernitat, amb independència de les diferents posicions ideològiques. Cal dir que la influència directa sobre els governs va ser ben minsa, si ens guiem pel nombre de ministres catalans entre 1833 i 1868: en trenta-cinc anys, set ministres i cap d'ells en gestió duradora (Fontana, 1992). La participació electoral va ser molt més baixa que la mitja espanyola, a l'entorn del cinquanta per cent dels electors. Tampoc van reeixir les altres formes d'intervenció o influència si tenim en compte el creixent pessimisme, les crítiques al centralisme i l'actitud cada cop més distant en relació a la Cort. Fontana considera que aquest distanciament i posició crítica era la conseqüència lògica de la fallida del projecte nacional espanyol.

La tercera etapa va des de 1868 a 1898. Emmarca el salt qualitatiu entre un regionalisme català com a projecte modernitzador i descentralitzador que es dilueix en la política espanyola, i el catalanisme polític que radicalitza els mateixos objectius, però els articula en un projecte orgànicament autònom o independent. El catalanisme polític no sorgeix del no res, ni Catalunya descobreix de sobte la seva diferència. Tampoc és exacte el gradualisme de la Renaixença, des del despertar cultural i literari fins el sorgiment d'un moviment polític. El "catalanisme" com a manifestació política d'una col·lectivitat distinta i amb una estructura econòmica i social pròpia, era ja un fet al llarg del segle XIX, des de Capmany fins Almirall. L'únic és que aquesta diferència es concretava en la voluntat política d'influir en la construcció de la nació liberal moderna. La fallida del projecte, la consciència d'aquest fracàs és el que provoca la necessitat d'optar per una nova via d'intervenció política. En tots els sectors de la societat catalana es va viure, amb major o menor radicalitat, aquest punt d'inflexió.

Els sectors republicans i federals són, però, els primers en viure aquest procés. El pronunciament militar de 1868 havia estat més la conseqüència lògica de l'esgotament del període isabelí i del sistema constitucional iniciat el 1845, que no fruit d'una revolució popular i democràtica. Una societat que no és capaç de situar-se, en l'economia i en la cultura, al nivell de les nacions europees més avançades, difícilment aconseguirà establir un sistema democràtic de sòlida base social. Més aviat, s'estava davant d'una profunda crisi social i política, derivada de les impotències de l'Estat liberal, que desencadenava en un revolucionarisme sense horitzó i amb grans contradiccions internes, que l'incapacitaven per construir una alternativa constitucional amb mínimes

possibilitats d'estabilització. El republicanisme, que tenia a Catalunya la seva major influència en comparació al conjunt de l'Estat, va intentar, també, la realització del projecte nacional espanyol per mitjà del federalisme. Era una proposta de nació liberal i democràtica que adoptava el federalisme com a forma d'organització territorial de l'Estat. S'insistia, doncs, en la voluntat de construir un Estat-nació. El federalisme pīmargallà és de base idealista i conceptual. Es fonamenta en la màxima divisió territorial del poder, compatible amb la unitat de la federació. La seva legitimació respon a una concepció radical de l'estructuració democràtica del poder, tot i que resol, a més, la integració en unitats més amples de comunitats històrico-culturals diferenciades.

El Partit Republicà Democràtic Federal creat el 1868 a partir de la majoria del Partit Democràtic menys la fracció moderada, que era partidària d'acceptar la monarquia com a forma política de d'Estat, fou l'expressió orgànica d'un partit de concepció i àmbit estatal, malgrat tenir la major incidència en l'àrea dels Països Catalans, que propugnava els valors màxims de la democràcia, que es concretaven en el republicanisme i el federalisme com les formes polítiques que prenia la revolució democràtica a Espanya. Pi i Margall en fou el dirigent més destacat i la seva teoria sobre el dogma democràtic estigué en la base de la ideologia del nou moviment, que tingué dificultats en la seva pròpia transformació i organització en partit polític per la discrepància de criteris en l'aplicació del pacte nacional.

El federalisme no fou un moviment homogeni, ni a Espanya, ni a Catalunya. Les seves divisions internes responien, com acostuma a succeir sempre, entre els corrents més radicals (intransigents) i els més moderats (benèvols).

L'establiment de la república federal i les llibertats democràtiques eren els punts d'acord, però discrepaven radicalment en les tàctiques o procediments, i tenien profundes divergències a l'hora de definir el pacte federal o la qüestió social. Dues concepcions igualment federals es confrontaven. El federalisme aplicat des del centre en un procés descentralitzador de democratització territorial del poder de l'Estat; o bé, el federalisme impulsat des de la perifèria a partir del reconeixement i realització prèvia del dret a l'autodeterminació (Termes, 1987). El primer estava organitzat en el "Club Republicano Democrático Federal" i tenia com a portantveu, el periòdic "La Razón". La seva concepció federal era més realista en plantejar una transformació gradual de l'Estat centralista sense qüestionar, en cap moment, la unitat de la nació espanyola. Els intransigents, que tenien com a portantveu "El Estado Catalán", tenien una idea del pacte federal clarament rupturista en relació a l'Estat-nació existent. Això no comportava posar en entredit la nació espanyola, però sí que "naixia" de nou, sobre la base de la sobirania integral de l'individu, i del pacte lliure i entre iguals, com a fonament des de baix de la federació.

Les dues opcions podien ésser compatibles amb el catalanisme, però la segona tenia més probabilitat d'esdevenir una primera manifestació de federalisme pre-catalanista, mentre que la primera tenia el risc de caure en una tendència uniformadora (encara que d'estructura federal) des del centre. Es curiós comprovar com dues obres del mateix autor, Pi i Margall, podien ésser interpretades com aval dels dos federalismes. A la *La reacción y la revolución* (1854) escriu les bases teòriques del federalisme en estat pur, profundament ideologitzat, i com a forma d'organització de la societat, més enllà de l'estructura territorial de l'Estat. A *Las nacionalidades* (1876) positivitza el seu pensament i l'orienta, més pragmàticament, cap a una concepció més tècnica i

aplicada del federalisme. Cal dir que entre la publicació de la primera i la segona, hi ha el pas entre una proposta de revolució social, democràtica i federal, i la demostració que la forma política de la república federal, que no havia pogut establir-se a Espanya, funcionava a EE.UU, Suïssa o Alemanya, per exemple. Pi i Margall és, indiscutiblement, la font dels federalismes a Espanya, malgrat que la seva posició equidistant no va impedir les heterodòxies del federalisme orgànic de Figueres, de biaix uniformador, o el federalisme catalanista d'Almirall, basat en el particularisme.

No hi ha dubte que les heterodòxies neixen del fracàs del model original. El projecte republicà, democràtic i federal va esclatar per tots costats després del sexenni democràtic. La Restauració imposava una nova realitat política i constitucional. Les forces democratitzadores tornaven a estar a l'oposició, dins o fora del sistema, i, per tant, possibilistes, regeneracionistes o revolucionaris recuperaven novament el seu estat normal de permanent lluita per la modernització front el liberalisme autoritari. El fracàs de la revolució democràtica té a Catalunya, però, alguns aspectes particulars que cal remarcar. El federalisme republicà tingué poc a veure amb la burgesia industrial, tot i coincidir en algunes posicions polítiques com en l'opció proteccionista (Termes, 1987). La seva base era popular i obrera, a pesar de la influència que ja tenia l'apoliticisme anarquista sobre el moviment obrer. La qüestió social impregnava tot el seu programa polític i l'allunyava de tota relació de cooperació amb la burgesia catalana. La Restauració tingué el suport general d'aquesta i, fins i tot, sorgiren entre els sectors més conservadors actituds contràries a l'obertura de Cánovas als corrents liberals.

Aquesta referència la faig per situar l'origen del catalanisme polític. Té raó Fontana quan diu que "l'absurd debat sobre si el nacionalisme català és d'origen burgès o popular, progressista o reaccionari, oblida que hi ha tants "nacionalismes" com concepcions de la societat"(1988). Aquesta resposta no resol suficientment, però, la polèmica que la provoca. Perquè hi ha hagut una estranya, i també coherent, coincidència entre l'interès del pensament burgès en apropiat-se de l'origen del catalanisme i del nacionalisme, i el suport que li han donat alguns intel·lectuals, procedents de l'esquerra, amb una visió tendencialment lerrouxista de la qüestió nacional. El catalanisme polític, concebut com el projecte polític i constitucional de dotar Catalunya de la capacitat d'autogovern, té un origen republicà i federal. Es més, la consideració que l'autogovern de Catalunya (concretat en la independència, la federació, o l'autonomia) és la realització jurídica del dret a l'autodeterminació, també procedeix de sectors federalistes republicans. Es així, segons la història, i no d'una altra manera. Es lògic perquè les classes benestants catalanes han exigít sempre i de forma prioritària, la protecció de l'Estat sobre la propietat, la producció i la distribució dels productes. La protecció de l'ordre econòmic i social a Catalunya, i la protecció del mercat espanyol eren, a fi de comptes, el seu programa permanent. Les formes polítiques, els procediments o les tàctiques adoptades eren canviants en funció dels seus èxits o fracassos en relació al centre. Quan van comprendre que es defensarien millor creant instruments polítics, propis i independents, com a forma de pressió institucional van incorporar-se a un moviment que ja havia fet arrels.

El federalisme republicà arriba abans al catalanisme polític per vèries raons. Primera: no tenia marge de maniobra ni res a confiar dels qui havien estat els seus vencedors i nous governants de la Restauració monàrquica. Segona: el

projecte *estatal* de revolució democràtica i federal havia fracassat. Tercera: la seva incidència es concentrava, sobretot, als Països Catalans i, particularment, al Principat. Quarta: el catalanisme està present en els textos polítics i organitzatius federals, com un dels seus elements constitutius. Quinta i darrera: els seus primers teoritzadors són federalistes republicans o procedeixen del federalisme republicà. Vallés i Ribot, Roca i Farreras, i Valentí Almirall són republicans i els més clars precursors del catalanisme polític.

El catalanisme d'arrel federal adquirirà major autonomia política i independència orgànica en la mida que el projecte federalista d'àmbit estatal sigui un horitzó cada cop més llunyà. Es un replegament forçat per la nova circumstància política de la Restauració, que obliga a definir noves projeccions polítiques. Valentí Almirall és qui pren major consciència d'aquest canvi, però l'evolució cap al catalanisme polític és un fenomen general entre els corrents federals. Vallés i Ribot simbolitza l'equilibri entre el federalisme hispanista de Pi i Margall i el particularisme d'Almirall (González Casanova, 1974). Representa el punt d'inflexió del federalisme pimargallià cap al catalanisme sense renunciar als seus principis doctrinals. En el primer Congrés regional del partit federal, celebrat el maig de 1883 i que Vallés i Ribot presideix, es prenen quatre acords qualificats en el propi Manifest de "trascendentalíssims": a) l'establiment de les noves bases de reorganització del partit a Catalunya; b) "la reconstitució d'aquest antic Principat, feta ab lo concurs lliure i espontani de les entitats que el componen, com reivindicació de sa unitat sellada per la naturalesa i per la història"; c) la fixació de les condicions segons les quals la regió catalana celebraria el pacte federal amb les altres regions espanyoles o ibèriques; d) l'aprovació del projecte de constitució de l'Estat català. La transcendència d'aquests acords està, fonamentalment, en la refundació catalana

del partit federal, l'afirmació de la identitat històrica de Catalunya, el seu dret a l'autodeterminació, l'exercici d'aquest dret per mitjà d'un pacte federal que pogués arribar, fins i tot, a la incorporació de Portugal en una Federació ibèrica. La conclusió és el projecte de constitució d'un Estat català, "sobirà i autònom", que González Casanova no dubta en considerar com "el millor text constitucional del federalisme espanyol i del català".

Hi ha dues qüestions que Vallés i Ribot i els federals pimargallians no desenvolupen: la identitat nacional de Catalunya i la formació d'un partit nacional i independent. El federalisme hispanista (o iberista) impedeix anar més enllà. En aquest aspecte, Roca i Ferreras dóna les primeres passes amb una gran previsió del futur polític de Catalunya. És el primer nacionalista d'esquerra que es refereix a Catalunya com a nació, o nacionalitat, i el seu dret a la independència nacional. No és partidari, però, de constituir un Estat independent: "avui en dia, per la situació d'Espanya, d'Europa i de la mateixa Catalunya, no és possible que la pàtria catalana formi una nació separada, del tot independent de les altres d'Espanya; sinó que algun llaç més estret que les aliances entre Estats estrangers ha de tenir amb les altres nacionalitats espanyoles"(F. Cucurull, 1975). Una altra característica del pensament de Roca i Ferreras és la concepció del catalanisme com a moviment polític plural. Distingeix i confronta el catalanisme progressiu i el catalanisme conservador. Mentre el primer és un catalanisme democràtic, federal i revolucionari que defensa els drets de Catalunya com a nació, el segon és un catalanisme monàrquic, burgès, aristocràtic, catòlic unitari, que avantposa els seus interessos a la llibertat política de Catalunya. És un catalanisme que no dubta en posar-se al costat de "l'espanyolisme madrileny" perquè a Catalunya "no hi haurà prou força material, prou mans armades, per posar barrera als

desbordaments revolucionaris". El catalanisme conservador és una catalanisme inconseqüent, oportunista, instrumentalitzador dels drets nacionals de Catalunya pels seus interessos particulars, que no desitja una Catalunya lliure i independent. Només de les classes populars, democràtiques i republicanes es pot esperar una lluita conseqüent per les llibertats nacionals de Catalunya, per la seva independència com a nació. El nacionalisme de Roca i Ferreras formava part de la lluita més general per la llibertat i la democràcia. El seu era una nacionalisme progressiu que vinculava de manera indissoluble amb l'emancipació social. Costa comprendre perquè el seu pensament ha quedat tan en l'oblit fins la recuperació feta per Fèlix Cucurull. Potser la raó més simple està en què era massa avançat i radical en la qüestió nacional com per ser comprès i seguit pels seus mateixos correligionaris. No va destacar tampoc com a activista polític i la seva influència radicava més en la seva pluma afiliada i lúcida com a polemista i teoritzador.

Hi ha un gran acord entre els investigadors en considerar a Valentí Almirall com el forjador del catalanisme polític. No és el primer, evidentment, en expressar idees catalanistes, ni en plantejar els drets polítics de Catalunya, però sí que és el primer teòric del catalanisme polític en el sentit de donar-li un cos doctrinal coherent. I, sobretot, és el primer que organitza una acció política catalana independent, al marge de les organitzacions estatals (Trias Vejarano, 1992). El catalanisme ja no es defineix, únicament, en raó a "la naturalesa i la història" diferencial de Catalunya, ni com a projecte polític de recuperació de la sobirania de Catalunya, ni com a impulsor regeneracionista d'una Espanya moderna, liberal i democràtica. El catalanisme és, especialment, el projecte polític i organitzatiu que ha de permetre als catalans intervenir directament en la política espanyola en defensa dels drets de Catalunya, i de les idees liberals-

democràtiques i federals. Per això Almirall és el fundador del catalanisme polític, perquè li'n dóna forma orgànica, pròpia i independent.

La seva lògica és concloent: com es pot pretendre l'autogovern de Catalunya, la formació d'un Estat català dins d'una Federació d'Estats sobirans, si no es compta amb l'instrument polític que ha d'organitzar i conduir aquesta legítima aspiració. El catalanisme necessita els seus portavocs, la seva institucionalització, el seu partit polític. Això no està en contradicció amb el federalisme. El catalanisme, com el regionalisme o el particularisme, és compatible amb el federalisme. En canvi, no tots els federalismes són compatibles amb el catalanisme. Ni el federalisme pactista, ni el federalisme unitarista, són conciliables amb el catalanisme. Perquè la identitat regionalista (particularista) del catalanisme és prèvia a qualsevol altra (estatal o municipal, per exemple) i precedeix la concepció federalista. El federalisme regionalista (o el regionalisme compatible amb la federació) es confronta, així, amb les concepcions federalistes que tenen en l'Estat-nació o, a la inversa, en el municipi el seu fonament.

En el pensament d'Almirall, sobretot després del fracàs de la I República federal i de la seva ruptura amb Pi i Margall (1876-1881), el federalisme deixa d'ésser una concepció ideològica de l'organització de la societat, molt determinada per un radicalisme revolucionari, per esdevenir, únicament, una forma d'organització dels Estats compatible amb tots els principis polítics. La seva discrepància amb els altres federalismes és, doncs, tan ideològica que "desideologitza" el seu i el situa en l'estricta àmbit del dret positiu, fent-lo conciliable amb les distintes formes d'Estat. És, únicament, una tècnica jurídica d'estructuració territorial dels poders de l'Estat, com a Suïssa, EE.UU,

Alemanya o Austria que, d'altra banda, tenen principis polítics ben distints. Almirall fa el pas del federalisme idealista i doctrinari al federalisme positivista, que sorgeix d'una realitat objectivament i empíricament diferenciada, la qual cosa exigeix el reconeixement jurídic dels particularismes regionals.

En aquest sentit, i atès que Almirall no era nacionalista ni partidari de la independència de Catalunya, el federalisme regional era la forma territorial de l'Estat compost que podia resoldre la qüestió catalana. El particularisme, tal com l'exposa en la seva obra cabdal "Lo catalanisme"(1886), és el seu projecte polític com expressió d'un ordre liberal-burgès basat en l'autogovern i que s'organitza en l'Estat compost (Trías Vejarano, 1992). Aquest Estat no neix ni des de dalt, a partir de la descentralització, ni des de baix a partir del pacte federal de les unitats municipals. Les regions són els subjectes del pacte federal, en constituir lliurement i en ús de la seva sobirania, la unitat nacional, fixant les competències que deleguen a la Federació i mantenint la seva completa independència en totes les altres. Aquest era el seu federalisme que havia d'ésser impulsat per organitzacions federals independents. Tal com ell mateix explica: "en rigor han d'existir tants partits federals quantes siguin les regions cridades a ésser Estats sobirans, podent aquests partits posar-se d'acord per a qüestions determinades d'interès comú, per mitjà de delegats que accidentalment es reuneixin i resolguin. Per aquest camí i no per altre es va cap el federalisme. Els altres ja s'ha vist on condueixen: al pactisme, a l'anarquia, o a l'unitarisme més o menys vergonyant".

El partit federal, orgànicament independent, era el partit catalanista que podia establir acords amb altres partits regionalistes, però en cap cas sotmetre's a una

organització estatal-nacional o desmembrar-se en el pactisme municipalista. Almirall és el primer que ho planteja amb aquesta claredat i coherència. El catalanisme polític havia nascut definitivament perquè el partit polític era la seva realització orgànica sense la qual estava mancat de l'eina fonamental d'organització i intervenció política.

Com diu Rovira i Virgili, Almirall havia de tenir la incomprensió dels republicans per massa catalanista i de la burgesia liberal per massa republicà. La seva proposta era liberal, interclassista, moderna i republicana. Totes les característiques per quedar-se gairebé sol. Era una posició socialment centrista que no podia ésser compartida ni pel federalisme socialitzant, ni per l'apoliticisme obrer, ni pel conservadorisme monàrquic. També era una proposta a mig camí del nacionalisme català que el desbordaria, tant en la seva opció conservadora com en l'opció republicana. El seu catalanisme podia desembocar en el nacionalisme, però aquesta no fou mai la seva previsió i, a més, reaccionà agrement contra els primers excessos nacionalistes i contra el cant dels Segadors. En el pròleg a l'edició castellana de "Lo catalanisme" escrivia: "Fuimos los primeros, o de los primeros a lo menos, en pregonar y propagar las excelencias del regionalismo en general y las ventajas que del mismo podría reportar nuestra patria catalana, y no han pasado todavía treinta años que hemos de hacer constar que nada tenemos de común con el catalanismo o regionalismo al uso, que pretende sintetizar sus deseos y aspiraciones en un canto al odio y fanatismo"... "Jamás hemos entonado ni entonaremos Los Segadors, ni usaremos el insulto ni el desprecio para los hijos de ninguna de las regiones de España"(Almirall, 1902).

Cal tenir en compte que la importància d'Almirall com a forjador del catalanisme polític, no rau en haver radicalitzat el seu programa (Vallés i Ribot o Roca i Farreres, per exemple, eren molt més agosarats en els seus plantejament i propostes). El seu era més aviat un catalanisme moderat que li va permetre enllaçar amb els sectors liberals i conservadors de la burgesia catalana. La seva rellevància resideix en haver fet del catalanisme un projecte polític amb entitat pròpia, que s'avantposava i integrava les diferents ideologies o programes polítics. Des d'aquesta perspectiva s'ha de comprendre la seva activitat política: la fundació del primer diari en català, *Diari Català* (1879), l'organització del primer Congrés catalanista (1880), la creació del Centre Català (1882), primera organització independent d'acció política catalanista; la participació en el segon Congrés catalanista (1883), on es condemna l'actuació dels catalans dins dels partits de disciplina estatal i es demana que se'n separin. El catalanisme era un moviment polític plural on podien confluïr diverses concepcions polítiques, diferents maneres de concebir el ritme o la radicalitat en la defensa dels drets de Catalunya, però que es distingia per dotar-se d'instruments d'acció política plenament independents de les organitzacions estatals.

El Centre Català era en aquest sentit l'expressió orgànica del catalanisme d'Almirall. Era una entitat d'acció cívica catalanista, que es definia apolítica (apartidista, en realitat) i amb voluntat d'unió de tots els catalans per la defensa dels interessos morals i materials de Catalunya. En els estatuts s'impedia la discussió sobre qüestions religioses o polítiques amb l'objectiu d'assolir la màxima unitat i evitar la confrontació partidista. Com es veurà era tan ingenu com inútil pretendre-ho, però serveix per remarcar el caràcter original del catalanisme polític malgrat que les divisions polítiques i de partit

demostrarien, ben aviat, el seu natural pluralisme. La Memòria en defensa dels interessos morals i materials de Catalunya (Memorial de Greuges, 1885) és l'acte més important promogut pel Centre Català i l'efectiu manifest fundacional del catalanisme polític segons Almirall, que va ser el seu principal impulsor i redactor (Termes, 1987). Certament, és la primera acció catalanista de relleu, àmpliament representativa de la societat catalana, que intervé en la política estatal de forma conjunta. Però és més un llarg manifest cívic que un programa polític constituent d'alguna cosa. Des d'aquest punt de vista no se'l pot considerar fundador de res. El seu ressò social i, particularment, el suport que va tenir de les institucions vinculades a la burgesia industrial, estava molt determinat pel projecte de conveni comercial amb Gran Bretanya i per la intenció de procedir a la unificació del Codi Civil espanyol.

El catalanisme es movia encara en el terreny dels greuges més que en les alternatives. Estem en els inicis d'un moviment polític que, amb tota probabilitat i donada la pluralitat de la societat catalana, havia de dividir-se entre diferents opcions. La fundació efectiva del catalanisme polític es produirà en la mida que aquesta pluralitat d'opcions vagi configurant-se en formacions polítiques, organitzades en base a uns principis ideològics i programàtics determinats.

Mentrestant, la intervenció política institucional continuava fent-se per mitjà dels partits dinàstics o republicans. Fins el 1901, els partits d'obediència estatal continuen essent els protagonistes de les conteses electorals, llevat d'alguns intents de presentar candidatures catalanistes que no van assolir l'èxit. La burgesia catalana continuà apostant per la participació en la política espanyola a través dels partits dinàstics, malgrat la volada que anava prenent el

catalanisme com a moviment cívic-polític. El desencís que, poc a poc, tornà a provocar la Restauració monàrquica, la falsificació de les eleccions i el triomf pre-decidit del partit del govern, el centralisme i la reproducció dels vells vicis i corrupció del període isabelí, la incapacitat estructural per impulsar una societat moderna, la crisi econòmica i social dels anys vuitanta-noranta, o el desastre colonial de 1898 són algunes de les causes prou conegudes i estudiades que van acabar per incorporar a amplis sectors de la societat catalana en el catalanisme polític. La nació espanyola havia tornat a fer fallida i la burgesia catalana havia pres consciència que, potser, calia apostar per crear la pròpia nació.

CATALANISME, NACIO I PARTITS NACIONALS A CATALUNYA

El catalanisme necessitava fer un salt qualitatiu per arribar a la seva maduresa política: fonamentar-se en el fet de la nació catalana. Mentre no es qüestionés la nació espanyola i es mantingués com un moviment reivindicatiu o regeneracionista, de denúncia dels greuges contra Catalunya o d'impuls d'una Espanya moderna, no deixaria d'ésser un moviment d'una gran ambigüitat i d'horitzons indefinits. Es cert que l'ús dels termes pàtria, nació, o nacionalitat referits a Catalunya havien ja aparegut en els textos catalanistes i eren, fins i tot, utilitzats assiduament per alguns dirigents. També ho és que en algun cas, com Roca i Ferreras, el catalanisme prenia una forma radical i nacionalista. Però el gruix del moviment catalanista es movia encara dins d'una concepció regionalista.

L'evolució de la burgesia industrial i agrària, de les classes conservadores i de l'església catalana, sobretot després de "la febre d'or"(1871-1885), és vital per

comprendre l'assumpció general del fet de la nacionalitat catalana. Com diu Isidre Molas: els primers a plantejar una actuació política particular catalana foren els federals, que així històricament es convertiren en la força motora de l'arrencada del catalanisme, bé que posteriorment, i durant molt de temps, havia de passar a ésser dirigit per les forces conservadores i agràries, més en consonància amb la base social que llavors el sustentava"(Molas, 1972; p. 15). La incorporació plena de la burgesia al catalanisme marca l'inici de la nació política catalana.

No es tracta de reproduir discussions absurdes sobre el caracter monolític o plural del nacionalisme català, sinó de remarcar la gran importància que té l'assumpció del catalanisme per part dels centres de poder econòmic, cultural o religiós de la societat catalana. El Memorial de Greuges va tenir un gran impacte, no tant pel seu contingut, sinó pels seus signataris i suports. En aquest sentit és, efectivament, l'inici d'una nova etapa del catalanisme. La burgesia l'assumeix i es posa al capdavant, conduint-lo segons els seus interessos. Els republicans federals que havien estat els primers en impulsar-lo aniran quedant, poc a poc, a remolc de la iniciativa del catalanisme burgès.

Fins els anys vuitanta, les classes benestants havien donat el seu suport al règim de la Restauració. Havia acabat amb l'aventura revolucionària del sexenni democràtic i havia estat el marc protector de l'expansió econòmica dels anys setanta. No hi havia raó per participar en un moviment d'oposició com el catalanisme, llevat d'algunes prudents crítiques al tradicional centralisme de Madrid. Però, la crisi econòmica i la política aranzelària del govern de l'Estat començà a canviar les coses. El catalanisme podia ser la cobertura moral i política d'uns interessos materials i, alhora, ésser un factor de cohesió de la

societat catalana a l'entorn d'una burgesia emprenedora que, novament, es trobava amb dificultats per fer valer les seves idees sobre els dirigents polítics de l'Estat. El conservadorisme català havia actuat fins llavors en el marc dels instruments polítics i constitucionals de la Restauració o bé a través del carlisme. Era un catalanisme catòlic, tradicionalista, reaccionari en la qüestió social i profundament respectuós amb la unitat de la nació espanyola. Però manifestava el seu descontent per la manca d'una política descentralitzadora i per la incomprensió de la qüestió catalana. Duran i Bas, Mañé i Flaquer o Torras i Bages eren les seves figures més representatives. Dues obres escrites el 1887 i el 1892 marquen un canvi de direcció cap a un catalanisme de major oposició però que estableix, alhora, les diferències amb el catalanisme liberal i laic d'Almirall. "El Regionalismo" de Mañé i Flaquer, rèplica al discurs inaugural de Núñez de Arce al Ateneo de Madrid l'any 1886, i "La Tradició Catalana" de Torras i Bages que és una explícita resposta al catalanisme d'Almirall, es complementen per voler establir les bases d'un catalanisme regionalista i conservador que defensi la personalitat de Catalunya front l'espanyolisme centralista, i es distingeixi, també, del catalanisme almirallià de procedència republicana i anticlerical que, malgrat el seu atemperament, manté una concepció positivista, liberal-democràtica i laica de l'organització social.

L'extensió a dreta i esquerra del catalanisme com a moviment de recuperació de la personalitat catalana havia de tenir dos efectes: la seva consolidació com a moviment polític i la seva divisió en una pluralitat de tendències polítiques i corrents ideològics. El primer té la seva expressió en l'afirmació de Catalunya com a nació política, el segon en l'aparició dels partits nacionals.

El catalanisme no arriba a la plenitud com a moviment polític fins que culmina en el nacionalisme. Fins llavors el catalanisme polític era fruit del fracàs de tots els projectes estatals de construir la nació burgesa i moderna, més o menys avançada socialment i democràticament. Des del conservadorisme fins el federalisme intransigent tots els corrents ideològics havien intentat reeixir en aquest projecte. La impossibilitat d'assolir-ho provocà la resposta catalanista, que s'expressava amb major o menor radicalisme, i que podia estendre's des de la moderada demanda de descentralització de Duran i Bas fins a l'horitzó independentista de Roca i Ferreras. El trànsit del catalanisme al nacionalisme implicava que Catalunya era una nació i tenia l'imprescriptible dret a constituir-se en Estat, en ús de la seva sobirania. El catalanisme ja no era efecte dels èxits o fracassos de la política estatal, era conseqüència d'un dret previ a qualsevol eventualitat o situació política a Espanya: el dret dels catalans a decidir lliurement el seu destí.

L'ambigüitat del catalanisme, que podia significar políticament qualsevol cosa, no era, teòricament, possible en el nacionalisme. Tant s'afirmava catalanista el que volia solament el respecte de les tradicions, els costums i la llengua catalana com el que perseguia el reconeixement d'uns poders d'autogovern; tant ho era el regionalista, com el federalista, com l'independentista; fins i tot, algun espanyolista que comprenia la necessitat d'atendre algunes de les justes demandes dels catalans. Contràriament, el nacionalisme implicava el dret a l'autodeterminació. Aquí no hi havia ambigüitat, com a mínim en la teoria. Perquè es podia defensar el dret a decidir sobiranament i lliurement el destí de la nació catalana i ésser partidari, alhora, d'un exercici d'aquest dret en una direcció unitarista, regionalista o federal. El fet d'afirmar els drets de Catalunya com a nació no comportava ésser partidari de la separació o la independència.

Aquesta és una dels qüestions més transcendents de la història del nacionalisme català, i particularment del nacionalisme burgès, fins a l'actualitat: l'afirmació, sense embuts ni subterfugis, de quins són els drets nacionals de Catalunya, i el possibilisme catalanista com a projecte polític que es porta a la pràctica, en funció de quines siguin les circumstàncies de la política estatal. Nacionalisme i catalanisme formen així una molt útil interdependència, que permet jugar totes les cartes sense renunciar a res.

Prat de la Riba és el gran inventor d'aquest nacionalisme. Era nacionalista i actuava com a regionalista. No era federalista, però acceptava la tècnica federal com a forma d'organització de l'Estat compost. En qualsevol cas, era catalanista. Es pot dir, a l'igual que Almirall amb el catalanisme, que no és el primer en expressar idees nacionalistes, ni en parlar de Catalunya com a nació, però sí és el primer teòric del nacionalisme que li'n dona un cos doctrinal coherent. A voltes apareixen en la història figures polítiques que reuneixen en sí mateixes la síntesi de tot un procés històric, i que tenen la força de conduir i donar coherència doctrinal al despertar d'una nació. Aquest és, en gran part, el cas de Prat de la Riba: propagandista polític en la seva joventut i creador d'una doctrina nacionalista que donava sentit històric al moviment nacional català; fundador del primer partit nacional que, com a "príncep modern", havia d'emprendre la construcció nacional de Catalunya; primer President de la Mancomunitat, com a primer pas en la recuperació de l'autogovern i de les institucions nacionals catalanes. Tres característiques que feien de Prat de la Riba un home de doctrina, de partit i de govern. Fou el polític català més rellevant de la seva època i el fundador del nacionalisme conservador català, que fou hegemònic en els primers anys d'aquest segle.

Prat de la Riba elabora una teoria del nacionalisme que és, a la vegada, síntesi de les precedents aportacions del pensament català i desenvolupament original a partir de la influència teòrica del positivisme francès, especialment Taine, La Play i Comte, i l'escola històrica del dret alemanya, particularment Savigny. Les bases del pensament pratià es troben en les aportacions dels seus predecessors autòctons. Tres són les fonts principals: el tradicionalisme de Balma i, especialment, de Torras i Bages; el regionalisme conservador de Mañé i Flaquer i Duran i Bas, i el particularisme d'Almirall. La tradició i identitat de la història i la cultura catalanes, els interessos regionalistes d'una burgesia industrial front l'hegemonia del capitalisme agrari, i l'afany de regeneració i modernització de l'Estat des del particularisme català, constitueixen elements indissolubles d'una doctrina que, essent inicialment regeneracionista i partidària del compromís, es veu abocada cap al nacionalisme polític. La burgesia catalana no fou mai separatista per evidents raons econòmiques i el seu nacionalisme sempre tingué la debilitat d'haver nascut d'un fracàs: la impotència per fer valer els seus interessos i idees en el poder de l'Estat.

El propòsit de Prat de la Riba no era renunciar a la intervenció en la política estatal, sinó fer-ho sobre unes noves bases doctrinals i amb uns instruments polítics independents. Catalunya era una nació natural amb una història, una cultura i una llengua que li donava identitat. La conseqüència lògica d'aquest fet nacional era el dret a constituir un Estat. No es tractava ja de defensar la diferència provincial, regional o particularista de Catalunya dins de la nació espanyola. La qüestió era més simple: Catalunya era la pàtria dels catalans, la seva nació. Tenia els requisits naturals i històrics per ser definida com a nació,

tenia consciència de la seva existència nacional i tenia, també, la voluntat política de l'autogovern. Li corresponia, per tant, el dret a constituir el seu propi Estat independent: "l'aspiració d'un poble a tenir política pròpia, a tenir el seu propi Estat, és la fórmula política del nacionalisme". A cada nació un Estat, aquest era el principi general del nacionalisme, "aquest és el fet jurídic que s'ha de correspondre amb el fet social de la nacionalitat".

Doctrinalment, Prat de la Riba era nacionalista. Això queda perfectament clar en dos dels seus escrits més cèlebres: "Compendi de doctrina catalanista"(1894), escrit en col·laboració amb Pere Muntanyola, i "El fet de la nacionalitat catalana", conferència pronunciada a l'Ateneu de Barcelona el 1897. Políticament no ho era, necessàriament. La nació catalana era un fet, una realitat, doctrinalment avalada per una part molt important del pensament europeu del XIX, des de Fichte fins a Mancini, passant pels autors ja esmentats i que influïren directament en el seu pensament. Però d'aquest fet no se'n derivava, necessàriament, una política nacionalista. Prat de la Riba parlava de fet nacional i no de qüestió nacional. Totes les polítiques eren possibles des d'un fet nacional inqüestionable.

Tanmateix, aquesta distinció entre doctrina i acció política no tenia res d'esquizofrènica. Era molt coherent. Catalunya com a nació era una unitat orgànica, l'Estat era un artifici, fruit de les circumstàncies canviants de la història. La nació romandria en el temps, l'Estat podia romandre, transformar-se o desaparèixer en d'altres estructures jurídiques estatals. Catalunya era una realitat viva, orgànicament associada; l'Estat era el reflexe jurídic d'una realitat històrica. Espanya, doncs, no era cap nació. Només identificava el domini

territorial d'un Estat i la condició jurídica d'uns ciutadans vinculats al mateix Estat.

Prat de la Riba tenia una concepció iusnaturalista i orgànica de la nació. La nació era prèvia a la voluntat política. Alhora, aquesta era, ineludiblement, nacional però podia ésser, o no, nacionalista. Totes les persones, grups, classes, institucions formaven un tot orgànic, interdependent, una mena de corporació nacional amb una identitat diferenciada de les altres col·lectivitats nacionals. Aquesta unitat orgànica tenia dret a autogovernar-se, però havia de tenir, sobretot, la seva veu política. La veu de Catalunya era el seu partit nacional, orgànicament i políticament independent dels partits estatals. Els catalans havien de tenir les seves pròpies institucions, els seus propis partits polítics si Catalunya era una nació.

Els catalans no eren espanyols, tenien la condició jurídica d'espanyols. Formaven part d'un mateix Estat, però no tenien perquè integrar-se en les mateixes institucions polítiques. Es vinculava així la idea de nació moderna als regnes medievals i a la successió històrica regne-nació. El partit polític, com a partit nacional, era l'expressió d'una realitat abans que d'una voluntat. Era el trànsit entre la nació cultural i la nació política. Era l'expressió màxima, i també la culminació orgànica, de la consciència nacional. ¿Per què Catalunya havia de tenir els seus propis partits polítics? Perquè era una nació.

El partit polític era l'instrument essencial de participació política a les institucions de l'Estat. Catalunya havia de tenir els seus partits nacionals com a primera condició per defensar els seus interessos, però també com a forma de realització de la nació política, tingués o no el seu reconeixement jurídic. Sense

nació política no hi ha nació jurídica i els partits nacionals eren la garantia, els impulsors amb tot el seu pluralisme de la consciència nacional catalana.

Es clar que l'objectiu prioritari dels partits nacionals havia d'ésser el reconeixement jurídic de la personalitat de Catalunya com a poble i el seu dret a l'autogovern. Ara bé, l'interès particular del nacionalisme català és que no se'n deriva de la doctrina nacionalista una acció política també nacionalista, l'objectiu neuràlgic i essencial de la qual sigui l'Estat. Es podria dir que en el cas català, la idea hegeliana, seguida per Herder i Fichte, segons la qual una nació que no esdevé Estat, desapareix com a nació, no es compleix totalment perquè una nació, mentre tingui consciència de si mateixa i actui políticament per mitjà dels seus partits nacionals, perviurà com a nació política. Això no exclou, ans al contrari, el problema de la resolució jurídica de la qüestió nacional.

Es lògic pensar que tot partit nacional d'una nació sense Estat té com a objectiu central del seu programa polític, la realització del dret a l'autodeterminació. Es pot afirmar, inclús, que molts partits nacionals són nacionalistes en el sentit de voler la plena sobirania nacional per mitjà de l'Estat independent o confederat amb d'altres. Aquest no és, però, la característica central del nacionalisme de Prat de la Riba. No propugnava un nacionalisme independentista o separatista. Tampoc es mostrava massa convençut amb les solucions federals. Més aviat era partidari de tenir un partit nacional català, des del qual aconseguir la màxima hegemonia a Catalunya i la màxima influència a les institucions de l'Estat. Manar a Catalunya per ser fort a Madrid. Aquesta és l'especificitat del nacionalisme burgès català. No es volia ni es podia renunciar als interessos sobre mercat nacional espanyol. D'això res. Per tant no hi havia cap intenció de renunciar a la intervenció sobre la política general de l'Estat. El canvi

substancial és que es feia des d'una estratègia nova que naixia dels interessos nacionals de Catalunya. Es a dir dels interessos d'una burgesia que descobria els avantatges d'ésser nacional catalana. Després de desenes d'anys de buscar, i no trobar, formes de confluència i articulació política amb les burgesies agrària i financera estatals, no hi havia altra alternativa que el refugi del catalanisme particularista.

El programa polític de Prat de la Riba era regionalista i també la seva acció pràctica. El seu nacionalisme doctrinal esdevenia corporatiu cap endins i regionalista cap enfora. Era un nacionalisme conservador que no pretenia anar més enllà de recuperar la personalitat nacional de Catalunya per posar-la al servei dels seus interessos específics. Encertadament s'ha qualificat el regionalisme de la burgesia catalana com una forma d'expressió del seu regeneracionisme espanyol. El fet és que el partit nacional de la burgesia catalana sorgia de la divisió territorial de les burgesies espanyoles i, molt en particular, de la resposta que els industrials catalans donaven a la incapacitació modernitzadora dels sectors dominants de l'aparell estatal. Tanmateix, l'opció catalanista de la burgesia catalana la posava al capdavant del moviment nacional, prenent la iniciativa als republicans i creant unes condicions noves en la política estatal i catalana.

Entre el Memorial de Greuges (1885) i la fundació de la Lliga Regionalista (1901) el catalanisme republicà es desbordat per l'empenta del nacionalisme burgès. L'ideal catalanista s'estén arreu, en especial entre la joventut, i aconseguix la mobilització de sectors socials molt diversos. Els republicans federalistes queden a contra-peu, com si els haguessin pres el que era seu. El seu catalanisme era més racional i no es comprenia al marge del federalisme.

El catalanisme romàntic se'ls escapava de les mans i tenia molt de guanyar en uns anys de crisi social, on els ideals nacionalistes cobrien la falta d'alternatives ideològiques més racionals. El positivisme racionalista i laic d'Almirall encara fou més arraconat. No tenia res a fer davant el nacionalisme purista i "reconsagrat". La força mobilitzadora i il·lusionadora d'aquest patriotisme nacionalista havia de guanyar terreny entre els sectors menestrals i de la petita i mitjana burgesia, mentre que podia provocar reticències entre els corrents obreristes o federalistes pel perill d'insolidaritat o d'oblit de les qüestions socials.

Es palès que el nacionalisme romàntic afavoria els interessos de la burgesia i posava en dificultats als republicans. La unió catalanista era un ideal difícil de discutir, encara que la seva direcció i control estés, cada cop més, en mans de les persones i institucions de la burgesia. El Centre Català va durar pocs anys com a entitat unitària del moviment catalanista. El 1887 s'escindia el grup més nacionalista i conservador que fundà la Lliga de Catalunya. Entre les dues entitats hi havia constants friccions, especialment amb motiu de l'Exposició Universal del 1888, a la qual s'oposava Almirall, o quan la visita de Maria Cristina d'Habsburg, que la Lliga de Catalunya aprofità per lliurar-li el "Missatge a la Reina regent d'Espanya i Comtessa de Barcelona", escrit en català, en el qual es demanava "l'autonomia legal i la independència del nostre país", recollint les mateixes paraules que els hongaresos adreçaren a la corona imperial d'Austria.

La Lliga de Catalunya constitueix l'embrió del que serà el primer partit nacional de Catalunya. Es distingeix del Centre Català per abandonar tota concepció universalista del particularisme i apostar per centrar-se

fonamentalment i, quasi, únicament en el cas català. Es desmarca rotundament dels partits espanyols i afirma l'objectiu central de reivindicar la personalitat de Catalunya. El seu catalanisme és romàntic, historicista i conservador però té un gran sentit del pragmatisme en l'acció política. En la seva gran capacitat per mobilitzar a la societat civil hi tenen un paper primordial els joves del Centre Escolar Catalanista (també escindit del Centre Català seguint la Lliga). Verdaguer i Callís, Prat de la Riba, Duran i Ventosa, Puig i Cadafalch són alguns dels noms que s'ajuntaran als de Pau Sans, Angel Guimerà, Francesc Matheu, Josep Prat, etc en un moviment de creixent irradiació i influència en la societat catalana. La campanya pel manteniment del dret civil català iniciada per Verdaguer i Callís tindrà un gran impacte en els anys 89-90 en un procés de reunió de cada cop més entitats catalanistes que culminaran amb la formació de la Unió Catalanista.

El moviment catalanista estava en una fase d'expansió però no tenia encara una gran incidència social ni havia incorporat a les seves files persones veritablement representatives del poder econòmic. També estava mancat d'un programa polític precís, al nivell del projecte constitucional dels federals del 1883. La Unió Catalanista que aplegava entitats, periòdics o persones afiliades directament era un pas més en aquesta puja lenta cap a l'hegemonia nacional a Catalunya. La vida política institucional continuava realitzant-se a través dels partits dinàstics o d'àmbit estatal. Les institucions econòmiques de la burgesia catalana no havien abandonat els camins tradicionals per influir en la política general espanyola. Intel·lectuals, professionals i joves universitaris eren encara els principals propagadors d'un moviment que segons Ruyra tenia molt d'illús i agosarat.

En aquest context cal emmarcar les Bases per a la Constitució Regional Catalana (Bases de Manresa) de 1892. El fet d'ésser el primer text constitucional del catalanisme conservador li han donat una gran transcendència històrica que no es correspon amb la influència real que van tenir. La seva importància resideix en què el catalanisme conservador tenia ja un programa polític alternatiu, més o menys realitzable, però que li'n donava una perspectiva històrica. Les Bases de Manresa són la primera formulació política i constitucional catalanista de la burgesia catalana sense que això signifiqui representativitat social. No estem davant d'un text articulat com el projecte de Constitució per a l'Estat Català del 1883. Són les bases per a la redacció posterior d'una Constitució regional catalana. Entre d'altres característiques, diferencien el poder central del poder regional; estableixen la monarquia com a forma d'Estat; fan compatible el principi de la separació de poders amb la cooperació Rei-Corts en la legislació; regulen el sufragi restringit i la representació corporativa; fixen un concordat Estat-Església "per subvenir la dotació de Cult i Clero i de proveir les dignitats i prebendes eclesiàstiques, en harmonia ab l'organització regional"; etc. Tenen un fort contingut autonomista sense arribar al nivell del projecte constitucional dels federals, però amb un nivell competencial que ja el voldríem avui en moltes matèries (legislació civil, penal, mercantil, administrativa, processal, hisenda, seguretat interior, etc). Es de destacar els aspectes més catalans, com la consideració de la llengua catalana com l'única oficial, o la reserva dels càrrecs públics o militars que comportin jurisdicció, que havien d'ésser exercits per catalans "ja ho sien de naixença, ja per virtut de naturalisació".

En els anys següents a l'aprovació de les Bases de Manresa es produirà una lenta aproximació entre els catalanistes que no tenien cap confiança amb el

desacreditat sistema de la Restauració i els sectors que van participar en noves temptatives regeneracionistes com el polaviejisme. El daltabaix de 1898 crea unes condicions que faciliten la formació d'un partit polític nacional laboriosament perseguit, que li mancava l'inqüestionable suport general de la burgesia catalana per donar el pas definitiu. Els primers passos els dóna, novament, Prat de la Riba i els joves més emprenedors de la Unió Catalanista. El 1899 es funda la Veu de Catalunya, diari publicat a Barcelona que havia de perdurar fins el 1937. El mateix any, es crea el Centre Nacional Català promogut per la mateixa Veu de Catalunya amb l'objectiu de cercar la coincidència amb el moviment renovador de la burgesia (Isidre Molas, 1972). Els industrials que havien avalat el regeneracionisme encapçalat pel general Polavieja van formar la Unió Regionalista (1898) que s'incorporava al moviment catalanista des d'una opció més moderada i, en cap cas, nacionalista. Era el moment de trobar el pacte polític que permetés crear un partit regionalista que partís de la realitat nacional de Catalunya, fes seu el programa de les Bases de Manresa i projectés una política regionalista (evolucionista), més realista i adequada a la correlació de forces existents.

Un partit nacionalista s'escapava de les aspiracions de la burgesia i de l'església, però un partit d'àmbit nacional català que no fos nacionalista en el seu programa polític, sinó únicament regionalista, podia donar el salt definitiu i acabar amb el predomini institucional dels partits dinàstics a Catalunya. Aquest és l'origen del primer partit nacional català: la Lliga Regionalista fundada el 1901. Aquesta és la característica fundacional del catalanisme burgès: es parteix de la identitat nacional de Catalunya però es propugna una política regionalista dins de l'Estat espanyol.

PARTITS NACIONALS I SISTEMA DE PARTITS A CATALUNYA (1901-1923)

Les eleccions generals de 1901 van significar un canvi radical en la política catalana, almenys en la política barcelonina, perquè van consagrar el naixement d'un nou sistema de partits. El torn conservadors-liberals fou substituït pel torn regionalistes-republicans (Isidre Molas, 1972; p. 47-48). La fundació de la Lliga Regionalista, accelerada per la mateixa convocatòria de les eleccions legislatives, i l'èxit electoral assolit canviaven de dalt a baix el panorama polític de Catalunya. La Lliga només havia obtingut uns bons resultats a Barcelona, confirmats després per la victòria electoral a les municipals del 10 de novembre del mateix any, però s'havia iniciat el camí cap a un sistema de partits propi i diferenciat de la resta de l'Estat. Els partits nacionals havien d'esdevenir la sava que alimentava l'arbre nacional, la nació política, al marge de quin fos el reconeixement com a nació jurídica.

L'objectiu fundacional de la Lliga era la reivindicació dels drets de Catalunya, "treballant per tots els mitjans legals per tal d'aconseguir l'autonomia del poble català dintre de l'Estat espanyol"(Art. 1. dels Estatuts). No era un partit nacionalista en quant als seus objectius polítics. Se'l podia qualificar d'autonomista o regionalista però no nacionalista. En canvi, sí era un partit nacional català, que s'organitzava en base al fet nacional i no en base al fet estatal. Això té una gran transcendència perquè la pervivència d'una nació política quan no es té un Estat propi, o fins i tot no es pretén, depèn en gran manera de la independència política i orgànica dels seus partits polítics. Aquesta és, sobretot, la transcendència fundacional, i la novetat, de la Lliga. La lluita pel reconeixement dels drets de Catalunya s'havia fet ja des d'atres posicions polítiques i, potser, més conseqüentment. La diferència estava en el

fet de dotar-se d'una organització política nacional que intervingués amb plena independència orgànica i política a les institucions de l'Estat.

Els primers efectes de l'aparició de la Lliga en les conteses electorals és una major divisió de les candidatures de centre-dreta i dreta en benefici dels republicans. Entre 1901 i 1905, Unió Republicana que incloïa els diversos corrents republicans des dels federals als unitaristes, manté l'hegemonia a Barcelona-ciutat i, també, té major incidència que els regionalistes a Barcelona-província. Els partits monàrquics-dinàstics són els directament perjudicats per la presentació de les candidatures de la Lliga a Barcelona però mantenen llur predomini a les altres tres províncies catalanes, particularment els liberals. A Girona, el regionalisme conservador, d'una banda, i el republicanisme federal, de l'altra, no assoliran l'hegemonia electoral fins el 1907 en perjudici dels partits dinàstics i dels carlins que eren predominants fins llavors (Rosa Virós, 1974; p. 16). A Lleida, es produeix un procés paral·lel: "abans de les eleccions de la Solidaritat Catalana, el conjunt provincial investia invariablement el torn governamental, al dictat dels successius ministres de la governació. A partir de 1907, Lleida donà entrada a les influències regionalistes i consolidà una implantació republicana, ja intentada des de 1901, i finalment assolida gràcies al suport de les forces polítiques barcelonines. Des d'aquest moment, Lleida s'inseria en la peculiaritat de la realitat electoral catalana" (Conxita Mir, 1982; p. 281). Només a Tarragona el sistema de partits estatal es mantindrà sota la clara hegemonia dels liberals, fins i tot després de 1907, feta la salvetat de les eleccions de Solidaritat catalana. El caciquisme local determinarà els resultats electorals, d'acord amb els propis interessos i establint pactes de no competència amb els republicans o d'aliança amb els regionalistes (Joaquim Molins, 1981; p.574). Així, el sistema de partits a Catalunya estava en fase de

transició, entre 1901 i 1907. A Barcelona-ciutat i, en menor grau, a Barcelona-província s'havia establert un bipartidisme republicà-regionalista. A les altres tres províncies es mantenia l'hegemonia dels monàrquics, especialment els liberals, tot i la lenta però creixent influència de regionalistes i republicans.

Hi ha un altre factor a tenir en compte. La Lliga Regionalista era l'única organització entre les que obtingueren representació a les institucions de l'Estat, que es presentava com a partit d'àmbit català sense connexions amb els partits estatals. Aquest fet li donava un gran ascendent entre els sectors catalanistes (beneficiant-se, a més de la no intervenció electoral del catalanisme més radical de la Unió Catalanista), però retreia la seva incidència entre l'electorat conservador. En contrapartida, el seu catalanisme tenia el límit de la seva ideologia burgesa que no li permetia treure'n profit sobre l'electorat més progressista i republicà. El dilema que se li presentava era clar: o es mantenia com una força ideològicament centrista, entre els republicans i els monàrquics-dinàstics, que es distingia, a més, pel seu catalanisme independent i regeneracionista; o optava per moderar el seu catalanisme i obrir-se més cap a la dreta per tal d'ocupar l'espai electoral dels partits dinàstics i, també, del carlisme. La primera opció era més rendible com a projecte polític catalanista, però tenia l'inconvenient de tenir una imatge massa radical de cara els sectors vinculats als partits dinàstics. Permetia les aliances a dreta i esquerra però sense assegurar-ne la iniciativa o el control. La segona opció tenia l'avantatge de poder erigir-se com l'indiscutible partit de la burgesia catalana i de l'església, però accelerava, en contrapartida, l'organització política d'un catalanisme d'esquerres. En qualsevol cas hi havia una raó determinant, i que es demostraria en cada situació conflictiva, per definir el futur de la Lliga: la

impossibilitat teòrica i pràctica de reunir i capitalitzar tot el catalanisme, més enllà d'aprofitar-se d'alguna conjuntura favorable.

Dins de la pròpia direcció del partit aviat hi hagueren discrepàncies entre la tendència liberal, democràtica i laica, encapçalada per Jaume Carner i la tendència més conservadora, catòlica i tradicionalista que representava Prat de la Riba, entre d'altres. La vinguda d'Alfons XIII a Barcelona (1904), i la discussió sobre si se li havia d'exposar en un acte polític les reivindicacions de Catalunya, va ser el motiu, com podia haver estat un altre, per propiciar la ruptura i la baixa del partit del corrent liberal. La identitat catalanista no era suficient per cohesionar profundes diferències ideològiques o discrepàncies d'estratègia política quan es tractava de projectar una línia d'actuació política.

En canvi, tots els catalanismes de dins i de fora de la Lliga s'aplegaven com un sol home quan el sentiment nacional de catalans havia estat agreujat. Ha estat sempre així. S'obliden totes les diferències de classe, ideològiques, religioses, polítiques i de tota mena quan Catalunya és objecte d'insult o se sent ferida en la seva identitat. Aquest és el gran èxit de Solidaritat Catalana. Es va provocar des de fora per una acció anticatalanista, l'assalt per part de militars de la guarnició de Barcelona a la redacció del setmanari Cu-Cut, després del triomf regionalista i republicà a les eleccions municipals de novembre de 1905, la solidaritat immediata dels capitans generals de Madrid i Sevilla i altres alts càrrecs militars, i la cobertura política del nou govern Moret amb l'aprovació de la Llei de Jurisdiccions. La resposta va ser immediata: tots els catalanistes es van reunir en un únic moviment proclamat a Girona l'onze de febrer de 1906. La Comissió executiva de Solidaritat Catalana estava formada per persones representatives de totes les sensibilitats catalanistes: Cambó (Lliga

Regionalista), Martí Julià (Unió Catalanista), Carner (liberals solidaris), Vallés i Ribot (federal), Roca i Roca (republicans catalanistes), Junyent (carlins) i Hurtado (independents). No hi faltava cap catalanista, quedaven fora els partits dinàstics i els republicans unitaristes.

Les eleccions de diputats provincials de 1907 i, sobretot, les generals d'abril del mateix any, van ser un triomf aclaparador dels candidats de Solidaritat, i amb la major participació electoral mai assolida del 58% a Barcelona. Tanmateix, una candidatura com la presentada a Barcelona-ciutat era irrepetible. Estava formada per persones igualment catalanistes però molt distants en quant a ideologia i estratègia política. Només cal dir els noms: Salmeron (republicà), Cambó (regionalista), Puig i Cadafalch (regionalista), Junoy (republicà), Macià (militar catalanista), Vallés i Ribot (republicà federal), i Sunyol (liberal republicà). Era un miratge. Els unia el sentiment catalanista però no tenien res més en comú. Entre el possibilisme pragmàtic de la Lliga i el radicalisme democràtic dels republicans no era factible una entesa massa duradora. El projecte de creació de les Mancomunitats provincial ja provoca la divisió entre uns i altres, el mateix 1907. A les eleccions municipals de 1909 es presenten per separat i la Setmana Tràgica, de juliol de 1909, és el cop definitiu contra el moviment solidari per les posicions contràries que prenen dretes i esquerres.

La Lliga Regionalista va ser la gran beneficiària de Solidaritat perquè tenia la iniciativa del catalanisme, els millors lideratges i la doctrina més elaborada. El llibre *la Nacionalitat Catalana* de Prat de la Riba, publicat el 1906, va tenir tan èxit que Eugeni d'Ors el qualificà de "llibre de capçalera" dels catalans. El catalanisme des dels anys noranta havia pres un caràcter marcadament burgès, quedant els republicans a remolc, i sense capacitat de dotar-se d'un programa i

d'una organització catalanista d'àmbit nacional català. El gran líder de les esquerres republicanes, des de 1901, era Lerroux que no dubtà mai en autoqualificar-se de patriota espanyol. Aquest fou el gran problema dels republicans: la seva divisió interna entre catalanistes i espanyolistes. Uns i altres sumats eren clarament hegemònics a Barcelona, però la seva divisió afavoria els interessos de la Lliga i li regalava la direcció del moviment nacional.

L'hegemonia política de la Lliga en els primers vint anys d'aquest segle ha donat una imatge fictícia sobre la seva real incidència social i electoral. Barcelona era una ciutat majoritàriament republicana, però aquesta majoria no es traduïa en hegemonia política per les següents raons: l'abstencionisme obrer, la divisió republicana en multiplicitat de personalismes i tendències, i la dificultat congènita d'organitzar un catalanisme republicà. Fins la formació de Solidaritat Catalana, la Unió Republicana es mantingué com la primera força, malgrat tenir una tendència descendent en el nombre de vots, mentre que els regionalistes mantenien una alça moderada però sostinguda (Isidre Molas, 1972). A Barcelona-província, regionalistes i republicans augmentaren gradualment la seva força electoral, més els primers que els segons, sense que arribessin a trencar el predomini dels partits dinàstics.

Solidaritat catalana culmina la divisió republicana. Aquest és el primer benefici que en treu la Lliga Regionalista. L'únic que unia als republicans era el rebuig del sistema caciquista i autoritari de la Restauració. A partir d'aquí tot eren diferències. Des dels més reformistes als més radicals, des dels unitaristes als federalistes, des dels obreristes als liberals-democràtics. Es diferenciaven en la ideologia, en l'estratègia política, en la concepció territorial de l'Estat. Només

els unia la República o, més exactament, la lluita per un règim democràtic. A les grans ciutats i, particularment, a Barcelona mantingueren la seva influència, sobretot quan es presentaren en candidatures unitàries, com la ja esmentada Unió Republicana, encapçalada per Salmerón. Era improbable una projecció de futur d'un republicanisme només reunit en el negatiu i dividit a la mínima que es plantejava un alternativa positiva.

El catalanisme polític de la Lliga els agafà a contrapeu. Els republicans integraven les reivindicacions catalanistes dins del programa més general de la revolució democràtica. L'autonomia de Catalunya es vinculava, indissolublement, a l'alternativa republicana en l'àmbit estatal. Un catalanisme com a principal segell d'identitat, per damunt de dretes o esquerres, de republicans o monàrquics, se'ls escapava de les mans. No passava res mentre ningú no el prenia com a principal bandera política. Però la formació de la Lliga Regionalista canviava les coses. La burgesia catalana descobria la gran utilitat d'actuar com a classe nacional. L'organicisme pratià com a conjunció dels catalans de totes les classes en una gran corporació dirigida per la burgesia, per tal de ser forts en la defensa dels interessos, presentats com a generals de Catalunya, front l'Estat central, havia de tenir un ampli ressò entre les classes mitges i rurals. Era fàcil, i d'una lògica indiscutible, qualificar aquest catalanisme de burgès i conservador. Fins i tot d'inconseqüent en els moments crítics. Però era el primer catalanisme que s'articulava a l'entorn d'un partit nacional i amb un programa polític que es podia reduir a una paraula: Catalunya!

Els republicans, fins i tot els més nacionalistes, no tenien ni una cosa ni l'altra. La seva gran diferència amb la Lliga era que no deixaven de tenir com a

primera identitat substantiva, la republicana. Contràriament, la Lliga amagava la seva identitat conservadora i monàrquica sota el paraigües regionalista. Així ens trobàvem, en la pràctica, amb un fals dilema: regionalisme o republicanisme, quan part important d'aquest darrer era molt més radical en els seus plantejaments catalanistes. Però aquesta fou la contraposició que s'imposà perquè els republicans no aconseguiren consolidar una formació nacional pròpia fins a la fundació de l'ERC, el 1931.

El rebuig de Lerroux a participar en el moviment de Solidaritat Catalana destapa el fons del problema: el republicanisme no tenia la direcció del moviment nacional a Catalunya. Hi havia dues opcions. La primera era considerar-lo un moviment aliè, conservador i clerical, instrumentalitzat per la burgesia. La segona era sumar-s'hi i, alhora, competir per la direcció del moviment. Una i altra tenien fonament polític i base social per ésser seguides, el problema era la seva incompatibilitat. L'aparició i l'èxit del lerrouxisme, diu Joan B. Culla, són inseparables de la situació de la Barcelona del mil nou-cents, una ciutat industrialitzada, en plena puixança material i cultural i en plena efervescència de les classes mitjanes i altes, mobilitzades entorn de la nova bandera catalanista, però on les classes populars estan quasi absolutament desproveïdes d'eines d'actuació política i sindical, on l'ample territori de les esquerres no és més que un camp de runes acumulades per la inexorable ensulciada del federalisme, per la impotència del socialisme, per la desorganització i el sectarisme dels llibertaris, per l'esclerosi dels grupets republicans.

Les esquerres estaven invertebrades, sense cohesió nacional ni doctrina política homogènia. Mancades de lideratges catalanistes al nivell de la Lliga, incapaces

d'avançar en l'organització d'un partit propi i independent en el sentit social i nacional, mantenien, no obstant, un immens potencial revolucionari. El més viu sabia capitalitzar aquesta força desorganitzada i fàcil presa de la demagògia. Lerroux tingué aquest paper, però no es pot caure en la superficialitat de considerar-lo com un fenomen vingut des de fora, i amb el finançament directe de Moret. Les causes del lerrouxisme són més profundes i internes, com ja avançava Rovira i Virgili i ha estudiat Joan B. Culla, la qual cosa no exclou que se'n beneficiessin els interessats en la divisió del republicanisme i, també, del catalanisme. La Lliga i els governs de l'Estat són els directes beneficiaris de la política lerrouxista i de la divisió republicana.

Lerroux va capitalitzar la bandera de l'obrerisme com Prat i companyia ho feien amb la catalanista. El seu missatge anticlerical i revolucionari arribava molt més entre les masses obreres que el catalanisme solidari. El descrèdit del sistema caciquista i dels polítics afavoria l'èxit d'aquest apoliticisme encobert. La força del lerrouxisme es fonamentava més en la crítica radical que en les alternatives positives i realitzables. Era un moviment amb gran ressò de masses, que va estendre una manera nova de fer política fora de les institucions estatals, i que basava la seva propaganda política en la negació: l'anticatalanisme, l'anticlericalisme, l'anticaciquisme, l'antimonarquisme, etc com a rebuig de tot allò que olorava burgesia i reacció.

Entre el lerrouxisme i l'apoliticisme anarquista tenien l'hegemonia sobre el moviment obrer. El catalanisme d'esquerres no tenia res a fer sense incidir-hi. El socialisme no tenia cap força a Catalunya i la seva aparició en una línia moderada, procedeix dels sectors republicans catalanistes sense cap o molt poca influència sobre els treballadors. A principis de segle, el catalanisme

d'esquerres estava dividit entre els federals que mantenien la seva fidelitat pimagalliana; els nacionalistes radicals que apostaven per un catalanisme conseqüent, i no possibilista, que afirmés tots els drets de Catalunya, inclosa la independència; els nacionalistes moderats, liberals i republicans, que procedien de l'escissió de la Lliga; els nacionalistes "d'esquerres" que propugnaven un catalanisme radical i socialitzant. Es una distinció que reflexa més la falta de cohesió i de doctrina política d'un catalanisme d'esquerres que un pluralisme orgànicament diferenciat. El catalanisme d'esquerres encara no tenia programa i organització. Aquesta era la seva principal, però no única, feblesa.

La Unió Republicana de Salmeron havia demostrat ésser una coalició electoral de conveniència sense cap projecció de futur, ni capacitat per conciliar amb el nou catalanisme. A les primeres de canvi va evidenciar les seves contradiccions en no ésser capaç d'assegurar una postura unitària davant la gestació de Solidaritat Catalana. Així es produïen les dues opcions excloents, més amunt apuntades, quedant els republicans catalanistes sense altra sortida que sumar-se al moviment solidari. Entre l'anticatalanisme lerrouxista i el pancatalanisme de la Lliga (un i altre es complementaven) era molt difícil implantar un espai catalanista d'esquerres, que havia de competir, alhora, amb els dos adversaris, a part d'ésser perjudicat per l'abstencionisme obrer. S'ha de dir que aquest catalanisme li faltava credibilitat esquerrana en molts dels seus dirigents, no tenia ni origen ni tradició socialista, i estava mancat dels enllaços sindicals imprescindibles per fer forat en el món dels treballadors.

Tanmateix, es guanyà un tercer espai electoral entre els dos grans contrincants. En aquest sentit, Solidaritat Catalana tingué un aspecte positiu per als republicans catalanistes: els creà la necessitat de definir un perfil propi front la

Lliga i Lerroux. El catalanisme d'esquerres com a força política nacional catalana neix d'aquí. Reuneix en un únic projecte els escindits de la Lliga, que tenien com a portantveu el Poble Català (setmanari fundat el 1904 i diari des de 1906) i que funden el Centre Nacionalista Republicà el mateix 1906; els republicans federals; el sector nacionalista d'Unió Republicana i catalanistes d'esquerres independents. D'aquesta unió va néixer la Unió Federal Nacionalista Republicana (1910), el primer partit nacional d'esquerres a Catalunya. El seu nom i identitat reflexava la triple procedència: federals, nacionalistes i republicans. Ildefons Sunyol, Jaume Camer, i Joaquim Lluhi procedien del Centre Nacionalista Republicà; Eusebi Corominas, Laureà Miró, Emili Junoy i Frances Layret de la Unió Republicana; Valles i Ribot, Conrad Roure, Juli Maria, i Miquel Laporta del federalisme republicà. A més altres figures rellevants del catalanisme del primer terç del segle XX, com Macià o Rovira i Virgili, entre d'altres s'hi incorporaren.

La UFNR amb el seu portantveu, El Poble Català, fou per pocs anys una possibilitat real de construir un partit nacional d'esquerres. No va reeixir malgrat l'èxit electoral de 1910, perquè ho tenia tot en contra menys una cosa: l'existència d'un espai social i polític per a una esquerra nacional a Catalunya. Els obstacles més clars que havia de superar el nou partit polític eren els següents: 1) manca de cohesió ideològica i política entre el nou grup dirigent amb diferències massa grans sobre el catalanisme, les tàctiques polítiques a seguir, o el projecte de societat; 2) dificultat d'introduir el catalanisme entre el moviment obrer davant la propaganda lerrouxista i l'apoliticisme anarquista; 3) competència desigual amb la Lliga Regionalista o el Partit Radical en quant a lideratge i professionalitat política; 4) impossibilitat pràctica de projectar una estratègia política que se situés entre el possibilisme de la Lliga i la demagògia

revolucionarista dels radicals. En veritat, la UFNR era més una coalició (una mena de solidaritat d'esquerreres) que un partit polític i, de seguida, es van produir desavinences entre els seus fundadors de procedència massa heterogènia. Tenia un defecte clau d'origen: va néixer més com a reacció anti-Lliga o anti-Lerroux, que com a culminació d'un procés positiu de construcció d'un partit nacional. La seva ambigüitat política i programàtica li restava credibilitat, tot i el prestigi personal que tenien els seus màxims dirigents.

En les successives eleccions entre 1909 i 1923, la Lliga Regionalista anirà estenent gradualment la seva hegemonia electoral. El seu doble caràcter de força política regeneracionista en relació als partits dinàstics, i possibilista front el radicalisme rupturista dels republicans, li donava un gran marge de maniobra. Així, tant se situava al capdavant de la política possibilista per la consecució de la Mancomunitat (1914), com no dubtava en pactar amb els republicans i tenir la iniciativa de l'Assemblea de parlamentaris (1917), per tal de defensar l'autonomia política per Catalunya i exigir la convocatòria immediata d'unes Corts constituents per a la regeneració i reforma de l'Estat. Era, indiscutiblement, el partit eix de la política catalana, el que marcava la iniciativa interna i externa, el que tenia les figures polítiques més prestigioses.

Regionalistes, radical-lerrouxistes i republicans catalanistes defineixen un nou sistema de partits a Catalunya, que es distingeix de l'etapa anterior al 1901 per l'aparició i força electoral dels partits nacionals. Els partits dinàstics quedaran condicionats per aquest fet i seran dependents a Catalunya de la política seguida per la Lliga, la qual cosa no exclou, ans al contrari, la persistència del caciquisme local i la seva influència sobre les enteses electorals o post-electorals entre regionalistes, liberals i conservadors a les províncies catalanes.

El factor nacional introdueix, per primera vegada, una variable nova en la delimitació del sistema de partits al costat de la relació esquerra - dreta. Conservadors, liberals, republicans, etc es divideixen segons la seva identitat catalanista o espanyola. Aquesta divisió pot ser més profunda que la proximitat ideològica, de manera que no siguin factibles (o tinguin efectes electorals negatius) aliances entre forces d'imatge i polítiques contràries en relació a la qüestió nacional, malgrat ésser properes en les altres qüestions. El pacte de Sant Gervasi (1914) entre radicals i republicans catalanistes per sumar vots i vèncer la Lliga, va demostrar amb el seu fracàs electoral els costos dels pactes contra-natura. La UFNR, que va pagar amb la seva desaparició el cop electoral, i les noves organitzacions republicanes catalanistes que van néixer posteriorment (Esquerra catalanista, 1914; Bloc Republicà Autonomista, 1915; Partit Republicà Català, 1917) perdien tota credibilitat d'esquerra si pactaven amb la Lliga, o catalanista si el pacte era amb els radicals. No tenien altra sortida que anar sols fins que fossin capaços de construir una esquerra nacional que fos majoritària. Mentrestant la contraposició electoral seria, essencialment, entre la dreta regionalista i els republicans d'esquerra.

ELS PARTITS NACIONALS I L'AUTONOMIA POLITICA (1931-1936)

La ruptura política que van significar les eleccions del 12 d'abril de 1931 i les conseqüències immediates, revolució democràtica i proclamació de la República, expliquen el canvi radical del sistema de partits a Catalunya. L'èxit de l'Esquerra Republicana de Catalunya (ERC) no té una altra lectura: reflectia la ruptura, el canvi radical contra un sistema desacreditat i rebutjat per les àmplies classes populars. Després de tants intents fracassats de crear un partit

nacional d'esquerres amb capacitat d'acabar amb l'hegemonia de la Lliga, l'objectiu s'aconsegueix amb escreix en el moment menys esperat. Ni els fundadors del nou partit, creat en la Conferència d'esquerres, el 17 a 19 de març de 1931, s'ho esperaven. ERC no va ser fruit d'un procés llarg, treballat, de lenta però sòlida creació d'un partit nacional. Tampoc tenia recursos ni organització per competir amb els grans. Tant és així que va intentar la coalició fins al darrer moment amb el Partit Republicà Catalanista. I va guanyar. Per què? Era l'alternativa en una societat confrontada on no hi cabien els continuïsmes ni les solucions centristes. Tenia, a més, la figura política que més representava els desigs de canvi a Catalunya: Francesc Macià. Lideratge i imatge rupturista, aquest era el seu actiu.

La Lliga i, sobretot, el Partit Catalanista Republicà van ser els grans derrotats. De la primera es podia esperar ja que des del cop d'Estat de Primo de Rivera, el 1923, havia perdut gairebé tota credibilitat entre els sectors catalanistes per la seva passivitat front la Dictadura. Però el partit cridat a prendre el relleu va sorgir dels propis rengles de la Lliga, de la seva Joventut Nacionalista que fundà Acció Catalana, el 1922, com a resposta a l'oportunisme regionalista, i amb una posició ideològica més liberal i una política més conseqüent en la qüestió catalana. No hi havien diferències fonamentals de fons ideològic i mantenia una actitud igualment accidentalista quant a la forma política de l'Estat (Isidre Molas, 1972). Els sectors més liberal i republicà, encapçalat per Rovira i Virgili, forçà una evolució més esquerrana de l'organització, escindint-se el 1928 i creant Acció Republicana. Així es feia palesa l'opció rupturista republicana a la qual s'afegiren els altres sectors d'Acció Catalana, el març de 1931, fundant el Partit Catalanista Republicà. Era un partit de polítics i intel·lectuals prestigiosos, amb recursos i amb forta ascendència entre els

professionals liberals i la burgesia mitjana. Però tenia el gran defecte de l'ambigüitat centrista en una conjuntura marcada pels perfils clars i radicals.

Regionalistes i republicans s'havien canviat les tornes. Mentre la crisi del sistema polític de la Restauració monàrquica deixava sense joc el possibilisme regionalista i provocava la seva davallada i divisió, el republicanisme catalanista trobava, amb l'eclosió d'ERC, la seva oportunitat històrica d'assolir l'hegemonia del moviment nacional català. Dos factors van facilitar-ho: el descrèdit del lerrouxisme entre els treballadors i la falta d'un partit socialista amb capacitat d'arrossegar vots. El Partit Republicà Radical que havia perdurat des de la seva fundació, el 1908, va ser l'únic partit d'àmbit estatal que va mantenir una certa força electoral a Catalunya durant la República. La seva evolució dins del republicanisme cap a la moderació i el pacte amb els partits conservadors va confirmar el seu descrèdit entre la classe treballadora i la demagògia sense fonament del seu obrerisme anticatalanista de principis de segle. Existia un catalanisme d'esquerres i, per tant, no feia forat electoral la crítica al catalanisme per burgès. A més, la indiscutible hegemonia cenetista entre el moviment obrer, a la qual tant hi havia abonat el verbalisme revolucionari sense horitzó del lerrouxisme, decantaven el Partit Radical cap a posicions més centristes i l'orientaven cap a un camp electoral més procliu a votar opcions d'ordre i espanyolitzants. Tant havia deixat de ser el lerrouxisme un factor de divisió en els rengles del republicanisme d'esquerres que acabà fent coalició amb l'inconciliable adversari dels primers anys de segle: la Lliga.

L'altre factor transcendent fou que a l'esquerra d'ERC no hi havia competència electoral. El PSOE no tenia cap força a Catalunya, a l'igual que la UGT, i les altres forces d'esquerra radical no tenien cap incidència electoral significativa.

La gran central sindical, la CNT, fundada el 1910, propugnava l'apoliticisme en el sentit de la no participació a les institucions de l'Estat burgès però no impedia l'exercici del dret de vot. L'anarco-sindicalisme de la CNT va tenir efectes indirectament favorables sobre ERC, on hi anaren a parar els vots dels treballadors que no s'abstenien. El predomini de l'anarquisme, i especialment de la FAI, sobre el moviment obrer a Catalunya va retardar la formació de partits d'ideari marxista i, sobretot, va impedir el seu arrelament social fins avançats els anys 30.

Fins la fundació del POUM, el 1935, i del PSUC, el 1936, no es pot parlar de la implantació del marxisme a Catalunya. El Bloc Obrer Camperol (BOC) i la Unió Socialista de Catalunya (USC), que serien l'eix constructor dels partits esmentats, tingueren una importància marginal dins del sistema de partits. El primer es presentà en solitari o en aliança amb els socialistes, la segona optà sempre per integrar-se a les llistes de l'ERC, la qual cosa li assegurava la representació institucional que no tindria, ben segur, per sí mateixa.

El tripartidisme amb hegemonia de la Lliga dels primers vint anys d'aquest segle, va ser reemplaçat per un nou sistema de partits on l'ERC tenia l'hegemonia electoral en el marc d'un quadripartidisme bipolaritzat. ERC, Lliga Catalana, Partit Republicà Radical i Partit Catalanista Republicà (o Acció Catalana Republicana) es distribuïen la pràctica totalitat dels vots emesos. ERC i la Lliga eren els dos partits majoritaris a esquerra i dreta, quedant un centre compartit per radicals, que pactaven amb la dreta, i els republicans catalanistes que acabaren anant en coalició amb l'Esquerra. El sistema electoral majoritari a dues voltes, amb representació de les minories majoritàries, tenia l'efecte que només garantia representació institucional a les dues forces més ben situades, i

de forma desproporcionada en relació als respectius vots obtinguts. El "panachage", o llista oberta, permetia que els electors fessin la seva pròpia llista, però només figures molt destacades podien contrarestar, excepcionalment, el cartell electoral del partit polític, com el cas de Pi i Arsuaga en les eleccions de juny de 1931. En una conjuntura política tan marcada ideològicament i amb diferències precises entre les forces majoritàries, difícilment podien fer forat candidatures centristes o personalitats individuals. Si el sistema electoral afavoria, a més, la bipolarització el més segur és que es tendís cap a un bipartidisme.

Hom ha considerat amb fonament que un sistema proporcional hagués reflectit més justament el pluripartidisme real existent a Espanya i, molt especialment, a Catalunya. Tanmateix, la contraposició esquerra-dreta era tan accentuada que la bipolarització s'hagués produït igualment, encara que potser més matisada pel paper equilibrador d'una major representació parlamentària de les forces de centre. El cas és que ERC es va beneficiar d'un sistema electoral que primava les seves majories electorals i que la Lliga, llevat del seu ajustat triomf electoral a les eleccions de novembre de 1933 a tres de les cinc circumscripcions catalanes, va quedar com a única força d'oposició amb un pes institucional inferior al que li corresponia pel nombre de vots.

Aquesta tendència bipolar va afectar l'estabilitat organitzativa i les polítiques d'aliances de les altres organitzacions. ERC es constituí en el pal de paller de les esquerres, hi ingressaren part important de les figures més prestigioses d'ACR, com Rovira i Virgili, Sunyol o Pi i Sunyer, i a partir del 1934 el propi partit encapçalat per Nicolau d'Olwer participà a les llistes d'ERC en les conteses electorals. Els partits marxistes i socialistes (la USC des del 1931) s'afegiren

també a les llistes d'ERC en la candidatura Front d'esquerreres de Catalunya, a les eleccions de febrer de 1936.

La Lliga Catalana acabà essent, també l'eix aglutinador de les dretes a Catalunya. Monàrquics i conservadors que aconseguiren un nombre de vots respectable a les primeres eleccions al Parlament de Catalunya, novembre de 1932, i a les legislatives de 1933, acabaren confluint en el Front català d'ordre, el febrer de 1936. L'evolució del Partit Radical és encara més espectacular, tenint en compte els seus orígens. El seu pacte amb les dretes i, particularment, la incorporació de Lerroux a una candidatura que tenia per nom Front català d'ordre, és tot un exemple d'evolució política cap a l'altra banda. Trenta anys abans, Prat de la Riba no hagués pogut ni imaginar en els pitjors somnis, que el partit fundat per ell aniria en coalició amb l'emperador de l'anticatalanisme.

LA DEMOCRACIA, L'AUTONOMIA I ELS PARTITS CATALANISTES DESPRES DE 1975

Hi ha un fet que identifica a tots els corrents catalanistes, federalistes o nacionalistes en el transcurs d'aquest segle XX. És l'assumpció de l'autonomia política com a mal menor en el procés de resolució de la qüestió nacional. Dit en paraules políticament més clares: no és la solució final però s'assumeix com la possible. El moviment catalanista va proclamar la República catalana el 1931, va acceptar el restabliment de la Generalitat com a solució pactada, va aprovar l'Estatut de Núria i va haver d'assumir l'Estatut del 32. La Constitució del 78 no ha donat satisfacció plena a ningú però ha significat la recuperació de l'autogovern i el reconeixement de la personalitat nacional de Catalunya (per primera vegada en la història del constitucionalisme a Espanya). Tanmateix,

les aspiracions dels partits catalanistes anaven i van molt més enllà del que permet el marc constitucional i estatutari. Només cal mirar-se els documents de tots els partits catalans amb representació parlamentària menys un. CiU, PSC, IC, i ERC tenen propostes finals distintes però en tots els casos plantegen programes que comporten un desenvolupament de l'ordre constitucional en un sentit autonomista que avui no es produeix, i en el temps, curt o llarg, llur proposta condueix a la reforma constitucional.

S'ha de tenir en compte que el procés polític que va portar al restabliment de la Generalitat de Catalunya estava vinculat, a l'igual que el 1931, al procés més general d'instauració d'un sistema democràtic a Espanya. Democràcia i autonomia han estat dos objectius interdependents, com si un no pogués assolir-se sense l'altre i, alhora, ambdós poguessin potenciar-se mútuament. Així, dirigents polítics de diferents projectes ideològics ho han palesat, des de Jordi Pujol, Miquel Roca Junyent o Duran Lleida, fins a Raimon Obiols, Rafael Ribó o Heribert Barrera. Efectivament així ha estat però amb una diferència. Mentre la democràcia com a forma de govern és ja una realitat institucional, que pot admetre aprofundiments o millores però que té un model definit i homologat amb els altres sistemes de democràcia representativa, l'autonomia política no ha resolt encara el conflicte de les nacionalitats.

La memòria històrica va fer prudents als republicans catalans a l'hora de forçar una nova experiència federal després de la revolució democràtica del 14 d'abril. També la memòria històrica va influir les forces polítiques catalanes en els temps de la transició, marcada, sobretot, pels límits i equilibris de tot tipus que va obligar el peculiar procés de reforma política. El pragmatisme i el possibilisme es van imposar (potser no hi havia altra opció, atesa la correlació

de forces interior i el marc internacional) i la gran majoria de les forces polítiques catalanes van assumir un consens constitucional que havia de delimitar la recuperació i exercici de l'autogovern. No vull disminuir el més mínim el gran salt històric i l'indubtable valor que va tenir i té per als catalans la recuperació de l'autogovern i les institucions de la Generalitat. Intento tan sols d'explicar perquè el nacionalisme català té raons per continuar existint. En aquell consens va haver-hi una renúncia de principi i unes altres de contingut.

La renúncia de principi va ser la del reconeixement del dret a l'autodeterminació. Alguns han volgut veure, o fer veure, en les eleccions de juny de 1977, i en les successives eleccions democràtiques, la realització d'aquest dret. L'argument és senzill. Els partits són lliures de proposar el programa electoral que vulguin i el poble català es manifesta en plena llibertat en els comicis electorals. Raonament impecable amb un defecte de partida. El poble català no té reconeguda la sobirania per decidir lliurement el seu destí. La Constitució de 1978 obre les portes al reconeixement de Catalunya com a nacionalitat però no reconeix la seva sobirania, únicament l'autonomia. Tanmateix, es podria dir que si el poble català decideix en ús d'una consulta democràtica (unes eleccions legislatives per exemple) canviar les relacions institucionals de Catalunya amb l'Estat espanyol, quin demòcrata espanyol gosaria posar-ho en entredit? Hi ha una certesa que pot o no canviar els propòsits: no es reconeixerà l'autodeterminació de Catalunya si no canvien radicalment les circumstàncies passades i presents. Per història, pel marc internacional que ens envolta, per la propia integritat territorial dels Estats-nacionals veïns, per les pròpies forces i poders interiors de l'Estat, i per moltes altres raons no és previsible en l'horitzó l'exercici d'aquest dret.

Al meu parer la renúncia més important, a la pràctica, va ser de continguts perquè aquest sí que era un terreny on es podia donar un pas major o menor. En la definició de l'Estat de les Autonomies, encavalcant la província com a organització perifèrica de l'Estat, i desnaturalitzant el Senat com a cambra territorial de les nacionalitats i regions; en el finançament de les autonomies; en la distribució competencial o en el reconeixement i garantia de la igualtat entre les llengües de l'Estat, es va transigir de manera que des del dia següent d'ésser aprovada la Constitució, van quedar com a qüestions pendents de resoldre. La pràctica totalitat dels partits parlamentaris catalans estan fent propostes en aquest sentit per realitzar-les a mig o curt termini.

Hi ha un fenomen que no puc passar per alt i que ha marcat el catalanisme des dels primers temps de la transició: la unitat inestable entre les forces polítiques catalanes en l'objectiu comú de defensar els drets nacionals de Catalunya. Entre 1970 i 1980 la política d'unitat té tres fases ben diferents: l'Assemblea de Catalunya, el Consell de Forces Polítiques de Catalunya i la Generalitat provisional encapçalada per Tarradellas. En els primers anys setanta el PSUC era la principal força política catalana i l'efectiu director de la lluita antifranquista. Era el pal de paller de l'Assemblea de Catalunya. Va saber definir una política d'unitat nacional i democràtica que altres forces polítiques d'esquerra li criticaren per "revisionista", però que va acabar quatllant amb la creació de l'Assemblea de Catalunya i la generació d'un moviment cívico-polític a l'entorn dels quatre punts popularitzats amb el crit "llibertat, amnistia, estatut d'autonomia". Aquest moviment unitari va començar la seva davallada just quan semblava que havia de succeir el contrari: la mort de Franco. La possibilitat efectiva d'un canvi democràtic va accentuar el protagonisme dels partits polítics (la majoria amb una organització feblíssima i

un escassíssim nombre de militants) en detriment de la mobilització ciutadana i de la consolidació de l'Assemblea de Catalunya. La creació del Consell de Forces Polítiques de Catalunya, el desembre de 1975, (integrat per onze organitzacions polítiques: PCC, ERC, PSUC, CDC, RSDC, PSAN, FNC, EDC, PPC, CSC, UDC) establí un nou marc de relació entre els partits catalans en el qual cadascú ja pensava en dues coses al mateix temps: la lluita unitària en defensa de les llibertats democràtiques i dels drets nacionals de Catalunya, d'una banda, i la pugna partidària per ocupar espai social i electoral, de l'altra.

La política començava a fer-se per dalt al marge de les bases militants i cíviques, la qual cosa beneficiava a aquells partits que no en tenien i restava protagonisme a aquells altres que sí comptaven amb una força organitzativa i incidència directa als moviments socials, especialment el PSUC, que acceptava de bon grat aquesta redistribució dels papers perquè allunyava la imatge d'una oposició "acusada" d'estar massa controlada "pels comunistes" (aquesta era la crítica que es feia, sobretot, a l'Assemblea de Catalunya). Eren les concessions obligades d'un procés polític delimitat per la reforma i, també, per la conveniència que els corrents ideològics i polítics de centre, centre-dreta i dreta s'impliquessin en l'objectiu comú de la democràcia i l'autonomia.

L'Assemblea de Catalunya simbolitzava la ruptura, la mobilització política i cívica contra el franquisme sota el pes predominant de les organitzacions polítiques i sindicals d'esquerres. Expressava la unitat antifranquista a Catalunya en funció del passat, és dir en funció de les forces que havien portat a terme l'efectiva i major acció política contra la dictadura. En canvi, el CFPC era la reunió d'una ampla representació de les forces polítiques catalanes en clau de futur, és dir en previsió de quin podria ser el mapa polític en un futur

democràtic, homologable amb les democràcies europees. S'estava en una etapa predemocràtica en la qual els diferents partits anaven prenent posicions i fent-se progressivament amb el domini de l'escena política amb l'ajuda dels mitjans de comunicació. En aquest sentit, el CFPC va representar un viratge cap a la moderació, un reequilibri posicional a favor del centre i, en particular, dels interessos de Jordi Pujol.

No cal oblidar que des dels sectors reformistes de la UCD s'intentà, insistentment, trencar la unitat de l'oposició democràtica a Catalunya, fent propostes que atraguessin als grups més moderats o centristes del CFPC i, particularment, a CDC, i obrint la porta oficiosa a contactes directes amb el mateix Josep Tarradellas, President de la Generalitat a l'exili. La creació d'un Consell regional de Catalunya impulsat per Martin Villa, Samaranch i Mayor Zaragoza, el febrer de 1977, va ser la proposta reformista de major ambició que va arribar, fins i tot, a fer dubtar a Jordi Pujol. Eren temps de reforma, envalentonats per la victòria en el referèndum de l'anomenada "octava Llei Fonamental", el 15 de desembre de 1976. Tothom prenia posicions perquè ningú volia quedar mal situat, tant si s'imposava la reforma com si guanyaven les forces més rupturistes. El veredicté l'havien de tenir les urnes.

Les primeres eleccions democràtiques de juny de 1977 van canviar d'arrel la situació política a Catalunya. La UCD no va guanyar i l'estrella ascendent del pujolisme va rebre la sotragada d'un resultat electoral poc satisfactori. La clara victòria de les esquerres i, particularment, l'èxit de l'Entesa dels Catalans, podien haver marcat el restabliment de la democràcia i la consecució de les llibertats nacionals catalanes sota l'hegemonia de l'esquerra. No va ser així perquè la unitat de les esquerres va ser reemplaçada per la unitat tarradellista.

La "Catalunya roja" va tenir por de sí mateixa". La fusió PSC-PSOE i les reticències a avançar en la línia de l'Entesa dels Catalans, l'habilitat del govern Suárez en prendre la iniciativa del retorn de Tarradellas com a President de la Generalitat, la por de les esquerres a treure les conclusions lògiques que es derivaven de la voluntat dels electors i la voluntat de mantenir a totes les forces unides en un període constituent són factors, entre d'altres, que expliquen aquesta volta del resultat electoral.

Tarradellas va ser un instrument del govern Suárez per redreçar la política catalana. El seu retorn com a President efectiu d'una Generalitat provisional desnaturalitzada (en veritat era una Presidència de la Diputació de Barcelona) va impedir que les esquerres (PSC, PSUC i ERC) i, especialment, els socialistes dirigissin aquesta etapa tan transcendental per a Catalunya. L'astúcia de Suárez i els seus assessors van aconseguir dues coses amb un sol tret: sostreure la victòria electoral al PSC-PSOE i negociar el restabliment de la Generalitat amb el més feble. Tarradellas amb tota l'habilitat política que li era reconeguda no podia superar la seva posició real que era dèbil, personalment i políticament. Tenia al davant la gran oportunitat personal de tornar com a President efectiu, i no únicament honorari. No la va deixar escapar.

No és fàcil situar el tarradellisme dins del nacionalisme català. Perquè era un catalanisme pragmàtic i particularista sense base teòrica i que podia sorprendre pel costat menys pensat. Tenia una dèria: la unitat. Però una unitat a l'entorn del President de la Generalitat. Tarradellas va mantenir una llarga confrontació contra totes aquelles iniciatives, mobilitzacions, persones, partits o institucions que actuaven al marge del seu coneixement o parer en la lluita antifrancquista. Les seves discrepàncies o aversions contra el PSUC, l'Assemblea

de Catalunya, Montserrat, Jordi Pujol, Omnium Cultural, etc tenien una explicació comú. Oblidaven el seu lideratge personal i institucional. Ell no representava una institució honorària a l'exili, en l'espera del restabliment efectiu de les institucions de la Generalitat. Era un polític actiu, màxima autoritat d'una institució activa en la figura del seu President.

Des dels temps del Consell Nacional, impulsat per Pi i Sunyer (1940), Tarradellas havia tingut sempre una idea clara: la resistència al franquisme seria llarga, molt llarga. La seva opció fou defensar la creació d'un moviment d'àmplia unitat, Solidaritat Catalana, que havia de reunir totes les forces polítiques i cíviques catalanes sense exclusió, recollint, no per casualitat, el nom d'aquell vast moviment unitari i nacional del 1906. L'enfortiment d'aquesta instància unitària, junt amb el manteniment de les institucions republicanes, representades en la figura del President de la Generalitat, havien de ser els objectius a assolir junt amb la coordinació amb els moviments d'unitat antifranquista a Espanya i amb les legítimes institucions de la República. El 1945, no va estar d'acord amb la constitució d'un govern de la Generalitat, ni en va voler formar part. I, després d'ésser nomenat President de la Generalitat (1954), va insistir en la idea de no formar cap govern a l'exili, i considerar que la legítima representació de la Generalitat i la direcció del moviment catalanista corresponia al seu President.

El retorn de Tarradellas va accentuar algunes característiques que ja havia pres el moviment catalanista i en va capgirar unes altres. Entre les que va accentuar cal destacar la desmobilització final del catalanisme i la seva canalització institucional a través dels partits parlamentaris i del govern d'unitat encapçalat pel President de la Generalitat. En algun moment previ a les seves

negociacions amb Madrid, Tarradellas havia utilitzat les forces extra-parlamentàries per tal de tenir un protagonisme que els partits parlamentaris li retallaven o negaven. Des dels temps de la república i la guerra civil sempre havia tingut una indubtable habilitat per moure's en qualsevol terreny, sabent-ne treure el profit polític que millorés o consolidés les seves posicions personals. Tanmateix, un cop va guanyar la posició indiscutida que buscava es va oblidar dels que l'havien agafat com a mà salvadora per tal d'evitar la probable desaparició de l'escena política.

La rellevància de la vinguda de Tarradellas està en el capgirament de la política catalana. El principal canvi és tan simple com determinant: Catalunya ja tenia un President. No un President a l'exili, no un President honorari, tenia un President legítimat i emparat legalment per exercir la seva funció. Aquest sol fet canviava de soca-rel el resultat electoral del 15-J. Els efectes són clars: l'hegemonia electoral dels socialistes no es tradueix en una hegemonia institucional. Jordi Pujol respira fons perquè el paréntesi tarradellista li permet recuperar l'esperança. La UCD i el govern Suárez recuperen una presència a Catalunya malgrat la derrota electoral. El PSUC és ja un partit més preocupat per evitar l'aïllament que per fer valer la iniciativa mobilitzadora que encara pot tenir gràcies a la seva força organitzativa.

Tot plegat obre una etapa presidencialista en la qual l'astúcia de Tarradellas va saber jugar amb les contradiccions i competència entre els partits de l'Assemblea de Parlamentaris. Els grans perjudicats van ser els socialistes i Jordi Pujol va ser el directe beneficiari. Es curiós comprovar com Tarradellas ha estat un polític més volgut pels que ha "reconduït" que no pas pels que ha beneficiat. L'estiu del 36 va tenir un paper capital en la reconducció de la

revolució cenetista i el seu govern d'unitat va emparar la progressiva influència del PSUC-UGT. El mateix ha succeït amb la reconducció de l'èxit electoral socialista en el marc d'un govern d'unitat que només podia beneficiar les aspiracions futures de Jordi Pujol. El govern d'unitat era més aviat un consell d'avinguts de conveniència a l'entorn d'un President que tenia major marge de maniobra en proporció a la divisió. Tarradellas feia el consens i, per això, el molestava que aquest es pogués fer sense comptar amb ell. Es el que va passar algunes vegades en les tibants relacions amb l'Assemblea de Parlamentaris.

Existien dues legitimitats en aquesta etapa marcada pel consens constitucional. Presidència i Assemblea es discutien el protagonisme en les negociacions amb l'Estat. Tarradellas guanyava terreny quan hi havien discrepàncies entre els partits parlamentaris i el perdia o quedava a mercè de l'Assemblea quan es trobava en front de posicions unitàries. Més d'una vegada van haver-hi recriminacions creuades (especialment en relació a la negociació de l'Estatut) per haver cedit més del compte en una matèria o altra quan tots feien, en veritat, el mateix joc. Era la política de consens que havia reemplaçat la política d'unitat de l'oposició democràtica. Els postulats inicials es van anar difuminant en una creixent concessió en qüestions bàsiques com el finançament, la seguretat o l'organització territorial.

L'HEGEMONIA DEL PUJOLISME

Pot semblar contradictori però va ser així: els anys de construcció de l'autonomia i d'exercici de l'autogovern van anar acompanyats d'un procés de desnacionalització. Aprovat l'Estatut i realitzades les primeres eleccions

autonòmiques del 1980, el nacionalisme català va entrar en una fase d'integració institucional. L'autonomia ja no era l'objectiu, era una realitat concretada en el ple restabliment de les institucions de la Generalitat i en el desenvolupament estatutari. La normalització i exercici de l'autogovern va posar uns altres reptes al davant. No es tractava ja de reivindicar, sinó de governar i administrar. Aquest fet va desdibuixar, anullar o aplaçar moltes de les qüestions que s'havien considerat essencials en d'altres moments. Tots els partits parlamentaris van seguir aquest procés, sense exclusió.

El fet més destacat de les primeres eleccions al Parlament de Catalunya va ser la victòria relativa de la coalició CiU i l'elecció de Jordi Pujol com a President de la Generalitat. Vist des d'ara el resultat no va ser sorprenent. El caràcter de les eleccions i el lideratge dels principals contrincants expliquen uns resultats que variaven més qualitativament que quantitativament en relació a anteriors comicis. Els socialistes van renunciar a impulsar una candidatura unitària d'esquerres, bé per un excés de confiança en les seves possibilitats, bé per la seva dependència pràctica del PSOE en la fixació de la política d'aliances. El fet és que part del seu electorat no es va veure implicat en unes eleccions que consideraven alienes. Just el contrari que CiU que va treure'n profit d'un electorat que va aconseguir presentar com a pròpies. A més, CiU es va beneficiar d'un sistema electoral, en base a la circumscripció provincial, que seria determinant en unes eleccions molt igualades. D'altra banda, la imatge electoral dels primers candidats la reflectia molt bé una opinió atribuïda a Tarradellas: "Pujol té por de perdre i Raventós té por de guanyar".

Els socialistes catalans van culminar una transició poc intel·ligent si és que el seu objectiu prioritari era assolir l'hegemonia en la política catalana, i malgrat

que els vents electorals i les circumstàncies polítiques els havien estat favorables. La por a un rebrotament del lerrouxisme i el suport internacional via PSOE van delimitar un marc d'acció que l'afeblí com a partit catalanista. Tanmateix, la composició del primer Parlament els donava un bon marge de maniobra, des d'acceptar el pacte de govern ofert per Jordi Pujol, fins a intentar portar al seu terreny polític els vots del PSUC i d'ERC. La suma dels seus diputats (33) i els del PSUC (25) feien una minoria majoritària, i amb els diputats d'ERC (14) superaven la majoria absoluta (72). Es cert que Jordi Pujol va saber formar una majoria contra-natura amb els vots de CC-UCD (18) i ERC (14) que es sumaven als propis (43). Tenia un baix cost perquè UCD preferia mil vegades un govern sense els socialistes, i ERC va posar pel davant els seus interessos institucionals que no pas la diferenciació del seu projecte nacionalista en relació al pujolisme.

L'elecció de Jordi Pujol marca l'inici de l'etapa d'hegemonia pujolista en la conducció del nacionalisme català. Les raons d'aquest fet s'han de buscar a parts iguals entre l'habilitat política del President de la Generalitat i l'encadenament d'un seguit d'esdeveniments que incidiran a favor dels seus interessos. Jordi Pujol realitza a l'inrevés allò que les esquerres van tenir al seu abast al llarg dels anys setanta: l'impuls d'un catalanisme popular obert a una pluralitat de sensibilitats i corrents ideològics que anaven des del centre-esquerra a la dreta. S'ha de dir que hi ha un seguit de factors que li faciliten el seu projecte polític. Vull destacar els següents: 1) la crisi de la UCD i d'altres opcions centristes a Catalunya; 2) la satellització d'ERC; 3) la crisi del PSUC; 4) l'accés al poder del PSOE i l'anul·lació del PSC com a oposició política; 5) la davallada general dels posicionaments nacionalistes cap a posicions més possibilistes que afavorien el pragmatisme pujolista.

La crisi de la UCD té una gran importància per al creixement social i electoral del pujolisme. L'hegemonia política a Catalunya només es podia aconseguir per part de CiU guanyant espai social i electoral cap a la dreta. Això implicava, sobretot, moderar la imatge nacionalista i acceptar plenament que Catalunya era part integrant d'Espanya. Els resultats electorals de 1977 i, també, de 1980 palesaven que una opció política de centre-dreta era incompatible amb un nacionalisme català poc moderat. Tanmateix, ¿quina necessitat hi havia de continuar amb un discurs nacionalista quan l'objectiu prioritari, acceptat per tots, era posar en funcionament l'autonomia catalana? La normalització autonòmica i la substitució d'un nacionalisme doctrinal per un autonomisme pragmàtic podia integrar perfectament un electorat que se sentia, alhora, català i espanyol. A més, Jordi Pujol comptava amb un competidor des de la dreta (A.P) que no aconseguia desprendre's d'una imatge franquista-espanyolista i que no tenia cap dirigent català d'una mínima projecció pública.

L'únic problema de CiU podia venir per l'esquerra nacionalista. El viratge cap a la moderació de Jordi Pujol podia provocar la pèrdua de credibilitat a la seva esquerra. Però el partit que podia aprofitar-se'n, ERC, va preferir l'opció col·laboradora, malgrat haver-se distingit en el procés constituent i estatutari per tenir les posicions més nacionalistes entre les forces parlamentàries catalanes. ERC va integrar-se, també, en el procés de normalització autonòmica al nivell d'acceptar transformar-se en un satèl·lit de CDC. Tenia vida pròpia però girava a l'entorn de les polítiques que decidia Jordi Pujol. Va pagar cara la presidència del Parlament i d'altres càrrecs públics fins al punt d'haver pogut desaparèixer de l'arc parlamentari.

El que no podia pensar Jordi Pujol és que també les esquerres treballarien a favor seu. La crisi del PSUC i la seva desaparició (real que no formal) com a partit polític va beneficiar electoralment al PSC, però va acabar amb l'hegemonia global de l'esquerra a Catalunya. Una època es tancava, la de la resistència antifranquista hegemonitzada per l'esquerra, i especialment pel PSUC. Qui no havia estat militant, simpatitzant o, simplement, col·laborador del PSUC? El curs de la transició democràtica va resituar i disminuir el seu paper polític però era, encara, la tercera força política de Catalunya després de les primeres eleccions autonòmiques. No correspon aquí analitzar el seu daltabaix però sí destacar que la seva davallada va ajudar a configurar un bipartidisme predominant a Catalunya.

Un altre factor que va tenir efectes positius per l'hegemonia del pujolisme van ser les eleccions legislatives de 1982 i el triomf històric del PSOE. Es una més de les moltes paradoxes de la política catalana dels darrers quinze anys: guanyar successivament les legislatives no ha enfortit el PSC com alternativa de govern a Catalunya perquè la seva dependència del PSOE l'ha desdibuixat com a partit nacional català. La implicació del PSC en la política d'Estat ha tingut efectes negatius en la seva identitat i independència política, al nivell d'acceptar perdre el grup parlamentari propi. Aquesta dependència orgànica i política s'hagués pogut compensar (inclús fer-la rendible en un sentit nacional català) si la política dels governs PSOE s'hagués distingit pel seu contingut autonomista. Però més aviat va succeir tot el contrari.

Tres majories absolutes no van servir per demostrar que des de Catalunya es podia influir en la política autonòmica de l'Estat amb la participació i implicació directa dels socialistes catalans en el govern. El PSC va desaparèixer

dins del PSOE en la política governamental. Es va trobar presoner de la política general de l'Estat que va posar en un segon terme i, fins i tot, anullar el seu projecte autonomista i federal. L'indubtable catalanisme de molts dels seus dirigents (documents a l'entorn del desenvolupament autonomista de la Constitució, propostes polítiques concretes, declaracions públiques, etc) quedava encallat quan s'imposaven altres interessos prioritaris d'ordre espanyol. D'altra banda, la seva implicació i participació en el govern de l'Estat va condicionar, sovint, la seva oposició política a Catalunya i sempre restava en una posició subalterna en les relacions entre el govern de la Generalitat i el govern de l'Estat.

Hi ha una darrera raó que explica, al meu parer, l'hegemonia pujolista al llarg dels anys vuitanta. El fet que tots els partits van entrar en una dinàmica *possibilista* en la construcció i desenvolupament de l'autonomia catalana. El nacionalisme català va passar de la reivindicació política a la integració institucional. *Fer país*. Aquesta era la qüestió i aquest és el lema que identifica essencialment el pragmatisme pujolista. L'autodeterminació ja no estava a l'ordre del dia i significats dirigents de tots els partits parlamentaris, llevat d'ERC, van renunciar-hi explícitament. Era una qüestió històricament superada o, en qualsevol cas, no es corresponia amb les exigències més immediates de la conjuntura política. L'Estat de les Autonomies estableixia un marc suficientment ampli com per poder desenvolupar l'autogovern a un nivell que no massa anys enrera hagués semblat quasi un somni. D'altra banda, l'objectiu prioritari era exercir l'autogovern, recuperar el temps perdut amb els mitjans que la legalitat constitucional posava a disposició per fer i construir un altre país. Una concepció gradualista es va apoderar de totes les estratègies. Les esquerres, particularment el PSUC i el PSC, l'emmarcaven en

una perspectiva federal en base als models d'Estat federals existents al món occidental. CiU i ERC eren més reticents a assumir un federalisme que podia tenir el risc d'igualar el que és diferent.

Aquest realisme gradualista i possibilista va ser i és el millor terreny per al pujolisme. Ningú podia criticar-lo per haver-se integrat institucionalment i políticament en el sistema perquè tots els altres també ho havien fet. Tampoc se'l podia acusar de fer el doble joc: "ara sóc nacionalista català, ara accepto que Catalunya és Espanya". Perquè va ser la política escollida, també, per tots en la mida que els partits parlamentaris esmentats van considerar positiva però insuficient l'autonomia assolida per Catalunya. Només hi havia (i hi ha) una manera de fer-la *suficient*: mantenir viu el nacionalisme català.

Nogensmenys, tothom va optar per la mateixa manera d'*augmentar-la*: dins del marc constitucional espanyol. Les diferències van ser de quantitat o radicalitat. Lògicament PSUC i ERC anaven més enllà que CiU i PSC en els plantejaments i propostes autonomistes. Però tothom seguia el mateix joc. Era natural en els primers anys de vida autonòmica. El fet és que el pujolisme era el més ben situat per protagonitzar-lo. Tenia la Presidència de la Generalitat i la majoria parlamentària. No l'interessava una estratègia d'unitat de les forces polítiques catalanes. Preferia el diàleg institucional entre Presidents i Govern, cosa que acceptava també l'altra part. Els socialistes tenien complicada la doble faceta de ser impulsors des de Barcelona de propostes autonomistes i receptors a Madrid de les mateixes. Es com si Narcís Serra hagués negociat amb ell mateix.

PUNT D'INFLEXIÓ: EL REBROTAMENT DEL NACIONALISME

En els darrers anys vuitanta es produeix un rebrotament del nacionalisme català que ha perdurat fins avui, encara que amb un lleuger refluxe en els últims temps. La principal raó ha estat el bloqueig de l'Estat de les autonomies, l'estancament de l'autonomia catalana i, sobretot, el fracàs de l'estratègia gradualista. La centrifugació de l'Estat centralista portada a terme en l'època Suárez, en aplicació del nou ordre constitucional, va rebre un sever avís amb la crisi política que va culminar amb el cop d'Estat del 23 de febrer de 1981. El cop militar i civil fa fracassar però no algunes de les causes polítiques que el van originar. No es podia impedir allò que la Constitució i els Estatuts regulaven però sí es podia atemperar, frenar el procés descentralitzador de l'Estat i, finalment, donar per tancat, en la seva organització bàsica, el model territorial de l'Estat. La consciència plena que l'Estat de les Autonomies es desenvoluparia a la baixa, sense fer ús de les vies constitucionals que permeten una opció autonomista, quedaven ben reflectides per la idea, molt general, que una reforma constitucional o estatutària només serviria per anar enrera.

El nacionalisme espanyol ha seguit una corba ascendent al llarg dels anys vuitanta amb la plena implicació del PP i en declaracions de figures rellevants del PSOE i IU. Com si es considerés que una vegada concedida l'autonomia tan reivindicada per les nacionalitats, Espanya resolía un litigi històric de forma definitiva i es realitzava plenament com a nació. L'agressiva actitud de destacats i coneguts intel·lectuals espanyols, d'alguns mitjans de comunicació o de dirigents polítics de partits estatals sobre qüestions com la normalització lingüística, o el dret a l'autodeterminació, per exemple, són reflexe d'un

nacionalisme espanyol que es nega a reconèixer el fet de la plurinacionalitat de l'Estat. En el fons de la polèmica (inclosos els teòrics d'Espanya com a nació de nacions) hi ha una concepció jerarquitzada en la qual només la nació espanyola té el dret d'autodeterminació. Les seves parts integrants, prenguin la denominació que prenguin, tenen el reconeixement i, també, el límit de l'autonomia.

Aquesta és la clau de volta a partir de la qual s'entenen totes les polèmiques. L'Estat-nació tal com s'ha desenvolupat històricament arreu ha estat impulsat pel primer i únic (o més fort) nacionalisme: el nacionalisme estatal-nacional, sigui britànic, germànic, francès, nordamericà, rus o espanyol. L'Estat com organització territorial del poder admet diferents estructures més o menys descentralitzades, fins i tot és compatible amb una estructura federal o autonòmica. Però la nació és una.

La concepció gradualista del nacionalisme català té, doncs, unes limitacions estructurals de partida. Però hom podria pensar que no hi havia altre camí que començar pel marc constitucional. Les possibilitats de desenvolupament autonomista que obria la Constitució eren elevades. Tanmateix, després de quinze anys d'ésser aprovada podem afirmar que s'ha optat pel vol ras. Aquesta davallada de les expectatives autonomistes ha estat causa directa del rebrotament del nacionalisme català. Tots els partits parlamentaris catalans a excepció del PP (malgrat els seus esforços de catalanitzar-se) han accentuat els seus plantejaments catalanistes a partir dels darrers anys vuitanta. El viratge d'ERC, des de l'accés d'Angel Colom (1989) a la secretaria general i la fundació d'IC (1987), a partir del PSUC, PCC, i l'Entesa dels Nacionalistes d'Esquerra (ENE), tenen la característica comú d'una radicalització dels seus projectes

nacionals. ERC resitua la seva tradició federalista en el marc del projecte polític d'unitat europea i a partir de la independència de la nació catalana. IC recupera el dret a l'autodeterminació, com un dels trets essencials dels seus principis polítics, i propugna un federalisme que neix de la plurinacionalitat de l'Estat i que també es projecta cap a la unitat europea, des de l'afirmació de Catalunya com a nació sobirana i solidària. També ha pres nou impuls el catalanisme de CiU i del PSC. Ha estat d'una manera distinta i més mesurada que ERC i IC perquè llur implicació governamental a Espanya o Catalunya els obligava a perseverar en l'estratègia possibilista.

Els processos polítics de l'est europeu i, en particular, la constitució de nous Estats independents van influir molt directament en crear un ambient propici als posicionaments nacionalistes. ERC i, en alguns moments, el mateix President Pujol van utilitzar l'exemple de les repúbliques Bàltiques o dels nous Estats independents sorgits de la ex república federal de Iugoslàvia per afirmar els drets nacionals de Catalunya. Les comparacions Catalunya-Lituània o Catalunya-Eslovènia van provocar més d'una polèmica i el mateix President de la Generalitat en va quedar enredat en relacionar Catalunya i Lituània, i parlar del nacionalisme com factor de democràcia. PSC i, en menor grau IC, van quedar agafats a contra-peu en els moments de màxima eufòria nacionalista. La situació ha canviat en els darrers temps vist el curs dels esdeveniments en les guerres dels Balcans i en les menys conegudes, però igualment traumàtiques, guerres del Caucas. Ningú vol fer ja comparacions davant de conflictes on el genocidi i la barbàrie s'han apoderat dels seus protagonistes i dels seus valedors.

Però el fet a tenir en compte és el següent: els nacionalismes de l'est van servir per recordar que Catalunya és una nació amb tots els drets (nacionals) que se'n deriven. No es poden fer paral·lelismes entre realitats socials i nacionals que no són comparables ni entre processos de transició democràtica que han estat tan diferents. En canvi, sí es pot dir que la manera d'evitar un rebrotament nacionalista és avançar en la democratització territorial i en el reconeixement diferencial dels drets de les nacionalitats. Així la comparació (forçada) amb l'est tenia un sentit instrumental. La declaració del Parlament de Catalunya sobre el dret d'autodeterminació, aprovada el desembre de 1989 amb els vots d'ERC, IC i CiU, era, al mateix temps, una afirmació dels drets nacionals de Catalunya sense major concreció i una resposta implícita a la política neocentralista i d'estancament de l'autonomia catalana. La reacció que va provocar i la pluja d'articles que es van escriure al llarg de desembre i gener de 1990 demostra com tenim la pell de sensible (uns i altres) quan anem al fons de la qüestió.

Probablement mai no havien sortit tan sincerament tots els dimonis edel nacionalisme espanyol des de l'inici de la transició democràtica. Intel·lectuals i polítics de tots els colors ideològics van reaccionar a la una, encara que amb diferents graduacions. El nacionalisme català quan planteja el que és consubstancial a tota nació fa aparèixer amb tota la seva agressivitat el nacionalisme espanyol.

CDC es troba en camp estrany quan el nacionalisme retorna als principis. No se'n pot escapar perquè seria renunciar o regalar la seva raó essencial de ser com a partit (nacionalista), però prefereix el joc possibilista i la identitat catalanista com a manera de fer política de país i d'Estat. Una radicalització del nacionalisme no convé els seus interessos i, molt probablement, acabaria amb

el seu paper hegemònic com a partit nacionalista moderat amb una base social predominantment centrista. La mateixa cohesió del pujolisme es podria trencar perquè reuneix els nacionalistes de convicció i els d'oportunitat. La prova l'hem tingut al davant més d'una vegada quan el President de la Generalitat ha fet declaracions i discursos contradictoris, i no únicament per mantenir l'equilibri entre Madrid i Barcelona, sinó per assegurar la cohesió entre els propis sectors socials i econòmics que li han donat suport.

La posició del PSC és molt més incòmoda perquè ha d'assumir el cost de l'estancament autonòmic. Tant és així que els dirigents del socialisme català han perseverat en contrapesar la política governamental amb propostes i documents de contingut autonomista i, fins i tot, federalitzant que no han aconseguit anar més enllà del paper escrit. El reconeixement implícit del bloqueig autonòmic es va fer en el Vè Congrés, celebrat el 1987, quan s'aprova la proposta federalista "en un moment en què el procés autonòmic es trobava en una cruïlla decisiva". Aquesta proposta federalista és, en realitat, un desenvolupament autonomista del Títol VIIIè de la Constitució que té cinc punts bàsics: sistema de distribució de competències que permeti l'exercici real de l'autogovern; reforma en profunditat de l'Administració de l'Estat, central i perifèrica; autonomia i suficiència financera de les CC.AA que avanci en la corresponsabilització fiscal i la solidaritat interregional; participació i corresponsabilització de les CC.AA en les polítiques d'Estat (es proposa una reforma del Senat en base al model del Bundesrat alemany) i de la Comunitat Europea; i potenciació de les Corporacions Locals en la nova estructura territorial del poder públic.

El catalanisme del PSC, i especialment d'alguns dels seus dirigents, està fora de dubtes. El problema ha estat el seu grau d'influència sobre el projecte polític estatal del PSOE. El possibilisme i gradualisme que també caracteritza el seu projecte catalanista (a l'igual que CDC) té l'afegit d'haver de mantenir equilibris, sovint impossibles, amb la política real que s'ha realitzat des del govern de l'Estat.

EL MODEL D'ESTAT I LA CRUILLA DEL CATALANISME

Entre el catalanisme possibilista que no avança i la reacció cap a un nacionalisme essencialista que no té altre final que la ruptura política, pot i ha d'haver-hi un tercer camí. L'ambigüitat de la Constitució de 1978 ha tingut avantatges i inconvenients per al catalanisme polític, però té un cost general: no hi ha model d'Estat. L'Estat de les Autonomies no expressa un model sinó un marc constitucional dins del qual són possibles diferents quadres autonòmics. Per a uns és un Estat *compost*, per a d'altres és un Estat *unitari* compatible amb l'autonomia de les nacionalitats i regions, i, darrerament, per a uns tercers és un Estat compost *assimètric*. El consens de l'ambigüitat va ser la solució l'any 78, però va deixar en l'aire quin model d'Estat s'anava a crear en la realitat.

La inconcreció ha tingut l'avantatge, tanmateix, de deixar portes obertes, de mantenir expectatives de desenvolupament autonomista, però també ha provocat grans frustracions. La indefinició d'un model estatal ens ha acostat més a una descentralització administrativa que a una efectiva autonomia política. I no ha impedit la tendència a l'homogeneïtzació i uniformitat. El recel de sectors nacionalistes, especialment de ERC, CDC i UDC a la definició

d'un model estatal té la fonamentada raó del risc de quedar atrapats en un model cooperatiu i uniformador. Però la inexistència d'un model té un major perill: posa fonamentalment a les mans dels poders centrals de l'Estat la seva concreció i desenvolupament.

Hi ha, també, una altra resistència a la definició d'un model d'Estat. La que procedeix dels sectors del nacionalisme català que són partidaris de la independència. En aquest cas no té sentit, evidentment, parlar de model d'Estat, tant si es pretén constituir un Estat-Nació, com si es vol participar en la construcció política europea des de la independència i la sobirania de la nació catalana. No hi ha res a dir perquè és una opció coherent. El problema rau en la seva realització pràctica en les condicions i correlació política de l'Espanya i Europa de finals de segle. També té una limitació teòrica: els conceptes de nació i autodeterminació estan canviant el seu sentit històric i conceptual en un món cada cop més interdependent. En aquest sentit i en els darrers anys, destacats dirigents d'ERC (alguns d'ells ara del PI), Pilar Rahola, Carod Rovira i el mateix Angel Colom, remarquen i repeteixen cada cop més el concepte sobirania en el lloc que abans col·locaven el mot independència.

Finalment, la definició d'un model d'Estat té un obstacle que quasi qualificaria d'insalvable: la reforma constitucional en un sentit federalista. Es una solució que podria satisfer a gran part del catalanisme polític, però és, també, el llistó que no vol saltar el nacionalisme espanyol. Totes les forces polítiques catalanes amb representació parlamentària, llevat del PP, són partidàries d'un model federal (PSC i IC), o bé l'acceptarien perquè significaria un salt qualitatiu comparable o superior al restabliment històric de l'autonomia política. Després de més de quinze anys de vigència de la Constitució hauria d'ésser el moment

de poder acabar amb totes les reticències i desconfiances entre els nacionalismes. L'ideal fóra un pacte federal que segellés la compatibilitat entre la unitat de l'Estat i l'autogovern de les nacions que l'integren. Fins i tot, la tradició pactista del nacionalisme català acceptaria un nou pas intermedi que permetés consolidar l'autonomia política eliminant totes "les clàusules de seguretat" que la Constitució inclou i que encavalquen o desvirtuen l'Estat de les Autonomies.

La solució *ideal* seria, probablement, un pacte d'Estat que permetés el reconeixement efectiu, i no únicament nominal, de la plurinacionalitat i basés l'organització territorial de l'Estat en el *federalisme asimètric*. Es l'única manera que els nacionalismes sumin zero, és a dir vagin desapareixent perquè es van resolent les causes del conflicte. Però aquesta direcció no hi és en la cruïlla en què es troben els nacionalismes a Espanya. Continuen imposant-se dues úniques opcions: la que condueix a la confrontació nacionalista clàssica: centralisme versus independència; i la via possibilista que va fent camí sense saber on s'arriba.

Aquesta darrera és la que ha marcat el ritme del desenvolupament (o bloquejament) de l'Estat de les Autonomies. Es la més pragmàtica i menys conflictiva. Són les circumstàncies polítiques i la correlació de forces entre els partits a les institucions les que defineixen en cada moment si s'avança en sentit autonòmic o es retrocedeix. Es tracta de mantenir les expectatives i no acceptar mai que el camí ja no segueix. La composició del Congrés de Diputats en les dues darreres legislatures afavoreix aquesta política que ha portat els socialistes, primer, i als populars, després, al terreny del pujolisme en no tenir la majoria absoluta de la cambra.

LA BALANÇA PUJOLISTA EN LA POLÍTICA ESPANYOLA

La balança indica en l'acció política l'estat d'equilibri o d'indecisió entre dues opcions oposades. Aquesta ha estat la nova funció de Jordi Pujol en la política espanyola en els darrers anys, caracteritzats per les febles majories del PSOE i del PP al Congrés de Diputats. Les eleccions legislatives de juny del 93 van significar l'inici d'un final d'etapa. La pèrdua de la majoria absoluta per part del PSOE i l'ascens electoral del PP va capgirar el panorama polític. Els socialistes al darrera del lideratge carismàtic de Felipe González van salvar un repte electoral que se'ls presentava en les pitjors circumstàncies (escàndols polítics i de corrupció, terrorisme d'Estat, crisi econòmica i tres devaluacions de la pesseta encadenades en l'últim mig any abans de la convocatòria electoral, etc). L'encert en l'enfocament de la campanya electoral, la incorporació d'independents de prestigi a les llistes electorals (particularment l'espectacular fitxatge del jutge Garzón pregonat als quatre vents) i la gran distància entre els dos principals candidats en quant a la seva projecció pública, són algunes de les raons que expliquen la victòria per punts dels socialistes. Però l'avís estava donat i si Felipe González i els seus no comprenien amb tots els ets i uts el *missatge* del resultat electoral era molt probable que ja no tinguessin una segona oportunitat.

Felipe González tenia dues opcions per assegurar l'estabilitat governamental amb la nova composició del Congrés de Diputats: un pacte d'esquerres amb IU-IC, o bé l'aliança amb els partits nacionalistes i, particularment, amb CiU. La primera opció era molt improbable per l'abismal distància política entre les dues formacions d'esquerres a les Corts. A la incompatibilitat entre els líders

González i Anguita, s'hi unia la frontal confrontació política entre PSOE i IU, i les estratègies polítiques de lògica inversa entre ambdós partits. IU aspirava a guanyar espai social i electoral sobre els errors i renúncies del partit socialista i, alhora, aquest no estava disposat a canviar els trets bàsics de la seva política de govern. Els intents de dirigents de Nueva Izquierda d'abonar una entesa entre IU i PSOE no van arribar mai a tenir cap consideració, i no tant per les posicions crítiques contra els socialistes de la majoria d'IU sinó, sobretot, perquè la política que pensava seguir Felipe González es corresponia més amb els programes econòmics-socials i, també, amb la política europea i exterior dels partits nacionalistes.

De seguida es va imposar l'única opció que tenia possibilitats reals de reeixir. El pacte PSOE-CiU va provocar, inicialment, més polèmica per la forma que pel fons. No es discutia tant el pacte com la *forma* de la seva concreció: a) govern de coalició, b) pacte de legislatura estable amb publicitat formal dels acords, c) entesa política sobre les grans línies de govern i manteniment de la col·laboració política en la mida que es pogués anar concretant en acords bilaterals. El PSOE preferia clarament la forma del govern de coalició perquè significava la implicació plena de CiU en la responsabilitat de govern, però no pensava el mateix Jordi Pujol. Sectors influents de l'economia catalana i els principals mitjans de comunicació a Catalunya apostaven per la participació directa de CiU en el govern de l'Estat. Dins de CiU hi havia diversitat d'opinions, però feia mesos que es deixava dir a la premsa sense desmentir-ho que dirigents de la coalició, i especialment Miquel Roca Junyent, podien incorporar-se en un futurible govern de coalició si el PSOE perdia la majoria absoluta.

Més enllà de les lògiques i legítimes aspiracions personals, la millor alternativa per a CiU era la tercera. Perquè mantenia les mans lliures per fer el que més li convingués a cada moment. Un pacte general per la governabilitat sense lligams concrets tenia dos segurs avantatges des de l'òptica partidista de CiU: tenia el govern Felipe González sempre dependent dels vots nacionalistes que li faltaven i, alhora, silenciava completament la ja poc sentida oposició socialista a Catalunya. A Madrid negociava amb avantatge i a Barcelona es trobava que el primer partit de l'oposició esdevenia *aliat* per les forçades circumstàncies de la política estatal. No s'han d'excloure altres raons complementàries per descartar el govern de coalició. La primera és que per més qualificades que fossin les responsabilitats ministerials que assumissin els ministrables de CiU, el pacte bilateral podia quedar creixentment desdibuixat a favor del PSOE per la pròpia dinàmica i funcionament d'un govern constitucionalment solidari amb el seu president. La segona és que Jordi Pujol no estava disposat a deixar d'ésser l'únic i clar interlocutor de Felipe González. Un govern de coalició tenia el risc de disminuir aquest protagonisme personal en la política d'Estat.

Cal subratllar que el pacte PSOE-CiU va ser resultat de la confluència d'interessos de partit: la necessitat que tenia el PSOE dels vots de CiU i els avantatges que aquesta coalició en podia treure del pacte. Es cert que l'acord venia facilitat per la coincidència general sobre les grans línies de la política econòmica i pel baix llistó del nacionalisme moderat català en relació a les seves demandes autonòmiques. A part del desplegament gradual i prudentíssim de la polícia autonòmica poques coses va poder adduir Jordi Pujol en la campanya electoral de les autonòmiques-95 en relació a l'ampliació de l'autogovern. Les proves reiterades d'aquest pacte de conveniència

partidista i no autonomista (i menys encara catalanista) no van frenar una de les campanyes més dures contra Catalunya en l'etapa democràtica. La *qüestió catalana* va tornar a primera plana i les acusacions de xantatge contra la insolidaritat catalana va arribar a arrossegar, fins i tot, a dirigents d'IU i del PSOE. Es palès que la campanya era promoguda per l'entorn intel·lectual i mediàtic del PP, principal beneficiari de la mateixa, i que l'objectiu principal de la mateixa era desestabilitzar el govern de l'Estat. En poques paraules: no es tolerava que CiU hagués posat a disposició de Felipe González el pneumàtic que li permetia mantenir la línia de flotació. La demagògia anticatalanista i les acusacions de *genocidi* del castellà a Catalunya van prendre tal volada que resultaven tan inversemblants com encobridores de decepcions molt més primàries: no haver paït la victòria electoral socialista.

El més curiós de tot plegat és que el principal i únic beneficiari d'aquesta campanya era el propi Jordi Pujol. Tots els partits catalans menys el PP de Vidal Quadras quedaven a contrapeu. I no els tocava altre remei que replicar, fins i tot contra alguns correligionaris. La campanya va anar en davallada quan els socialistes van posar en safata arguments molt més rendibles per a l'oposició de cara a apartar-los del poder. La cadena explosiva d'escàndols que s'anaven destapant, especialment pel diari *El Mundo*, en relació als GAL i l'abast dels casos de corrupció que afectaven a centres neuràlgics de l'Estat, van ofegar literalment al govern Felipe González. Les dimissions dels seus col·laboradors més directes, inclòs Narcís Serra, no van aturar l'allau. Les eleccions anticipades es feien inevitables perquè CiU no volia carregar amb els costos de sostenir un govern que havia perdut tota la credibilitat.

Després d'alguns dubtes, CiU va preferir anticipar les eleccions autonòmiques abans que es convoquessin les eleccions generals. Fos quin fos l'ordre de les convocatòries es tenia por al retrocés electoral, però es pensava que el risc era major si es feien abans les legislatives, sobretot pels efectes que podien tenir sobre les autonòmiques malgrat el comportament dual de l'electorat. El PP podia sortir-ne beneficiat si resultava guanyador a les generals, tenint en compte que era un competidor directe de CiU per l'espai de centre-dreta. S'ha de tenir en compte, a més, que a CiU li preocupava més perdre la majoria absoluta a Catalunya que perdre algun diputat a les Corts. En cap cas es volia la coincidència o excessiva proximitat entre unes i altres eleccions malgrat el poc marge de temps que hi havia.

No es podia evitar, però, que les autonòmiques fossin, en certa manera, unes *primàries* de les eleccions generals. L'espanyolització de la política catalana per la implicació directa de CiU i de Pujol en el sosteniment del govern Felipe González havia de condicionar poc o molt el comportament de l'electorat. Convergents i socialistes temien aquest factor i els populars pensaven treure'n profit. Fins i tot, IC i ERC havien fet política catalana passant per Madrid. Rafael Ribó, president d'IC, havia renunciat a l'escó de diputat del Parlament de Catalunya per encapçalar la candidatura d'IC a les legislatives del 93. Es pensava que la previsible pèrdua de la majoria absoluta per part del PSOE podia obrir una nova etapa en la política espanyola i, per tant, era primordial estar amb el màxim protagonisme al Congrés de Diputats. Fins aquí la predicció es demostrà encertada però va servir de molt poc perquè el pacte PSOE-CiU i les tibants relacions entre IU i la direcció d'IC, especialment entre Anguita i Ribó, deixaven per a aquest darrer un molt escàs marge de joc en la política estatal. Just el contrari del que va succeir amb Pilar Rahola i ERC. La

diputada nacionalista va parlar poc de Catalunya a Madrid. Era més rendible implicar-se totalment en la política espanyola i disposar tota la seva agressivitat verbal contra les responsabilitats del govern en relació a la corrupció i el terrorisme d'Estat. El seu protagonisme, atiat i ventat per tots els fòrums mediàtics antisocialistes i propopulars, va arribar a tal nivell que el mateix Angel Colom semblava un subaltern al costat de l'estrella fulgurant. Mai una independentista (o sobiranista catalana) ha estat ni serà tan ben tractada en el Madrid *popular*. Algun interès instrumental deuria haver-hi, sense que això anul·li l'habilitat de Pilar Rahola per fer el seu joc, i per aconseguir ésser coneguda arreu de l'Estat en un obrir i tancar els ulls.

El clima preelectoral estava, doncs, molt influït pel que s'havia anat a fer a fora de Catalunya i per la idea que els comicis electorals marcarien la tendència del que podria passar després a les legislatives. Mai unes eleccions autonòmiques no havien estat tan *externes*. El mateix Parlament de Catalunya semblava despertar després d'un llarg període d'hivernació. CiU i PSC l'havien *congelat* contra la resistència dels altres partits de l'oposició. Després de quinze anys d'autogovern hauria d'haver estat un bon moment per fer balanç, per descobrir els límits del pujolisme, per afrontar un relleu del catalanisme, per avançar en projectar a l'electorat alternatives creïbles al govern de CiU. Però el debat va ser sostret. La crucial conjuntura de la política espanyola posava tot això en segon pla. Més encara: s'havia instal·lat en la política catalana l'aparença que Catalunya era una bassa d'oli, que tot anava sobre rodes davant la crispació de la política espanyola.

Només el PP desentonava en aquest clima general de quietud catalana. Tenia una prova de foc: les seves aspiracions a assolir o acostar-se a la majoria

absoluta en les eleccions generals passaven per millorar substancialment la seva representació a Catalunya. I les eleccions autonòmiques havien de mostrar les seves possibilitats reals. El dubte *hamleticà* que arrossegaven els populars catalans era si mantenien la seva distància i crítica radical contra el catalanisme pujolista, o bé si iniciaven un canvi de línia política que els permetés presentar-se amb una nova imatge de catalanisme moderat. La primera els assegurava l'electorat conservador-espanyolista i, inclús, podien incidir sobre sectors espanyolistes decebuts de l'electorat tradicionalment socialista, la segona els permetia avançar cap a un missatge polític més centrat i intentar restar a CiU els sectors més moderats del seu electorat. El problema era la compatibilitat entre les dues opcions. O una, o altra, però les dues al mateix temps era com quadrar el cercle. No se semblaven en res des de cap punt de vista.

La incertesa dels beneficis electorals que podia donar la segona opció i, alhora, les insuficients expectatives de seguir amb la primera van afavorir la contradictòria decisió d'agafar pel carrer del mig. Es va apostar per una mena de *catalanisme espanyolista*, que es posava en escena amb el fitxatge i promoció pública del trànsfuga J.M. Trias de Bes i amb la publicació del manifest *Un catalanisme renovat*, el setembre de 1995. El text traspua per tots costats una molt peculiar concepció del catalanisme bolcat al servei de l'engrandiment d'Espanya. El segon paràgraf ja és prou revelador dels equilibris literaris i de la sofística del seu redactor Vidal Quadras: "El Partit Popular de Catalunya, com organització política catalana fermament compromesa amb la realitat més autèntica i més valuosa de la nostra terra, proposa a tots els ciutadans un projecte renovat i entusiasta, de catalanisme obert, centrat, decidit impulsor del nostre autogovern, i bolcat sense reserves a

l'engrandiment i a la regeneració institucional, econòmica i moral d'Espanya"(El País, 9 de setembre de 1995). Més que un catalanisme *renovat*, que ja seria un excés d'autoestima per qui acaba tot just de picar la porta per entrar, és un catalanisme *regirat* el que es proposa. Els tres primers apartats (un catalanisme obert, un catalanisme centrat, un catalanisme impulsor de l'autogovern) són plens de generalitats i divagacions, que podrien signar molts, però s'evita entrar en el moll de l'os sobre la raó d'existir i de ser del catalanisme. En canvi, es barregen, dins de la vaguetat general, valoracions polítiques més conjunturals, destinades a criticar el suport pujolista al govern socialista i a la mateixa "apropiació personal i partidista d'un patrimoni sentimental, simbòlic i cultural que pertany a tots els catalans". Fins el quart apartat (un catalanisme compromès amb Espanya) no se'n treu l'aigua clara de quin tipus de catalanisme propugna el PP. Es retorna a plantejaments generals, que pocs discutirien, per aterrar sobtadament sobre el que es vol subratllar: "el catalanisme del segle XXI, a l'igual del que es va intentar genialment durant el primer quart d'aquest segle, ha d'articular un projecte per a Espanya que coroni i complementi el seu projecte per a Catalunya". A continuació s'utilitzen les següents paraules de Cambó: "obtinguda la nostra autonomia, serà el moment d'actuar amb més intensitat, amb més fervor, amb més entusiasme, en una obra general d'engrandiment d'Espanya".

El més significatiu d'aquest *gir* catalanista del PP és la parcial utilització de Cambó (*). El mateix Vidal Quadras escriurà un article, posteriorment a la

(*) La utilització de la figura històrica de Cambó ja s'havia promogut dins del PP abans de la publicació del Manifest de setembre, com a pretesa cobertura "ideològica" de l'entrada de Trias de Bes. El cas és que va provocar un bon nombre de declaracions i articles d'opinió d'un i altre signe. Entre els quals es poden destacar els publicats per Miró i Ardèvol (La Vanguardia, 25-8-95); Josep Termes (Avui, 1-10-95); Duran Lleida (La Vanguardia, 11-10-95); Josep Benet (El Periódico, 26-8-95).

publicació del Manifest, en el qual destacarà un grapat de referències cambonianes a la participació de Catalunya en la construcció de l'Espanya gran i moderna. La parcialitat està en què només es llegeix el Cambó que parla d'Espanya i, inclús així, s'oblida la preferència que donava a la demanda d'autonomia política com a *primera* raó del seu catalanisme. La veritat és que la possibilitat d'una evolució del PP català cap a un catalanisme moderat de signe cambonià era avalada per sectors empresarials que abonaven la necessitat d'una entesa futura entre CiU i PP. En aquest sentit han resultat particularment premonitòries unes provocadores declaracions de Salvador Millet i Bel (El País, 25 de setembre de 1995): "¿Está en Convergencia Cambó, o está en el PP? En ninguno de los dos partidos está por entero Cambó. Jordi Pujol es un gran líder. Es un gran líder electoral, como lo es Felipe González. Este porque habla seguido y el otro, precisamente, porque se aturulla y esto lo hace más próximo y más humano. Pero Pujol no puede ser Cambó porque está convencido erróneamente, de que Cataluña es de izquierdas. Pujol, por otro lado, ha monopolizado el catalanismo, cuando yo no creo que sea, por ejemplo, más catalanista que Maragall. Pero ese es el tic autoritario que tiene. En cierto sentido, tanto Pujol como Felipe González, que se creen a su modo salvadores de la patria, son los últimos coletazos de una cultura franquista, autoritaria, que yo creo que no tendrá cabida en la próxima etapa. ¿No viene, por tanto, una etapa autoritaria (en España)? No. Aznar no gobernará con mayoría absoluta y Pujol en Cataluña, tampoco. Esto va a flexibilizar la política. ¿Le parece serio, serio en un sentido camboniano, el giro catalanista del PP? Bueno.. Sí, creo que sí, parece posible y deseable que ése sea un giro auténtico y profundo. Un giro que facilite, además, lo que a mi me parece que ha de ser el horizonte político de España: esto es, un entendimiento entre el PP y

Convergencia". En l'entrevista l'ex secretari de Cambó i empresari tèxtil, qualificava de romàntic a Pujol i confrontava el seu pratisme ("*La Nacionalitat Catalana* es como un cuento para niños") al realisme polític de Cambó. El catalanisme, segons Millet i Bel, havia d'evolucionar, deixar-se ja de reivindicacions nacionals, d'identitats romàntiques a l'estil Ferran Soldevila, reconèixer que Catalunya és una societat bilingüe, que la llengua és un dret personal i no territorial, i, en fi, que el nacionalisme hauria d'utilitzar conceptes merament tècnics com el principi de subsidiarietat. Uns plantejaments ben lúcids si en superar l'estret marc del nacionalisme català no esdevinguessin presoners del més estret nacionalisme espanyol.

La forçada entrada del PP al món del catalanisme estava necessitada d'altres accions, com l'adequació orgànica del partit a la recent proclamada identitat catalanista. Així Josep Benet recomanava en unes declaracions que "si el PP quiere heredar a Cambó que se separe de Madrid y funde un partido catalán como la Lliga"(El Periódico, 26-8-95). També calien canvis d'actituds i de línia política per guanyar credibilitat, encara que només fos camboniana. Però a les primeres de canvi ja es va demostrar la feblesa de la nova cara política. La inèrcia del vell discurs va tornar a aparèixer en el programa electoral i pel costat que més coïa: la normalització lingüística. El PP proposava la substitució de la llei aprovada per consens de tots els partits al Parlament de Catalunya per una nova llei de *normalitat* multilingüe. Fer aquesta proposta un mes després de publicar el manifest catalanista sonava a provocació, sobretot perquè en el mateix manifest s'havia escrit "el ple suport" del PP a la Llei de Normalització Lingüística. Poc a poc es va anar destapant una profunda divisió interna entre el president del partit a Catalunya, Aleix Vidal Quadras i els sectors que s'arregleraven a l'entorn del que havia de simbolitzar la incorporació a la

direcció de Trias de Bes, com Lacalle o els germans Fernández Díaz. La proximitat de les eleccions autonòmiques va aplaçar l'enfrontament inevitable entre dues maneres inconciliables d'entendre el futur polític del PP a Catalunya.

Així doncs, les eleccions autonòmiques van ser convocades per al 19 de novembre de 1995. El temor de socialistes i convergents de pagar la seva col·laboració en la política estatal contrastava amb les bones expectatives dels altres partits, molt especialment el PP, d'augmentar substancialment la seva representació parlamentària. Les enquestes preveïen, a més, un daltabaix socialista que el PSC mateix semblava creure vista l'actitud dels seus dirigents en l'etapa preelectoral. Va apostar per Joaquim Nadal, un candidat prestigiós en la política local que tenia poc a perdre i molt a guanyar a nivell personal si aconseguia uns resultats suficientment acceptables. Es a dir, el PSC afrontava les eleccions amb mentalitat perdedora, sense pensar en guanyar, millorar la seva representació parlamentària o, com a mínim mantenir-la. Es considerava un èxit, donades les circumstàncies, perdre pocs diputats. Amb aquest esperit tan poc entusiasmador era difícil que altres noms de la direcció amb més cartell electoral que Nadal arisquessin la pròpia pell.

A més, la campanya es va caracteritzar pel seu fort caràcter presidencialista. Tant va ser així que ningú hagués dit que eren unes eleccions al Parlament de Catalunya. Competien cinc i no cent trenta-cinc. La resta eren compromissaris dels quals no calia saber ni el nom. A Pujol li convenia aquest enfocament i els mitjans de comunicació quasi sense excepció el van afavorir. El més perjudicat per aquest tipus de campanya era el candidat menys bregat en política autonòmica. Joaquim Nadal havia de competir amb els líders de les altres

organitzacions (Pujol per CiU; Colom per ERC; Ribó per IC; Vidal Quadras pel PP) que tenien un coneixement i experiència molt superior del terreny que trepitjaven. Tot indicava que Pujol pararia el cop i que serien els socialistes els que pagarien amb els seus escons l'ascens dels altres partits.

No va ser així i les enquestes es van tornar a equivocar (com ja havia passat a les darreres municipals de maig del 95 a la ciutat de Barcelona). Els darrers sondatges sobre el vot emès (i declarat) a les vuit del vespre del 19 de novembre insistien en l'error. Dues hores després es començava a confirmar que l'hegemonia del pujolisme rebia una forta sotragada. En comparar els resultats amb les eleccions de 1992, CiU (del 46,19 % al 40,95 % dels vots) va perdre la majoria absoluta i deu diputats (de 70 a 60); el PSC (del 27,55 % al 24,83 % dels vots) parava el temut daltabaix i perdia sis diputats (de 40 a 34); el PP (del 5,97 % al 13,09 %) confirmava amb escreix el previst ascens electoral en augmentar en deu diputats la seva representació (de 7 a 17); IC (del 6,50 % al 9,73 % dels vots) es conformava amb l'èxit relatiu de guanyar quatre diputats més (de 7 a 11); i ERC (del 7,96 % al 9,50 % dels vots) es quedava en la decepció de perdre la condició de tercer partit poc compensada pels dos diputats més que aconseguia (de 11 a 13). Davant d'aquests resultats i a primera vista tots havien d'estar satisfets menys Jordi Pujol i, potser, Angel Colom. Nadal havia aturat el cop previst per les enquestes, Vidal Quadras celebrava el seu triomf particular, i Rafael Ribó veia amb satisfacció com IC havia tret algun diputat més dels que la pròpia organització preveia, en unes eleccions marcades per la polarització en la política espanyola i, per tant, difícils per a partits com IC o ERC.

Una segona lectura, però, dels resultats electorals matisa aquesta primera visió. Es cert que CiU havia perdut clarament la majoria absoluta (li faltaven 8

diputats) però la nova composició del Parlament atemperava aquest significatiu canvi en la política catalana. S'ha de remarcar que malgrat la indubtable trompada electoral, havia aconseguit quasi el 41% dels vots i el segon partit, el PSC, es quedava a 26 diputats de CiU i amb un 25% dels vots. Es a dir: CiU havia perdut la majoria absoluta però havia guanyat de llarg les eleccions. Ho dic perquè parlar de declivi del pujolisme amb aquestes dades és, com a mínim, precipitat sinó erroni. Ara bé, l'avís estava donat i la possibilitat d'un punt d'inflexió en la política catalana sí que es podia començar a produir.

S'ha de tenir en compte, a més, que l'increment de la participació electoral s'havia traduït en què tots els partits van augmentar el nombre de vots (*). S'han de distingir, per tant, els vots que es corresponien amb un canvi d'orientació política de l'elector, d'aquells que es guanyaven sobre l'abstenció del 92 o bé sobre els nous votants majors de divuit anys. En qualsevol cas, CiU augmentava en més de cent mil vots el seu suport electoral, la qual cosa vol dir que la pèrdua de la majoria absoluta es derivava més de la nova distribució política dels vots i del major ascens electoral, sobretot del PP, i també de IC i ERC que no pas de la pèrdua de credibilitat sobre el propi i, pel moment, consolidat electorat. Es una dada fonamental de cara a la projecció d'una alternativa política al pujolisme, perquè difícilment s'arribarà a port si no s'aconsegueix debilitar o fracturar el bloc social-electoral que l'ha sostingut des de les eleccions autonòmiques del 84.

(*) En comparació amb les eleccions del 92: CiU (de 1.221.233 a 1.314.108); PSC (de 728.311 a 796.859); PP (de 157.772 a 419.932); IC (de 171.794 a 312.328); ERC (de 210.366 a 304.832). La primera xifra correspon a les eleccions del 92.

La nova composició del Parlament de Catalunya no va comportar cap canvi substancial en la *interinitat* de la política catalana. Fins a conèixer els resultats de les eleccions legislatives, Jordi Pujol no decidiria quin seria el seu joc polític, malgrat la bona disposició a avançar acords i, fins i tot, a segellar pactes de legislatura per part del PSC, ERC i PP, naturalment amb direccions i efectes ben diferents segons fos el cas. Pujol que tenia l'oportunitat d'escollir amb qui feia el *ball* de la majoria absoluta no es va precipitar perquè no en tenia cap necessitat. Joaquim Nadal i els socialistes són els que més passos van donar per guanyar el disputat ball. El record negatiu de la primera legislatura quan van renunciar a un acord de govern amb CiU, l'experiència valorada com a positiva del model basc de govern de coalició amb el PNB i, especialment, la intenció d'ampliar o conquerir espai social i electoral cap al centre catalanista abonaven una opció *sociovergent* d'entesa amb CiU, inclosa la formació d'un govern de coalició. Les declaracions i actitud política de Nadal en els primers mesos posteriors a les eleccions així ho han provat de forma, a més, reiterada.

El PSC entenia que no adquiria cap risc i sí bastants avantatges amb aquesta decisió. Les eleccions legislatives no l'afectaven perquè l'opció era positiva per al PSC fos qui fos el resultat. Si guanyava el PSOE perquè a aquest partit li continuava convenint mantenir la bona relació política amb CiU, i què millor que tenir ja en funcionament un govern de coalició a Catalunya. Si guanyava el PP igual, perquè el PSC recuperaria la plena llibertat per fer la política que més li convingués a Catalunya, amb l'afegit de restar marge de maniobra a CiU en la seva política estatal. A més a més, l'estratègia política dels socialistes front el pujolisme es movia encara en la *successió* abans que en l'alternativa. Tenir la presidència del Parlament i Consellers en el govern de la Generalitat implicava deixar de ser un partit massa marcat per la seva col·laboració de

govern en la política espanyola i començar a exercir un paper més protagonista en la política catalana. Només hi havia un però prou important en aquesta decisió: el PSC renunciava a ser el primer partit de l'oposició una vegada més i, per tant, a bastir sota el seu protagonisme una alternativa al govern de CiU.

Més equilibrats i menys clars eren els avantatges i inconvenients d'un pacte amb CiU per part d'ERC i PP, des dels seus propis interessos de partit. El PP català confiava en pujar i superar el seu llistó electoral en el context més favorable d'unes eleccions legislatives. El salt en vots i diputats a les autonòmiques havia d'esdevenir un doble salt a les legislatives, atès l'ham electoral d'ésser l'organització catalana del partit espanyol amb més expectatives d'èxit segons els sondatges. D'una banda un pacte amb CiU podia potenciar la imatge de catalanisme centrat i obert dels populars catalans, i avançar (i de pas impulsar) el que podria ésser una futura col·laboració d'àmbit estatal. Seria com canviar la lògica de la recent política espanyola des de Catalunya abans de realitzar-se les eleccions generals. Però, d'altra banda, també hi havia el risc de desmotivar l'electorat conservador més espanyolista si s'entrava en una dinàmica de canvi del missatge polític i d'entesa amb Jordi Pujol. L'aproximació política a CiU podia ésser convenient, però no estava clar si podia restar vots de cara a les eleccions del 3 de març. Amb tot, i d'haver-ne tingut l'oportunitat, el PP no hagués dubtat en acceptar una proposta d'acord estable amb CiU, encara que s'hagués mantingut en l'àmbit parlamentari i sense comportar un govern de coalició.

ERC era, potser, el partit que arriscava més amb un pacte amb CiU. El missatge sobiranista/independentista estava tocant sostre i l'agosament polític de Pilar Rahola en la política espanyola no havia reportat, probablement, cap

rendabilitat afegida. El partit d'Angel Colom havia d'assumir que no era *l'hereu* del pujolisme ni el pal de paller d'un nou catalanisme d'esquerres. En canvi sí havia de començar a aclarir de forma convincent a quin lloc es posava en l'eix esquerra-dreta: o era l'ala radical del pujolisme o s'incorporava a un projecte de construcció d'una alternativa nacional d'esquerres. No podien aguantar per massa temps decidir una política o una altra segons convingués a cada lloc i moment. Nogensmenys, un pacte amb CiU reportava beneficis directes i immediats i, alhora, tenia el risc de repetir la història de la primera legislatura. Es a dir, quedar progressivament integrats per la política convergent sota el fort i únic protagonisme del president Pujol.

La posició de Jordi Pujol va treure ràpidament de dubtes (i segurament decebre) a les tan disposades minories del PSC, PP i ERC per obrir públiques negociacions de cara a un pacte de legislatura. CiU no ho necessitava malgrat no tenir la majoria absoluta. I, sobretot, no l'interessava mentre no tingués les cartes que li mancaven per definir el seu millor joc. Fins després del 3 de març no mostraria la seva política. Tant va ser així que Jordi Pujol va continuar governant com si no s'haguessin fet eleccions.

Tanta confiança en dominar el terreny de joc comporta a vegades sorpreses desagradables. CiU s'havia acostumat al domini absolut de la política autonòmica sobre la base de la seva majoria parlamentària. Això sí s'havia acabat, sobretot si no establia un pacte estable amb ningú. El pacte *institucional* dels quatre partits de l'oposició (PSC, ERC, IC i PP) va ser la resposta a l'excessiva confiança, fins i tot supèrbia, convergent. Els quatre partits feien majoria i podien, per tant, fixar les regles i imposar-les a la minoria majoritària de CiU. Així ho van fer amb un conjunt d'acords institucionals solemnement

signats davant els mitjans de comunicació, que es legitimaven en la defensa del *pluralisme* de la cambra legislativa. Aquest era el seu missatge comú sobre uns resultats electorals que havien accentuat el pluralisme del Parlament malgrat que CiU es comportava com si tal cosa no hagués succeït.

El pacte es va presentar públicament amb la voluntat de recuperar el protagonisme del Parlament en la política catalana i, particularment, amb l'interès comú que la composició de la Mesa, de les Comissions, del Consell de la CCRTV i l'elecció dels senadors es correspongués amb la nova correlació política de la cambra legislativa. El primer objectiu ha anat quedant aplaçat i desdibuixat. El Parlament de Catalunya continua sent la institució subalterna d'una forma de govern *presidencialista* en la pràctica política, la qual cosa no és únicament imputable al President i Govern de la Generalitat. La democràcia de partits vinculada a la regla de la majoria parlamentària i, alhora, el dèbil contingut polític de la capacitat legislativa de l'autonomia, constitueixen causes més generals entre d'altres (falta de publicitat de l'activitat parlamentària, rigidesa reglamentària, absentisme i duplicitat de càrrecs, etc) que expliquen el baix protagonisme de la institució parlamentària. El segon objectiu sí que es va concretar amb dos resultats especialment destacables: CiU perdia la presidència del Parlament i la majoria absoluta en la composició dels òrgans col·legiats. Joan Raventós, nou President del Parlament, simbolitzava amb la seva elecció front el candidat de CiU, Joan Rigol, que les coses havien canviat prou com perquè CiU comencés a comprendre que tard o d'hora hauria de començar a decidir les seves aliances.

Es cert, amb tot, que el pacte a quatre no podia tenir cap altra derivació política més enllà d'acords institucionals. Les diferències polítiques, especialment amb

el PP, i les diverses estratègies partidistes asseguraven que no es tornaria a produir si CiU no tomava a recaure en la supèrbia. La investidura de Jordi Pujol ja ho va demostrar. El candidat a la presidència de la Generalitat no volia comprometre's amb ningú, però tampoc volia el vot negatiu dels partits amb els quals podien aparèixer en el futur interessos coincidents. Atesa la nova composició del Parlament, la sortida millor entre les possibles era l'elecció per majoria simple en la segona volta i amb l'abstenció del PSC, PP i ERC. Era clar que socialistes i populars s'abstindrien si no hi havia un acord formal i públic amb CiU que justificués els seus vots. Aquest era el preu de la majoria absoluta. Però l'abstenció també els convenia amb la perspectiva del que pugués succeir a les legislatives. El cas d'ERC era diferent perquè podia estar interessada en optar pel vot negatiu, ja que si no hi havien concessions clares per part del candidat no tenia res a guanyar amb l'abstenció. A hores d'ara no se sap si van haver-hi promeses a porta tancada, i l'únic que es va poder veure van ser algunes atencions de Jordi Pujol a les demandes d'Angel Colom, particularment en referència a la creació d'una Comissió sobre el Concert Econòmic. Es tractava, sobretot, de donar una sortida que justificués la renúncia al vot negatiu per part dels republicans. El resultat va ser que el dia 17 de desembre, Jordi Pujol fou elegit, per cinquena vegada, President de la Generalitat amb els 60 vots de CiU, 63 abstencions de PSC, PP i ERC, i els 11 vots negatius d'IC.

Així doncs, i en aparença, tot continuava igual. Tant que el propi President de la Generalitat no es va donar cap pressa a formar nou govern. I quan ho va fer (12 de gener del 96) va nomenar els mateixos Consellers amb l'únic canvi obligat de substituir a Xavier Trias per Eduard Rius al capdavant de la conselleria de Sanitat. Xavier Trias havia estat nomenat, prèviament,

Conseller de Presidència (9 de gener de 1996). Aquesta decisió de procedir a nomenar *de facto* un Conseller Primer estava justificada per varies raons, que ja avançaven que darrera de l'aparença de normalitat hi havia una inicial assumpció de la nova situació política. Les gairebé immediates eleccions legislatives i la segura probabilitat que CiU continuaria tenint un paper rellevant en la política espanyola exigien alleugerir sense cedir les responsabilitats de govern de Jordi Pujol. A més, la pèrdua de la majoria absoluta en el Parlament obligava a una major atenció a les relacions govern-parlament. Ara caldria negociar moltes més coses que abans quan es tenia la clau de seguretat dels vots de la majoria absoluta.

Altres coses estaven succeint en la política catalana que cal retenir per comprendre els importants canvis que viuran totes les forces polítiques catalanes en la segona meitat d'aquest any 96. En el Consell Nacional de CDC del 17 de desembre de 1996, Miquel Roca i Junyent presenta formalment la seva renúncia de la secretaria general de CDC i deixa de formar part del secretariat permanent. La seva retirada del primer rengle de la política catalana i espanyola (sigui provisional o definitiva) té molta importància de cara a l'evolució futura de CDC i de retruc de la mateixa política catalana. Durant anys el *roquisme* havia estat una línia política original dins de CDC que es distingia del pujolisme, sense minvar per això la seva assumpció plena del lideratge personal de Jordi Pujol. La forta personalitat política de Miquel Roca i el pes político-organitzatiu dels roquistes dins de CDC refermaven la seva posició indiscutida com a número dos de l'organització i, també, de la coalició amb UDC. Moltes vegades s'ha comparat, respectivament, a Jordi Pujol i a Miquel Roca amb els líders de la Lliga, Prat de la Riba i Francesc Cambó. Fugint de mimetismes històrics, no hi ha dubte que el President de la

Generalitat s'ha identificat sempre amb el primer President de la Mancomunitat i, fins i tot, més d'una vegada ha repetit *jo i Prat*. El cas de Roca és diferent perquè han estat més els professionals de la comunicació els que han relacionat els dos polítics. Tanmateix, si alguna similitud hi ha entre Cambó i Roca és la seva comú incursió i projecció en la política espanyola com *l'altra cara* del nacionalisme català. La més pragmàtica i menys romàntica. Des d'aquest punt de vista el roquisme representava millor que el pujolisme els interessos econòmics i empresarials de Catalunya a Madrid. Però al mateix temps, el roquisme per procedència i per actitud política reunia els sectors més laics, liberals i socialdemòcrates de CDC. Expressat amb menys paraules: tenia sintonia amb els socialistes i animadversió amb els populars. Vistes així les coses, no deixa de ser una ironia de la lluita política que fos, precisament, el pols electoral per l'alcaldia de Barcelona front Pasqual Maragall el que decidís cruament el desenllaç, si no hi ha retorn, d'una prestigiada carrera política.

La retirada de Roca Junyent ha posat en segon pla el declivi d'altres primeres espases de CDC, com Macià Alavedra i J. M. Cullerell, però ha estat la senyal definitiva de l'obertura d'un relleu polític i generacional d'incert futur. Tots els altres partits catalans amb representació parlamentària també estaven en plena crisi política, llevat d'UDC. Els comicis electorals actuaven d'atemperadors de les discrepàncies internes o, com a mínim, aplaçaven la confrontació oberta i pública. Però la divisió era tan irreversible en alguns casos que resultava inevitable també ocultar-la a l'opinió pública. El Congrés de Sitges del PSC (1994) ja s'havia tancat en fals. La crisi continuava i, més concretament, les maniobres dels denominats *capitans* per foragitar Raimon Obiols de la primera secretaria. Jaume Lorés escrivia el 3 d'octubre de 1995 a l'Avui: "Corre un rumor molt desagradable. Més que un rumor és una certesa.

Hi ha tota una operació muntada al carrer Nicaragua perquè Raimon Obiols no repeteixi com a primer secretari del PSC. I que el seu lloc sigui ocupat per Narcís Serra, ara en atur forçós i sense expectatives viables per poder ser president de la Caixa de Pensions". No calia tenir informació privilegiada, els diaris informaven reiteradament de les desavinences dins del PSC. Serra també era qüestionat, fins i tot per encapçalar la candidatura a les eleccions legislatives. Però el resultat de les autonòmiques havia apaivagat transitòriament la guerra interna i, a més, donava confiança que es millorarien els resultats a les legislatives per l'efecte del vot dual. Amb aquestes expectatives, Serra no toleraria el més mínim dubte sobre la seva candidatura, encara que Ernest Lluch hagués proposat públicament que fos Pasqual Maragall el candidat per encapçalar la llista de Barcelona.

ERC arrossegava, també, una soterrada i llarga crisi que té els seus orígens en l'estancament de l'alça del vot independentista i en el gir professional-electoral del partit en avantposar l'impacte mediàtic al treball de base en els moviments socials. La substitució de Carles Bonet per Pilar Rahola com a cap de llista de la candidatura de Barcelona a les eleccions municipals del 95, quan el primer ja havia estat elegit, va desencadenar una profunda divisió que esclataria amb tota la virulència un cop superat el forçat parèntesi per les subsegüents eleccions autonòmiques i legislatives.

Tampoc corrien bons vents a Iniciativa per Catalunya. El record de la crisi liquidacionista viscuda pel PSUC el 1981, que va acabar pràcticament amb la vida política d'aquest partit, havia calat tan profundament que totes les discrepàncies passaven pel sedàs de la més escrupolosa prudència abans que transcendissin a l'opinió pública. Tanmateix, era notori el distanciament

d'alguns alcaldes, especialment Antoni Farrés, de la direcció d'IC. També era coneguda l'aparició de corrents crítics a la IIIa Assemblea Nacional, com la Plataforma d'Esquerres, batejada com anguitista pels mitjans de comunicació, o bé el Manifest per I.C, que reunia a militants de diferents sensibilitats polítiques vinculats al món de l'ensenyament, sindical i municipal. La posició política comú d'aquests corrents era la crítica per la falta de democràcia interna i per la reducció de la política d'I.C al protagonisme dels professionals i càrrecs públics. No va ser, però, fins a l'elecció de Rafael Ribó com a cap de llista de les legislatives del 93, que la complexa i no homogènia majoria d'IC va començar a trencar-se. Antoni Gutiérrez i Ramon Espasa van oposar-se a aquella decisió. Després s'han anat accentuant les diferències al si de la majoria en un procés lent però clar de promoció pública del nucli més vinculat a Rafael Ribó i, al mateix temps, de marginació o autoseparació d'altres càrrecs públics. La culminació d'aquest procés, iniciat amb l'elaboració de les llistes electorals per a les autonòmiques, es produiria amb el nomenament de Joan Saura com a cap de llista de les eleccions legislatives i l'exclusió de Ramon Espasa. Les poc amistoses relacions amb la direcció d'IU i el problema sempre aplaçat sobre què fer amb el PSUC acabaven de completar un panorama ben incert en vistes a l'immediat futur.

El present només tenia la preocupació de les importants eleccions a Corts Generals. Tots els partits es van bolcar en la campanya electoral esforçant-se en oblidar crisis i desavinences internes. Tothom estava d'acord amb la victòria previsible del PP, fins i tot s'havia creat un clima general abonat pels *media* sobre la conveniència del canvi de govern. Però, per quants vots podia guanyar? Catalunya era novament un repte per als populars en l'objectiu d'assolir una majoria sinó absoluta sí suficient. Tenien al davant una

campanya difícil perquè havien de conciliar dues estratègies electorals ben diferents: sostreure vots del catalanisme moderat de CiU i, alhora, guanyar més terreny dins del centre espanyolista en sectors de la immigració. Era com la quadratura del cercle perquè la imatge "catalanista" l'havia de posar el poc carismàtic Trias de Bes i la música continuava composant-la l'inevitable Vidal Quadras. La retòrica d'aquest darrer era tan incontrolada que difícilment podia convèncer a cap catalanista per més moderat i conservador que fos. En el míting del Palau Blaugrana (27 de febrer) es referia al "profeta" Pujol amb les següents paraules: "El profeta dijo que cuando uno va por la carretera y ve a la policía vigilar la carretera, según que policía ve, se da cuenta de que está en casa. Pues bien, yo anoche iba por la carretera hacia Mataró, pensando en el misterio de la parábola pujoliana para ver si le encontraba sentido. De pronto vi a dos guardias civiles con sus motos que vigilaban la carretera, y cuando los miré, ¡plaf! un flash de luz se hizo en mi cerebro y entendí la parábola del muy honorable, porque viendo a los dos guardias civiles me sentí plenamente, comodamente y felizmente en casa". I és que no és fàcil guanyar vots moderats amb retòriques ultres.

CiU i PSC tenien interessos coincidents contra el PP. En aquest sentit van fer una campanya agressiva i complementària. La frase de Pujol, "el PP es amenazante en Catalunya y revanchista en España"(La Vanguardia, 29 de febrer), la podia subscriure qualsevol candidat socialista, convergent i, més encara, de les altres forces polítiques. Tant és així que va anar quatllant entre l'electorat català una imatge regressiva, negativa i anticatalana del PP. Tanmateix, CDC i UDC es van repartir els papers de manera que Joaquim Molins feia ús d'un llenguatge molt agressiu contra el PP mentre que Duran Lleida mantenia les portes obertes a possibles enteses postelectorals. Castigar

sense trencar perquè s'imposava frenar l'ascens electoral del PP per poder estar en les millors condicions de negociació després del 3-M. Rubert de Ventós ho explicava amb precisió (i premonició) en escriure sobre el paper de CiU en la política espanyola, "si en Cataluña CiU es el centro sustancial, en España es a su vez, el centro funcional: modera la ideología del partido que gobierna y compensa sus tendencias centrípetas, centra su política y descentra su centralismo"(La Vanguardia, 16 de febrer).

Els resultats de les eleccions del 3 de març van donar-li la raó. La victòria del PP va ser molt ajustada i menor que la prevista pels sondatges electorals. La nova composició de les Corts Generals i, particularment, del Congrés de Diputats es mantenia substancialment igual per a tots els grups a excepció del PSOE i el PP que es canviaven els papers en relació a les generals del 93. Efectivament, el PP passava de 141 a 156 diputats mentre que el PSOE baixava de 159 a 141. La clau de la governabilitat continuava necessitant, i ara de forma exclusiva, de CiU que comptava amb 16 diputats (*). Totes les combinacions possibles per a una majoria suficient depenien de la coalició pujolista. Tan clar era l'arbitratge de Pujol que si es negava a donar suport a la investidura d'Aznar com a president del govern, es feia pràcticament inevitable la convocatòria de noves eleccions. Tanmateix, moltes coses havien de canviar perquè un pacte PP-CiU fos possible. La ressaca de la campanya electoral era prou forta com per oblidar-se

(*) El nombre de diputats assolit per cada partit va ser: PP: 156 (PP català 8); PSOE: 141 (PSC 19); IU-IC: 21 (IC 2); CiU: 16; PNB: 5; CC: 4; ERC: 1; Altres: 6. En quant al nombre de vots absoluts obtinguts pels partits catalans cal destacar la pèrdua de vots de CiU i d'ERC en relació a les anteriors eleccions legislatives del 93 malgrat l'increment general de la participació: PSC 1.519.999 (1.277.838); CiU 1.144.884 (1.165.783); PP 694.980 (624.493); IC 296.231 (273.444); ERC 161.835 (186.784). Entre parèntesi els resultats de les legislatives del 93.

de la nit al dia de tot el que s'havia proclamat als quatre vents. Es necessitava temps, esperar que els ànims de les bases militants es calmessin i, sobretot, veure-les venir. Era el candidat a la presidència el que havia de moure la primera fitxa. Escoltada l'oferta ja es decidiria el que fos més convenient. No hi havia pressa ni per al sí, ni per al no.

Mentrestant i en els dies immediats a la contesa electoral van esclatar tots els silencis comprimits per la campanya. Durant la primera quinzena del mes de març tots els periòdics informaven en el mateix sentit: la direcció estatal del PP donava per acabada l'etapa Vidal Quadras. El mateix dirigent reconeixia que "el PP faria els sacrificis polítics i personals necessaris per afavorir l'acord amb CiU" (La Vanguardia, 7 de març). El dia següent sectors del PP català defensaven la seva substitució. El procés d'aproximació del PP a CiU iniciava un camí de probables elevats costos per als populars catalans: l'autoimmolació. Un acudit de Ferreres, publicat el 21 d'abril a La Vanguardia, expressava gràficament el futur de Vidal Quadras quan dibuixava a Jordi Pujol suggerint-li a Aznar que li tragués un lloro damunt del cap. L'animal tenia la cara del líder popular català

També l'olla a pressió d'ERC va esclatar públicament. La dura pugna interna va obrir-se de bat a bat als mitjans de comunicació. Els mals resultats electorals van esperonar als crítics a llançar-se en contra del duopoli Colom-Rahola: "els darrers resultats electorals d'ERC, els primers del Congrés de Lleida ençà (1989) en què no sols no hem ampliat la representació institucional a què optàvem, sinó on, a més, hem perdut milers de vots, haurien de dur-nos a una reflexió seriosa sobre el moment actual del partit, les contradiccions de la situació política catalana i estatal, la conveniència ineludible de revisar l'actuació

pública recent d'ERC i adequar-la a les necessitats reals dels sectors socials a que aspirem a representar, més que no pas a fer desaparèixer les opinions no coincidents amb el nucli real de direcció del partit" (Carta dels 229. Abril de 1996). La declaració, impulsada pels diputats Josep-Lluís Carod Rovira i Joan Puigcercós i signada per 229 càrrecs públics, era motivada pels expedients disciplinaris aixecats contra Carles Bonet i Jaume Rodri, però tenia una projecció molt més ambiciosa de tal manera que el setmanari El Triangle encertava de ple en avançar que era "una carta que Angel Colom recordarà tota la vida".

Les eleccions del 3 de març havien donat una dada concloent, encoberta pel protagonisme de CiU en la resolució del vot d'investidura: els partits nacionalistes catalans havien perdut vots malgrat la major participació electoral. La dada té més relleu si es compara amb l'increment de vots de PSC, PP i IC. A més, ERC havia pagat, probablement, el traspàs de vot útil a CiU entre el propi electorat nacionalista. D'aquest fet incontestable, afegit a la reiterada comprovació del sostre electoral *independentista*, se'n derivava un diagnòstic poc discutible: l'estancament polític i electoral del partit. ERC patia de paràlisi infantil i no sabia com curar-la. El miratge Pilar Rahola s'havia esvaït i posat a la llum, en contrapartida, totes les mancances i contradiccions d'ERC. Sengles articles escrits des de posicions diferents per Carles Bonet (Volver a empezar, EL PAIS, 30 d'abril) i per Carod Rovira (Un futur per a ERC, AVUI, 26 d'abril) conflueixen en la necessitat de *refundar* ERC com un partit nacionalista immers en els valors de l'esquerra, el republicanisme i el federalisme. El tàndem Colom-Rahola havien reduït els valors històrics del partit i el seu pluralisme intern a un aplec de patriotes que continuaven

comportant-se com un moviment consignista basat en l'impacte mediàtic. Com si ERC hagués ingressat a la Crida i no a l'inrevés.

La sortida política, més enllà de les baralles i recriminacions internes, era complicada i dilemàtica: o s'insistia en la bandera quasi única de l'independentisme, com un nacionalisme radical, alhora crític i complementari amb el pujolisme possibilista i pactista, o bé es tallaven els vincles amb el nacionalisme moderat, en interposar una ideologia esquerrana que situés el partit de forma clara i nítida dins del món de les esquerres catalanistes. Les conseqüències d'una o altra decisió eren diametralment oposades. En el primer cas es prioritzava l'aliança nacionalista, en el segon, l'aliança d'esquerres. Angel Colom i Carod Rovira personalitzaven una i altra tendència que havien d'esdevenir inconciliables.

Les altres forces d'esquerres, PSC i IC, van encaixar sense massa problemes i per diferents raons els resultats electorals. El PSC compensava l'estreta derrota del PSOE amb una sobrada victòria a Catalunya que va generar un clima d'eufòria i d'apaivagament (o aplaçament) de les discrepàncies internes. Tot i així, les expectatives polítiques poc concordants dels principals lideratges i la confrontació no superada entre el primer secretari Raimon Obiols i l'aparell del partit, transformaven la victòria electoral en una treva interna que es mantindria més o menys fins el Congrés de la tardor. Mentrestant cadascú feia el seu propi camí. El 6 de març es feia el primer acte públic de la plataforma maragallista *Catalunya segle XXI* i pocs dies després Maragall declarava la necessitat de fer del Congrés del PSC "un congrés de refundació, de revisió *de* conceptes i d'ampliació de fronteres" (La Vanguardia, 10 de març). Nadal insistia en l'oferta d'un govern de coalició amb CiU a Catalunya mirant de

mantenir una posició privilegiada en la política catalana, i Serra es preparava per capitalitzar l'èxit electoral manllevat del cartell electoral de Felipe González. El cas d'IC era diferent perquè els resultats electorals havien estat insatisfactoris tal com va reconèixer el mateix cap de llista per Barcelona, Joan Saura. L'increment de vots havia estat molt moderat (pocs més de 20.000) i s'havia perdut un diputat en relació amb les anteriors eleccions del 93. No hi havia cap motiu per a celebracions, però la sotragada d'IU (denominada pels seus dirigents "tímido avance electoral"), i especialment la debacle a les autonòmiques d'Andalusia, va permetre la fugida d'estudi i la desviació de les principals responsabilitats cap a IU. El veredict de l'electorat havia estat contundent per a IU-IC: el desgast del PSOE en el govern (i particularment la corrupció) havia comportat la seva derrota davant del PP, però no el *desplaçament* de vots cap a IU-IC. La gran oportunitat perduda sonava a derrota sense paliatius, però la falta d'alternatives als lideratges respectius d'Anguita i Ribó situava el debat intern a uns altres nivells.

Tanmateix, l'ordre del dia de la política espanyola i catalana en les setmanes postelectorals el determinaven les negociacions Aznar-Pujol. El pacte estava en l'horitzó perquè era l'única sortida per exclusió. En no poder jugar amb solucions alternatives, Aznar havia de pagar un alt preu per assolir la investidura a la presidència del govern. CiU no podia signar cap pacte que no pogués vendre com un clar avenç de les posicions catalanistes. Una acció de suport puntual a la investidura basada en el repetit argument de la *governabilitat* no valia aquesta vegada. Ni seria acceptada per les bases militants i simpatitzants, ni resoldria el problema de la inestabilitat política. D'altra banda podia tenir sentit aprofitar la feblesa parlamentària del PP

depenent sempre dels vots de CiU. La pregunta central era saber fins a on podia arribar l'oferta d'Aznar.

Els pactes escenificats solemnement per Pujol i Aznar a l'hotel Majèstic de Barcelona el 26 d'abril, es van presentar com un èxit per ambdúes parts, però en la retina va quedar gravada la imatge engrandida de Pujol front el recent arribat. La impressió general era que el PP havia fet importants concessions per assegurar la investidura. S'ha de reconèixer que els acords silenciaven a primera vista les temptacions de crítica per part de l'oposició d'esquerrres. Qualsevol crítica procedent del PSC era fàcilment desmuntada comparant-los amb el que el govern PSOE no havia fet. Un partit com el PP, que difícilment s'havia guanyat una imatge centrista i que no havia aconseguit treure's la cara espanyolista, concedia amb un mes el que els socialistes no havien aconseguit amb tretze anys. Aquesta era la realitat per més que pogués explicar-se en l'estret marge de maniobra que tenia Aznar i que l'obligava a fer de la necessitat virtut.

No obstant això una lectura pausada dels acords suavitza la impressió inicial. El relleu dels mateixos el va donar més el contrast de qui els signava i la comparació amb el passat recent que no pas el seu contingut literal. Els pactes significaven un millorament substancial de l'autonomia administrativa, si es portaven a terme, però cap canvi qualitatiu en l'autonomia política. Miquel Sellarés ho expressava breument en escriure que "el elemento clave para poder determinar si un país tiene autonomía política o bien dispone de una simple autonomía administrativa es la potestad legislativa...Ahora que conocemos el resultado del pacto entre CiU y PP, vemos que la coalición mayoritaria sólo plantea nuevas reivindicaciones administrativas: más dinero, traspaso de

policia, supresión de gobernadores civiles, gestión de puertos, etcétera"(La Vanguardia, 6 de maig). El punt estelar dels pactes era el nou model de finançament autonòmic per al quinquenni 1997-2001, en el que s'introduïa la corresponsabilitat fiscal i la participació en el 30% del IRPF. Altres acords destacables eren la reforma de l'administració general e l'Estat i la seva adequació a l'Estat autonòmic; la supressió dels governadors civils i substitució provisional per sots-delegats provincials del delegat general del govern; el seguiment de l'aplicació del model policial català i la reforma de la Llei de Forces i Cossos de Seguretat en la mida que resulti necessària; els traspassos a la Generalitat de l'INEM i de l'Institut Social de la Marina; el traspàs de la gestió dels ports d'interès general a totes les CC.AA; la modificació de les lleis del Sòl i de Costes; la supressió del servei militar obligatori en un termini no superior als cinc anys; mesures per assegurar la intervenció efectiva de les CC.AA en la formació de la voluntat comunitària del govern i creació de la figura de l'agregat autonòmic dins del Comitè de Representants Permanents davant la Unió Europea; reducció en un 7% del IVA que grava els peatges de les autopistes. Els acords de més profund calat eren generalitzables a totes les CC.AA amb la qual cosa Catalunya confirmava, a diferència d'Euskadi i Canàries, la seva funció de màquina de tren de l'Estat de les Autonomies. Cada avenç en l'autonomia catalana havia de traduir-se en un avenç equivalent per a la resta de les CC.AA.

El gradualisme com a tàctica pacient i poc conflictiva continuava essent un dels signes d'identitat del pujolisme. La novetat estava en què el PP també s'avenia a aquesta política tal com abans ho havien fet els seus predecessors en el govern de l'Estat, es a dir el PSOE i la UCD. Però el més important a subratllar en la nova etapa que obria el pacte PP-CiU era la posició de *balança* en la

política espanyola que prenia Jordi Pujol i amb ell CiU. En tres anys, des del 93, el pujolisme s'havia aclimatat diligentment a la nova època de les majories simples al Congrés de Diputats. Tenia la clau de l'estabilitat política a Madrid i consolidava el seu lideratge a Catalunya front les seccions territorials del PSOE i del PP. Tot això tenint en compte que havia perdut vots i diputats a les successives i darreres eleccions autonòmiques i legislatives. Es clar que la seva força institucional era molt superior a la que es derivava del seu pes electoral.

La raó d'aquest biaix estava en què ocupava l'espai centrista en la política estatal, entre el PSOE i el PP, i, també, en la política catalana. A Madrid decantava la balança, a Barcelona era la balança. Mentre el PSOE i el PP determinessin la política catalana des dels interessos generals i previs de la política espanyola, les seves respectives organitzacions catalanes restaven emmanillades bé pels interessos del govern de l'Estat, bé per les expectatives de poder accedir al govern de l'Estat.

EL TERRATREMOL DE LA TARDOR 96: ES CLOU UNA ÈPOCA?

Es precipitat contestar afirmativament. Tots els partits han viscut el seu particular terratrèmol a escales diferents, llevat d'UDC que l'ha provocat dins de la coalició CiU. Poc o molt la política catalana se'n ressentirà de tot plegat. Fins a quin punt? Veiem primer quines són les variables per arriscar, després, un diagnòstic.

Tres són els factors essencials a considerar: 1) els processos de superació de les crisis dels partits de l'esquerra catalana; 2) l'estabilitat futura de la coalició CiU; 3) la interdependència de la política catalana i espanyola.

Els processos de superació de les crisis dels partits d'esquenes

A curt termini els problemes són majors per a les esquerres catalanes. El PSC és avui un partit sense lideratge propi, la qual cosa representa un greu handicap en el funcionament competitiu i personalista de les democràcies liberals. Els canvis produïts en el 8è Congrés, particularment en la primera secretaria, i la renúncia de Pasqual Maragall a presentar-se a la reelecció com alcalde de Barcelona, han confirmat les tensions internes i han augmentat la confusió. La confrontació entre *obiolistes* i *capitans* ha ocultat una altra pugna: la competència que es produeix soterradament entre els principals dirigents públics del partit. Serra, Borrell, Maragall i Nadal, que han jugat les seves pròpies i personals cartes en el conflicte intern. Entre l'indiscutible lideratge *extern* de Felipe González i la força determinant de l'aparell controlat per J.M. Sala, els noms esmentats tenien un lloc designat en l'acció política. Serra en el lideratge polític del PSC, Borrell en el lideratge institucional en la política espanyola, Nadal en el lideratge parlamentari a Catalunya, com a precandidat a la presidència de la Generalitat, i Maragall...a l'alcaldia de Barcelona tenien papers complementaris mentre cap d'ells no se'n sortís del guió. Maragall se n'ha sortit i la seva decisió ho ha trastocat tot.

La seva renúncia a l'alcaldia de Barcelona ha estat una reacció d'efectes imprevisibles a la falta de consideració del seu indubtable lideratge cívic-polític front el pujolisme. Maragall és el dirigent del PSC de major projecció en la política catalana, però els que tenen el control de l'organització socialista no ho han volgut saber. Tanmateix la seva decisió poc tarradellista de dimitir el col·locarà en una posició difícil i arriscada, si manté la secreta intenció

d'encapçalar una alternativa futura a l'actual presidència de la Generalitat. En política els cops de geni han de ser els més meditats i calculats de tots. Un Maragall sense la força institucional de ser alcalde de Barcelona serà menys Maragall, sobretot si no disposa d'una plataforma creïble de projecció pública.

En qualsevol cas, el PSC té un nou problema i no petit. Gairebé diria que és el problema que arrossega com a partit nacional. Es prioritària la Generalitat? Com incorporar els seus votants de les legislatives i municipals, que s'abstenen a les eleccions autonòmiques, a un projecte polític catalanista que considerin propi? Es inútil per impossible aquesta pretensió? Fins avui ha semblat que el PSC es comporta com els seus votants: intervé en la política municipal i en la política estatal però s'absté en la política catalana. El fet del PSOE pesa excessivament, decanta la vida interna del PSC i condiciona decisivament la seva política catalana. La seva composició interna també reflecteix la divisió social-cultural del seu electorat: el pes de l'organització recau en els *capitans* territorials (molts d'ells provinents en primera o segona generació de la immigració), però els principals lideratges tenen, quasi sense excepció, noms genuïnament catalans i benestants. En els papers i programes el PSC és un partit nacional amb un projecte federal-catalanista, però en l'acció política esdevé la federació catalana del PSOE.

La IV Assemblea Nacional d'Iniciativa per Catalunya (novembre de 1996) no ha aconseguit cohesionar la seva pluralitat interna sota la proclamada bandera del *ecosocialisme*. Continua tenint problemes d'identitat ideològica a punt de complir els deu anys des de la seva fundació (23 de febrer de 1987). L'actual direcció encapçalada per Rafael Ribó sap d'on vol escapar (treure's del damunt l'etiqueta comunista) però no sap ben bé on vol anar. A l'igual que IU, no ha

sabut o pogut aprofitar al seu favor el descrèdit del govern PSOE. Ni la política liberal-conservadora dels governs socialistes, ni els casos de corrupció i de terrorisme d'Estat, han provocat una desviació del vot socialista cap a IC.

El principal problema d'IC continua essent la seva transformació en una única formació política. Es encara formalment una Federació de partits que no exerceixen, que es presenta a les eleccions en coalició amb Els Verds i que té subscrit un acord electoral amb el PCC. Tanmateix, la qüestió essencial que complica la transformació d'IC en partit polític és la pervivència formal del PSUC. La resolució d'aquest problema significaria el tancament definitiu de la crisi del 81 i l'afirmació plena d'IC com una esquerra transformadora, hereva dels valors i identitats que el PSUC va representar, i oberta a les noves aportacions i sensibilitats de l'esquerra. Aquest no sembla el camí que se segueix: el projecte d'IC no acaba de quallar ni convèncer, i de rebot reneix la defensa de revitalitzar el PSUC.

Hi ha dues maneres difícilment conciliables de concebre IC. L'actual direcció amb el suport de la majoria (un 67%) és partidària de culminar el procés unitari iniciat el 1987, fent d'IC un partit polític i transformant el PSUC en una fundació dedicada a promoure el debat i l'estudi. En front d'aquesta posició sorgeix el Col·lectiu IV Assemblea (un 33%), que reuneix la "plataforma d'esquerreres", sectors del dissolt grup Manifest (ambdúes corrents aparegudes amb motiu de la III Assemblea) i militants contraris a la dissolució del PSUC, com el mateix Gregori López Raimundo. L'opció d'aquest Col·lectiu és mantenir IC com una federació de partits (a l'igual que IU) en la qual hi torni a tenir un paper efectiu un PSUC en activitat. Entre ambdúes opcions va aparèixer el "grup dels 35" encapçalat per Antoni Gutiérrez, Antoni Farrés,

Andreu Mayayo i altres càrrecs públics d'IC, que no ha reeixit en ser presoner de la contradicció de no compartir i criticar els mètodes de la direcció d'IC i, alhora, subscriure els punts centrals de la seva política.

Un darrer factor (i no per darrer menys important) explica l'actual situació d'IC. La intervenció d'IU. La comparació entre la composició de forces interna d'IC i d'IU dona un resultat *invers* . La majoria d'IC té bona relació amb la minoria d'IU, especialment amb el PDNE de López Garrido i Cristina Almeida, i la minoria d'IC la té amb la majoria d'IU, fins i tot al nivell que la "plataforma d'esquerrres" encapçalada per Alfred Clemente accepta de bon grat l'etiqueta periodística d'anguitistes. El fet és que des de Madrid s'ha interferit directament en la discussió d'IC. Les paraules repetides i no desmentides de Julio Anguita, en dir que no passarien cinc minuts de la disssolució del PSUC sense prendre les mesures necessàries per tornar a crear una organització comunista catalana, en són una mostra suficient. Mentre existeixi el PCE i IU sigui una federació de partits, IC ho tindrà molt difícil per prendre una decisió sobirana i independent que, alhora, eviti la ruptura.

La situació d'ERC és pitjor i necessita pocs comentaris. Els fets són concloents: en aquest cas la ruptura ja s'ha produït i per la via de l'escissió encapçalada pel propi secretari general. L'espectacular anunci d'Angel Colom i Pilar Rahola (acaparadors de quasi tot el protagonisme públic de l'ERC dels darrers anys) que deixaven l'organització perquè no podien aguantar més el clima d'odi i l'enfrontament fratricida (8 d'octubre de 1996), acabava brutalment amb la tercera etapa d'aquest partit des del restabliment de la democràcia. S'ha de dir en reconeixement de l'activitat d'Angel Colom en la direcció d'ERC, que havia aconseguit recuperar electoralment ERC i donar una imatge de major

independència respecte al pujolisme, en comparació amb les anteriors etapes de subalternitat, encapçalades successivament per Heribert Barrera i Joan Hortalà. Tot i així ERC no ha aconseguit singularitzar-se com un projecte polític independentista i d'esquerres. L'acusació contra Angel Colom per part dels seus detractors d'anar massa sovint i en secret a les convocatòries de Jordi Pujol ha abonat la idea que ERC ha continuat vivint sota el síndrome d'Estocolmo del pujolisme. Una idea, d'altra banda, confirmada pel que es refereix al nou *partit independentista* (PI), en proposar la creació d'un gran front patriòtic que agrupi a totes les forces nacionalistes.

La nova ERC liderada per Josep-Lluís Carod-Rovira té el repte de curar la profunda ferida provocada per l'escissió, posant en primer pla la cohesió interna, com a condició imprescindible per recuperar la malmesa imatge pública. Però això no és suficient. Necessitarà, a més, resoldre el permanent dilema d'ERC: ¿és abans un partit nacionalista que un partit d'esquerres? o bé ¿és un partit d'esquerres nacionalista? Semblen qüestions intercanviables però en aquest cas l'ordre dels factors sí que altera el producte. Les primeres intervencions públiques de la nova direcció van en el sentit de construir un partit modern i col·legiat (i no un aplec patriòtic a l'entorn d'un únic lideratge); d'esquerra socialdemòcrata (com a corrent hegemònica) i nacionalista (definint amb major precisió el procés cap a la plena sobirania de Catalunya). No vol perdre però la credibilitat independentista aconseguida. Es tracta, sobretot, de dotar-la de contingut ideològic i de projecció futura en establir propostes intermèdies. Són coordenades encara imprecises i de poc clara ubicació en el sistema de partits, perquè coincideixen en un o altre aspecte amb gairebé totes les altres forces polítiques.

L'estabilitat futura de la coalició CiU

La soterrada crisi de CDC no és avui comparable a la que viuen els partits d'esquerres a Catalunya. Però existeix. El fort i carismàtic lideratge de Jordi Pujol ho tapa tot, però és indubtable que la guerra per la successió ja ha començat. El postpujolisme és un horitzó que avui ja es concreta en què tots els aspirants prenen posicions i estableixen una competència interna entre ells. La retirada de Miquel Roca (feta solemne amb la presidència del darrer Xè Congrés) ha deixat CDC sense cap personalitat amb entitat pròpia, al marge del president de la Generalitat. Tots han d'interpretar el líder i la millor manera de fer-ho és repetir el discurs. Pujol pensa per tots i és arriscat avançar-se. Joaquim Molins, Joan M. Pujals, Pere Esteve, Artur Mas, Xavier Trias són, entre d'altres, noms ben situats de cara al futur però avui per avui cap d'ells sobresurt. I, en qualsevol cas, el líder és insubstituïble i irrepetible.

Què fer? Després de Pujol el partit, diuen. Enfortir l'organització, aquesta és la qüestió. Però es faci el que es faci el problema central del lideratge, i tot el que se'n deriva, no es resoldrà fins que falti Jordi Pujol. A més, una CDC tan personalitzada en la figura del seu president, tindrà sèries dificultats de mantenir la cohesió en el futur postpujolista. Passa en tots els sistemes i partits depenents d'una personalitat irrepetible. L'èxit del present esdevé un problema de futur. Hi ha un fet que ja ho demostra: la crisi de la coalició CiU.

Es cert que sempre hi han hagut problemes i tensions en les relacions d'ambdós partits, reflectides per l'opinió de Miquel Roca en dir que CDC treballa per CiU, mentre que UDC només ho fa per a sí mateixa. Però en els darrers mesos s'ha produït un element nou en l'actuació de Duran Lleida: està

assajant imaginaris postpujolistes. Ho pot fer sobre la base de tres puntals: 1) UDC no pateix cap crisi interna a la llum de l'opinió pública; 2) Duran Lleida és després de la retirada de Miquel Roca, l'indiscutible número dos de la coalició, cosa que ho demostra regularment amb opinions pròpies que no passen pel sedàs pujolista; i 3) els pactes PP-CiU han creat un marc molt més favorable per als interessos d'Unió en comparació amb la legislatura anterior. A partir d'aquí Duran Lleida sap, a més, que disposa d'un gran marge de maniobra en l'acció política perquè la ruptura de la coalició no interessa en aquests moments a ningú i, sobretot, a Jordi Pujol. S'ha de tenir en compte que CiU més que una coalició és un lideratge amb dos partits al darrera. El líder és el pal que fa el paller. Quan falti els partits quedaran desil·ligats. Caldrà redefinir la col·laboració o, potser, començar la guerra per quedar-se amb l'herència.

La figura ascendent de Duran Lleida i la seva autonomia política s'ha manifestat sobretot a l'entorn de la realització del XXè Congrés d'UDC (desembre de 1996). No es tractava tant de marcar diferències amb CDC sinó de subratllar la sobirania i plena independència d'UDC. Al llarg de tot l'any 96 ja s'havia accentuat el protagonisme d'UDC en la política catalana i espanyola: disposició a fer de pont per afavorir els pactes amb el PP; impuls de la doctrina nacionalista, avançant-se a plantejar la necessària renovació de conceptes i principis no qüestionats; defensa d'una major implicació en la política espanyola, inclosa la participació en el govern, una vegada resolt l'encaix de Catalunya dins de l'Estat plurinacional; etc. Però la gota que ha fet vessar el vas, provocant una de les crisis més greus de la coalició, ha estat la proposta d'un acord unitari per l'aprofundiment de l'autogovern entre totes les forces polítiques catalanistes, batejada per la premsa com l'*olivera nacional*.

Es del tot probable que la intenció de Duran Lleida no era cap altra que demostrar la capacitat d'UDC de definir la seva pròpia política i, de passada, crear més confusió entre les esquerres olivares. A més, una proposta d'acord unitari entre les forces polítiques catalanes era i és congruent amb la idea del *Pacte d'Estat* (veure capítol següent), aprovada pels respectius i darrers congressos de CDC i UDC. El problema segons Pere Esteve, secretari general de CDC, no era de discrepància en el discurs nacionalista, sinó que UDC es precipitava, llançant-se abans d'hora i en contradicció amb els pactes CiU-PP, a una acció condemnada al fracàs. Es pot afegir, alhora, que el moviment propagandístic de Duran Lleida incomodava a CDC, perquè posava en evidència el nul interès de Jordi Pujol per *compartir* la representació del catalanisme.

Però hi ha un factor més a tenir en compte i poc destacat per la premsa: l'imaginari postpujolista d'una UDC més centrada i, per consegüent, més competitiva amb CDC. Es a dir, una UDC que no es planteja ocupar l'espai conservador ni pactar amb el PP, cometent el mateix error que Anton Cañellas amb la UCD, sinó una UDC que vol guanyar-se l'espai pujolista, posar-se al bell mig de la successió, reivindicant l'ideari *social-cristià* de la primera època del partit en l'etapa republicana i, també, en la resistència contra la dictadura. En aquesta direcció, i sense tenir cap pretensió d'exercitar-se en el paper d'un *Prodi* català, sí que les converses bilaterals amb els partits de l'esquerra catalana busquen resituar el lloc de Duran Lleida en la política catalana. I aquest lloc no és a la dreta de Pujol sinó just al darrera. Clar que algunes veus crítiques dins d'Unió no acaben de comprendre tanta maniobra florentina.

El present dóna una seguretat sota el lideratge pujolista que no s'ha de posar en perill. UDC no ha provat des del 1980 la seva força electoral perquè ha viscut de la coalició i de l'ascendent electoral de Jordi Pujol. Aquesta dependència política i electoral l'ha satel·litzat fins avui. Si ara vol volar lliurement haurà d'assumir el risc de fer front a unes eleccions (municipals, per exemple?) en solitari. Tant de bo que en política es poguessin provar les coses i, a continuació, esborrar-les si no surten bé. Però cada pas que es fa queda registrat i té els seus efectes. S'ha d'anar, doncs, amb molta prudència perquè no es produeixi una situació desfavorable que no tingui retorn. Els equilibris de Duran Lleida han arribat massa lluny, i ja han creat una desconfiança política irreversible entre els dos partits. Només els comptes electorals asseguruen una coalició que guanya les autonòmiques cada vegada amb menor marge. CiU no es trencarà mentre guanyi però a la primera sotragada durarà un segon.

La interdependència de la política catalana i espanyola

El Partit Popular català n'és l'exemple més preclar, no ja per la interdependència, sinó per la més absoluta dependència. Només així es pot comprendre l'autoimmolació d'una organització perifèrica al servei de les necessitats del centre. Paradoxalment, els pactes CiU-PP han condemnat als populars catalans a la inexistència. Després d'una dura i costosa travessia per guanyar-se un lloc en la política catalana, tot se'n va anar en orris per les exigències dels pactes. Ningú diria a hores d'ara que el PP és la tercera força política del Parlament de Catalunya, després de l'èxit aconseguit a les autonòmiques de novembre del 95. El fracàs estrepitos de Trias de Bes en la fallaç operació de cosmètica catalanista, iniciada l'estiu del 95, i la defenestració

d'Aleix Vidal Quadras en el darrer Congrés (setembre de 1996) han tomat als populars catalans al seu lloc natural de la inoperància. No compten.

El fenomen Vidal Quadras mereix un punt i a part. Què feia aquest polític, ahora excèntric i provocador, en la màxima direcció del PP català? No encaixa amb els paràmetres propis d'un líder conservador. I menys a Catalunya. Una possible resposta es troba en negatiu: és molt difícil trobar entre els cercles empresarials i professionals simpatitzants del PP, alguna persona de suficient projecció pública, disposada a encapçalar una opció política que no té cap possibilitat de ser capdavantera a Catalunya. Es molt més normal, tal com ha succeït, que figures de segon ordre acceptin ser actors subalterns en la política catalana i espanyola. Això, si no apareix un personatge *singular*, d'indubtable qualitat intel·lectual i política, que ofereix els seus serveis, bé per convicció, bé per afany de protagonisme. Sigui per una o altra raó, aquest és el cas de Vidal Quadras.

Un polític d'aquestes característiques, fixat per dalt i promocionat des de la direcció estatal a la presidència de l'organització catalana, resulta extern i estrany a la resta, fins que aconsegueix fer valer la seva autoritat interna gràcies a la seva capacitat política i a la força del seu lideratge. Durant la primera meitat dels anys noranta Vidal Quadras ha estat un dels polítics catalans de major projecció. Aquest fet incontestable li ha valgut el suport d'Aznar, malgrat les reserves de l'antiga direcció catalana i el seu estil conflictiu d'exercir la política. L'actitud política bel·ligerant contra el nacionalisme català des de posicions radicalment espanyolistes, vestides fictíciament amb un llenguatge pretesament cosmopolita i liberal, s'ha guanyat el nom de *vidalquadrisme*. En realitat és un anticatalanisme conservador que va

atraure's en algun moment, la simpatia d'alguns intel·lectuals catalans d'esquerres pels seus atacs contra el pujolisme. El llenguatge retòric i, sovint, demagògic, amb una innegable dosi d'imaginació per a la caricatura, arrossegava a propis i adversaris a complaure's amb els acudits de Vidal Quadras. Sempre, és clar, que no fossin els afectats per les diatribes de l'orador de veu rovellada. Tanmateix, en l'èxit del vidalquadrisme hi residia també el seu principal atzucac: no es pot atacar ferotgement a qui algun dia se li haurà de demanar un favor. Es possible que el cap de Vidal Quadras compregués ràpidament els resultats del 3-M, però el cos no el seguia.

Va insistir en la seva línia d'acció, i Alvarez-Cascos el va contestar amb tremenda duresa: "En suma, un líder demòcrata, un dirigente demòcrata o un militante demòcrata ejercen siempre la plenitud de sus libertades en el marco responsable de los valores y normas del partido"... "Robinson Crusoe no tenía esos problemas. Era su ventaja. Pero sí los inconvenientes de la soledad. El sólo podía encarnar la monarquía o la república, o abanderar las ideas nacionales o las nacionalistas, según quisiera. Sus soliloquios eran por sí mismos la voluntad popular. Todos llevamos dentro un Robinson Crusoe y hasta soñamos con serlo algún día leyendo a Defoe. Pero, al final, la inmensa mayoría preferimos salir de casa y que alguien, al decimos buenos días, nos recuerde que la vida social no es un soliloquio, es un diálogo. Y que es preferible el diálogo democrático, es decir, limitado por la libertad, que el monólogo autárquico, amparado en la soledad" (*La responsabilidad democrática*. La Vanguardia, 22 d'agost de 1996). Els dies de Vidal Quadras a la presidència del PP català restaven comptats, però un ultratossut com ell no podia acceptar l'exili robinsonià. Només una missió vidalquadrista per terres d'Espanya podia curar el seu amor propi ferit. Entretant el nou-vell PP català

dirigit per Alberto Fernández-Díaz s'ha disposat a callar, que és la col·laboració preferida per Jordi Pujol.

Els pactes PP-CiU han regalat el silenci i els vots de disset diputats a Jordi Pujol, els quals però es queixen, de tant en tant, quan el President de la Generalitat es pren més llibertats del compte. El pujolisme té assegurada la majoria parlamentària mentre no es trenquin els pactes de Madrid. A més, la divisió d'ERC ha augmentat les seves possibilitats de joc polític. A CDC li aniria molt bé contrarrestar la maniobrabilitat de Duran Lleida amb l'aproximació del PI d'Angel Colom. S'ha de deixar passar un temps prudencial perquè els independentistes moderin el seu discurs suficientment, com per conciliar-lo de forma natural amb el pujolisme. En el terreny dels principis la doctrina pujolista és molt elàstica i ja no és cap sorpresa que els *colomins* vegin en la coalició CiU un dels ports d'arribada per a la seva pervivència política. Colom sempre tindrà un lloc, en canvi Pilar Rahola ho té més complicat.

Així doncs, el pujolisme, avui per avui, no està encara en declivi. L'avís de les autonòmiques-95 va ser més aviat la confirmació d'un sostre electoral que l'obliga a perseverar en una política que li ha donat molt bons resultats: ocupar el centre politico-ideològic entre socialistes i populars, i mantenir l'hegemonia de l'espai nacionalista. Una i altra li permeten compensar la pèrdua de la majoria absoluta. La primera entra de ple en la interdependència entre la política espanyola i catalana que ha situat a CiU en una funció de balança molt útil per als propis interessos; la segona és el puntal que permet dominar la política catalana i influir en l'espanyola.

La condició necessària (i no suficient) per posar data al declivi pujolista és la construcció d'una alternativa nacional d'esquerres. Isoladament ja s'ha vist quins són els problemes de cadascuna de les esquerres parlamentàries a Catalunya. Es tracta ara de veure-les com un conjunt conciliable o no. El primer que salta a la vista és que *el PSC és de lluny el partit clau i, alhora, insuficient per bastir tot sol una alternativa al pujolisme*. La seva incapacitat té arrels estructurals molt complicades de resoldre, perquè el PSC és un partit dependent del fet que el PSOE és partit en el govern o principal partit de l'oposició. La Moncloa sempre està present com a primera prioritat i aquesta dependència delimita l'acció política del PSC, fins i tot quan no té el lligam de formar part del govern de l'Estat.

Aquest problema seria menor si el model territorial de l'Estat es basés en el reconeixement efectiu de la plurinacionalitat i les reivindicacions del catalanisme fossin assumides i incorporades en el marc constitucional. Aquesta no és la realitat d'avui ni és previsible a curt o mig termini. Mentre el PSOE no prengui la responsabilitat d'impulsar una reforma federal de l'Estat que reflecteixi i reguli el fet plurinacional, el PSC es trobarà permanentment a contrapeu front l'ample espai polític catalanista deixat en mans dels partits nacionalistes catalans. Es imprescindible promoure una cultura política federal que compregui la possible compatibilitat entre igualtat i diferència, entre unitat i varietat, perquè de no ésser així el PSOE (i també els altres partits) es pot trobar en una creixent contradicció (i possible confrontació interna i externa) entre una tradició de partit jacobí i centralista, d'una banda, i els lideratges populistes sorgits a partir de les noves identitats territorials, de l'altra. L'Estat de les autonomies ha canviat una tradició de govern només basada en el centre. Seria un greu error d'efectes imprevisibles substituir-la per

un constant pols de força entre perifèries, o entre centre i perifèria, en lloc d'assumir el que és més lògic i natural: la co-determinació, és a dir l'autogovern més el govern compartit, com dues parts interdependents d'una mateixa nau.

A partir, doncs, de la imprescindibilitat d'un PSC immers en les contradiccions del PSOE, una alternativa nacional d'esquerres només es pot promoure tenint en compte les següents premisses: a) l'elaboració d'un *programa comú catalanista* basat en la interculturalitat i la igualtat de drets de tots els ciutadans de Catalunya; b) la immersió cívica d'aquest programa com un projecte *propri* de les esquerres catalanes, obert a tots els sectors de la societat per damunt de la seva identitat de cultura i llengua; c) l'*entesa* i l'acció conjunta dels partits d'esquerres catalanistes, preservant cadascun d'ells la seva pròpia identitat política i orgànica; i d) la *implicació* cívica inter-institucional com a garantia d'un projecte positiu que no s'esgota en la contesa electoral.

Les esquerres catalanes tenen prou raons internes, derivades del fet nacional, com per no buscar la inspiració en experiències forànies. Tanmateix ha estat la victòria electoral de la coalició *L'Ulivo* a Itàlia () el desencadenant d'un llarg debat que ha manllevat el nom, més que la cosa, com a referència. L'*olivera* catalana ha tingut la virtut de provocar el diàleg entre les esquerres catalanes a l'entorn de la viabilitat d'una alternativa conjunta al pujolisme. Només això. Però ja és molt tenint en compte l'autisme que ha caracteritzat les seves relacions des del 1980. Un debat a Canal 33 entre Raimon Obiols, Rafael Ribó i Angel Colom, i un posterior cicle de conferències amb els mateixos protagonistes, organitzat per la Fundació Encaix (maig de 1996) van obrir un procés ben complicat i d'incert futur.

En l'origen d'aquesta història és important no oblidar (cosa que ajudarà a entendre actituds posteriors) la negativa de Jordi Pujol a formar un govern amb el PSC o bé amb ERC. Després dels resultats del 3-M, els socialistes catalans encara mantenien la proposta de formar un govern de coalició i, d'altra banda, ERC no dissimulava la seva predisposició a pactar amb Jordi Pujol. Aquest va preferir pactar amb el PP espanyol i anul·lar els populars catalans. A partir d'aquí la seva relació amb socialistes i independentistes canviava necessàriament. Tot no es pot tenir, encara que també ho ha intentat i, en certa manera, els altres no han tensat les cordes fins a trencar-les. La possibilitat futura de necessitar la balança pujolista ha atemperat l'oposició socialista al Parlament, i el nou PI ja s'ha desmarcat de tota alternativa d'esquerres al pujolisme.

El fet, doncs, dels pactes PP-CiU ha deixat un camp obert a l'entesa entre les esquerres catalanes, que es mou encara en la incertesa de si es vol apostar realment per un projecte nacional d'esquerres, o bé si només s'està responant a una situació conjuntural. La primera és una opció estratègica, la segona és dependent dels canvis que es puguin produir en la política espanyola i, naturalment, del joc que decideixi fer Jordi Pujol. En la hipòtesi que estiguem davant de la primera opció (discutible fins avui, atesa la confusió i divisió regnant en el PSC) s'han de salvar alguns obstacles com a qüestió prèvia: 1) superar les reticències dins i entre els partits; 2) iniciar o consolidar una política d'acció conjunta en determinats àmbits o institucions, com els Ajuntaments o el Parlament de Catalunya; 3) portar a terme els apartats a), b) , c) i d) més amunt anunciats.

En aquests moments el primer obstacle no és superat i, si no s'aconsegueix, no val la pena continuar amb els següents. Dins de les tres organitzacions (PSC, IC, ERC) hi ha divisions profundes sobre la manera d'entendre aquest projecte comú que encara no té nom. ERC ja les ha resolt per la via de l'escissió. IC manté una posició dispar entre la majoria *oliverista* i el col·lectiu roig-verd-violeta que és *antioiverista*. La presidència d'IU, i particularment Julio Anguita, ja han fet notar les seves discrepàncies amb la direcció d'IC sobre aquesta qüestió. El PSC, sota la direcció entre enigmàtica i difusa del seu primer secretari Narcís Serra, està creant tantes *fundacions* externes com corrents internes té. Fins avui ha defugit implicar-se de ple en un projecte, que més d'un dels seus líders voldria competir per encapçalar en el cas de victòria assegurada. Aquest és l'estat en data d'avui de les relacions internes dins dels partits implicats. I les externes? Entre la nova ERC i la majoria d'IC s'està produint una efectiva aproximació que pot quatllar en diverses formes de col·laboració bilateral. No és així en el cas del PSC. La imatge gràfica d'un Carod-Rovira aplaudit en el Congrés del PSC, i d'un Narcís Serra sorollosament xiulat en el Congrés d'ERC, n'és un bon exemple que el camí a fer té forts entrebancs. Avui per avui una escenificació d'un acord a tres amb fotografia inclosa no és factible. S'ha optat per la via més lenta de la relació bilateral (i de distinta graduació) entre els tres partits implicats mentre no sigui factible el bloc trilateral amb llum i taquígrafs.

En resum, el pujolisme pot respirar tranquil sense refiar-se. El temps de l'alternativa potser ha començat, però els obstacles a superar són prou alts com per haver d'afirmar que el més calent està a l'aigüera.

PARTITS NACIONALS I SISTEMA DE PARTITS A LA CATALUNYA DELS ANYS 90

LA IDENTITAT NACIONAL EN ELS ESTATUTS I EN ELS PRINCIPIS IDEOLÒGICS DELS PARTITS POLÍTICS AMB REPRESENTACIÓ AL PARLAMENT DE CATALUNYA

Isidre Molas ha escrit una frase feliç que defineix molt bé el catalanisme i el distingeix del nacionalisme basc: "El catalanisme és cosa de tots. I és més tebi, però més extens". Quines són les raons que el porten a aquesta conclusió? Una, fonamentalment. El nacionalisme basc es projecta sobre l'objectiu de l'Estat i, per consegüent, els partits nacionalistes tenen una estratègia política -més o menys possibilista, més o menys radical- orientada a la consecució de la realització estatal de la nació emergent. El catalanisme, pel contrari, posa l'èmfasi en la societat inter-institucional. Això no implica l'oblit, i menys la renúncia, dels objectius clàssics del nacionalisme però no es manifesten com a prioritaris. Perquè la nació es fa en la mida que la societat civil és una societat institucional-nacional. L'Estat és la màxima institució a la qual aspira tota nació però no és l'única institució. Així Molas precisa: "la vertebració nacional catalana té com objectiu principal, i en primer terme, unificar socialment els catalans com a comunitat volguda primer i sentida després" ("El caràcter singular del nacionalisme català", pàg. 14).

Efectivament, les institucions i els partits catalans, en la mida que són partits nacionals, expressen aquesta vertebració social i "institucionalitzen" aquest sentiment de pertinença. El catalanisme és un patrimoni comú que està present en tots els partits (o en quasi tots) perquè cap partit vol quedar al marge del que ha arrelat en el teixit social. Una altra cosa ben diferent és el projecte

polític -nacionalista, federalista, independentista, etc- que cada organització catalanista proposi en el seu programa. Des d'aquest punt de vista, el catalanisme és, efectivament, més tebi i ambigu però té, en contrapartida, l'avantatge de la seva extensió, pluralitat i major capacitat d'integració. polític -nacionalista, federalista, independentista, etc- que cada organització catalanista proposi en el seu programa. Des d'aquest punt de vista, el catalanisme és, efectivament, més tebi i ambigu però té, en contrapartida, l'avantatge de la seva extensió, pluralitat i major capacitat d'integració.

A excepció del Partit Popular, tots els partits de l'arc parlamentari català s'inclouen dins del moviment catalanista i parteixen del fet de la nació catalana. Els Estatuts, les declaracions ideològiques i les ponències marc dels successius congressos així ho palesen. Com es veurà, a continuació, les diferències es troben en la manera com cadascuna de les organitzacions concreta el seu catalanisme. Em cenyiré a analitzar dues qüestions: 1a) la identitat del partit en els Estatuts i en els principis ideològics; i 2a) el projecte estratègic de desenvolupament de l'autogovern que es proposa.

La identitat nacional

En relació a la primera qüestió, els partits tenen uns estatuts aprovats sobiranament pels respectius Congressos Nacionals, llevat del **Partit Popular** que es regeix pels estatuts del partit estatal, aprovats en XIè Congrés Nacional, celebrat a Madrid, el febrer de 1993. En l'article 12.1 dels esmentats estatuts s'estableix que "el Partido Popular proyecta su acción política sobre todo el ámbito nacional mediante una organización regionalizada y descentralizada en los órganos territoriales que la integran, a los que se reconoce plena autonomía

para el ejercicio de sus competencias estatutarias, sin perjuicio de los necesarios principios de organización que aseguren su unidad, coordinación y eficacia". En l'apartat 2 del mateix article es remarca que "el Partido Popular orientará y desarrollará su organización desde la referencia expresa al hecho político autonómico como factor determinante en su articulación interna". L'estructura territorial del partit és piramidal i té, necessàriament, quatre nivells: nacional, regional, provincial i insular o local (art. 14). Cada àmbit territorial es podrà dotar del seu propi reglament en el marc i límits dels estatuts nacionals i en el benentès que "en todo caso, dichos reglamentos no podrán modificar o suprimir las competencias que estos Estatutos atribuyen a cada uno de los órganos del Partido, y a tal efecto serán visados por el Comité Ejecutivo del ámbito superior correspondiente, resolviendo las dudas, en su caso, el Comité Ejecutivo Nacional"(art. 15). En base, doncs, als Estatuts, el PP de Catalunya no es pot considerar ni un partit regional, sinó l'organització regional del partit estatal (nacional).

Convergència Democràtica de Catalunya s'autodenomina, també, en l'article 1 dels Estatuts (octubre del 92) "**partit nacionalista català**". Es l'únic partit que utilitza en els estatuts aquesta denominació complementària. No la vol perdre ni compartir, però tampoc la posa al capdavant, com el PNB. CDC és un partit amb voluntat d'ésser pal de paller de diferents sensibilitats ideològiques amb el nacionalisme com a punt d'unió i d'identitat. Es, per tant, un partit "de convergència" que posa les arrels en la societat civil catalana per desenvolupar el projecte polític nacionalista. Jordi Pujol ho explicava en el IX Congrés (16-18 d'octubre de 1992) amb aquestes paraules: "Convergència és el nom no propi d'un partit. Ara al cap de divuit anys, ens adonem de l'encert del nom. Tota la nostra força és que som convergents. No ens en diem: som convergents. Des de

postures no del tot coincidents en el seu origen hem convergit cap a un punt central i equilibrat. Hem confluït en el pal de paller, en el punt des d'on més es pot contribuir a vertebrar el país". A continuació aclaria quina era la peça clau que fonamentava la convergència: "el que ens fa convergir és sobretot el catalanisme. La idea i el sentiment, la força que ens fa convergir és el nacionalisme català; el nacionalisme català entès com a defensa de la identitat i com a voluntat de construir en el marc d'aquesta identitat un país de progrés, de qualitat, de convivència també".

El discurs polític de Jordi Pujol i de CDC no té especial interès des d'un punt de vista doctrinal, però sí el té i molt per la seva projecció sociològica. Té unes constants i uns principis que repeteix de forma recurrent i que van dirigits al ser i al fer: "ésser" catalans i "fer" per Catalunya. Es podria dir que el discurs pujolista neix en una nació que ha sobreviscut tant temps sense "estat", que ha après a viure sense tenir-lo, qüestionant d'arrel la tesi hegeliana (que va influir tant a marxistes i liberals) sobre la desaparició en la història de les nacions que no assolixen ésser Estat-nació. Algunes referències a conferències i discursos de Jordi Pujol (entre moltes que es poden recollir) ho palesen: "Només serem un poble fort si conservem la nostra manera de ser, la nostra mentalitat col·lectiva i la nostra consciència de país, si creiem en ell i si, a més, ho sabem projectar cap al futur. I, per a mi, i per en Prat, això és el nacionalisme" ("El pensament polític de Jordi Pujol, 1988, pàg. 19). Quines són les exigències per a una acció nacionalista? En una conferència adreçada als joves (1988) enumerava les següents: patriotisme, coneixement a fons del propi país i del món, exigència ètica, fe en Catalunya.

"Fer país", aquest és el principi fonamental, la clau de volta. I com? En l'ideari pujolista les institucions són la vertebració i la cohesió del país. Es clar que la primera institució és la que expressa la identitat nacional de Catalunya, sigui quin sigui el seu rang jurídic i el nivell competencial. Pujol, com Prat de la Riba quan va posar de relleu la importància cabdal de la Mancomunitat pel sol fet que representava el reconeixement institucional de Catalunya, no perd la son perquè Catalunya no sigui "més Estat", la perdria abans si Catalunya fos "menys nació". I les institucions (no solament la institució Estat) són les que fan la nació. La família, l'escola, l'empresa, les associacions, els sindicats, els partits, etc, en la mida que s'identifiquen en l'objectiu comú de fer país estan travant una societat inter-institucional que es reconeix a sí mateixa, i que pren una identitat pròpia que la diferencia de les altres. Els poders públics són essencials, també, per avançar en aquesta direcció però no arribarien lluny si no complessin amb una societat civil fortament institucionalitzada que té vida pròpia i que, en tenir-la, fa viure a la nació.

Així en una conferència prèvia al darrer Congrés de CDC, pronunciada el 8 d'octubre de 1996, Jordi Pujol insistia en la necessitat de tenir "un projecte nacional ben definit capaç de mobilitzar el país. Aquest projecte ha d'inspirar-se en tres formulacions o bases del nacionalisme català, o del patriotisme català: la identitària (llengua, cultura, consciència històrica.); la cívica (l'acció estructuradora i dinamitzadora e la societat en el marc d'un model ideal de civilitat), i la política (el projecte pròpiament polític)". En la mateixa direcció, la ponència política del X Congrés (8-10 de novembre de 1996), *El nacionalisme català als inicis del segle XXI* s'afirmava el paper de CDC com a motor generador de consciència nacional perquè "el repte de la identitat és un repte que un partit nacionalista ha d'assumir i una tasca que ha de desenvolupar de

manera constant, independentment dels instruments d'autogovern de què disposi Catalunya. La voluntat de ser és, en última instància, allò que ha garantit la supervivència de Catalunya al llarg del temps. I així continuarà sent, en situacions més o menys difícils". L'enfortiment de la identitat i la suma de voluntats són les dues cares de la mateixa moneda, com una característica singular del nacionalisme català, que s'ha distingit per la seva flexibilitat en els graus d'integració en la comunitat de cultura compatibles amb l'impuls i assoliment d'un consens polític nacional.

Unió Democràtica de Catalunya no fa més referència en relació a la seva identitat nacional en els estatuts que la següent: "el partit actuarà sota la denominació d'UDC"(art. 1, estatuts aprovats el 13 d'abril de 1991). En l'article 2, però, vincula la seva identitat a la declaració fundacional de partit (1932) en la qual s'estableix "l'exigència per a Catalunya de la reconeixença de la seva personalitat nacional, en una autonomia plena i absoluta, dins d'una Confederació Ibèrica lliurement pactada"(Principi II), i, alhora, "es propugna la personalitat i independència de les entitats naturals i històriques, i tots els drets que llur naturalesa reclami"(Principi V). UDC ha proclamat i mantingut des de la seva fundació uns principis doctrinals basats en l'humanisme cristià, l'adhesió a un personalisme comunitari, i la defensa d'un nacionalisme federal que d'una banda es fonamenta en la concepció de la nació com a entitat natural i històrica (influència de l'escola històrica del Dret alemany), i de l'altra pren el federalisme com a solució política d'organització d'un Estat plurinacional. En el document marc del IXXè Congrés (Sitges, novembre de 1994), es fan les següents consideracions en relació a la identitat nacional i el desenvolupament de la consciència col·lectiva:

1) la consciència de pertànyer a una comunitat concreta és inherent a la persona. 2) Catalunya és una nació. Catalunya és una cultura, una història, però és, sobretot, la voluntat dels seus ciutadans, de les persones, d'afirmar la seva consciència col·lectiva de poble. El nostre nacionalisme és, doncs, un nacionalisme personalista. 3) La voluntat d'unitat, cohesió i esdevenidor comú amb els altres pobles europeus, i molt especialment amb els altres pobles d'Espanya, no és detriment del dret a la lliure determinació dels pobles. Catalunya té dret a l'autodeterminació. 4) En la realitat històrica d'avui, la confederació ibèrica és un referent que cal situar-lo en el projecte de la construcció política europea. El model federal europeu que propugna UDC es fonamenta en el principi de subsidiarietat i en la lliure cessió de sobirania dels pobles de la Unió Europea.

En els documents d'UDC, el federalisme com a signe d'identitat i de resolució política del nacionalisme hi és molt més present que a CDC. En aquest sentit, connecta més amb la tradició federal de les esquerres catalanes. Però en la pràctica política, segueix el curs que marca l'estratègia del catalanisme pujolista, aportant-li el corrent i la sensibilitat demòcrata-cristiana. UDC, particularment des de la seva coalició amb CDC i sota l'astut lideratge de Duran Lleida, té tres característiques en la seva relació amb CDC: 1) electoralment viu del pujolisme, no té vida pròpia; 2) políticament sí té vida pròpia però a l'entorn del pujolisme, com un satèl·lit que gira voltant al planeta; 3) ideològicament dona cobertura al pujolisme i al pragmatisme de CDC.

Esquerra Republicana de Catalunya es defineix com "un partit polític fundat l'any 1931 que propugna la unitat territorial i la independència de la nació catalana mitjançant la construcció d'un Estat propi en el marc europeu"(art. 1,

estatuts aprovats el 27-28 de juny de 1992). En la declaració ideològica aprovada en el 19è Congrés Nacional d'ERC (desembre de 1993), s'autodenomina l'esquerra nacional catalana que "ha estat sempre una organització sobirana no depenent de cap força aliena a la nostra nació". Un partit independent, orgànicament i políticament, per assolir la independència de la nació. ERC posa especial èmfasi en aquesta característica que la distingeix de les altres esquerreres parlamentàries catalanes que sí tenen vinculació orgànica i política amb forces polítiques d'àmbit estatal. ERC afirma uns drets nacionals com a drets cívico-col·lectius dels ciutadans de Catalunya a partir d'una definició clàssica de nació històrico-cultural-econòmico-política: "La nació és la comunitat de persones vinculades per territori, història, tradicions, cultura, llengua, economia, amb consciència d'aquests vincles i voluntat d'afirmar-los i fer-los respectar". Els drets nacionals que defensa són "el dret a la vida, a l'existència i a la identitat col·lectiva"; "el dret d'una nació al territori que ha estat el marc geogràfic particular del seu desenvolupament històric fins als temps actuals"; "el dret a l'ús i a la promoció de la llengua de la pròpia nació en tots els àmbits de la vida social"; "el dret a salvaguardar les tradicions culturals i les formes de vida pròpies"; "el dret a un espai comunicacional propi"; "el dret als recursos naturals i als beneficis de la seva explotació"; "el dret a viure i treballar en el propi país i a reglamentar els moviments migratoris"; "el dret a la protecció del mercat, previ a la facultat d'integrar-se en espais econòmics més amplis"; "el dret a crear en el propi territori el centre de decisió política, cultural i econòmica i a no dependre de cap organisme exterior que sobiranament no s'hagi acceptat"; i, finalment, "el dret a un sistema de defensa col·lectiu propi". Com es pot comprovar, el nacionalisme d'ERC s'orienta cap a la consecució d'un Estat-nació clàssic, a partir de la nació natural-cultural que, basant-se en el principi de territorialitat, té el dret

nacional, si és aquesta la seva voluntat política, de constituir en ús de la seva sobirania un Estat propi i independent. Aquesta concepció de la nació i la seva projecció política té el risc de divisió social i política en una comunitat pluricultural com la Catalunya d'avui. Es cert que ERC deixa clar en un dels seus principis "la proscripció de qualsevol mesura genocida, o de repressió, persecució o prohibició de llengües, religions, cultures i institucions pròpies", però també ho és que (com s'ha vist) es planteja el doble i interdependent principi del dret a viure i treballar en el propi país "i a reglamentar els moviments migratoris".

Iniciativa per Catalunya s'autodefineix, en el Protocol de funcionament aprovat a la I. Assemblea Nacional de març/abril de 1990, com "una organització sobirana de l'esquerra nacional catalana". En els "Principis d'IC", aprovats en la II Assemblea Nacional de novembre/desembre de 1991, proclama en relació a la seva identitat nacional, el següent: "IC afirma que la sobirania de Catalunya resideix en el seu poble, que té dret al ple exercici de l'autodeterminació, i entén que aquest dret ha d'avançar en el període històric immediat, mitjançant un canvi i transformació de l'actual Estat espanyol en un Estat organitzat d'acord amb els principis del federalisme dins del marc més ampli d'una Europa unida de caràcter federal, en què es reconeixin com a components constitutius les nacions que la componen, com a subjectes de l'actuació política i institucional, i com a àmbits d'implantació política". En el Manifest-Programa aprovat en la mateixa Assemblea Nacional es diu en relació als drets nacionals de Catalunya: "la defensa dels drets nacionals exigeix substituir el principi de competència pel de solidaritat entre els pobles. Totes les identitats etno-culturals han de ser objecte de defensa i de protecció pel seu lliure desenvolupament. Això no comporta, necessàriament, la seva constitució en Estats però sí el seu reconeixement jurídic. La democràcia i el

federalisme són els pilars inexcusables sobre els quals ha de poder-se construir un món de nacions lliures on el dret a l'autodeterminació sigui igual per a tots. Ha de ser la voluntat política exercida en el marc de la democràcia la que ha de decidir els àmbits territorials d'autogovern en els diferents graus. La voluntat política preval sobre la identitat cultural i ha de ser el filtre a través del qual puguin organitzar-se políticament societats mononacionals o plurinacionals. El federalisme ha de ser el sistema que permeti unir parts diferents tot respectant la seva sobirania i personalitat específica". Des d'aquesta concepció nacional IC considera que "el problema de les nacionalitats a l'Estat espanyol no serà resolt definitivament si no s'avança, encara que sigui gradualment, cap al ple reconeixement de la plurinacionalitat de l'Estat, la qual cosa comporta el dret a l'autodeterminació. Els principis del federalisme fan compatible la sobirania de les parts amb la solidaritat entre totes elles. El pacte federal ha de ser la base que permeti superar l'actual model d'Estat-nació. La concepció federal ja no la podem circumscriure en els límits de l'ordenament constitucional espanyol. Va més enllà i queda situada en el procés de construcció de la unitat política europea. El vell ideal de la confederació ibèrica ha quedat substituït pel nou ideal de la confederació europea, en la qual puguin realitzar-se les diverses identitats nacionals i culturals"(Manifest-Programa, pàg. 42).

S'ha de fer notar que IC es desmarca de la concepció de la nació com "entitat natural", però es més ambigua quan ha d'explicitar la significació de la nació cultural. Què vol dir cultura catalana en una societat que actualment és culturalment i lingüísticament dual? A IC hi conviuen posicions que van des d'identificar llengua catalana-cultura catalana-nació cultural, fins les que integren dins del concepte global de cultura catalana-nació cultural a la

diversitat de cultures amb independència de la seva expressió lingüística. IC també es manté en la imprecisió quan ha de concretar què s'entén per "principis del federalisme". Les raons d'aquesta ambigüitat es troben en la pròpia composició plural de la formació política. La majoria de sectors d'IC són federalistes però també n'hi ha que es consideren abans nacionalistes o, fins i tot, són independentistes. En els documents d'IC predominen les expressions "principis del federalisme" i "pacte federal" sobre la "d'Estat federal". No és que siguin propostes contradictòries però les primeres són més àmplies, inclouen com a opcions possibles la confederació i la federació, i, especialment, volen emfasitzar el fet de la plurinacionalitat, i per tant el fet de la diferència front a un Estat federal uniformador o contra un federalisme cooperatiu.

Els estatuts del **Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC-PSOE)**, aprovats al 8è Congrés, l'octubre de 1996, estableixen en l'article 2 que "l'àmbit territorial del Partit és Catalunya. La seva actuació fora de Catalunya es regeix per aquests Estatuts. En virtut de la seva sobirania, el Partit decideix la seva participació en els organismes decisoris i representatius comuns amb el PSOE i comparteix el projecte polític del Partit dels Socialistes d'Europa (PSE) i de la Internacional Socialista". En el mateix article, s'afirma, entre d'altres principis, la defensa "d'un projecte polític per Catalunya, és a dir, pel reforçament de la identitat específica de Catalunya i pel reconeixement efectiu, en tots els àmbits, dels drets nacionals que li pertocuen". El catalanisme del PSC posa més l'accent en el projecte federalista que en el nacionalisme, sense que això signifiqui oblidar "els drets nacionals de Catalunya". És un catalanisme que vincula i fa interdependents el projecte democràtic i socialista a Espanya amb la realització de Catalunya com a nació. Així, en la resolució sobre Catalanisme i municipalisme, aprovada en el mateix VIIè Congrés, es diu "la lluita per

l'Espanya democràtica ha estat i és la condició inseparable de la lluita per l'autogovern de Catalunya. Alhora, només una Espanya que reconegui la seva pluralitat nacional és viable com a projecte democràtic". Alhora, en la resolució política del VIè Congrés (octubre de 1990), s'establia en el punt 4. el següent: "Com a continuadors del moviment socialista i del catalanisme progressista, els socialistes de catalunya tenim com a objectius inseparables del nostre projecte polític, la lluita pel socialisme i per les llibertats nacionals de Catalunya. Portem a terme aquest combat com a partit sobirà i articulat federalment amb el PSOE, en la convicció que la construcció del socialisme a Catalunya i la pròpia construcció de Catalunya com a nació no poden quedar isolades de la construcció del socialisme a nivell general ni de la construcció de l'Espanya democràtica, com a una comunitat federal de pobles".

El PSC es considera dipositari de la tradició federalista del moviment catalanista, un catalanisme democràtic, de progrés, modernitzador front la reacció romàntica, historicista i neomedieval, que volia trobar l'ànima nacional en la tradició i en el passat. La seva concepció federalista es fonamenta en la compatibilitat entre unió i llibertat a partir del reconeixement de la diversitat. Es un federalisme que "suposa una concepció de la construcció de l'Estat de baix a dalt, societarista (predomini de la societat sobre l'Estat) i municipalista (els municipis com a instància intermèdia entre les aspiracions concretes dels individus i l'abstracció dels Estats), i es contraposa al model jacobí, inspirat en idees generals de valor universal implantades de dalt a baix, estatalistes". No estic gens segur, més aviat al contrari, que aquesta concepció del federalisme, hereva del primer Pi i Margall, sigui compartida per tots els sectors del PSC, i si ens gulem per la pràctica política hauríem de considerar-la

estrictament literària, i poc rellevant per comprendre l'acció política d'aquest partit.

D'altra banda, la proposta federalista permet al PSC escapar-se de prendre posició clara en relació al dret a l'autodeterminació. Es cert que es pot considerar inclòs en la formulació general dels "drets nacionals de Catalunya", però l'absència explícita d'aquest dret en els documents congressuals es correspon amb la concepció gradualista i federalitzadora de l'Estat de les Autonomies. L'autodeterminació no és un acte sense retorn realitzat sobiranament en un moment donat, sinó un procés de realització nacional.

Tanmateix, la pràctica política ha posat més d'una vegada al PSC en una posició incòmoda. Mentre l'Estat de les Autonomies vagi desenvolupant-se, eixamplant l'àmbit competencial de les autonomies i aprofundint l'autogovern, no és probable que es retorni a les qüestions de principi, com ho és l'autodeterminació. Però si es produeixen situacions d'estancament o involució, o bé circumstàncies internacionals que posen en primer pla l'exercici d'aquest dret a d'altres nacions, el PSC es troba en una posició difícil tal com va succeir en el debat al Parlament de Catalunya (desembre de 1989). La prova d'aquesta incomoditat queda reflectida en els apartats 219, 220 i 222 de la resolució política del VIè Congrés (octubre de 1990). Es reconeix que "el procés autonòmic ha entrat en una situació d'estancament" i que seria un greu error no ésser capaços de sortir-ne per donar un nou impuls a l'autonomia política: "la desnaturalització de l'Estat de les Autonomies en un nou tipus d'Estat unitari contribuiria objectivament a la potenciació de dos projectes confrontats, el neocentralisme i el nacionalisme radical, que resulten incompatibles entre sí, i faria cada cop més difícil progressar realment en l'enfortiment de

l'autogovern de les Comunitats Autònomes". Aquest és el context en què "es produeixen iniciatives (com la de l'autodeterminació) que són, en definitiva, l'expressió del tipus de situacions a les quals pot conduir una evolució de les coses en la línia en la qual hem caracteritzat l'escenari conservador, nosaltres pensem que és més urgent que mai donar un nou impuls a l'Estat de les Autonomies que signifiqui, per part de tots, la reafirmació del pacte constitucional".

Hi ha una darrera qüestió que afecta transversalment a tots els partits i que té una importància cabdal en relació a la identitat nacional: la llengua. L'actitud bèl·ligera i demagògica per part d'alguns dirigents del PP, especialment Aleix Vidal Quadras, i d'algun mitjà de comunicació, particularment ABC (sense oblidar actituds i posicions públiques d'institucions, intel·lectuals i polítics de tarannà més prudent), ha situat la polèmica sobre la política de normalització del català en un terreny clarament favorable als interessos de la coalició governant a Catalunya. Tots els altres partits s'han trobat fent costat, com a mínim, al govern Pujol. Hi ha una situació de partida, les condicions encara desfavorables en l'ús social i públic del català, que posen en fals totes les crítiques i, sobretot, les sortides de to avisant de la "persecució del castellà a Catalunya".

Tanmateix, no és aquesta la polèmica que interessa plantejar aquí en la relació llengua-identitat nacional. El tema més profund és el següent: si la llengua és un element bàsic d'identitat nacional, la realització nacional de Catalunya ha de comportar l'avenç cap a l'hegemonia del català i la superació del bilingüisme? Què opinen els partits catalans sobre aquesta qüestió? Les posicions extremes les representen el PP, d'una banda, i ERC, de l'altra. El PP

defensa el bilingüisme sociològic i la llibertat dels ciutadans per decidir en tots els àmbits i nivells quina és la seva llengua d'ús i en quina llengua volen rebre l'educació per a llurs fills. Catalunya és un país bilingüe i, per consegüent, no s'ha de "crear" una altra realitat. Pel contrari, ERC defensa una política d'integració lingüística de manera que es realitzi el principi territorial que superi l'actual bilingüisme. Catalunya és una nació amb una llengua pròpia i és lògic, com succeeix en d'altres Estats, que sigui d'obligat coneixement per als seus ciutadans.

Els altres partits es situen en una opció intermèdia que s'apropa més, però, a les posicions d'ERC. Es el fenomen que Eugenio Trias ha qualificat de "nacionalisme lingüístic" en polèmica amb J.B. Culla. Catalunya no té Estat-nació jurídica que vinculi als seus ciutadans però sí té llengua pròpia. El nacionalisme lingüístic podria substituir al nacionalisme d'Estat. El principi personal que defensa el PP pot deixar la nació sense un dels seus trets (per molts el primer) que li'n dóna identitat. El principi territorial que està al darrera, -més o menys compensat pel principi personal-, de la posició de tots els altres partits parlamentaris planteja, tard o d'hora, no la "normalització" sinó la "integració".

CDC en la ponència de cultura del IX Congrés (octubre de 1992) deia el següent: "la llengua catalana és un signe insubstituïble d'identitat per al nostre poble i això fa que sigui també un factor de gran importància en el procés d'integració a Catalunya de les persones procedents d'altres indrets". Avisa contra el cofoïsme i la despolitització lingüística: "Avui, llunyans ja aquells temps de la resistència, ens trobem que la llengua, un dels elements imprescindibles, no ha desaparegut però no té la força de primer pla en la nostra conducta: en el sentit

de la diferència, de la llibertat per Catalunya. D'això, se'n segueix una certa relaxació tendent a la despolitització de la llengua, que afavoreix el pas de l'ús d'una llengua al d'una altra". Per consegüent, "el nostre treball s'ha d'adreçar a consolidar i estendre l'ús social del català arreu de Catalunya a fi que el català, com a llengua pròpia de Catalunya, hi sigui preeminent en tots els àmbits. El procés de normalització lingüística que viu la societat catalana constitueix un projecte col·lectiu d'afirmació i integrador. Certament les administracions públiques catalanes, i de forma especial la Generalitat, hi tenen una responsabilitat més gran, però els progressos assolits fins ara són fruit d'un esforç col·lectiu i cal que en el futur s'enforteixi definitivament la consciència lingüística i la participació dels individus, de les famílies, de les entitats, de les empreses, del conjunt del teixit social en el procés de normalització lingüística".

El PSC en la resolució política del VIIè Congrés (febrer, 1994) parteix del mateix principi territorial: "per la seva importància fonamental per a la preservació de la identitat del país, la normalització lingüística ha de ser objecte de la màxima atenció. L'objectiu ha de ser recuperar plenament la llengua fins convertir-la en llengua pròpia de Catalunya. I aquest procés s'ha de dur a terme amb la màxima convivència i civilitat". Però marca distàncies en relació a una política coercitiva o hegemònica d'integració: "considerem impracticable i negativa tota política de normalització de caràcter hegemònica o coercitiu. Aquest model portaria indefectiblement a la divisió del país i, per tant, a una irreparable desnacionalització. La normalització del català, que és innegociable, ha de ser compatible amb l'aprenentatge d'utilització del castellà, de manera que s'aconsegueixi la plena igualtat de les dues llengües en les seves possibilitats de coneixement i ús". Així, el principi territorial que és primigeni

(la llengua pròpia de Catalunya és el català) no ha de comportar la desigualtat de drets amb el castellà.

El desenvolupament de l'autogovern (*)

Del que s'ha dit fins aquí es poden treure les tres conclusions següents: 1) tots els partits parlamentaris catalans llevat del PP es consideren vinculats al moviment històric i plural del catalanisme polític; 2) tots, amb l'excepció del PP, parteixen del fet de la nació catalana, dels seus drets nacionals i, per consegüent, s'identifiquen com a partits nacionals catalans; 3) tots els partits, inclòs el PP i, potser, amb l'excepció d'ERC, tenen una concepció gradualista del desenvolupament i ampliació de l'autogovern. Aquesta darrera qüestió és la que es tracta ara de precisar: quin és el model d'autogovern de cada partit?

El Partit Popular situa la seva política autonòmica en el marc i límits de la Constitució de 1978. No va més enllà ni planteja cap reforma constitucional que amplii l'horitzó de l'Estat de les Autonomies. Posa per davant la nació espanyola i la integritat territorial de l'Estat, compatible amb l'existència dels "fets diferencials de caràcter històric, cultural, lingüístic o insular". Això no és obstacle per avançar cap al perfeccionament de l'Estat de les Autonomies, el desenvolupament de l'autonomia política, l'ampliació de competències de les CCAA, i l'impuls de l'autonomia financera, "millorant l'automatisme del finançament i disminuint el pes de les subvencions condicionades en el total

(*) En aquest apartat no es pretén més que subratllar els aspectes més rellevants del programa de cada partit en relació a l'autogovern. No és, doncs, cap enumeració extensiva ni detallada.

d'ingressos autonòmics". En la seva proposta sobresurten dos objectius centrals de desenvolupament de l'autogovern: 1) l'estructuració de manera gradual i amb ampli consens d'una Administració comú i única; 2) la configuració del Senat com a Cambra de Representació Territorial.

El primer objectiu es basa en tres criteris: corregir les duplicitats administratives, desllindar la responsabilitat de cada Administració Pública en la prestació de serveis, i reduir l'actuació de l'Administració Perifèrica de l'Estat. Amb aquest propòsit "podran delegar-se a les CC.AA facultats sobre matèries de titularitat estatal amb exclusió de totes aquelles matèries que constitueixen el nucli bàsic de la unitat política d'Espanya, és a dir, les competències clàssiques inherents al concepte de Sobirania i les que assegurin l'efectivitat del principi constitucional de solidaritat que solament el poder central pot garantir"(Programa de Govern, maig de 1993).

En relació al Senat, es planteja la reforma en dues fases. En la primera es tracta de reformar el Reglament de la Cambra en quatre aspectes: 1) incrementar la presència institucional de les CC.AA en el Senat mitjançant la intervenció dels Presidents autonòmics; 2) reforçar la Comissió d'Autonomies; 3) crear una Comissió Territorial per cada Comunitat Autònoma que informi sobre els projectes i proposicions de llei que li afectin; 4) potenciar els Grups Territorials del Senat perquè puguin exercir iniciatives de control parlamentari. En una segona fase "el PP no descarta proposar la reforma constitucional per perfilar el Senat com genuïna Cambra de Representació Territorial de les Comunitats Autònomes".

Els altres partits catalans amb representació parlamentària tenen en comú un projecte catalanista que va més enllà dels límits constitucionals, però assumeixen la Constitució del 1978 i propugnen la democràcia i l'uropeisme com els marcs dins dels quals desenvolupen la seva política catalanista.

A **Convergència i Unió**, i especialment a Jordi Pujol, se'ls ha recriminat sempre des de les esquerres (i també des del PP) la seva ambigüitat i falta de model d'Estat. Es una crítica fonamentada, però desconeix o no vol saber els trets característics -i fins avui exitosos- del catalanisme pujolista. D'altra banda, tenir un model independentista, confederal, federal, etc no resol els "problemes nacionals" de cada dia. "El nacionalisme no és un missatge abstracte; s'ha d'incorporar i inspirar l'acció concreta de cada dia i els militants han de participar en aquesta acció, han de fer-la seva, poder-la defensar"(Roca Junyent, 1989). La introducció del programa de govern de CiU a les eleccions autonòmiques de 1992 és molt clar en relació al seu "model" nacionalista: "CiU ha actuat sempre responent a un ideal de construcció , de fer país . El nostre nacionalisme ha consistit en posar cada dia un maó, en guanyar cada dia una mica més de terreny, i en fer-ho en un marc de catalanitat creixent". La confiança en la societat civil torna a sortir: "Només si Catalunya, la seva cultura, la seva economia, el seu model social, el seu clima humà, tenen realment qualitat, només si en tots aquests camps fem la feina ben feta, podrem anar endavant. Per a Catalunya, la qualitat no és un luxe: és una condició de supervivència"...."Però Catalunya no és només una realitat econòmica o una entitat política: Catalunya sobretot és una nació. La personalitat de Catalunya ve donada per la seva llengua i la seva cultura, per la seva història, pel seu dret civil, per les seves institucions, per la seva mentalitat. Aquesta personalitat col·lectiva actua decisivament en la configuració de la personalitat individual

de les persones. CiU, això sempre ho ha subratllat, d'acord amb la nostra filosofia personalista, segons la qual les idees i els sistemes tenen valor només si són útils a les persones. Els homes, les persones, són el punt de referència decisiu per saber si unes idees, uns sistemes i uns fets col·lectius són positius o no. Per això CiU sempre ha donat aquest enfocament personalista al nacionalisme català". Ni una paraula en tota la introducció sobre el model d'Estat perquè és la societat civil la que fa la nació.

CiU té una concepció *instrumental* (no finalista) dels poders públics, de l'Estatut i de la Constitució. Aquest és el seu model "estatal". Es tracta d'avançar nacionalment des del que es té a l'abast. No es tanca cap sortida institucional, estatutària o constitucional, i no es té altre horitzó que Catalunya. Si l'autor fos un altre (i permetent-me la *boutade* de substituir la paraula "comunisme" per "nacionalisme") el catalanisme pujolista assumiria sense dubtes el següent paràgraf de la *Ideologia alemanya* (1846; pàg. 37) : "el nacionalisme no és per a nosaltres un estat que ha d'ésser establert, ni un ideal segons el qual ha de comportar-se la realitat. Denominem nacionalisme al moviment real que canvia l'estat de coses vigents. Les condicions d'aquest moviment es deriven de les premisses existents en l'actualitat". Es una definició *light* del nacionalisme i de tots els "ismes" que s'expliquen més pel que es fa dins de les condicions històriques concretes i reals que no pas pels principis ideals que els originen.

Quins són, doncs, els objectius per al desenvolupament de l'autogovern en les condicions dels anys noranta? El pricipi general és el que segueix: "CDC ha estat a nivell d'Estat un partit que ha contribuït a introduir-hi l'europeisme i l'autonomisme. Hi està defensant el concepte de societat civil i el d'economia

no depenent de l'Administració i el principi de subsidiarietat. Defensa la idea que el progrés espanyol no depèn tant de l'ajut exterior com de la pròpia competitivitat. I és en el marc d'aquesta actitud i d'aquesta política i en el marc d'un Estat plurinacional, que CDC ha reivindicat i ha seguit reivindicant per a Catalunya el ple autogovern i el ple reconeixement de la seva personalitat nacional, en els termes que resulten de la resolució aprovada pel Ple del Parlament català el 27 de setembre de 1991. O Espanya és capaç de respectar la realitat plurinacional dels seus pobles i a partir d'aquesta rica potencialitat, organitzar-se sobre la base de l'estricta igualtat entre les Nacions que la componen, o fracassarà com a projecte comú" (Ponència d'estratègia nacionalista, pàg. 47; IX Congrés, octubre de 1992).

En el programa de govern presentat a les eleccions legislatives de 1993 i en l'apartat dedicat a la "consolidació i enfortiment de l'Estat Autonòmic", es diu: "davant els diversos models que es plantegen, Convergència i Unió es ratifica en la seva proposta de respectar i aplicar la Constitució i els Estatuts, per tal d'aconseguir el nivell d'autonomia que s'havia definit inicialment". Entre les propostes concretes per a la consolidació de l'autonomia política, enumera les següents:

1) Fer del Senat una Cambra de representació territorial de les nacionalitats i regions en la qual es reflecti l'heterogeneïtat de l'Estat, i es vinculi la representació a la diferenciació constitucional entre nacionalitats i regions, i a les competències assumides per cada comunitat autònoma. En aquesta direcció es considera positiu i un pas endavant la reforma del Reglament, però caldria avançar cap a la mateixa reforma de la Constitució, "si es generés el consens

necessari". Es proposa igualment que totes les llengües oficials de les CCAA puguin ser utilitzades en el Senat.

2) L'adaptació de l'Administració central a l'estructura autonòmica de l'Estat. Essencialment, això vol dir: supressió de la figura dels governadors civils; supressió dels organismes de l'administració perifèrica de l'Estat que han quedat buits de contingut com a conseqüència del nou model autonòmic; reordenació, refusió o, fins i tot, supressió de ministeris (com el ministeri de Cultura) a partir de l'adequada distribució de competències i estructuració de funcions entre els poders centrals de l'Estat i els poders autonòmics.

3) Millorament del sistema de finançament de les CCAA. Es proposen els següents criteris bàsics: a) a igualtat de serveis transferits, igualtat de recursos per càpita; b) nou model de relacions financeres entre l'Administració central i les administracions autonòmiques basat en la corresponsabilitat fiscal, i que tingui com horitzó el règim de concert econòmic mitjançant el desenvolupament dels pactes constitucionals i estatutaris; c) augment gradual del percentatge de recaptació i participació territorial en l'IRPF, i participació o cessió d'altres tributs de l'Estat; d) aplicació del principi de solidaritat per mitjà de mecanismes específics i al marge del finançament ordinari, dins del marc definit en la Constitució per la solidaritat interterritorial.

4) Impuls de les relacions de cooperació i coordinació entre les diferents CCAA i l'Estat. Això implica: a) canvi radical de la tendència legislativa de regular exhaustivament tots els aspectes d'aquelles matèries sobre les quals l'Estat només té una competència en l'establiment de les bases; b) respectar les competències exclusives de les CCAA, que en cap cas s'han de convertir en

compartides; c) articular conferències sectorials ministres-consellers, amb funcions que permetin la necessària consulta a les CC.AA d'aquelles lleis estatals que poden incidir en àmbits autonòmics; d) relacions bilaterals entre l'Administració central i les CC.AA, especialment per a aquelles comunitats que constitueixen realitats històriques diferenciades; e) audiència de les CC.AA en la tramitació parlamentària dels pressupostos generals de l'Estat, amb la possibilitat de poder-hi formular observacions prèvies en tot el que les afecti directament; f) incorporació de representants de les CC.AA en els òrgans de gestió de les empreses públiques.

5) Major adequació institucional per afrontar la integració de l'Estat Autonòmic en la Unió Europea. El fet de l'Estat de les Autonomies obliga a establir mecanismes de participació de les CC.AA en la UE en tots aquells assumptes que afectin les seves competències. En aquesta direcció, CiU proposa: a) modificació de la Llei electoral per tal que les CC.AA siguin circumscripcions electorals en les eleccions al Parlament Europeu i, d'altra banda, que la Llei General d'eleccions al Parlament Europeu reconegui també aquest àmbit territorial; b) incorporació de les CC.AA en la formació de la voluntat prèvia espanyola en el Consell de Ministres de la UE; c) establir mecanismes d'informació i de participació directa de les CC.AA en la UE.

6) Completar els traspassos pendents. Desbloquejar, accelerar i culminar els processos de transferències pendents (INEM, ISM, Inspecció de Treball i Seguretat Social, Gestió de la Seguretat Social, etc).

Aquests objectius que propugna CiU són exemple de la seva manera concreta, gradualista i pragmàtica de concebre el catalanisme. Els pactes amb el PP (abril

de 1996) li han permès avançar en algunes de les propostes esmentades, tal com ja s'ha comentat anteriorment i, alhora, tornar a projectar principis més generals de desenvolupament de l'autogovern. Així Jordi Pujol en una important conferència pronunciada el 8 d'octubre de 1996, es presentava novament com l'aglutinant del catalanisme i l'indiscutible conductor de "l'augment progressiu de poder polític i de reconeixement institucional de Catalunya en el marc de l'Estat espanyol i de la Unió Europea". Es defensa de les crítiques contra l'ambigüitat del seu nacionalisme deixant clar el dret de tot poble a l'autodeterminació i, també, que "de l'autodeterminació en pot sortir legítimament una reclamació majoritària d'independència". Però remarca que "el nacionalisme de CDC pretén la realització de Catalunya com a nació en el marc de l'Estat espanyol, i això estableix uns límits de sobirania. Dintre d'aquest context pretén dur a terme l'autoafirmació nacional i assolir un autogovern eficaç, capaç de garantir el progrés, la cohesió i el benestar dels seus ciutadans. Es a dir, reclama el dret a construir el propi país, la pròpia comunitat". Què vol dir sobirania limitada? "Assumir els límits de la sobirania vol dir tenir una sobirania, que vol dir poder polític. Una sobirania limitada. O millor encara, una sobirania pactada. Però tenir una sobirania limitada no vol dir no tenir-ne gens. En el nostre cas vol dir, ja que ara en tenim poca, guanyar sobirania". A primera lectura *sobirania limitada* pot indicar una renúncia als objectius màxims del nacionalisme, però s'ha de saber, també, que tots els Estats tendeixen cap a una limitació de sobirania en un món cada cop més interdependent, particularment els implicats en el procés de construcció de la unitat política europea. Una vegada més es pot comprovar l'ambigüitat del pujolisme a l'hora de fixar horitzons que contrasta amb la major precisió quan s'estableixen els passos intermedis.

Tanmateix, en la ponència *El nacionalisme català als inicis del segle XXI*, presentada al darrer Congrés de CDC, celebrat els dies 8-10 de novembre de 1996, s'intenta ésser més explícit en quant a l'horitzó, amb la proposta d'un *Pacte d'Estat*, que es presenta com un pas previ a una reforma constitucional: "A priori el nacionalisme català pot acceptar que les aspiracions de Catalunya poden ser canalitzades per diversos models -si més no a nivell teòric-: el model confederal (amb la varietat de submodels); un model de federalisme asimètric; o mixtes de federalisme i de confederalisme; o de federalisme asimètric fort en certs camps i de federalisme executiu en d'altres, entre d'altres models". Fins aquí es confirma no solament l'ambigüitat del pujolisme, sinó també la confusió de qui no tenint un clar model, arramba amb tot. Però diu a continuació: "No cal tancar la porta a cap model. Cal adonar-se, però, que per tirar-ne endavant seriosament algun, es requereix un canvi constitucional important, si més no -i no és poc- pel que fa a la terminologia. La qüestió és si ara el més convenient consisteix en concentrar les forces per promoure un canvi constitucional (cosa que d'antuvi hom veu problemàtic), o en canvi si s'escau millor, ratificant la solidesa de la Constitució -amb la dosi de tranquil·litat i de confiança que això pot generar-, concentrar les forces en un *Pacte d'Estat* que pogués adoptar la forma d'una *explicitació de sentit* i d'una *prolongació* de la Constitució". En poques paraules: un pacte polític d'Estat, sense necessitat immediata de concreció jurídico-constitucional, que llegís i desenvolupés la Constitució del 78 en un sentit plurinacional i autonomista.

Quin seria el contingut del pacte i què implicaria? "El contingut del Pacte, naturalment, haurà de ser el *reconeixement* de la identitat nacional de Catalunya i, conseqüentment, de l'Estat espanyol com d'un Estat *pròpiament plurinacional*. Ja en aquest reconeixement s'hauria d'incloure una

comprensió de l'Estat on les nacions no fossin parts subordinades sinó parts cooperants. La qual cosa comporta necessàriament veure el *poder polític* que de dret els correspon a aquestes nacions, que no és altre que el dret a l'autodeterminació, que és un dret col·lectiu irrenunciable, tan fonamental com ho és la llibertat per a les persones". La lectura d'aquest paràgraf ens condueix més aviat al punt d'origen dels drets nacionals, i no pas a un estadi intermedi entre l'autonomia vigent i la reforma constitucional. El pacte d'Estat és, literalment, un pacte *federal* o *confederal* que es realitza sobre l'existència prèvia d'entitats nacionals sobiranes. En definitiva, CDC es perd entre els principis irrenunciables, la confusió a l'hora d'ordenar-los, i l'ambigüitat quan es tracta de concretar-los en algun model d'articulació de Catalunya amb la resta de l'Estat.

Es torna a recuperar precisió en les propostes a curt i mig termini. Tant la conferència de Jordi Pujol del passat octubre, com la mateixa ponència darrerament esmentada, prenen major coherència i claredat. S'insisteix sobre dues qüestions essencials i prèvies: a) el traspàs de tots aquells serveis corresponents a competències atribuïdes a la Generalitat per l'Estatut d'Autonomia; b) la necessitat d'un canvi radical en l'actitud restrictiva del poder central en relació a l'autonomia política entesa com autonomia legislativa. Així el *Pacte d'Estat* proposat té una altra vessant més possibilista, la qual hauria d'assegurar per mitjà "d'un sol text normatiu aprovat per les Corts", qüestions com les següents (a part de les ja esmentades anteriorment i encara no aconseguïdes): 1) participació de representants de Catalunya en organismes i fòrums supraestats; 2) el control efectiu de l'ordre públic no supracomunitari; 3) l'escrupolós respecte del concepte de competència exclusiva; 4) el respecte del concepte de competència plena en matèria

educativa; 5) la creació d'un Consell del Poder Judicial específic per al territori català; 6) la total competència del Parlament i del govern e Catalunya en matèria d'administració local; 7) ampliació de les capacitats legislatives de Catalunya a base d'ampliar l'àmbit competencial per aplicació de l'article 150.2 de la Constitució, i de desenvolupar legislativament el màxim les competències exclusives de l'article 9 de l'Estatut; 8) la relació confederal en matèria de llengua i cultura.

Al llarg de tots els anys en el govern de la Generalitat no hi han hagut diferències significatives que calgui remarcar entre CDC i UDC en relació al desenvolupament de l'autogovern. Fins a la darrera tardor-96, en la que s'han produït moments de tensió entre ambdós partits, concretats en la manera diferent de concebre la promoció i aplicació del Pacte d'Estat. No hi ha, per consegüent, diferències en la concepció i en els continguts però sí en l'estratègia. Per primera vegada UDC es desmarca clarament en aquest terreny, però són massa evidents les intencions partidistes com per considerar que ha sorgit dins de la pròpia coalició una concepció del nacionalisme català distinta, i menys encara alternativa, a la representada pel pujolisme.

La intencionalitat política de Duran Lleida en les seves reiterades aparicions públiques (conferències, declaracions, entrevistes bilaterals amb altres líders dels partits catalans, etc) ha estat més de promoció personal i de partit en la perspectiva del postpujolisme. Es clar que la proposta d'un pacte d'unitat entre les diverses forces polítiques catalanes (la denominada *Olivera nacional*) resulta difícilment compatible amb els pactes PP-CiU. Sorprèn, per tant, que la proposta procedeixi d'un membre tan destacat de la coalició, a no ser que el seu

objectiu sigui simplement afirmar novament la identitat *diferencial* d' UDC i, de passada, sembrar la confusió entre les esquerres *olivareres*.

El Partit dels Socialistes de Catalunya també té una concepció gradualista per al desenvolupament de l'autogovern però s'integra dins d'un model, d'un mètode: el federalisme. En la ponència marc aprovada en el VIIè Congrés es diu: "El federalisme serà una idea central en els propers trenta anys a Europa. El federalisme no solament és una idea actual a finals del segle XX, sinó que a començaments del segle XXI tindrà encara més actualitat de la que ha tingut en anys anteriors i té avui en dia". Què és el federalisme? "El federalisme no és només una tècnica d'organització de l'Estat; no és només un criteri d'organització del sistema polític; el federalisme és bàsicament un criteri d'organització social i polític". Es poden distingir les següents característiques:

1) "El federalisme és un criteri d'organització social i democràtica. La idea fonamental és la prioritat de l'individu. Els individus, a través d'un pacte, conserven el poder personal, la llibertat que volen, i aquell poder o aquelles llibertats que donen a la comunitat els organitzen de tal manera que mai no puguin concentrar-se en una institució o en un nivell polític".

2) "El federalisme és també un criteri de la pràctica dels sistemes polítics, un procediment basat en la partició de les parts a través d'una cooperació negociada en part. El criteri federal d'estructura el sistema polític tendeix a estimar que els acords han de comptar amb la voluntat de la majoria de la població, però també amb la majoria de les parts significatives de la societat".

3) "El federalisme és, alhora, un feix de tècniques jurídiques i polítiques que ha servit per articular l'organització estatal i per establir una fórmula particular de distribució de poders. Aquest conjunt de tècniques jurídico-polítiques ha definit els Estats federals, les federacions".

4) "L'adequada interpretació del principi de subsidiarietat, des d'una lectura federalista, incorpora tant el principi de la majoria i la llibertat civil, com el principi de la difusió i equilibri de poders"... "La subsidiarietat aplicada des del principi federal serà important a l'Europa de finals de segle en el terreny dels poders locals. Per tal de potenciar de forma efectiva el paper de l'Administració local, especialment dels municipis, en la perspectiva de la unitat europea i de la seva contribució al manteniment del creixement econòmic i de la justícia social, cal compensar la centralització de poder a nivell europeu i internacional amb un major protagonisme econòmic, social i polític dels governs locals i regionals".

5) "La política és subsidiària de la societat, és a dir, no cal que intervingui quan la societat resol per si mateixa els seus problemes. I dins la política, la comunitat autònoma, nacionalitat, regió, "land", o estat federal no ha d'intervenir quan el municipi o una altra institució local poden resoldre els problemes per ells mateixos. Seguint el principi, tampoc els governs federals o estatals haurien d'intervenir en la solució de problemes supramunicipals que les autonomies o regions poden solucionar. I a nivell europeu, les institucions comunitàries haurien de deixar als Estats tot allò que sigui possible que aquests resolguin segons les seves lleis, tradicions i cultura".

6) "L'Europa federal tal com l'hem definit és la gran oportunitat perquè Catalunya i els altres pobles d'Espanya i Europa puguin desenvolupar-se en plenitud i realitzar-se com a comunitats. La dimensió europea és l'espai on Catalunya pot desenvolupar totes les seves potencialitats. Catalunya ha de ser part activa en el procés de construcció d'Europa i exercir totes les possibilitats d'acció europea, tant a través de l'Estat, d'Espanya, com directament a través de la seva presència a l'Assemblea de les Regions i al Consell de Municipis i Regions, al Comitè de les Regions previst en el Tractat d'Unió Europea, i de la mateixa presència i projecció exteriors".

Aquest resum-transcripció de com el PSC entén el desenvolupament de l'autogovern en el marc del federalisme reafirma, novament, el que ja s'apuntava més amunt. Es una concepció federal d'arrel pimargalliana que complementa els principis i ideals del federalisme democràtic amb la seva traducció positiva en un model de federació que es mou entre el federalisme dual i el federalisme cooperatiu. Alhora, el principi de subsidiarietat des de la perspectiva federal enforteix la idea del federalisme democràtic per la qual tot el que és governable en àmbits més propers al ciutadà no ha de ser competència d'institucions de govern d'àmbit superior. El federalisme ha de fer i pot fer compatible l'aproximació de la política als ciutadans i, al mateix temps, l'organització política conjunta de societats, pobles i cultures a partir de la distribució territorial (vertical) dels poders de la Federació.

El federalisme del PSC és més hereu de Pi i Margall que d'Almirall perquè és un federalisme previ al catalanisme, i no a l'inrevés. Fins i tot és un model que té coherència per si mateix com organització democràtica (de baix a dalt) de les societats, o com a democratització territorial dels poders de l'Estat, al marge

de si, a més a més, hi ha una raó de plurinacionalitat. Tanmateix, i dins d'aquest marc conceptual, el federalisme del PSC parteix en el cas de l'Estat espanyol de dues premisses bàsiques per a la seva aplicació i desenvolupament: 1) el fet de la Constitució vigent i la seva compatibilitat amb la lògica federal; 2) el fet de la plurinacionalitat i, per tant, el necessari reconeixement del fet diferencial.

En relació al primer punt el PSC considera que "l'Estat de les Autonomies creat per la Constitució té tots els atributs i totes les potencialitats per funcionar com un Estat federal, encara que formalment no sigui aquesta la seva denominació" (*Federalisme i municipalisme*, Resolucions del 8 Congrés del PSC, octubre de 1996). El desenvolupament del segon punt exigeix trobar la manera de fer compatibles el principi de la igualtat entre les CCAA amb el principi de la diferència de les nacionalitats. En aquest sentit s'estableixen dos eixos de desenvolupament federal: "La proposta del PSC és impulsar a fons la lògica federal de la nostra Constitució, que és un model amb dos eixos complementaris i no excloents: l'eix de les competències comuns i l'eix dels fets diferencials. Es un model que es basa en allò que és comú i en allò que és diferent alhora, que reconeix el pluralisme en el seu sentit més profund i que intenta assegurar la unitat del conjunt sobre la base el reconeixement de les diferències, la integració i la solidaritat. Allò que és comú i allò que és diferent no és, doncs, contradictori ni excloent. Per això més que parlar de federalisme simètric o asimètric cal parlar de *federalisme diferencial*, *federalisme de les nacionalitats i de les regions*, i establir amb claredat els mètodes per gestionar el conjunt: mètodes uniformes com diuen els partidaris de la uniformitat, mètodes totalment diferents, com diuen els que només parlen de fets diferencials, mètodes complementaris com diem els federalistes" (*Federalisme i*

municipalisme, octubre 1996). Més endavant concreta el mètode de *cooperació federal* com l'adequat per al desenvolupament de l'eix de les competències comuns i, alhora, com el principi general que ha d'assumir i integrar les singularitats diferencials d'ordre lingüístic, cultural, geogràfic o administratiu.

De la mateixa manera que la paraula *autodeterminació* costa trobar-la en els textos del PSC i resulta quasi sempre a contrapeu, també *l'assimetria* és un concepte que incomoda. El PSC no l'assumeix com a tal, sinó que la integra dins de l'expressió federalisme *diferencial*. En realitat tots els federalismes del PSC (democràtic, dual, cooperatiu, autonomista, municipalista, diferencial) acaben trobant el seu punt d'unió en el mètode *cooperatiu* que l'identifica essencialment, però que necessita complementar-lo amb el principi de *subsidiarietat* front a les tendències centralitzadores, i amb el fet *diferencial* front a les tendències uniformadores.

El PSC i CDC tenen dues maneres diametralment oposades de concebre el catalanisme. El PSC es situa en la tradició federalista des de la qual es comprèn i es canalitza el fet de la plurinacionalitat, CDC es situa en la tradició nacionalista que accepta, entre d'altres possibles, l'opció federal. El PSC posa per davant el principi d'igualtat entre els ciutadans incloent el dret nacional a la diferència, CDC posa per davant el fet nacional i el dret a la diferència fent-los compatibles amb el principi de solidaritat entre els pobles. El PSC té un model ideal i abstracte, el federalisme, que es proposa projectar-lo sobre la realitat política, proposant i impulsant solucions concretes que canviïn la realitat política en la direcció i en l'horitzó del federalisme. CDC no té un model abstracte, el seu nacionalisme és obert i concret, es va fent dia a dia. El PSC accepta la implicació total en la política d'Estat per projectar la proposta

federalista en tot l'àmbit plurinacional. CDC condiciona la seva implicació parcial o total en la política d'Estat a l'objectiu previ i prioritari: governar Catalunya.

En un aspecte sí coincideixen el catalanisme del PSC i de CDC: el pactisme i el gradualisme. El PSC parteix del fet que "Catalunya ha expressat democràticament la seva voluntat de desenvolupar-se plenament com a nació en el si d'un Estat plurinacional, participant-hi activament a través del seu marc institucional"(Resolució política, 7è Congrés, febrer, 1994). Des d'aquesta premissa el PSC defineix els continguts concrets de la seva proposta federalista (a vegades coincidents, a vegades complementaris amb les propostes concretes de CiU). En la declaració "Per un nou programa catalanista" de setembre de 1993, ratificada i ampliada després en la ponència marc del 7è Congrés i en l'apartat *Els continguts concrets de la proposta federalista* de la ponència *Federalisme i municipalisme* del 8è Congrés (octubre de 1996) es fan, entre altres, les següents propostes:

1) Aprofundiment de l'autogovern i de la descentralització. Entre les diferents mesures proposades en subratlla les següents: a) eixamplar els límits d'actuació de la potestat legislativa en les matèries que formen part de l'àmbit competencial de les CC.AA; b) simplificar i reordenar l'administració perifèrica de l'Estat a l'entorn de la figura de la delegació del govern, i avançar cap a una màxima delegació de les facultats de gestió des de l'Estat a les CC.AA i d'aquestes a les corporacions locals; c) posició preminent de la Generalitat en la política de seguretat ciutadana en la coordinació amb les altres administracions implicades; d) remarcar el fet diferencial que representa per a Catalunya l'existència d'una llengua i d'una cultura pròpies, la protecció i difusió de les

quals no correspon únicament a la Generalitat, sinó també a l'Administració central; e) establir fórmules consorciats que permetin articular la presència de la Generalitat en els òrgans de direcció i gestió de grans infraestructures.

2) La participació de les comunitats autònomes en la formació de la voluntat estatal. A l'igual que el PP i CiU es proposa la reforma del Senat en dues fases. Després de la reforma i aplicació del nou Reglament s'hauria de procedir a la reforma constitucional per fer del Senat una Cambra Territorial de les nacionalitats i regions. Aquesta reforma hauria de cobrir un doble objectiu: d'una banda modificar la composició del Senat en una línia semblant a la del Bundesrat alemany, i, de l'altra, establir clarament els àmbits específics en els quals el Senat podria tenir un poder legislatiu decisor. També es proposa la creació de conferències sectorials perquè siguin l'òrgan essencial de coordinació entre les CC.AA en aquelles matèries en què tenen competències.

3) Autonomia financera de les CC.AA. La hisenda autònoma ha de basar-se en els principis fonamentals d'autonomia financera, responsabilitat fiscal, igualació entre els ingressos per habitant, solidaritat inter-territorial i coordinació pressupostària entre els diferents nivells d'administració. El sistema de finançament de les autonomies ha de fer compatibles els valors essencials del projecte federalista: la llibertat i la igualtat, la diversitat i la solidaritat, l'autonomia i la coordinació. Es proposen dos criteris bàsics per al finançament de les CC.AA: a) "Una part apreciable dels ingressos autonòmics ha de procedir de la participació en els impostos estatals suportats pels ciutadans residents en el territori de la comunitat autònoma. La via idònia és la d'atribuir a les comunitats autònomes un tram autonòmic variable de l'IRPF, de forma que aquestes tinguin capacitat normativa per determinar el

percentatge autonòmic; b) "L'altre eix fonamental dels ingressos autonòmics han de ser les subvencions de caràcter general i amb el propòsit d'anivellament". Aquests dos criteris bàsics han de ser completats per altres mecanismes de finançament menor, com els tributs propis i les diverses modalitats de subvencions condicionades.

El problema principal d'Iniciativa per Catalunya és marcar la seva *diferència* en relació amb les altres forces polítiques en la qüestió del desenvolupament de l'autogovern. Des d'un punt de vista conceptual coincideix en gran part amb el federalisme democràtic del PSC, posant èmfasi en la interdependència entre plurinacionalitat i construcció del projecte federal, i marcant distàncies amb tota concepció federal que condueixi al federalisme cooperatiu. En aquest sentit IC ha incorporat a la seva concepció federalista les aportacions teòriques i polítiques del *federalisme asimètric*. Des d'un punt de vista programàtic, coincideix més amb les propostes concretes de CiU, plantejant-les amb major radicalitat. En base als textos i propostes programàtiques, IC és un partit que *intersecciona* amb els altres. Ho fa més amb el PSC en quant a les concepcions teòriques, també amb CiU en relació al gradualisme de les propostes programàtiques i, inclús, amb ERC quan aquest partit concreta passos previs, federals i confederals, en el procés de consecució de la plena sobirania. Es cert que "la diferència" apareix amb nitidesa quan es comparen els objectius per al desenvolupament de l'autogovern, escrits en els documents de CiU i PSC, i els resultats assolits, especialment tenint en compte que CiU exerceix el govern des del 1980 a Catalunya, i el PSC ha participat en el govern de l'Estat des de 1982 fins el 1996. La gran distància entre el que es predica i el que es fa (o es té la força de fer) dóna un gran marge de maniobra i de crítica a IC.

La sobirania dels pobles -i de Catalunya com a nació- constitueix el seu punt de partida: "Una nació la defineixen multitud de paràmetres que la Comunitat Internacional assumeix i identifica. Però en darrer extrem, la nació és en la mesura que la seva voluntat de ser-ho es fa manifesta en el procés històric o en un moment determinat de la seva història. No hi ha cap mena de dubte que aquest és el cas de Catalunya, com ho és el d'Euskadi i el de Galícia. Nosaltres partim, per tant, d'una concepció plurinacional de l'Estat que ha de reconèixer plenament aquestes nacionalitats històriques. A un altre nivell cal considerar l'existència de col·lectivitats com Navarra respecte Euskadi, el País Valencià i les Illes amb una història, cultura i llengua comunes amb Catalunya, Canàries per la seva singularitat político-geogràfica, i Andalusia des del moment que guanyà el referèndum per assolir la via de l'article 151 de la Constitució. El ple reconeixement de la plurinacionalitat de l'Estat espanyol ha de comportar la possibilitat d'exercici del dret a l'autodeterminació entès com la lliure capacitat de decisió dels pobles. Aquest dret, però, no es pot identificar, necessàriament, ni amb la independència, encara que sigui una de les solucions possibles, ni mai la votació en un sol acte d'un text, com seria el referèndum constitucional o estatutari" (Sobirania i Solidaritat. Cap a l'Estat Federal, novembre de 1994). En el Manifest-Programa (1991, pàg. 104) es relaciona l'exercici del dret a l'autodeterminació amb un procés gradual de propostes concretes i consensuades de reforma de la Constitució i de l'Estatut, cap a majors nivells d'autogovern fins a la plena realització nacional de Catalunya en el marc de la Unió Federal Europea.

Els objectius programàtics que proposa IC tenen l'horitzó de la federació que s'haurà d'organitzar en base a la plurinacionalitat de l'Estat, en el marc del

procés de construcció política federal europea. Els objectius a curt i mig termini són:

1) Racionalització, simplificació i descentralització de les administracions. Existència a Catalunya (i a les altres CC.AA) de dos nivells d'administració: l'autonòmica i la local. Desaparició de la figura dels governadors civils i de les diputacions provincials. Descentralització de la Generalitat, potenciació i transferència de competències i recursos als Ajuntaments.

2) Desenvolupament de la concepció federal per mitjà de la reforma constitucional que contempli: a) ampliació del llistat competencial en favor de les comunitats autònomes arribant al sostre màxim que recomana l'aplicació del principi de subsidiarietat i el procés de construcció europea; b) participació de les comunitats autònomes en la formació de la voluntat de l'estat: iniciativa legislativa a les Corts Generals, cooperació sectorial, presència de delegacions o participació a les delegacions de l'Estat als organismes i institucions de la Unió Europea, et; c) reforma institucional del Senat com a Cambra de les nacionalitats i regions amb una gradualitat de participació d'acord amb la diferenciació entre les nacionalitats i regions. Les comunitats autònomes com a circumscripció electoral; dotació per al Senat de poders legislatius prioritaris en tota la temàtica de l'autogovern i l'estructura territorial de l'Estat; d) supressió de la província com a àmbit d'actuació perifèrica de l'Estat i plena sobirania de les comunitats autònomes per a definir la seva pròpia ordenació i organització territorial; e) introducció del criteri plurinacional en la composició d'institucions i poders com el Tribunal Constitucional i el Poder Judicial; f) establiment del plurilingüisme a tot l'Estat, amb plena igualtat de drets entre

les diverses llengües, que haurà d'expressar-se i recollir-se en totes les institucions.

3) Concerts solidaris i finançament de les autonomies. IC proposa avançar cap a un sistema de concerts econòmics solidaris: les autonomies que ho desitgin han de poder recaptar, gestionar i liquidar els impostos. Les Corts Generals, i específicament el Senat, ha de decidir la part d'aportació de cada comunitat autònoma a les despeses de l'Estat i de la Unió Europea. En la direcció d'aquest objectiu s'ha d'iniciar ja (més enllà dels percentatges assolits en la gestió de l'IRPF) un procés cap a un veritable model de corresponsabilitat fiscal a partir dels principis d'autonomia financera, suficiència i solidaritat.

4. Compliment de les transferències pendents previstes a l'Estatut de 1979 (i als altres Estatuts) i ampliació de l'àmbit competencial de les comunitats autònomes. Reforma de les lleis de bases i de les lleis orgàniques que limiten l'autogovern (Forces i Cossos de Seguretat, Règim Local, Funció Pública, Poder Judicial, etc).

Un tret distintiu d'IC en relació a l'autogovern és la seva insistència en la defensa d'una *estratègia unitària* , heretada del PSUC i de l'Assemblea de Catalunya. Rafael Ribó s'ha distingit especialment en la crítica a l'exclusivisme pujolista i en la defensa d'acords unitaris per al desenvolupament de l'autogovern: "La història de Catalunya demostra fins a la sacietat que l'autogovern sols ha avançat quan ha existit un consens unitari, o sigui l'intent, més o menys reeixit, de sumar el màxim de forces polítiques damera la proposta concreta. Això ha estat anihilat pel govern de CiU i el president Pujol, i com a resultant es pot concloure que el seu balanç respecte a conquestes

autonòmiques és ben minso. La conclusió és ben senzilla. Un dels punts essencials per a caracteritzar un programa possible d'alternativa social i política i progressista és oferir l'autogovern a la consideració de totes les forces polítiques per tal de sumar la força de la unitat" (*Nous Horitzons*, núm. 142, octubre de 1996).

Fins aquí, com s'ha vist, tots els partits tenen una posició programàtica de desenvolupament de l'autogovern i d'ampliació de l'autonomia política. El PP es mou en els límits constitucionals, i els altres partits catalans van més enllà, alhora que exigeixen recuperar l'esperit i el sentit del pacte constitucional de 1978 per sortir de la situació actual d'estancament de l'Estat de les Autonomies. La radicalitat, la prioritització d'objectius i el marc conceptual varien segons cada partit però tots fan una proposta gradualista de menys a més. **Esquerra Republicana de Catalunya (ERC)** es troba en una òrbita diferent. Per començar no va votar favorablement la Constitució i és el partit que planteja d'una manera més concloent i reiterativa el dret de la nació catalana a l'autodeterminació. Es tracta d'aconseguir la confiança majoritària del poble català per proclamar i realitzar de forma pacífica i democràtica el dret a l'autodeterminació. El nacionalisme d'ERC té l'objectiu polític d'assolir la independència i proclamar la República Catalana: "la lluita per la sobirania política del poble català i per la independència de tota la nació, és pacífica i democràtica. La consecució de la República Catalana és un imperatiu fonamental ja que el dret internacional fa que no es reconegui cap subjecte de tal dret, cap organització territorial que no siguin els Estats sobirans" (Declaració ideològica d'ERC, 1993). Al llibre "República Catalana" (1992, pàg 120) s'expliquen els passos que s'haurien de seguir per assolir la independència,

posant com exemples la separació de Noruega (1905), o els processos d'independència a les Repúbliques Bàltiques, Ucraïna, Eslovènia o Croàcia:

- 1) El primer pas comença quan un partit o un grup de partits defensors de la independència obtenen la majoria en un dels Parlaments dels Països Catalans. Amb la majoria de vots proclamen la voluntat del Parlament d'aconseguir la independència.
- 2) El segon pas és convocar un referèndum d'autodeterminació en el territori que ha elegit el Parlament i que els vots de la independència obtinguin majoria.
- 3) El tercer pas, simultani a la convocatòria del referèndum és iniciar una negociació amb tres fronts: a) l'Estat espanyol; b) les comunitats i Estats europeus; c) la comunitat internacional, tant a nivell d'institucions com les NNUU, com a nivell de potències mundials.
- 4) El quart pas és l'elecció d'un Parlament Constituent que redacti la nova Constitució, que lògicament serà republicana. A partir d'aquí es podran convertir en realitat totes les polítiques que hem esbossat en la proposta republicana.

Alhora, es propugna la formació futura de la República Federal dels Països Catalans integrada dins de la Federació Europea.

El problema que es planteja quan l'objectiu essencial es redueix a una paraula, *independència*, és si aquest no s'aconsegueix en un termini "raonable" de

temps, particularment, si la força política que ho proposa no té la voluntat de romandre com a força minoritària. D'aquí no se n'ha de deduir que sigui més fàcil aconseguir, per exemple, la reforma de determinades lleis orgàniques o bé de bases. Després de quinze anys des de la constitució del primer Parlament, sembla tan complicada una cosa com les altres. La qüestió està en què ERC corre el risc de trobar-se amb una paràlisi de creixement (sobretot quan s'ha superat la fase de major auge dels processos d'independència a l'est europeu) si no acompanya la seva proposta central amb altres més concretes.

Conscient d'aquestes limitacions la nova ERC sorgida després de l'escissió Colom-Rahola, ha iniciat el camí d'una concreció major dels passos intermedis cap a la plena sobirania. Josep-Lluís Carod-Rovira apuntava en la conferència *Esquerra i País. Un horitzó per a l'esquerra nacional* (novembre de 1996), algunes propostes en l'apartat *Avançar cap a la sobirania*: "culminació de l'estatut amb el traspàs de competències pendents, sobretot en l'àmbit socio-econòmic, que afecten el benestar; elaboració d'un estatut nacional d'autonomia, que estableixi el caràcter bilateral de les relacions amb Espanya, partint de la personalitat nacional de Catalunya; adopció d'un nou sistema de finançament basat en el sistema de concert; institucionalització de la presència de la Generalitat en els organismes de la Unió Europea i a la Unesco; fórmules de col·laboració institucional amb la resta dels Països Catalans, per a la configuració d'un espai català de comunicació i de cultura i la seva projecció internacional conjunta; racionalització, simplificació i descentralització de l'estructura político-administrativa i desaparició de l'estructura provincial; reconeixement constitucional del caràcter plurinacional de l'estat espanyol, del dret a l'autodeterminació, de la possibilitat de federació de comunitats autònomes i configuració del senat com a cambra de nacionalitats".

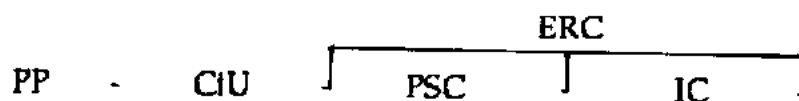
D'altra banda, ERC ha demostrat una capacitat de mobilització i d'iniciativa política prou significativa, que compensa les crítiques que ha rebut i rep per manca de programes polítics més concrets i elaborats. Les campanyes mobilitzadores a l'entorn de propostes com el concert econòmic, supressió dels governadors civils, la representació de Catalunya a la Unió Europea i al Consell d'Europa, el reconeixement i presència de Catalunya als fòrums internacionals tant públics (NN.UU, UNESCO, OMS, etc) com privats (Comitè Olímpic Internacional, Federacions Esportives Internacionals), etc, serveixen d'exemple d'una pràctica política orientada més a exigir el reconeixement dels drets nacionals de Catalunya, que no pas a assumir una tàctica política de propostes esglaonades de menor a major amplitud. D'altra banda, i a l'igual que IC, els pocs èxits aconseguits pels partits majoritaris en relació als propis objectius que es marquen, obre un ampli espai de crítica contra el nacionalisme tebi i inconseqüent de CiU i, en major grau, contra les renúncies nacionals del PSC.

PARTITS NACIONALS I POLITICA D'ALIANCES A CATALUNYA

El sistema de partits a Catalunya es caracteritza per una doble relació: a) la identitat ideològica dels partits i la relació que s'estableix des de la dreta fins l'esquerra; b) la identitat nacional dels partits i la seva relació amb l'Estat. El creuament d'ambdúes relacions (tal com hem vist a la primera part) permet moltes combinacions que condicionen i són condicionades, alhora, pel sistema de partits de l'Estat.

L'ordenació dels partits polítics en base a la seva identitat ideològica, i el lloc que ocupen dins d'una relació de dreta a esquerra, està en el centre de totes les classificacions dels sistemes de partits. En l'arc parlamentari català pocs dubtes es posarien a una ordenació de dreta a esquerra com aquesta: Partit Popular (PP), Convergència i Unió (CiU), Partit Socialista (PSC), Iniciativa per Catalunya (IC). Els dubtes o desacords es concentrarien, amb tota seguretat, en el lloc on situar ERC. La seva identitat bàsicament nacionalista-independentista posa en un obscur segon terme la seva definició ideològica. El radicalisme nacionalista li'n dóna una imatge igualment radical en relació a d'altres valors i principis ideològics, sobretot en la joventut. Però un seguiment detallat de la seva pràctica política, política d'aliances i discursos congressuals modera clarament aquesta imatge inicial, especialment en la qüestió social. Fins i tot, la voluntat d'ésser un partit nacionalista per damunt de tot, fa que s'obri, també a sectors ideològicament més moderats si s'afirmen partidaris de la independència o sobirania de Catalunya. Per consegüent, situaríem ERC en una posició inicial d'esquerreres sense precisar el seu lloc exacte en relació a les altres forces d'esquerra a Catalunya.

Així podríem establir la següent ordenació:

Més d'un pot considerar, amb la mateixa legitimitat, que ERC és un partit ideològicament menys a l'esquerra que el PSC o, al contrari, més a l'esquerra que IC. La meua opció la fonamento en els textos i en les accions polítiques realitzades, així com en les aliances amb les altres forces polítiques. Vull insistir en què la radicalitat o l'extremisme en la defensa del nacionalisme no

és sinònim d'igual radicalitat en la qüestió social o en el model econòmic, per exemple. He de fer notar, també, que faig abstracció, pel moment, de si s'està a l'oposició o al govern com un factor que influeix, indubtablement, en les polítiques i posicions en què s'ubiquen els partits. L'oposició sempre adopta actituds més crítiques i radicals, sigui de dreta o d'esquerra, front el partit governant que tendeix a "centrar" el seu discurs i programa polític.

En qualsevol cas, i si només tinguéssim en compte la identitat ideològica a l'hora d'establir aliances, hi haurien les següents variants, dins d'un sistema multipartidista moderat i limitat en la classificació de Sartori:

1) la divisió del sistema de partits entre dreta i centre-dreta, d'una banda, i esquerra i centre-esquerra, de l'altra. Aquest criteri ens condueix a la possibilitat d'aliances CiU i PP front ERC, PSC, i IC. En l'àmbit de l'administració local i, particularment, a bastants Ajuntaments s'han concretat aliances d'aquest tipus. També formen part d'aquesta variant altres tipus d'aliances com PSC i IC; PSC i ERC; IC i ERC.

2) l'afirmació d'un centre en el sistema de partits distanciant-lo dels partits de l'extrem de l'arc parlamentari. La possibilitat de coalició o acord de govern entre CiU i PSC; o CiU i ERC; o CiU, PSC i ERC; o PSC i ERC en podrien ésser exemple front les formacions polítiques de l'extrem (PP i IC) i, per tant, amb major rigideses a l'hora d'acordar aliances.

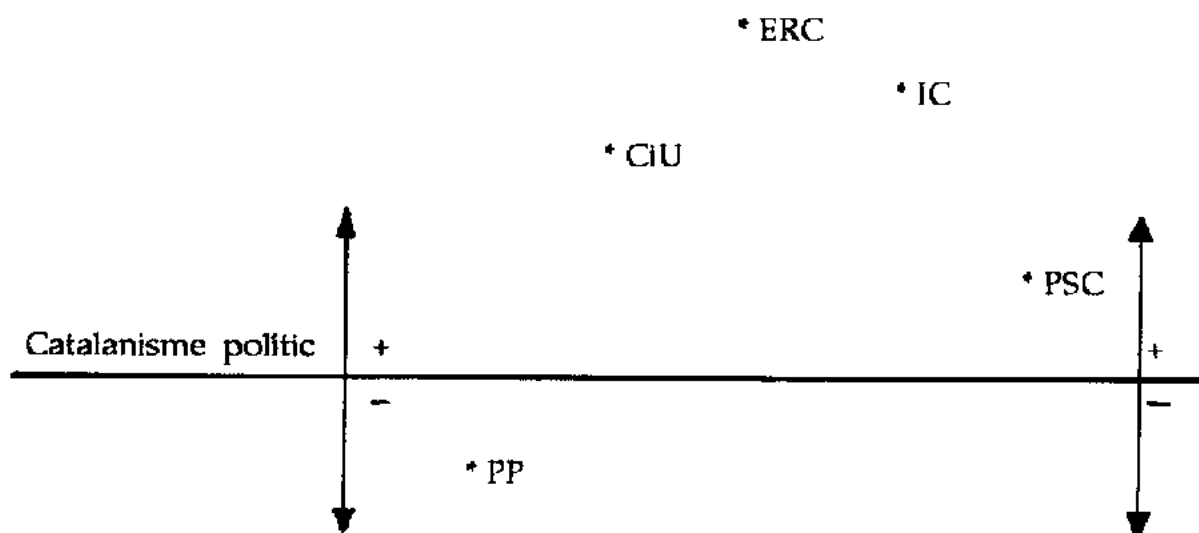
3) La realització del que podríem qualificar com pactes "contra-natura", que consisteixen en "saltar" el partit més afí ideològicament per pactar amb un més

llunyà. Acords entre PSC i PP; IC i CiU; o, extremament, IC i PP, en serien exemples.

4) la realització de governs de concentració o quasi concentració. La importància d'assolir objectius comuns entre totes les forces polítiques, o la necessitat de bastir una alternativa front una força política per part de la immensa majoria o totes les altres, poden ser fonament de governs d'unitat o de concentració. Els governs Tarradellas en el període preautonòmic, o les aliances municipals "contra-natura", com a alternativa a governs municipals acusats de corrupció (Sant Adrià, 1992, per exemple) formarien part d'aquesta darrera variant.

S'ha de dir que l'objectiu de tota força política o coalició electoral és la consecució de la majoria absoluta en el Parlament o en els Ajuntaments, de manera que siguin innecessaris els acords postelectorals o pactes de govern. El triomf per majoria absoluta de CiU a les eleccions del 84, 88 i 92 li han permès governar en solitari. Per consegüent, només tenim la legislatura 80-84 com a experiència d'un govern de coalició CiU-ERC amb el suport parlamentari de quatre partits: CDC, UDC, UCD i ERC. I, des de la pèrdua de la majoria absoluta de CiU a les darreres eleccions autonòmiques de novembre de 1995, el govern minoritari de CiU que ha fonamentat (fins avui) la seva estabilitat governamental en l'emmanillament del PP català pels acords bilaterals en l'àmbit estatal, i en les estratègies difícilment coincidents dels partits de l'oposició parlamentària.

Tanmateix, si relacionem els partits en funció de la seva identitat nacional i del projecte de desenvolupament de l'autogovern, ens trobaríem amb la següent ordenació (*):

(*) Són únicament indicadors a partir dels propis textos congressuals i programes electorals. Per sobre de la línia estan els partits que s'afirmen pertanyents al catalanisme polític.

A part del PP, que se situa al marge del catalanisme polític, totes les altres forces polítiques, com s'ha vist ja, tenen projectes polítics catalanistes de major o menor radicalitat i amb estratègies més o menys gradualistes. ERC queda ubicada en el graó màxim, IC per sota d'ERC i per sobre de CiU i PSC, els quals plantegen propostes més moderades, particularment el PSC. Des d'aquest punt de partida és més possible la confluència-competència entre les propostes d'IC i ERC, d'una banda, i de CiU i PSC, de l'altra. Tanmateix, seran les circumstàncies polítiques i altres variables (no únicament l'autogovern) les que poden afavorir altres tipus d'acords o confluències.

Alhora, també es pot establir una altra correlació en funció dels partits que tenen, o no, vinculació orgànica amb una altra força política d'àmbit estatal. Així ens trobaríem amb la següent ordenació:

PP - PSC - IC - UDC - CDC - ERC

A un costat els partits que participen d'un projecte d'Estat conjuntament amb una força política d'àmbit estatal, amb la qual estan vinculats orgànicament. Són els casos del PP, PSC i IC. A l'altre costat, els partits que no tenen cap vinculació orgànica amb partits estatals. Són els casos de UDC, CDC i ERC. Aquesta divisió inicial cal matisar-la en divisions subsegüents. La vinculació orgànica i la identificació amb l'Estat-Nació es substancialment diferent entre el PP, el PSC i IC. El Partit Popular és una formació política de caràcter unitari compatible amb l'autonomia de les seves organitzacions regionals o de nacionalitat, d'acord amb la mateixa estructura territorial del poder de l'Estat. El PSC és un partit nacional que forma part del PSOE per pacte federal, essent una federació que es vincula amb l'organització estatal en relació a la política general de l'Estat i, alhora, afirma la seva sobirania pel que fa a la política catalana. IC és una formació política nacional i independent que estableix una relació confederal amb IU, implicant-se en un únic projecte d'Estat a partir d'una relació entre organitzacions igualment sobiranes.

Alhora, també cal diferenciar CiU d'ERC i, fins i tot, entre CDC i UDC. Mentre CiU ha manifestat sempre una voluntat d'implicar-se en la "governabilitat" de l'Estat impulsant, fins i tot, una operació política d'abast estatal (la fracassada operació Reformista), ERC es distingeix per tenir l'objectiu prioritari de la independència de Catalunya. El possibilisme de CiU es fonamenta en

"acceptar" la realitat de l'Estat i de moure's, per tant, en el terreny ambigu de voler influir més a Madrid i tenir, també, majors nivells d'autogovern per a Catalunya. Contràriament, ERC ordena tota la seva estratègia política de forma unilateral i, per consegüent, a Madrid s'hi va a explicar els drets nacionals de Catalunya. No hi ha implicació amb la política general de l'Estat més enllà de sotmetre-la a l'objectiu prioritari de la independència. Són dues estratègies que tenen l'origen en punts oposats malgrat utilitzar la mateixa bandera: Catalunya.

La política d'aliances que es pot establir atenent només a la identitat nacional està condicionada per dos factors. El primer neix del fet que cinc dels sis partits amb representació parlamentària (tots menys el PP) consideren insuficient el nivell de reconeixement dels drets nacionals de Catalunya. El segon procedeix de la relació que s'estableixi entre els governs de l'Estat i de la Generalitat i dels interessos que els convingui defensar. En el primer cas els efectes haurien d'ésser positius perquè si gairebé tots els partits parlamentaris catalans (en algunes qüestions s'hi podria sumar el PP) estan d'acord en l'aprofundiment i ampliació de l'autogovern, hauria d'ésser relativament fàcil definir un comú denominador, un programa mínim de millorament de l'autonomia.

En canvi no és així. Les concepcions de partida i els interessos partidistes de conjuntura ho impedeixen. Com s'ha vist, entre els projectes polítics del PP, PSC i IC, d'una banda, i ERC, de l'altra, hi ha la diferència bàsica de voler o no voler articular-se d'alguna manera dins de l'Estat espanyol. CiU opta per l'ambigüitat. A més a més, hi ha profundes diferències entre el PP per una part i PSC i IC, per l'altra, en relació al model territorial de l'Estat. Tot plegat no hauria d'impedir acords unitaris que fossin congruents amb la diversitat de

projectes. Però la competència electoral i els interessos partidistes són obstacles definitius a l'hora de promoure l'interès general d'abast nacional.

La competència electoral pot fer incompatibles a partits més pròxims en relació a la qüestió nacional com CiU i ERC, o PSC i IC. En aquest punt no es tracta, únicament, de subratllar les diferències ideològiques o polítiques sinó, sobretot, d'afirmar qui és més nacionalista, o més federalista, o més conseqüent defensor dels drets nacionals de Catalunya. S'ha de dir, en aquest punt, que el factor "govern" té una especial transcendència perquè situa als partits amb responsabilitat de govern en un terreny diferent. Per començar, els vincula a la realitat del que "és possible". El partit governant o amb possibilitats reals d'ésser alternativa de govern no es compromet massa més enllà del que pot ser realitzable a mig termini. El seu nacionalisme i/o federalisme ve marcat pel marge de maniobra que ofereix el marc legal existent, sense caure en propostes testimonials o que exigeixen canvis substancials en l'ordre constitucional. En canvi els partits més radicals, que no formen part del govern, tenen una tendència major a les propostes polítiques més coherents amb el nacionalisme i/o federalisme que propugnen, encara que siguin difícilment realitzables a curt o mig termini. Normalment aquests darrers partits recriminen als partits governants les seves renúncies i contradiccions en relació als principis polítics que diuen defensar. Alhora paguen la seva major coherència política amb la imatge de canvis i de perills d'instabilitat que allunyen l'electorat de centre en temps de normalitat política.

D'altra banda no és el mateix governar al centre que fer-ho a la perifèria. El partit implicat en el govern de l'Estat estarà condicionat (positivament o negativament segons quina sigui la seva política autonòmica) tant si està en el

govern com a l'oposició a Catalunya. La seva participació en el govern de l'Estat el vincula, evidentment, a les decisions que es puguin prendre sobre el model territorial de l'Estat o, particularment, sobre Catalunya. Contràriament, el govern de la Generalitat té l'avantatge de tenir sempre oberta la possibilitat del doble joc: l'opció de l'entesa amb el poder central fent-se concessions mútues, o bé l'opció de la confrontació fent ús de l'argument sempre vàlid de les insuficiències o límits de l'autonomia "per culpa de Madrid". Els quinze anys de govern de CiU a la Generalitat i els més de dotze anys de participació del PSC en el govern de l'Estat són prou il·lustratius. CiU ha jugat, permanentment, la doble carta de la col·laboració i el "victimisme". Una o altra (positiva i negativa) tenien la mateixa característica de tractar directament amb el PSOE: per negociar o per denunciar. L'efecte era clar: anullar el PSC. No existia com a oposició interna perquè era un partit "extern": el que governava a Madrid, que estava lligat de peus i mans per decisions que es prenen fora de Catalunya.

Nogensmenys, si els partits que exerceixen el govern de l'Estat o de la Generalitat no tenen majories absolutes en el parlament, la política d'aliances pot prendre moltes direccions. Com a mínim tres: per afinitat ideològica, per afinitat nacional, per conveniència. La primera seria la més lògica, cosa que no li'n dóna major probabilitat. Les aliances per afinitat ideològica tenen el problema de trencar la imatge de centre (imatge que es vincula amb estabilitat) per decantar-se, a dreta o esquerra, cap a posicions més radicalitzades. Suposem pactes de govern com PSOE-IU a Madrid o CiU-PP a Catalunya: augmentarien, probablement, la confrontació política i la polaritzarien.

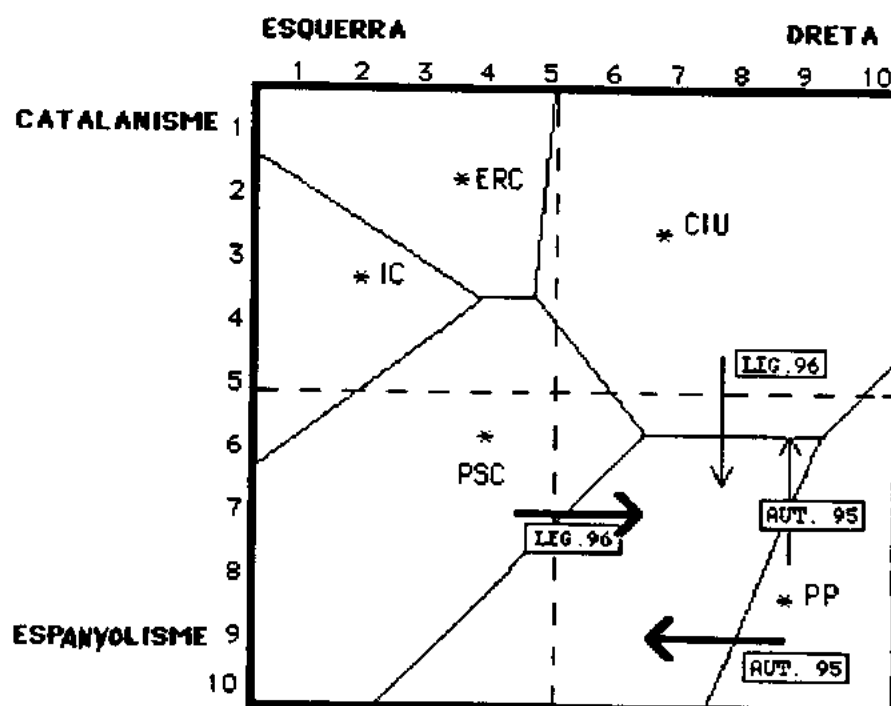
Les aliances per afinitat nacional poden tenir dos efectes: desdibuixar les diferències en relació al projecte nacional entre els partits que formen coalició i accentuar la confrontació centre-perifèria. Un bloc nacionalista CiU-ERC front les forces polítiques "vinculades" estatalment podria provocar una doble fractura, exterior i interior, en el sentit de distingir el nosaltres i els altres, els nacionals i els foranis. La diferenciació ideològica entre partits passaria a un segon pla ja que la qüestió prioritària seria la distinció nacionalista. A una banda els partits nacionalistes sense vinculació orgànica amb l'Estat, a l'altra els partits de dreta i esquerra que sí tenen relació orgànica amb forces polítiques d'àmbit estatal. Una opció d'aquestes característiques afavoriria, en principi, l'estratègia del partit més radical de la coalició. Dic en principi perquè s'ha de tenir en compte la força electoral i parlamentària de cada partit de la coalició. Un partit nacionalista moderat que rep vots autonomistes però no independentistes evitarà una estratègia política centrifugadora que el posi a mercè de les posicions més extremistes. Alhora, un partit independentista amb una representació parlamentària molt inferior a la del partit nacionalista moderat, pot veure desdibuixat el seu perfil diferencial i quedar integrat en una política possibilista.

En qualsevol cas, una aliança de govern entre partits es signa també, o preferentment, perquè tots els implicats pensen que en poden treure alguna cosa. Es a dir: els convé o pensen que els convé. Seria fatal en política (i en l'anàlisi de la política) guiar-se únicament per raons de coherència oblidant el pragmatisme o la *conveniència*. No es pot descartar, per exemple, pactes contra-natura, on no existeix ni afinitat ideològica ni afinitat nacional, si es mostren útils. El govern de coalició PNB-PSE a Euskadi ha servit per provar que és possible governar conjuntament malgrat tenir posicions de partida molt

diferents. Es més, la desideologització dels projectes polítics, el nacionalisme possibilista, o interessos de conjuntura faciliten els pactes de conveniència sense pagar costos per la seva falta de coherència ideològica o nacional. Sense anar més lluny, i com ja s'ha vist, els pactes de governabilitat PSOE-CiU i, després de les darreres eleccions legislatives, PP-CiU són prou eloqüents per demostrar que en política res és impossible.

CREUAMENT D'IDENTITATS EN EL SISTEMA DE PARTITS CATALA

En creuar les dues identitats, ideològica i nacional, per definir el sistema de partits a Catalunya ens trobem amb el següent quadre (*):

(*) Aquest quadre procedeix de l'article de A. Padró-Solanet i J.M. Colomer (1992) i defineix les "àrees d'atracció dels partits" en relació a les eleccions autonòmiques de 1992. Aïhora, coincideix essencialment amb l'anàlisi d'Isidre Molas (1992) de com l'electorat situa els partits polítics en relació al doble eix esquerra-dreta, catalanisme-espanyolisme. Els darrers comicis electorals (autonòmiques 95 i legislatives 96) han mantingut les posicions de partida de tots els partits i les ubicacions electorals de cadascun però amb tendències inverses. Mentre a les autonòmiques del 95, IC, ERC i, especialment, PP augmenten la seva representació en detriment de CiU i PSC, a les legislatives del 96, aquests darrers partits demostren la seva capacitat de resistència front els altres i, particularment, en relació a les expectatives de creixement que tenia el PP.

En el primer quadrant s'hi troba únicament CiU amb una penetració del PSC. El segon està compartit per ERC, IC, i PSC. En el tercer hi incideix, sobretot, el PSC (per mitjà de la força PSOE-PSC), però també IC (a través de IU), i, alhora s'hi troba un espai centrista espanyolista sense vinculació de partit clara. En el quart quadrant hi incideix el PP, que avança cap al centre, i també hi penetren CiU i PSC, quedant una franja important (hereva de l'espai electoral ocupat successivament per UCD i CDS) que es dirimeixen PP, CiU i PSC.

Per començar s'ha de fer notar que l'espai de centre-dreta està menys dividit que l'espai de centre-esquerra i, alhora, té una diferenciació nacional molt més clara i distant. L'espai del centre-esquerra i esquerra és més proper i confós entre les tres forces polítiques que el conformen. Les diferències ideològiques i nacionals són més imprecises en el seu conjunt. Tots els partits es troben en el segon quadrant malgrat la posició mútuament extrema entre el PSC i ERC en relació a la qüestió nacional. El PSC abasta un espai electoral i té una identitat política que li permet entrar àmpliament en el tercer quadrant a través de la imatge PSOE. El mateix es pot afirmar, encara que en molt menor grau i en posicions més a l'esquerra, d'IC en relació a IU. Es evident que existeix una franja important de l'electorat d'esquerra i centre-esquerra que es considera espanyol, o abans espanyol que català, i que té tendència a abstenir-se, per exemple, en les eleccions autonòmiques en no considerar-se implicat en uns comicis en què "els seus" no es presenten (J.R. Montero; J. Font; 1991).

El primer quadrant està literalment ocupat per CiU que, alhora penetra sobre el segon i el quart. Com ja s'ha vist *Convergència i Unió* s'han anat beneficiant de les crisis successives dels seus competidors més directes sobre el mateix

espai social i electoral. Nogensmenys, s'han de reconèixer els mèrits propis del "pujolisme" que ha sabut construir un catalanisme popular i interclassista a l'entorn del lideratge carismàtic del President de la Generalitat. CDC i UDC han consolidat una coalició de centre-dreta catalanista molt difícil de trencar-se perquè els dóna grans avantatges. A CDC la imatge d'unitat a l'entorn de Jordi Pujol de tot el centrisme catalanista liberal, socialdemòcrata i cristià; a UDC l'oportunitat de tenir amb escreix representació institucional que no assoliria per sí mateixa. A més, aquest catalanisme populista aconsegueix introduir-se en espais menys segurs gràcies als condicionants dels seus competidors: l'excessiva imatge conservadora del PP al llarg dels anys vuitanta, la marca espanyolista pesant sobre el PSC, i l'excessiva radicalitat d'opcions com IC i ERC per a un sector de l'electorat progressista moderat.

La característica del segon quadrant és la divisió. Tres forces polítiques competeixen en un espai, la qual cosa beneficia al seu adversari CiU. Són tres forces, a més, amb marcades diferències entre elles. No hi ha substancials diferències entre PSC i ERC en quant al seu projecte ideològic, però ho són d'arrel les que es deriven de la seva concepció nacional. En aquesta qüestió ERC connecta abans amb CiU. Si afegim la vinculació PSC-PSOE les dificultats d'avançar cap a una política conjunta encara augmenten més. De no canviar les posicions és molt difícil, per no dir impossible, establir acords entre aquestes forces polítiques més enllà dels interessos de conjuntura o tacticistes. Les possibilitats de col·laboració i entesa són molt superiors entre PSC i IC. Les seves diferències ideològiques i de projecte nacional són més matisades, i ambdúes forces polítiques estan immerses en un debat que els afecta igualment: el futur de l'esquerra com a projecte estratègic. El problema que les separa, fins i tot radicalment, han estat les polítiques concretes de govern

portades a terme pel PSOE (i PSC) durant els anys vuitanta i primers noranta. La subordinació del PSC al PSOE o, si es vol, l'atractiu de participar en el poder inclús perdent la pròpia autonomia, han estat causes que han impossibilitat una entesa o major col·laboració. IC es situa en un punt equidistant entre ERC i PSC. Es una formació política d'identitat ideològica més a l'esquerra que el PSC o ERC, i entre les dues en relació al fet nacional. Té els avantatges i inconvenients d'estar al mig. Pot pactar aliances sense contradir el seu discurs polític però té necessitat, alhora, d'afirmar i diferenciar el seu perfil ideològic i nacional. Es una formació política que vol mantenir viva encara la tradició unitària i de "pal de paller" del PSUC, però pot esdevenir realment una organització *intersecció* amb les altres, amb el perill que això té per la pròpia existència si no s'aconsegueix definir un perfil ideològic clar. Un excessiu acostament a ERC o a posicions nacionalistes radicals li provocaria un retraïment del vot més vinculat a IU, però una relació de dependència d' IU li'n treuria credibilitat nacional. Té un ampli espai fronterer amb el PSC i, en menor grau, amb ERC, la qual cosa la fa competir per un espai electoral comú. Ha de fer valer la seva opció batallant doblement: convencent al seu electorat potencial amb les pròpies propostes i, al mateix temps, demostrant-les millors que les seves competidores més directes.

En aquest sentit, IC ha de fer un doble salt mortal: competir pel "vot útil" d'esquerres amb el PSC i competir, també, pel "vot radical" amb ERC. Es pot dir que és una formació política assetjada i, alhora, imprescindible en el diàleg i construcció d'alternatives entre les esquerres. Finalment, ERC es troba aparentment en un extrem del sistema de partits. Evidentment, hi està en relació a la radicalitat de la seva proposta nacional. Però la seva posició es torna molt més moderada en definir-se en d'altres aspectes ideològics. Això li dona

més marge de maniobra del que semblaria a primera vista. Pot pactar en doble direcció. Cap a la dreta ho pot fer amb CiU per la seva major sintonia sobre la qüestió nacional. A l'esquerra ho pot fer amb les altres forces per la seva proximitat ideològica. L'inconvenient principal el té en la necessitat permanent de demostrar la seva coherència finalista. Un pacte possibilista a dreta o esquerra li pot treure credibilitat, quedar integrada en la política pragmàtica de govern de la força majoritària, i perdre la seva raó diferencial.

El tercer quadrant no té, pròpiament, un partit nacional català si ens guiem per l'auto-identificació ideològica i nacional. Però és palesament clar que existeixen ciutadans que sí s'ubicarien en aquest espai polític i electoral. Es una àrea sociològica més o menys espanyolista, més o menys desmarcada del catalanisme. Un sector que el PSC, sobretot, i en menor grau IC guanyen a través del PSOE i IU. En aquest punt es produeix un fet que distingeix els partits estatals PP, PSOE i IU en relació als seus equivalents partits catalans. El PP català s'identifica quasi plenament amb el PP estatal, tant en la seva identitat ideològica com nacional. Contràriament, no es pot situar el PSC i IC en el mateix punt que PSOE i IU. En aquests casos, també es podria dir que atrauen i sumen vots de procedència dual, des del catalanisme i des de l'espanyolisme. Així, la pregunta que se m'acut és la següent: si existís un únic partit nacional o nacionalista d'esquerres, o una coalició nacional o nacionalista d'esquerres amb identitat pròpia i al marge d'una opció estatal determinada, què passaria? O explicat més gràficament: què succeiria amb un segon quadrant ocupat únicament per una "CiU" d'esquerres? El més probable és que s'omplís el tercer quadrant amb un partit o partits catalans que es corresponguessin o tinguessin major dependència dels respectius partits

espanyols. El que resulta molt més difícil de contestar o preveure és el grau d'incidència social i electoral que tindrien.

El PP ha aconseguit en els darrers temps "centrar" més la seva identitat política i imatge electoral, especialment incidint sobre la base social i electoral deixada pel CDS, però es troba encara lluny de les opcions que té més properes (PSC i CiU), com per atraure de manera significativa les seves bases socials i electorals respectives. La qüestió nacional l'allunya massa de CiU i la identitat ideològica i política del PSC. Tanmateix, no s'ha de menystenir la possibilitat, en la mida que el PP avanci més cap a posicions centristes, que pugui atraure electors decebutos que procedeixin de CiU o del PSC. Ja ho va demostrar a les eleccions legislatives del 6 de juny de 93. I ho ha confirmat a les autonòmiques del 95 però no ha estat així a les darreres legislatives del 3 de març del 96. S'ha de tenir en compte que la divisió esquerra-dreta continua servint per definir posicions mútuament extremes o, com a mínim, clarament diferenciades ideològicament. Però una part important de l'electorat de centre es mou més aviat per valors concrets, polítiques específiques, imatges electorals, decepció del partit que governa, etc. És un electorat que desitja estabilitat i que s'escapa de l'arquetipus esquerra-dreta. Dit en d'altres paraules, pot ser més rígida la distinció "espanyol-català" que la diferència "esquerra-dreta".

En relacionar el conjunt de forces polítiques comprovem les següents possibilitats, tant en relació als acords o aliances com en la formació de governs:

1) CiU és la coalició més ben situada sobre el conjunt de forces polítiques per establir acords, aliances, governs de coalició. Domina un ampli espai social i

electoral, relativament homogeni, com a plataforma de sortida. Pot aprofitar la posició cèntrica que ocupa en el Parlament entre les diferents forces polítiques per tal de jugar amb el vot favorable o l'abstenció d'uns per contrarestar els altres. No té una oposició definida i sí la té dividida i amb interessos diferenciats. Al llarg dels anys vuitanta i primers noranta, li ha interessat una relació preferent amb ERC, o bé establir vies d'entesa amb el PSC (o amb el govern PSOE) afeblint el seu paper d'oposició al Parlament de Catalunya. La major distància amb les altres forces d'oposició, PP a la dreta i IC a l'esquerra, no li ha impedit obrir vies de connexió i negociació en qüestions concretes si les circumstàncies ho exigeixen.

Els resultats de les eleccions autonòmiques de novembre de 1995 han capgirat la situació a primera vista. CiU ha perdut la majoria absoluta. En la hipòtesi figurada d'una Catalunya independent hauria d'haver estat empesa a algun acord parlamentari o govern de coalició per tal d'assegurar l'estabilitat governamental. S'ha de fer notar, no obstant, la important distància entre el seu nombre de diputats (60) i els de la resta de grups parlamentaris i, també, el marge de maniobra que li dóna el fet d'ocupar el centre del cercle parlamentari. Però una i altra dada són insuficients per explicar l'estable govern minoritari de CiU. En falta una tercera i principal que ve de fora: el paper de balança en la política espanyola. El seu imprescindible suport a la governabilitat de l'Estat té de retruc l'efecte de disminuir-li el nombre de diputats necessaris per formar i mantenir el govern. Es com si la majoria absoluta en el parlament de Catalunya vingués també determinada (i rebaixada) pels acords de CiU a Madrid. El resultat de les eleccions legislatives li han regalat els diputats que li faltaven per governar confortablement després, això sí, de pactar la investidura d'Aznar a la presidència.

2) El PSC ha estat el principal partit de l'oposició al llarg dels anys vuitanta i primers noranta. Una alternativa al govern CiU no és possible sense comptar amb el seu paper protagonista. A l'igual que CiU, està situat també en una posició cèntrica que li permet està obert en totes direccions i amb un important marge de maniobra. Compta amb una important base social i electoral com a plataforma de partida que se situa en sentit invers a l'espai ocupat per CiU. Mentre CiU s'assenta sobre un electorat fonamentalment catalanista i de centre-dreta, el PSC ho fa sobre un electorat de centre-esquerra que participa d'un lligam integrador entre la identitat catalana i espanyola. El PSC té una relació preferent amb IC sense descartar la possibilitat de pactes amb ERC i CiU (o amb algun o altre dels dos partits de la coalició). Els possibles acords amb PP queden molt més lluny, no solament per la major distància ideològica sinó per la confrontació i competència política directa en l'àmbit estatal.

L'accés del PSC al govern de la Generalitat té la dificultat d'haver de salvar obstacles com atraure el vot "PSOE" de les legislatives que es perd a les eleccions autonòmiques, o/i assolir una major entesa política entre les forces que ocupen l'espai d'esquerreres, com a pas inexcusable per bastir una alternativa a CiU. També té l'opció de formar governs de coalició amb les forces del centre-dreta en circumstàncies com la inexistència de cap partit o coalició amb majoria absoluta al Parlament, i que convingui per raons varies (de política estatal o catalana) formar un govern de caràcter centrista.

3. Les altres tres forces polítiques estan situades en posicions més extremes i amb una marge de maniobra molt inferior. Poden vendre car el seu suport, però, a PSC o CiU en el cas de no tenir majoria absoluta en el Parlament. La

més ben ubicada per jugar un paper arbitral a dues bandes és ERC, perquè tant IC com PP tenen, en principi, la rigidesa d'haver d'impedir, si poden, un govern de centre-dreta o dreta, o bé de centre-esquerra o esquerra, respectivament. D'altra banda, no és pensable cap relació de col·laboració entre el PP i IC o PP i ERC més enllà, si s'escau, d'una acció o posició unitària de totes les forces parlamentàries per raons institucionals. El PP es troba a l'altre extrem d'ERC i d'IC en relació a les identitats ideològica i nacional. Alhora, la proximitat ideològica i nacional d'ERC i IC no els dóna iguals possibilitats de col·laboració o acció conjunta. En ésser partits minoritaris no milloren substancialment la seva força si van a la una i, en canvi, tenen necessitat de diferenciar-se en competir sobre una ampla franja comú de l'electorat. La cosa canvia si poden fer coalició amb un tercer partit (PSC més probable que CiU per raons ja esmentades) amb garantia de poder formar govern.

PARTITS NACIONALS, PARTITS ESTATAIS I SISTEMES DE PARTITS

El sistema de partits a Catalunya està condicionat de manera determinant pel factor Estat. La contraposició de l'Estat-nació (Espanya) amb la Nació (Catalunya) comporta una sobreposició de dos sistemes de partits. La realitat de Catalunya com a nació política té la causa i l'efecte dels partits nacionals i, especialment, dels partits nacionalistes. Ja he escrit en la primera part d'aquesta obra que el nacionalisme crea la nació, no a la inversa, i que els partits nacionals són la saba que fa viure la nació política. Sense partits nacionals Catalunya desapareixeria com a nació política. Per això és vital l'existència d'un sistema de partits propi i nacional. Més, fins i tot, que el reconeixement jurídic-institucional de Catalunya. Perquè aquest depèn en la seva consecució, contingut i aprofundiment de l'existència i força d'aquells.

Nogensmenys, Catalunya forma part d'un Estat-nació que té, alhora, un sistema de partits. Com s'articula la realitat política de l'Estat i el seu sistema de partits amb la realitat nacional de Catalunya? Poden haver-hi tres opcions:

- 1) els partits estatals no renunciïn per definició, és dir per coherència amb la seva concepció d'Espanya com a nació, a tenir organització política dins de Catalunya;
- 2) els partits estatals pacten amb els corresponents partits catalans una forma d'articulació conjunta;
- 3) els partits estatals renunciïn a tenir organització a Catalunya a canvi d'algun pacte polític amb una o més formacions polítiques catalanes.

L'opció que es pren està relacionada, lògicament, en com s'ubica cada partit front a la doble realitat de l'Estat i de la Nació (Catalunya) i quines són les seves expectatives socials i electorals. Fins avui la primera i la segona opció han estat les seguides. El PP (també la UCD o el CDS abans) ha seguit la primera resposta, mentre que el PSOE i IU han optat per la segona. En realitat, segons quina sigui la forma orgànica de relació i la pràctica política, la segona opció pot acostar-se molt a la primera. Així ha estat en la relació PSOE-PSC. La tercera opció no s'ha produït, la qual cosa no exclou la seva possibilitat si sorgissin interessos coincidents entre una força nacionalista i un partit d'àmbit estatal que es moguessin dins de les mateixes coordenades ideològiques, o bé la generació d'un procés de convergència d'esquerres nacionals catalanes que

tingués el suport des de fora (amb renúncia a intervenir en la política catalana) dels partits estatals corresponents.

En sobreposar els dos sistemes de partits hi ha un biaix essencial: l'existència dels partits nacionalistes. El PP, PSC i IC tenen les seves respectives o corresponents organitzacions d'àmbit estatal amb independència de l'articulació orgànica que adoptin, però CDC, UDC i ERC no tenen, per definició, cap articulació orgànica amb forces polítiques d'àmbit estatal. El biaix esdevé anomia quan trastoca els fonaments del sistema de partits estatal. No és el mateix tenir una incidència electoral marginal o complementària que tenir la majoria electoral o parlamentària a Catalunya. En el primer cas, el sistema de partits estatal no queda afectat significativament, però en el segon sí.

S'ha de tenir en compte que la lògica de tot sistema de partits d'un Estat-nació, sigui quina sigui la seva organització territorial, és la d'assolir una implantació arreu de l'Estat en base als projectes ideològics i polítics dels diferents partits. La vertebració política de la nació es realitza per mitjà del sistema de partits. Per consegüent, està fora de lloc la renúncia a incidir sobre un àmbit territorial determinat de l'Estat-nació, si no hi ha raons d'estratègia política excepcionals. D'altra banda, tot partit polític té per naturalesa l'objectiu d'aconseguir la confiança electoral dels ciutadans per accedir al govern de l'Estat. En conseqüència, no té sentit, a priori, que una organització política es circumscrigui a un àmbit territorial més reduït que el corresponent a l'àmbit estatal ja que qüestionaria, de bell antuvi, la seva raó essencial de ser en relació a l'exercici del poder estatal.

Es podria, fins i tot, afirmar que l'Estat com a nació política no està plenament realitzat si no compta amb un sistema de partits que vertebra espacialment la nació. Aquesta vertebració s'adequaria, lògicament, al model territorial de l'Estat, fos unitari o compost. Però no trencaria el principi d'unitat de l'Estat i la necessària cohesió de la nació política. En el cas d'Espanya, la implantació territorial dels partits estatals PSOE, PP i IU, adequada al model d'Estat d'Autonomies polítiques, hauria de fer innecessària l'existència de partits amb els mateixos o similars paràmetres ideològics, però fent valer una identitat territorial (nacional) diferenciada.

I encara es podria anar més lluny en l'argumentació. No té sentit insistir en el manteniment de partits nacionals (menys encara nacionalistes) quan el problema de la plurinacionalitat de l'Estat espanyol ha entrat en una via de resolució definitiva després d'ésser aprovada la Constitució de 1978. Reconeguts i emparats constitucionalment els fets diferencials de les nacionalitats, i organitzat territorialment l'Estat en base al principi de l'autonomia política, correspon avançar en la consolidació definitiva de la unitat d'Espanya com a nació política, compatible amb la plurinacionalitat cultural que la conforma.

Mentre no es discuteixi la unitat i la unitat d'Espanya com a nació jurídica i com a nació política no hi ha problema en reconèixer i, inclús, impulsar la seva diversitat cultural-nacional. Així el dia que només existeixi un sistema de partits en l'Espanya constitucional i democràtica el problema de les nacionalitats estarà resolt políticament.

Estem, doncs, acostant-nos a la pregunta clau per començar a aclarir la compatibilitat o no entre dos o més sistemes de partits dins d'un mateix Estat: ¿poden conviure dues (o tres, quatre, etc) nacions polítiques dins d'un mateix Estat? Segons el que he plantejat en els darrers paràgrafs, no. A la llarga només hi ha una direcció cap a l'estabilitat: la unitat de la nació política representada en un únic sistema de partits. Perquè la pluralitat de nacions polítiques manté permanentment en qüestió el model d'Estat, la seva possible modificació i, fins i tot, divisió.

He escrit més d'una vegada en aquest text que la desaparició dels partits nacionals (i particularment dels partits nacionalistes) condueix a la desaparició de la nació política i pot posar en perill la mateixa existència de la identitat nacional-cultural. Es pot dir, a l'inrevés, que la persistència de dues o més nacions polítiques impedeixen o limiten la realització plena de l'Estat-nació com a nació política.

La realització plena d'Espanya com a nació disminueix la identitat nacional de Catalunya, i la consolidació política de la nació catalana desdibuixa la nació espanyola. Vist així, no és possible la compatibilitat entre els dos plantejaments. En la seva posició extrema un nacionalista espanyol desitja la desaparició dels partits nacionalistes que no es corresponen amb la identitat nacional espanyola. Alhora, un nacionalista català en el seu grau màxim ambiciona que Catalunya tingui un sistema de partits genuïnament català, sense intrusismes ni presència de partits "foranis".

Un i altre desig han topat amb la realitat democràtica, l'única vàlida per definir el sistema o sistemes de partits en base a la voluntat popular, lliurement

expressada per mitjà de les eleccions. Un nacionalista espanyol ha de comprendre que Espanya és un Estat plurinacional; un nacionalista català ha d'assumir que Catalunya és una realitat pluricultural amb evidents lligams històrics i actuals amb Espanya com a unitat econòmica, sociològica, cultural, política i jurídica. El model clàssic d'Estat-nació no serveix, ni per realitzar-lo definitivament, en voler superar aquesta assignatura pendent del nacionalisme espanyol, ni per construir-lo amb retard històric com desitjaria un nacionalisme català recalcitrant. La perspectiva de la unitat política europea i els canvis radicals que ha d'introduir en la tradició dels Estats nacionals europeus fan encara més superades aquestes teories polítiques de la nostàlgia nacionalista.

¿Cò'm fer compatible, doncs, la realitat d'un Estat amb la plurinacionalitat que l'integra? ¿I cò'm es tradueix en el sistema o sistemes de partits? La premissa de partida no pot ésser altra que la renúncia a les dues solucions extremes: la nació espanyola única i indivisible, d'una banda, i el nacionalisme separatista, de l'altra. Traduït en el sistema de partits això comportaria: el reconeixement efectiu de la plurinacionalitat de l'Estat i la seva traducció en el sistema de partits, com a pas previ a l'assumpció política del fet estatal i la implicació dels partits nacionals d'àmbit no estatal en la política general de l'Estat.

Recuperant ara la triple classificació que he fet més amunt en relació als partits d'àmbit estatal i el fet nacional català, es podrien afegir dues opcions més si es contempla des del sistema de partits a Catalunya:

4) els partits nacionals catalans (o bé els partits nacionalistes) accepten implicar-se en la política general de l'Estat sense que això comporti una articulació orgànica o política amb una o més formacions polítiques de l'Estat.

5) els partits nacionalistes no accepten, per definició i sentit fundacional, altra presència en les institucions centrals de l'Estat que no sigui la de fer valer els drets i interessos nacionals de Catalunya en l'expressa direcció de la independència política.

Les opcions primera i cinquena són incompatibles amb l'objectiu d'aconseguir l'estabilització política d'Espanya com a Estat plurinacional i la resolució definitiva del problema de les nacionalitats. La primera no renuncia a l'homogeneïtzació política de l'Estat i a la consecució d'un únic i homogeni sistema de partits. La cinquena pretén la independència nacional i, per tant, no vol més relació orgànica amb partits d'àmbit estatal que la que es realitzi en el camp internacional. A voltes ni això, perquè la identitat nacionalista per damunt de qualsevol altra planteja, sovint, dificultats insuperables a l'hora d'establir una vinculació orgànica de caràcter internacional.

Tanmateix, les opcions segona, tercera i quarta sí són compatibles amb la realització plena, política i institucional, d'un Estat plurinacional. En principi, la segona opció és la més lògica i estable i, si es realitza plenament, acaba culminant amb un únic sistema de partits. El problema que planteja és el tipus d'articulació orgànica que s'estableix entre partits amb el mateix projecte ideològic i polític. Han estat els partits d'esquerra els que han intentat avançar en aquesta direcció que té dos difícils obstacles per superar: 1) la relació entre el model d'Estat i el model territorial del partit; 2) la definició del marc i

contingut de sobirania política que s'estableix en el protocol o pacte entre els partits signataris.

El model territorial de l'Estat condiona en gran manera l'organització territorial dels partits. En la teoria no té sentit (i no hi ha entre els partits parlamentaris cap que ho propugni) que el model territorial d'un partit estatal sigui més centralista que el model territorial de l'Estat. La pràctica política del partit, però, pot ser molt més centralista perquè no existeixen els emparaments legals i institucionals que la Constitució estableix en les relacions entre les institucions centrals de l'Estat i les CC.AA. Ja han estat estudiats a bastament els processos d'oligarquització i control organitzatiu dels partits polítics, des de Michels a Panebianco, o la transcendència del lideratge carismàtic en els sistemes de democràcia representativa (Weber, Schumpeter, Dahl, etc) i no és objecte d'aquesta investigació entrar-hi. Però fóra molt oportú estudiar els processos que condueixen, també, al sotmetiment i dependència pràctica de les organitzacions territorials en relació a l'organització central del partit estatal. I, particularment, els efectes que pot tenir sobre el funcionament del model territorial de l'Estat.

Les dues formacions polítiques estatals de l'esquerra, PSOE i IU, estableixen en els seus estatuts un model federal d'organització. Van més enllà, doncs, que el model territorial de la Constitució de 1978, en coherència amb el respectiu projecte polític d'avenç cap a un Estat federal. Tanmateix, pesa més el principi teòric leninista "un Estat, un partit" que el reconeixement formal del principi federal. En la pràctica política PSOE i IU són organitzacions unitàries d'àmbit estatal que s'organitzen federalment sense qüestionar la unitat de la formació política. El PSOE no és una federació de partits socialistes malgrat que la

denominació formal de les organitzacions regionals o de nacionalitat que l'integren pugui fer dubtar a l'observador. IU és una federació de partits d'àmbit estatal que també adopta el model federalista en la seva organització territorial. El major contingut federal dels seus estatuts en relació al PSOE, tampoc qüestiona la unitat de la formació política.

Catalunya, però, ha tingut sempre una trajectòria diferencial en la formació, organització i articulació estatal de les forces d'esquerra que la distingeix de les altres regions o nacionalitats de l'Estat. Adhuc, en relació a Euskadi o Galícia. Fins els anys trenta l'hegemonia anarcosindicalista va retardar la formació i consolidació de partits marxistes. El vot d'esquerrers el capitalitzaven les organitzacions republicanes. Republicans federals, lerrouxistes i republicans nacionalistes atreïen la gran majoria dels vots. El PSOE per mitjà de la seva federació catalana, i els petits grups marxistes van tenir sempre una incidència marginal. Les unificacions marxistes que van fer néixer al POUM (1935) i al PSUC (1936) són els primers exemples de relleu de partits d'esquerrers i catalanistes que van intentar projectar-se políticament i orgànicament en l'àmbit estatal.

El POUM i el PSUC eren partits genuïnament catalans, és dir nascuts des de la realitat política i nacional catalana i no creats des de fora. Tenien també el mateix objectiu: arrabatar a la FAI l'hegemonia i direcció del moviment obrer a Catalunya. Alhora, eren partits d'origen heterodoxe que no es corresponien literalment amb les dues grans corrents del moviment obrer internacional, la socialista i la comunista. Eren partits terceristes i, per tant, tenien l'ambició de superar la divisió del moviment obrer. En tots aquests aspectes eren partits germans, fins i tot van tenir una evolució paral·lela (no igual) de veure's

obligats a corregir-se o desaparèixer. Però els diferenciava radicalment la concepció i projecte polític del que havia d'ésser el nou partit de la classe obrera. El POUM fou un partit d'àmbit estatal que en la més estricta ortodòxia leninista, propugnava l'assumpció programàtica dels drets de les nacions a l'autodeterminació sense posar en qüestió l'axioma un Estat, un partit. La garantia primera que la realització dels drets nacionals no entrarien en contradicció amb el principi més general i superior de la revolució proletària era, precisament, el caràcter "inter-nacional" del partit de la classe obrera.

Contràriament, el PSUC fou el primer partit fill de la política d'unificació comunista i socialista aprovada en el VIIè Congrés de la Internacional Comunista (1935). El seu objectiu no era presentar-se com alternativa al socialisme col·laboracionista i al comunisme estalinista, com fou el cas del POUM, ni recuperar l'ortodòxia leninista desvirtuada per Stalin. Era un partit unificat d'àmbit nacional català en la perspectiva de formar part del partit únic del proletariat a Espanya, fruit de la unificació socialista i comunista.

Els dos partits pretenien, per tant, formar part, d'una manera o altra, d'un únic projecte polític i organitzatiu estatal. El POUM ja tenia aquesta pretensió per origen, definició i denominació. No així el PSUC que quedava pendent de la unificació en el marc estatal. En el seu primer Comitè Central ja havia deixat quatre llocs que havien de ser coberts per representants del PSOE i del PCE. La desautorització de la direcció federal del PSOE contra la decisió de la majoria de la Federació Catalana d'integrar-se, a darrera hora, en el procés d'unificació va deixar sense complir l'oferiment. Però el creixement espectacular del PSUC durant la guerra civil, al nivell d'arribar a ser la primera força política catalana en la segona meitat de la guerra, va fer pensar que la classe obrera assoliria,

finalment, dos objectius llargament perseguits: l'arrelament a Catalunya d'un partit obrer marxista i la superació de la divisió socialista i comunista.

El reconeixement del PSUC com a secció catalana de la Internacional Comunista, el juny de 1939, i la seva "bolxevització" posterior, que volia dir homogeneïtzació comunista i alineament als dictats de l'estalinisme, va fer del segon objectiu un vist i no vist que només va durar en el període excepcional de la guerra. Tanmateix, l'excepció de trencar la norma de no reconèixer més d'un partit per Estat, no es va fer perquè el PSUC fos un partit nacional, sinó per ser partit unificat. Sorpren, doncs, que la unificació fos l'argument per acceptar l'ingrés de ple dret a la IC quan aquest significava i comportava just el contrari: la desunificació. Però acceptar la integració del PSUC com a secció catalana de la IC en base al seu caràcter de partit nacional hauria estat contrari a la tesi leninista i un precedent perillós per a casos similars en d'altres Estats o en el propi Estat espanyol.

Al llarg de la seva història el PSUC no ha volgut renunciar mai, però, a la seva independència fundacional i a la seva diferència d'origen. Es cert que va esdevenir des del 1939, i a tots els efectes, el partit dels comunistes catalans, però el fet de mantenir la seva identitat d'origen, ni que fos a nivell formal, el va fer diferent a un partit comunista clàssic. Era absurd continuar parlant d'un partit unificat, sobretot quan tornava a aparèixer l'espai socialista per mitjà de diverses organitzacions polítiques que en reclamaven la identitat, però seria totalment incorrecte reduir el PSUC a l'organització catalana del PCE. Era un altre partit, que participava d'un mateix projecte ideològic i polític amb el PCE en l'àmbit estatal, que tenia la seva pròpia organització i la seva independència

en relació a la política catalana, però es vinculava amb les decisions que prenia els màxims òrgans del PCE, on hi tenia representació.

Les relacions entre ambdúes organitzacions han servit per comprovar els conflictes que poden sorgir entre dos partits formalment independents però orgànicament vinculats. Aquest equilibri de paraules el reflecteix molt bé l'article 20 dels Estatuts aprovats en el IV Congrés quan diu: "El PSUC, que manté relacions de pregona compenetració amb el PCE, adopta de forma conjunta acords pels quals es mantinguin els mateixos principis, la mateixa línia política general i els mateixos mètodes d'organització...Endemés, i a fi de contribuir a l'elaboració de la línia política a nivell de l'Estat, el PSUC participa en els Congressos del PCE, als quals envia representants d'acord amb les corresponents normes de convocatòria establertes pel PCE. Aquests representants ostenten idèntics drets i s'obliguen a iguals deures que la resta dels delegats del Congrés". El PSUC era, doncs, una organització sobirana a Catalunya, però estava implicat en la política que s'aprojava en els Congressos del PCE per al conjunt de l'Estat, entre altres raons perquè hi participava amb veu i vot. Aquest fet ja limitava la seva "sobirania catalana", perquè la línia política del PSUC a Catalunya no deixava d'ésser influïda i d'estar condicionada per la realitat de l'Estat i per la política general que s'aprojava per part de l'organització comunista estatal.

Mentre la política de les dues organitzacions fos confluent i existís una plena sintonia entre els dirigents no havia de produir-se cap problema. Al contrari, la imatge del PSUC com un partit nacional català, diferenciat del PCE, li donava prestigi nacional i major capacitat d'incidència política en la societat catalana. De portes enfora era molt positiva aquesta relació entre ambdós partits. Ara bé,

aquesta imatge no havia de posar en perill l'estreta col·laboració i interdependència orgànica i política. Com aconseguir-ho? En la pràctica no hi havia altra fórmula que saber qui manava en l'eventualitat d'una discrepància política.

Les dues grans crisis del PSUC, 1949 i 1981, van posar en primer pla aquesta qüestió. No és possible comprendre-les com a crisis internes. Es imprescindible analitzar la intervenció del PCE, que va tenir una influència determinant en el seu desenllaç. En les dues, Santiago Carrillo va voler imposar el principi del centralisme democràtic en tot l'àmbit estatal, inclòs el PSUC. En la primera va triomfar totalment, emparat en el contexte més propici de la clandestinitat i de tenir el PCE l'exclusiva de la relació internacional amb el PCUS i altres partits comunistes.

En la democràcia les coses van canviar, en part, perquè el PSUC va obtenir en els comicis electorals del 1977 i 1979 una força electoral comparativament superior al PCE. Aquest fet refermava la seva imatge diferencial, de partit més obert i plural, alhora que augmentava el seu marge d'independència política i, fins i tot, d'influència sobre la política general del PCE. Però la greu crisi de 1980-81 amb la pràctica divisió del partit en dos blocs, sense comptar un tercer, probablement més nombrós, que ja havia iniciat la seva desvinculació de l'organització en els precedents de la crisi, va posar al PSUC en el llindar de la desaparició política. No és possible, tampoc, comprendre la correcció dels resultats del Vè Congrés, l'escissió que donà lloc al naixement del Partit dels Comunistes de Catalunya (PCC) i el retorn del PSUC a la línia eurocomunista, sense introduir el factor de la posició i intervenció de la direcció del PCE.

Estava en joc el projecte ideològic i polític comú de dos partits que actuaven en un mateix àmbit estatal.

Posteriorment, les relacions orgàniques entre Izquierda Unida i Iniciativa per Catalunya han fet un salt qualitatiu cap a una concepció confederal. Existeix un Comitè d'Enllaç amb representació paritària i al màxim nivell, que estableix de comú acord les qüestions d'ordre polític que cal discutir i, fins i tot, pot adoptar decisions per consens, sense que aquestes tinguin validesa mentre no les hagin adoptat els òrgans de direcció que corresponguin d'ambdúes formacions polítiques. IU i IC mantenen una relació orgànica d'igual a igual, amb assistència mútua als òrgans de direcció, respectant la sobirania política i independència organitzativa de cadascuna. La pertinença a un mateix espai ideològic i polític, així com la relació orgànica regular ha de facilitar una actuació conjunta en la política general de l'Estat, però si es produeix la discrepància política, com va succeir en el debat sobre el Tractat d'Unió Europea (Maastricht), cada formació política decideix amb plena independència i sobirania.

La diferència substancial, en comparació a la relació orgànica entre el PCE i el PSUC, es troba en què IC té representació i assisteix als òrgans rectors d'IU però no està implicada orgànicament pels acords que es prenen. Així, IC envia una delegació a l'Assemblea Federal d'IU amb veu però sense vot, respectant les decisions que es prenen a IU i tenint, alhora, plena llibertat per prendre les pròpies. Aquest sistema ha funcionat fins avui no exempt de tensions que han aparegut en moments determinats a causa de posicionaments polítics diferenciats en qüestions bàsiques. Així, des d'organitzacions federades d'IU

s'ha criticat el marc orgànic de relació IU-IC, o bé sectors d'IC han defensat una major vinculació orgànica d'IC amb IU seguint el model de relació PCE-PSUC.

La relació entre el PSC i el PSOE ha tingut i té la doble característica de situar-se en l'ambigüitat en els documents i de reflectir una única organització política si hom es guia per l'actuació pràctica d'ambdós partits. Gabriel Colomé escriu en la seva investigació sobre el PSC: "les relacions del partit socialista amb el PSOE estan emmarcades sota el signe de l'ambigüitat, com es desprèn de la lectura dels diferents documents i Estatuts, ja que no hi podem apreciar d'una manera clara quin tipus de relació mantenen ambdós partits. Cal cercar aquesta ambigüitat, en primer lloc, en l'elaboració del Pacte d'Abril de 1977, pel qual el PSC-C i la FC del PSOE arribaren a un acord electoral com a primer pas vers una futura unitat; en segon lloc, del Protocol d'Unitat, aprovat pels diferents partits fundadors en llurs congressos respectius, se'n desprèn que per a la FC del PSOE el paper del nou partit era, en el fons, ser una federació més del PSOE, fet que no era el cas per als altres dos partits, PSC-C i PSC-R, per als quals el nou partit havia d'ésser un partit federat amb el PSOE".

Aquesta és la qüestió central que ha estat latent o present en el debat del PSC (i del PSOE encara que en menor grau) al llarg dels anys: ¿és el PSC un partit federat amb el PSOE o és una federació territorial del PSOE? La resposta és distinta si es contesta de dret o de fet. De dret el PSC té una relació orgànica amb el PSOE similar, no igual, a la mantinguda pel PSUC i el PCE. Es, fundacionalment, un partit jurídicament independent del PSOE, nascut de la unificació de diferents organitzacions que es reclamaven del socialisme. Tanmateix, la relació orgànica que estableix amb el PSOE, determinada pel Protocol d'Unitat de 1978 i els Estatuts dels dos partits, és la pròpia d'un partit

que es federa amb una altre en la forma i en la denominació, però que s'hi integra com una federació més en la participació i fixació de la política general de l'Estat.

El suport explícit de la Internacional Socialista al PSOE, i particularment del SPD, en la representació política i organitzativa de l'espai socialista a Espanya, va influir determinantment sobre el procés d'unitat socialista a Catalunya. Però aquest i altres factors bàsics, com la mateixa estructura social catalana i el pes de la immigració, no haurien estat suficients per a portar a terme la unificació i vinculació federal amb el partit estatal, sense l'assumpció per part d'aquest del fet diferencial català i, alhora, un cert grau de flexibilitat en la concreció de la relació orgànica per part dels partits implicats.

Cal no oblidar que el PSOE havia tingut sempre una dificultat endèmica per a articular un espai socialista a Catalunya. L'hegemonia cenetista fins els anys trenta i els errors propis en la comprensió de la qüestió nacional catalana l'havien mantingut amb una presència marginal en la política catalana fins la mateixa fundació del Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC-PSOE). En l'ampli ventall d'organitzacions socialistes (socialdemòcrates, marxistes i comunistes) que hi han hagut a Catalunya al llarg del segle XX fins al restabliment de la democràcia, la FC del PSOE ocuparia, comparativament, un dels darrers llocs en incidència política.

En els anys posteriors als esdeveniments revolucionaris de 1917 i, sobretot, durant la República, el PSOE va ser incapaç de comprendre que l'organització d'un espai socialista a Catalunya no podia ser imposada des de fora. El jacobinisme dominant en la direcció federal li impedien assumir la

plurinacionalitat de l'Estat i els lògics efectes que se'n derivaven tant en l'organització territorial de l'Estat com en el mateix sistema de partits. Un exemple d'aquesta miopia política va ser la frustrada fusió entre la Unió Socialista de Catalunya i la FC del PSOE, el 1933. La negativa a emparar la formació d'un partit socialista català amb plena sobirania en relació a la política catalana i federat amb el PSOE en quant a la política general de l'Estat, va deixar un camp obert a d'altres corrents d'esquerra amb més visió política i capacitat de maniobra. La USC acabaria essent l'impulsor principal i l'eix inicialment vertebrador de la creació del PSUC.

El PSOE no va cometre l'error, el 1978, de repetir la història. Així, va assumir el caràcter nacional del partit català i la seva denominació diferenciada, que es traduïa en la plena sobirania quant a la fixació del seu programa i de la seva política a Catalunya. Ara bé, aquest reconeixement de partida topa amb una contradicció difícil de superar. Mentre els estatuts del PSOE tenen una concepció orgànica d'un partit federal, els del PSC es mouen en l'intermedi entre una federació de partits i un partit federal compost de federacions territorials. En paraules de Raimon Obiols, transcrites per Gabriel Colomé, "el PSC ni és un partit federat a un mateix nivell, ni és una Federació del PSOE". Els estatuts del PSOE desdibuixen l'especificitat nacional del PSC, en generalitzar i igualar la possibilitat d'autodenominar-se federació o partit a tots els àmbits regionals o de nacionalitat de l'Estat. La lliure elecció del nom del partit o federació té l'obligat complement d'haver d'incloure les sigles PSOE. D'altra banda, el Comitè Federal del PSOE és qui ratifica els estatuts de les federacions o partits federats.

Els mateixos estatuts del PSC-PSOE regulen l'articulació del partit català amb el partit federal en un sentit d'integració i d'assumpció dels acords dels òrgans de direcció federal. La representació i participació del PSC al Congrés Federal, al Comitè Federal i a la Comissió Executiva Federal es fa de manera similar a la de les altres organitzacions federades i amb el mateix grau d'implicació política i orgànica. Des d'aquest punt de vista, es podria afirmar que el PSC és una federació del PSOE, als efectes de la política general de l'Estat i de la incidència que aquesta tingui sobre Catalunya.

En la política de fet, les coses són molt més clares i nítides que en els documents jurídics i estatutaris. La implicació total del PSC amb la política del PSOE i amb els governs presidits per Felipe González des del triomf electoral de 1982, formant un únic grup parlamentari després de la reforma del Reglament del Congrés de Diputats, pactada per la UCD i el PSOE, i participant en els successius governs, confirma que en la pràctica política ha format un tot orgànic amb el partit estatal. La seva dependència política ha condicionat molt directament la seva pròpia política a Catalunya, fent-lo esclau de les decisions estatals i desdibuixant la seva identitat originària com a partit nacional.

L'exercici del poder ha fet més estreta i dependent la vinculació del PSC al PSOE. I la seva permanència ha deixat en un segon terme el problema de les relacions entre ambdós partits. Amb tot, el debat obert o soterrat sobre aquesta qüestió ha anat apareixent, sobretot en períodes pre-congressuals. La polèmica ha tingut, sempre, dos pols oposats en quant a la concepció del partit nacional i la seva imbricació en el sistema de partits. D'una banda, el sector procedent del MSC i més proper a Raimon Obiols, partidari de consolidar el PSC com a un partit nacional, federat amb el PSOE dins d'una concepció més general de

Federació de partits socialistes en l'àmbit estatal. D'altra banda, l'opció oposada, defensada, especialment, per ex ministres socialistes com Solé Tura i Ernest Lluch, que és partidària d'avançar en la consolidació d'un únic i homogeni sistema de partits a Espanya. En aquest sentit, el PSOE seria l'exemple més reïxit de vertebració d'un espai social i polític dins del sistema de partits estatal i, per tant, no correspon frenar aquest procés sinó culminar-lo en el marc d'un únic partit estatal organitzat federalment.

Una i altra opció tenen punts de partida conceptualment diferents, i estan condicionades pel marc polític estatal i nacional. En el primer cas, el que dóna sentit fundacional al partit és la identitat nacional catalana i, per consegüent, la implicació i participació en la política d'Estat es guiarà, sempre, per mitjà del pacte federal i a partir d'una relació entre iguals. En el segon cas, el fet de l'Estat té un major relleu i codetermina, conjuntament amb la nació, el sentit fundacional del partit. Cap de les dues opcions posa en dubte el fet nacional català per a definir el partit, però la segona incorpora com a fenomen interior, i no solament exterior, la realitat estatal.

Les concepcions de partida queden, però, desdibuixades davant la preferència de les circumstàncies polítiques del present. Les condicions i el lloc que ocupa el partit dins del marc estatal-nacional espanyol o bé, en el marc nacional català, influeixen determinantment a l'hora de prendre una opció política o una altra. Així, la primera opció seria més coincident amb una política que posés en primer pla la projecció i construcció d'una majoria d'esquerres a Catalunya, però el fet de la majoria socialista en l'àmbit parlamentari de l'Estat al llarg dels anys vuitanta i primers noranta, o les expectatives per assolir-la, posen com a objectiu prioritari el govern de l'Estat.

En resum, tant IC com el PSC, malgrat haver avançat orgànicament i políticament en relació amb èpoques anteriors en quant a la seva identitat diferencial respecte a les organitzacions estatals respectives, continuen sense resoldre la difícil compatibilitat entre ésser un partit nacional i, alhora, estar orgànicament vinculat a un partit o formació política d'àmbit estatal. Potser, la solució passa per bastir una esquerra nacional amb independència de quina sigui la divisió de les esquerres estatals.

El problema dels partits nacionalistes que no tenen, per definició, cap vinculació orgànica amb partits d'àmbit estatal és just l'invers. CDC, UDC i ERC no tenen cap preocupació d'aquest tipus. Deixarien d'ésser partits nacionalistes en el mateix moment que s'articulessin orgànicament amb partits estatals-nacionals. El problema és diferent: quin és el sentit de la política estatal d'un partit nacionalista?

En el cas que l'opció presa sigui la cinquena, dins de la classificació més amunt apuntada, la política estatal es redueix a tenir un sentit instrumental amb l'única finalitat d'avançar cap a l'objectiu de la independència de la nació catalana. A les institucions centrals de l'Estat només s'hi va a defensar els drets nacionals de Catalunya. No té sentit implicar-se en una política d'Estat si no és per assolir majors nivells d'autogovern o, en casos extrems, per impedir involucions autoritàries.

No obstant això, la perspectiva llunyana o no propera d'assolir el ple exercici del dret a l'autodeterminació situa als partits nacionalistes en una doble opció: mantenir-se en el projecte polític de la independència i de la constitució d'un

Estat propi, o bé posar en primer terme propostes més realitzables a curt i mig termini, sense renunciar a cap dret nacional.

CDC i UDC han fet una clara opció en aquesta segona direcció. No així ERC que fonamenta fins avui la seva força electoral en les propostes finalistes. Amb tot, el mateix partit republicà assumeix un determinat nivell d'implicació en la política general de l'Estat. Es inevitable implicar-s'hi, fins i tot pel propi interès, ja que sigui en la legislació, en el control polític del govern, en les comissions d'investigació, etc, la política catalana està afectada pel fet de l'Estat i, per tant, per les polítiques que es decideixin per part del govern i de les altres institucions generals de l'Estat.

En coherència amb el seu nacionalisme ERC es planteja la incidència política i orgànica directa en l'àmbit dels Països Catalans. I només estableix relacions de col·laboració política amb altres partits nacionalistes amb el mateix o similar projecte ideològic en d'altres àrees nacionals. Tanmateix, la seva representació parlamentària en l'àmbit estatal ha estat sempre mínima, un/una o cap diputat. Per consegüent, el marge de joc en la política d'Estat tampoc podia anar molt més enllà de la presència testimonial.

CiU sí ha tingut l'oportunitat d'intervenir, a vegades decisivament, en la política d'Estat. Aquí ens trobem davant d'una coalició nacionalista que no té connexió orgànica amb cap força política d'àmbit estatal però pot influir decisivament en el sistema de partits estatal, segons quina sigui la composició política de les Corts Generals. Això té el gran avantatge de no dependre de ningú a l'hora d'intervenir en la política general de l'Estat a diferència, per

exemple, del PSC o de IC. Però té la contrapartida d'ésser sempre una minoria parlamentària a Madrid.

Aquesta darrera qüestió ha estat i és objecte de permanent debat dins d'un partit nacionalista que vol influir en la política estatal sense perdre, alhora, la seva marca d'origen. La contradicció pren un especial relleu quan estem referint-nos a una força política o coalició que té l'hegemonia política a Catalunya. Les experiències de la Lliga Regionalista o d'Esquerra Republicana no serveixen massa a l'hora de comparar-les amb la situació actual, perquè o no s'havia assolit l'autonomia política, o bé s'era dependent de la inestabilitat política de l'etapa republicana. Regeneracionisme i revolució democràtica, respectivament, eren dues fites interdependents amb el catalanisme. Des de 1980 ens trobem amb un règim estable d'autonomia política que permet l'exercici de govern a Catalunya que és, en principi, l'objectiu prioritari d'un partit nacionalista.

La contradicció neix, doncs, de la major o menor certesa que vivim en el marc d'un sistema constitucional que ha aconseguit l'estabilitat d'un sistema polític, sense que sigui previsible que canviïn els principis essencials que el regulen. Com a mínim a curt o mig termini. El nacionalisme català ha estat sempre vinculat a l'objectiu més general (estatal) de la democràcia com a premissa bàsica per a la realització i desenvolupament de les llibertats, entre elles les nacionals. Això ha estat així per la pròpia gènesi democràtica del catalanisme i, també, per la incapacitat, a més de la falta de voluntat o interès en alguns sectors econòmics, socials i institucionals, de fer-lo triomfar separatament de l'Estat. S'ha de recordar i tenir en compte que el catalanisme conservador i

liberal han fet un ús instrumental de Catalunya com a mitjà de defensa d'uns interessos particulars i com a forma d'intervenció en la política estatal.

Tanmateix, aconseguit, finalment, un sistema de democràcia representativa estable, els partits nacionalistes han de redefinir els seus horitzons. Perquè l'objectiu pot continuar essent el que sosté tot nacionalisme: l'Estat propi. Però, també, pot posposar-lo en assumir el compromís de col·laborar a l'estabilització i consolidació del sistema constitucional, la qual cosa implica acceptar la Constitució i l'autonomia política com els marcs dins dels quals han de desenvolupar la seva política.

Es difícil, per no dir impossible, que un partit nacionalista tingui un model d'Estat que no sigui el que respon a la pròpia àrea nacional. Demanar-li que concreti el model d'Estat més enllà de les seves línies territorials de demarcació nacional és com plantejar-li que faci una renúncia a una determinada direcció del seu projecte nacionalista. En el terreny dels principis és molt improbable un pacte d'Estat que tanqui definitivament el litigi històric de les nacionalitats. Però no ho és en la pràctica política ja que aquesta ve determinada pels acords possibles. Es en aquest terreny que se situa la política estatal de CiU.

L'objectiu d'un partit nacionalista català que no renuncia i, tampoc, impulsa un Estat propi és manar a Catalunya per ser més forts a Madrid. Es el nacionalisme *instrumental* front el nacionalisme *finalista* d'ERC. Aquest nacionalisme té la limitació d'haver d'acontentar-se amb el marge d'autonomia política que li permet el marc constitucional i el seu desenvolupament. Manar a Catalunya sí, però no s'ha d'oblidar que mana més a Catalunya qui té el govern general de l'Estat. A més, un partit nacionalista

pot influir en la política general de l'Estat, en funció de la seva força relativa sobre el conjunt i composició de forces de les Corts Generals, però és del tot improbable que arribi a encapçalar el govern de l'Estat. Es contradictori i l'electorat espanyol, i potser també sectors nacionalistes de l'electorat català, no ho entendrien. Alguns aspectes de la fracassada operació reformista serveixen de prova i exemple.

Quines poden ser, doncs, les vies d'intervenció en la política general de l'Estat per part d'un partit nacionalista que no vol renunciar ni desdibuixar la seva identitat? Fins avui la coalició CiU s'ha implicat en la política estatal amb dues línies frontereres molt clares. Ha descartat sempre l'opció tercera. Es a dir, no ha signat mai un pacte polític estable amb alguna força estatal pel qual aquesta darrera renunciés a tenir presència directa a Catalunya. El pacte Suárez-Cañellas, el 1978-79, no serveix perquè la UCD no renunciava a res. Incorporava al seu projecte una part del centrisme català i una figura significada del catalanisme. CiU representen un espai social i electoral que ni era factible articular-lo políticament amb UCD i tampoc ho és amb el PP actual. Les dues parts hi perdrien amb un hipotètic pacte, a part de les profundes diferències de programa i de perfil ideològic que ja existeixen entre CiU i les esmentades formacions polítiques, sense introduir-hi el factor determinant del nacionalisme.

Avui per avui, i vista l'experiència dels anys de funcionament del sistema de partits des de 1977, la coalició CiU no contempra més implicació en la política general de l'Estat que els pactes parlamentaris o, directament, entre els governs de l'Estat i de la Generalitat. Les ofertes per a una major implicació s'han produït varies vegades, des de la UCD i, de forma pública i reiterada, des del

PSOE, després de perdre la majoria absoluta en les eleccions de juny del 93. També el PP va obrir les portes de bat a bat a la possibilitat d'un govern de coalició després de les darreres eleccions legislatives del 96. Era una oferta més enverinada encara i difícil de caure-hi donat el biaix ideològic i espanyolista d'aquest partit.

La temptació de formar part d'un govern de coalició, amb la idea que es pot influir més de dins del govern que des de fora, va fer forat a CDC, especialment en el sector roquista, i és una, entre d'altres, de les causes de la crisi política més important que ha tingut aquesta organització. Al llarg del curs 92-93, va ser una qüestió molt debatuda davant de la previsible pèrdua de la majoria absoluta del PSOE. En la tradició del catalanisme de dreta i esquerra hi ha un fort component regeneracionista d'Espanya. Per consegüent, sempre s'ha tingut l'esquizofrènia política de passar de l'ambició d'encapçalar la modernització d'Espanya a la fugida cap a l'afirmació del particularisme català.

El catalanisme regeneracionista sobre el conjunt de l'Estat només pot realitzar-se dins o articulat amb un projecte d'àmbit estatal. Aquesta ha estat l'alternativa del PSC i que ha personalitzat Narcís Serra. Catalunya i Espanya són interdependents, es necessiten i es beneficien mútuament, però amb un matis substancial: Espanya inclou Catalunya. Contràriament, el pujolisme ha demostrat fins avui que no li és aplicable el dilema d'Alcalá Zamora. L'objectiu prioritari és el govern de Catalunya. Això no impedeix la intervenció en la política estatal. Només la delimita. El punt de partida és que Jordi Pujol és el President de Catalunya, amb independència de quin sigui el reconeixement constitucional de la nació catalana. Aquest és el principi polític a partir del qual s'intervé en la política general de l'Estat. La precisió és cabdal perquè distingeix

la presidència "política" de la nació, de la presidència institucional d'una Comunitat Autònoma. No és el mateix, políticament, negociar amb el President de Catalunya que amb el cap de govern d'una autonomia, ni que sigui la Generalitat de Catalunya. Jordi Pujol no ha cedit mai ni un bri de protagonisme a les altres forces polítiques catalanes, ni al mateix Parlament de Catalunya, en aquesta qüestió transcendental. Ha exercit el presidencialisme, una característica pròpia, també, de Josep Tarradellas.

Aquesta posició política marca el tipus de relació que s'ha mantingut amb les institucions centrals de l'Estat. La relació s'estableix primerament i essencialment entre Presidents i entre governs. Els pactes o acords parlamentaris que puguin signar-se dins del sistema de partits estatal tindran aquest condicionant "des de fora". També succeeix el mateix amb el PNB, amb la diferència que el nacionalisme basc no ha tingut voluntat d'intervencionisme a Madrid més enllà de la defensa dels propis interessos nacionals, ni disposa, comparativament, de la força parlamentària per fer-ho al nivell de CiU.

No obstant això, el nacionalisme moderat de CiU i el centrisme del seu projecte polític li donen un gran marge de maniobra al parlament de l'Estat, sigui quin sigui el partit en el govern. PSOE i PP tenen en el grup parlamentari de CiU, l'interlocutor més festejat pel lloc que ocupa dins l'arc parlamentari. Podria ésser el partit frontissa que forma governs de coalició a dreta o a esquerra. Fins i tot, podria fer valer la seva força determinant en circumstàncies de falta de majoria absoluta per part d'un o altre partit majoritari, aconseguint una sobrerepresentació en el govern i tenint la responsabilitat de ministeris considerats forts.

No ha estat així perquè està en contradicció amb el nacionalisme pujolista. Es poden pactar lleis, acordar eleccions o nomenaments de càrrecs institucionals, transaccionar els pressupostos i, inclús, implicar-se en decisions polítiques especialment compromeses o transcendents. Però formar part d'un govern de coalició és el punt d'inflexió cap a una implicació total en el govern de l'Estat. En aquest cas, potser és té més força en la política general de l'Estat, encara que no és segur. Però es perd amb tota certesa part de la independència política que és essencial per a un partit nacionalista. Una cosa és implicar-se en la governabilitat de l'Estat, fins i tot co-governar des de Barcelona, i una altra ben distinta és *integrar-se* en el Consell de Ministres. Es la diferència que va entre un partit nacionalista que intervé en la política general de l'Estat, i un partit nacional que accepta no posar cap límit a la seva acció i implicació institucional dins l'Estat.

Què passaria si CiU formés part d'un govern estatal de coalició? Que els seus ministres no serien ja "ministres catalans a Madrid", sinó "ministres espanyols" amb una responsabilitat de govern d'àmbit estatal. No es concebible un govern "territorialitzat". A més d'impossible, seria vist molt negativament pels ciutadans de l'Estat si pensessin que un ministre només defensa els interessos d'una nacionalitat o regió.

S'ha de tenir en compte que un partit nacionalista es presenta, sempre, com el defensor dels drets i interessos dels ciutadans de la seva àrea nacional per davant de qualsevol altra consideració ideològica. No es pot desdibuixar aquesta imatge, tant si és real com si no ho és. Mentre s'actua com a grup parlamentari o es manté la relació política entre Presidents o governs no hi ha

problema. L'interès nacional pot compatibilitzar-se amb l'interès general de l'Estat sense perdre la seva particularitat. En el moment de formar part del govern estatal es defensen uns únics i generals interessos que són els de l'Estat-nació. El partit nacionalista corre el risc, llavors, de despersonalitzar-se.

En aquest sentit, els partits nacionalistes hi són i, alhora, no hi són en el sistema de partits estatal. Vénen de fora, encara que aquest "fora" (la nació que representen) formi part de l'Estat. Aquesta imatge "forània" es manifesta nítidament quan algun dels seus dirigents se'l presenta o pretèn ésser candidat a la presidència del govern de l'Estat. Es una contradicció que l'electorat no comprèn: com pot ser President de tot l'Estat qui s'identifica amb la defensa dels interessos nacionalistes d'una part d'aquest Estat? Crea desconfiança en els ciutadans de tots els altres territoris de l'Estat, fins i tot en els que també tenen partits nacionalistes. Aquesta és la limitació de CiU i de qualsevol partit nacionalista en l'àmbit de la política general de l'Estat. L'opció prioritària cap a la política catalana i el govern de Catalunya delimita i condiona la seva intervenció en la política estatal.

CONCLUSIONS

1. La tesi principal que he intentat demostrar al llarg d'aquest treball és que Catalunya es consolida com a nació política en la mida que té un sistema de partits nacionals propi. Aquesta ha estat la constant d'aquest segle XX des de la fundació de la Lliga Regionalista. El catalanisme polític arriba a la seva maduresa quan s'expressa pluralment per mitjà dels partits nacionals.

2. En cada etapa històrica ha existit un partit que ha tingut l'hegemonia del moviment nacional a Catalunya. La Lliga Regionalista, Esquerra Republicana, el Partit Socialista Unificat de Catalunya, Convergència Democràtica de Catalunya han exercit aquesta funció de "pal de paller" del catalanisme en diferents períodes d'aquest segle. Tanmateix, no han representat ni representen tota la pluralitat del moviment catalanista.

3. En ésser Catalunya una nació sense Estat propi, els partits nacionals són la garantia de la seva independència política. Però la realitat de l'Estat plurinacional implica, d'una forma o altra, la vinculació dels partits catalans amb la política general de l'Estat. El federalisme i el particularisme-nacionalisme han estat els fonaments doctrinals hegemònics que han sostingut la formació dels partits nacionals i la seva implicació en la política estatal.

4. Els partits nacionals poden optar per tenir un projecte polític federalista , conjuntament amb altres partits d'àmbit estatal o d'altres àmbits nacionals, o bé poden optar per tenir un projecte nacionalista . La lògica del poder de l'Estat empeny cap a un partit únic, mentre que la realitat plurinacional sosté la pluralitat de partits . Aquesta tensió centre-perifèria és la que determina en la pràctica, la relació política i orgànica que es manté realment entre partits federats, al marge del que estableixin els respectius estatuts.

5. Els partits nacionalistes són partits nacionals que propugnen la realització dels drets nacionals com l'eix principal de la seva doctrina i acció polítiques . No tenen, per naturalesa, cap vinculació orgànica amb altres forces polítiques d'àmbit estatal. La seva identitat nacionalista pot concretar-se en l'ideal

independentista i en la constitució d'un Estat propi, o bé en un nacionalisme gradualista i instrumental que fuig de tot plantejament finalista.

6. Tots els partits de l'arc parlamentari català, a excepció del PP, tenen una concepció de l'organització territorial de l'Estat que va més enllà del marc constitucional actual . Tots consideren insuficient, inclòs el PP, el nivell de desenvolupament de l'autonomia política a Catalunya. Tanmateix, tots han optat, llevat d'ERC, per una acció catalanista gradualista i moderada.

7. Els partits estatals-nacionals tenen com objectiu prioritari el govern de l'Estat. A l'inrevés, els partits nacionalistes tenen com objectiu prioritari el govern de Catalunya. Una i altra prioritat condicionen, respectivament, el funcionament dels sistemes de partits estatal i nacional català . Els partits nacionals, que tenen una vinculació orgànica amb partits estatals, viuen en la seva pròpia pell la possible contradicció de participar en l'objectiu comú d'assolir el govern de l'Estat i l'objectiu específic d'assolir el govern de Catalunya.

8. No ha de ser cap distorsió per al funcionament normal de les institucions de l'Estat el fet de l'existència dels partits nacionals . En un Estat plurinacional és normal que no existeixi un únic i homogeni sistema de partits. La vertebració política a dreta, centre i esquerra d'un únic sistema de partits estatal-nacional només és factible en la mida que l'Estat sigui mononacional. La nació catalana deixaria d'existir com a nació política si no tingués un sistema de partits propi o diferenciat del sistema de partits estatal.

BIBLIOGRAFIA

BIBLIOGRAFIA SOBRE NACIONALISME

- ACOSTA SANCHEZ, José: "Los presupuestos teóricos del nacionalismo y el nuevo ciclo del fenómeno", *Rev. de Estudios Políticos*, núm. 77, Madrid, 1992.
- AGUILERA DE PRAT, Cesáreo R.: Nacionalismos y autonomías, PPU, Barcelona, 1993.
- ALBUQUERQUE, Francisco: "La cuestión nacional y subdesarrollo en Andalucía", *Negociaciones*, núm. 3, Madrid, 1977, págs. 161-174.
- ALTER, P.: Nationalism, Ed. Arnold, London, 1989.
- ANDERSON, B.: Imagined Communities, Reflections on the Origin and Spread of Nationalism, Verso Editions, London, 1983.
- ARBOS, Xavier: La idea de nació en el primer constitucionalisme espanyol, Curial, Barcelona, 1986.
- ASSOCIATION DES HISTORIENS MODERNISTES DES UNIVERSITES: Le sentiment national dans l'Europe moderne: actes du colloque de 1990 Presses de l'Université de Paris Sorbonne, Paris, 1991.
- BANAC, Ivo: The national question in Yugoslavia: origins, history, politics, Cornell University Press, Ithaca (N.Y.), 1992.
- BARCLAY, Glen St. John: Nacionalismo del siglo XX, Fondo de Cultura Económica, México D.F., 1975.
- BAUER, O.: La cuestión de las nacionalidades y la socialdemocracia, Siglo XXI, Madrid, 1979.
- BERAMENDI, Justo G. / MAIZ, Ramón: Los nacionalismos en la España de la II República, Siglo XXI, Madrid, 1991.
- BLAS GUERRERO, Andrés de: Nacionalismo e ideologías políticas contemporáneas, Espasa-Calpe, Madrid, 1984.
- BLAS GUERRERO, Andrés de: Sobre el nacionalismo español, Centro de Estudios Constitucionales, Madrid, 1989.
- BLAS GUERRERO, Andrés de: Tradición republicana y nacionalismo español: 1876-1930, Tecnos, Madrid, 1991.
- BLOOM, S.: El mundo de las naciones, Siglo XXI, Buenos Aires, 1975.
- BLOOM, William: Personal identity, national identity and international relations, Cambridge University Press, Cambridge, 1990.
- BOURDET, Y. i altres: Comunistas y / o nacionalistas, Anagrama, Barcelona, 1977.

- BOZZO, Alfonso: "Entorn del pensament del galleguisme: Els orígens, Risco i Castelao". Recerques, núm. 8, Barcelona, 1978, pàgs. 133-158.
- BREULLY, J. : Nacionalismo y Estado, Pomares-Corredor Ed., Barcelona, 1990.
- BUSQUETS, Julio: Introducción a la sociología de las nacionalidades, Edicusa, Madrid, 1971.
- CARRERE D'ENCAUSE, H.: El triunfo de las nacionalidades, Ed. Rialp, Madrid, 1991.
- CHABOD, F.: La idea de nación, Fondo de Cultura Económica, México D.F., 1987.
- CHAUMONT, Charles: Le droit des peuples à disposer d'eux-mêmes, A. Pedone, Paris, 1984.
- CIRUJANO MARIN, Paloma i altres: Historiografía y nacionalismo español, 1834-1868, Centro de Estudios Históricos. Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Madrid, 1985.
- COLOMER, Josep M.: Contra los nacionalismos, Anagrama, Barcelona, 1984.
- CONGRESO SOBRE LOS DERECHOS COLECTIVOS DE LAS NACIONES MINORIZADAS DE EUROPA: Autodeterminación de los pueblos, Herria 2000 Eliza, Euskadi, 1985.
- CORCUERA, J.: Orígenes y organización del nacionalismo vasco, 1876-1904, Siglo XXI, Madrid, 1979.
- CORCUERA, J.: "Tradicionalismo y burguesía en la formación del nacionalismo vasco. Lucha de clases y lucha nacional en Euskadi". Materiales, núm. 5, Barcelona, 1977, pàgs. 103-114.
- CORCUERA, J. / GARCIA, M.A.: "Sistema de partidos, instituciones y comunidades nacionales en Euskadi", Revista de Política Comparada, núm. 2, Alcalá de Henares, 1980, pàgs. 155-192.
- CROISAT, M.: Le fédéralisme dans les démocraties contemporaines, Ed. Montchrétien, Paris, 1992.
- DAVIS, Horace B.: Nacionalismo y socialismo: teorías marxistas y laboristas sobre el nacionalsocialismo hasta 1917, Península, Barcelona, 1972.
- DELANNOI, Gil / TAGUIEFF, Pierre-André (compiladors): Teorías del nacionalismo, Paidós, Barcelona, 1993.
- DEUSTCH, Karl W.: Las naciones en crisis, Fondo de Cultura Económica, México D.F., 1981.

- DEUSTCH, Karl W.: Nationalism and Social Communications, J. Willey, New York, 1966.
- DEUTSCH, K.W./ MERRITT, R.L.: Nationalism: An Interdisciplinary Bibliography: 1935-1965, M.I.T. Press, 1966.
- DIVERSOS AUTORS: "Nacionalismo y política", Revista Internacional de Filosofía Política, núm. 3, UAM / UNED, Madrid, 1994.
- DIVERSOS AUTORS: Los nacionalismos, Centro Pignatelli (ed), Gobierno de Aragón, 1994.
- DURAN, Xavier: El nacionalisme a l'era tecnològica, Edicions 62, Barcelona, 1994.
- ELORZA, Antonio: Ideologías del nacionalismo vasco, 1876-1937: de los euskaros a Jagi Jagi, Haranburu, San Sebastián, 1978.
- FICHTE, Johann Gottlieb: Discursos a la nación alemana, Tecnos, Madrid, 1988.
- FISHMAN, J.A.: Language Problems of Developing Countries, J. Willey, New York, 1968.
- FLEINER-GERSTER, Th. i altres: Les fédéralismes en Europe, ICPS, Barcelona, 1992.
- FUNDACIO CARLES PI I SUNYER D'ESTUDIS AUTONOMICS I LOCALS: Federalismo y Estado de las Autonomías, Fundació Carles Pi i Sunyer, Barcelona, 1992.
- FUSI, J.P.: El País Vasco. Pluralismo y nacionalidad, Alianza Universidad, Madrid, 1984.
- GARCIA CASADO, Sira / ABAD RUIZ, Jesús M.: "Evolución ideológica del Partido Nacionalista Vasco", Cuadernos de Alzate, núm. 4, San Sebastián, 1986, págs. 81-88.
- GELLNER, Ernest: Cultura, identidad y política: el nacionalismo y los nuevos cambios sociales, Gedisa, Barcelona, 1993.
- GELLNER, Ernest: Encounters with Nationalism, Blackwell, Oxford, 1994.
- GELLNER, Ernest: Naciones y nacionalismo, Alianza, Madrid, 1988.
- GONZALEZ ENCINAR, J.J.: El Estado Unitario-Federal, Tecnos, Madrid, 1985.
- GRANJA, J.L.: Nacionalismo y II República en el País Vasco, CIS, Madrid, 1986.
- GREENFELD, L.: Nationalism, Five Roads to Modernity, Harvard University Press, Massachusetts, 1992.

- GUARINO, Giancarlo: Autodeterminazione dei popoli e diritto internazionale, Joveni Editore, Napoli, 1984.
- GUIBERNAU, M.: Los nacionalismos. Ariel. Barcelona, 1996.
- HABERMAS, Jürgen: Identidades nacionales y postnacionales. Tecnos, Madrid, 1989.
- HALL, J.A.: States in History, B. Blackwell, New York, 1987.
- HALL, R.: Ethnic Autonomy: Comparative Dynamics, Pergamon Press, New York, 1979.
- HAMILTON, A. i altres: The Federalist Papers, New American Library, New York, 1961.
- HAUPT, Georges i altres: Les marxistes et la question nationale, 1848-1914: études et textes, François Maspero, Paris, 1974.
- HEIBERG, Marianne: The making of the Basque Nation, Cambridge University Press, Cambridge, 1989.
- HERNANDEZ, F. / MERCADE, F.: Estructuras sociales y cuestión nacional en España, Ariel, Barcelona, 1986.
- HERRANZ DE RAFAEL, G.: La vigencia del nacionalismo, CIS, Madrid, 1992.
- HERRERO DE MINON, Miguel: Idea de los derechos históricos, Espasa-Calpe, Madrid, 1991.
- HOBBSBAWM, E.J.: Naciones y nacionalismo desde 1780, Crítica, Barcelona, 1991.
- HOBBSBAWM, E.J. / RANGER, T. (eds): L'invent de la tradició, Eumo, Vic, 1989.
- HROCH, Miroslav: "From National Movement to the Fully-Formed Nation", New Left Review, núm. 198, 1993.
- HROCH, Miroslav: How much does Nation formation depend on Nationalism, volum I, East European Politics and Society, 1990.
- HROCH, Miroslav: Social Preconditions of National revival in Europe: a comparative analysis of the Social composition of patriotic groups among the smaller European Nations, Cambridge University Press, Cambridge, 1985.
- HUGHES, M.: Nationalism and Society. Germany 1800-1945, Ed. Arnold, London, 1988.
- HUTCHINSON, J.: The Dynamics of Cultural Nationalism, Allen and Unwin, London, 1987.

- IBARRA, Jorge: Nación y cultura nacional, Letras Cubanas, Ciudad de la Havana, 1981.
- JAUREGUI BERECIARTU, Gurutz: Contra el estado-nación: en torno al hecho y la cuestión nacional, Siglo XXI, Madrid, 1986.
- JIMENEZ ASENSIO, Rafael / SAIZ ARNAIZ, Alejandro: "Instituciones y partidos políticos en la Comunidad Autónoma del País Vasco: 1986-1991", Working Papers, núm. 53, ICPS, Barcelona, 1992.
- JIMENEZ ASENSIO, Rafael / SAIZ ARNAIZ, Alejandro: "Sistema de partidos y gobiernos de coalición en el País Vasco (1986-1991)", Debate Abierto, núm. 6, Madrid, 1991, págs. 31-58.
- JOHNSON, R. i altres: Nationalism, Self-Determination and Political Geography, Croom Helm, London, 1988.
- KAMENKA, E.: Nationalism. The nature and Evolution of an Idea, Ed. Arnold, London, 1976.
- KEATING, M.: State and Regional Nationalism: Territorial Politics and the European State, Hemel Hempstead, Harvester, 1985.
- KEDOURIE, Elie: Nacionalismo, Centro de Estudios Constitucionales, Madrid, 1988.
- KELLAS, James G.: The politics of nationalism and ethnicity, Macmillan, Basingstoke, 1991.
- KING, P.: Federalism and Federation, Croom Helm, London, 1982.
- KOHN, A.: Historia del nacionalismo, Fondo de Cultura Económica, México D.F., 1984.
- LLERA, F.J.: "The construction of the basque polarized pluralism", Working Papers, núm. 64, ICSP, Barcelona, 1993.
- LLERA, F.J.: "Continuidad y cambio en el sistema de partidos vascos: 1977-1987", REP, núm. 59, Madrid, 1988, págs. 277-376.
- LLOVERA, J. R.: El dios de la modernidad, Anagrama, Barcelona, 1996.
- LOPEZ-ARANGUREN, Eduardo: La conciencia regional en el proceso autonómico español, Centro de Investigaciones Sociológicas, Madrid, 1983.
- LOPEZ-ARANGUREN, Eduardo: La imagen del nacionalismo vasco y de la violencia política en el País Vasco en la prensa americana (Estados Unidos), Servicio Central de Publicaciones del Gobierno Vasco, Vitoria, 1991.
- MAIZ, R.: "Nation and representation: Sieyès and the theory of the State of the french revolution", Working Papers, núm. 18, ICPS, Barcelona, 1990.

- MALLISON, W.T.: Los derechos nacionales del pueblo de Palestina, Fundación Argentino Arabe, 1983.
- MANCINI, Pasquale Stanislao: Sobre la nacionalidad, Tecnos, Madrid, 1985.
- MARSAL, J.: "Nación, nacionalismo y ciencias sociales", REIS, núm. 4, 1978.
- MARX, K. i altres: El marxismo y la cuestión nacional, Avance, Barcelona, 1976.
- MAYALL, James: Nationalism and international society, Cambridge University Press, Cambridge, 1991.
- MAZZINI, Giuseppe: Scritti politici di Giuseppe Mazzini, edició a cura de Terenzio Grandi i Augusto Comba, UTET, Torino, 1972.
- MCNEILL, William Hardy: Polyethnicity and national unity in world history, University of Toronto Press, Toronto, 1986.
- MEINECKE, F.: Cosmopolitanism and the National State, Princeton University Press, Princeton, 1970.
- MESS, Ludger: Nacionalismo vasco, movimiento obrero y cuestión social, 1903-1923, Fundación Sabino Arana, 1992.
- MURILLO FERROL, F.: "La nación y el ámbito de la democracia", Sistema, núm. 26, 1978.
- NAIRN, Tom: Los nuevos nacionalismos en Europa: la desintegración de la Gran Bretaña, Península, Barcelona, 1979.
- Nationalism: A Report by a Study Group of Members of the Royal Institute of International Affairs, Oxford University Press, Oxford, 1939.
- NUÑEZ SEIJAS, Xosé-Manoel: El problema de las nacionalidades en la Europa de entreguerras..., volum I, Instituto Universitario Europeo de Florencia, 1993.
- OBIETA CHALBAUD, José A. de: El derecho humano de la autodeterminación de los pueblos, Tecnos, Madrid, 1985.
- OFVATEY-KODJOE, W.: The Principle of Self-Determination in Interna Law, Nellen, New York, 1977.
- PAYNE, S.G.: "Catalan and Basque Nationalism", Journal of Contemporary History, núm. 6, 1971, pàgs. 15-51.
- PEREZ-AGOTE, Alfonso: El nacionalismo vasco a la salida del franquismo, Centro de Investigaciones Sociológicas: Siglo XXI, Madrid, 1987.

- PEREZ-AGOTE, Alfonso: La reproducción del nacionalismo, el caso vasco, Centro de Investigaciones Sociológicas: Siglo XXI, Madrid, 1984.
- PEREZ DIAZ, Pedro: El problema canario, Centro de Investigación Económica y Social de la Caja Insular de Ahorros de Gran Canaria, 1977.
- PINSON, K.S.: A Bibliographical Introduction to Nationalism, Columbia University Press, New York, 1935.
- RANKE, L. von: Pueblos y Estados en la historia moderna, Fondo de Cultura Económica, México D.F., 1979.
- RECALDE, José Ramón: La construcción de las naciones, Siglo XXI, Madrid, 1983.
- RENAN, E.: ¿Qué es una nación?, Alianza Editorial, Madrid, 1987.
- RIBO, Rafael: "Aproximació metodològica al fet nacional", Recerques, núm. 4 Barcelona, 1974, pàgs. 117-135.
- ROKKAN, S. / URWIN, D.W.: The Politics of Territorial Identity, Sage Publications, London, 1982.
- SEE, Katherine O'Sullivan: First world nationalisms: class and ethnic politics in Northern Ireland and Quebec, University of Chicago Press, Chicago, 1986.
- SIEYES, E.J.: ¿Qué es el tercer Estado? y otros escritos de 1789, Austral, Madrid, 1991.
- SMITH, Anthony D.: The Ethnic Origins of Nations, B. Blackwell, New York, 1988.
- SMITH, Anthony D.: National Identity, Penguin Books, London, 1991.
- SMITH, Anthony D.: Nationalism in the Twentieth Century, New York University Press, New York, 1979.
- SMITH, Anthony D.: Las teorías del nacionalismo, Península, Barcelona, 1976.
- SOLE TURA, Jordi: Nacionalidades y nacionalismos en España: autonomías, federalismo y autodeterminación, Alianza, Madrid, 1985.
- SOLOZABAL ECHEVARRIA, Juan José: El primer nacionalismo vasco: industrialismo y conciencia nacional, Haranburu, San Sebastián, 1979.
- TAMIR, Y.: Liberal nationalism, Princeton University Press, 1993.
- THOMPSON, D. / RONEN, D.: Ethnicity, Politics and Development, Lynne Rienner Publishers, Boulder, 1986.

TIVEY, Leonard: El Estado nación, Península, Barcelona, 1987.

TRUJILLO, G.: Federalismo y regionalismo, CEC, Madrid, 1979.

VILAR, Pierre: Estat, nació, socialisme. Estudis sobre el cas espanyol, Curial, Barcelona, 1982.

VILAS NOGUEIRA, J.: "Las elecciones en Galicia (1976-1991)", Working Papers, núm. 57, ICSP, Barcelona, 1992.

WINOCK, M.: "Les nationalismes français", Working Papers, núm. 97, ICPS, Barcelona, 1994.

BIBLIOGRAFIA SOBRE NACIONALISME CATALA

- AGUILAR, Salvador: "¿Burgueses sin burguesía? La trayectoria corporativa de la burguesía empresarial catalana", REIS, núm. 31, Madrid, 1985, pàgs. 183-212.
- AGUILERA PRAT, C.R.: Nacionalismos y autonomías, PPU, Barcelona, 1993.
- AIGUADER, Jaume: Catalunya i la Revolució, Publicacions Arnau de Vilanova, Barcelona, 1931.
- AINAUD DE LASARTE, Josep M.: Prat de la Riba i les Bases de Manresa, Centre d'Estudis del Bages, Manresa, 1984.
- ALAVEDRA SEGURANAS, Joan: Francesc Macià, el camí cap a la presidència de la Generalitat: 1859-1926, Curial, Barcelona, 1993.
- ALMIRALL, Valentí: Articles polítics: Diari Català (1879-1881), edició a cura de Josep M. Figueres, La Magrana, Barcelona, 1984.
- ALMIRALL, Valentí: Lo Catalanisme, Edicions 62, Barcelona, 1979.
- ALMIRALL, Valentí: Contestación al discurso leído por Gaspar Núñez de Arce en el Ateneo de Madrid con motivo de la apertura de sus cátedras en el año corriente, Librería de Antonio Sanmartín, Madrid, 1886.
- ALOMAR, Gabriel: Catalanisme socialista: conferencia organizada per l'Ateneu Enciclopèdic Popular y donada en el teatre Principal el dia 18 de Desembre de 1910 [sic], Antoni López, Barcelona, 1910.
- ALOMAR, Gabriel: El Futurisme i altres assaigs, edició a cura d'Antoni-Lluc Ferrer, Edicions 62, Barcelona, 1970.
- ALOMAR, Gabriel: Negacions y afirmacions del catalanisme / conferència donada per en Gabriel Alomar en el Teatre "Circo Barcelonès" el dia 4 de desembre de 1910, y organizada p'el setmanari polític La Campana de Gràcia [sic], Antoni López, Barcelona, 1910.
- AMENGUAL, Jaume E.: Viabilitat de la independència de Catalunya, Convenció per la Independència Nacional, Barcelona, 1987.
- ARMENGOU, Josep: Justificació de Catalunya, La Magrana, Barcelona, 1980.
- ARMET, Lluís: El Catalanisme progressista, conferència de l'Honorable Lluís Armet a l'Ateneu Barcelonès, 16 juny de 1983, Ateneu Barcelonès, Barcelona, 1983.

BALCELLS, Albert: Història del nacionalisme català: dels orígens al nostre temps, Entitat Autònoma del Diari Oficial i de Publicacions, Barcelona, 1992.

BALCELLS, Albert: Marxismo y catalanismo: 1930-1936, Anagrama, Barcelona, 1977.

BALCELLS, Albert i altres: El Pensament polític català: del segle XVIII a mitjan segle XX, Edicions 62, Barcelona, 1988.

BALLESTER, Baltasar C.: Les bases socials del nacionalisme català al Camp de Tarragona, Tesi de Doctorat, Univ. Rovira i Virgili, Tarragona, 1995.

BARRERA, Heribert: L'autonomia a Catalunya, Conferència pronunciada en un curs especial organitzat per la Universitat Menéndez Pelayo, Sitges, 8 de setembre de 1981.

BARRERA, Heribert i altres: El Nacionalisme català a la fi del segle XX, ponències del Seminari celebrat a Vic els dies 20, 21 i 22 de febrer de 1987, Fundació Universitària de Vic, EUMO, Vic, 1987.

Bases per a la constitució regional catalana: Manresa, 1892, Reus, 1893, pròleg de Jordi Pujol, estudi introductori de Josep M. Ainaud de Lasarte, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1992.

BATISTA ROCA, Josep M.: Homenatge a Josep M. Batista i Roca: textos polítics i pedagògics, edició a cura de Víctor Castells, Generalitat de Catalunya, Entitat Autònoma del Diari Oficial i de Publicacions, Barcelona, 1993.

BENET, Josep: Bibliografia sobre el nacionalisme català, Fundació Jaume Bofill, Barcelona, 1974.

BENET, Josep: Combat per una Catalunya autònoma: Textos d'ahir i d'avui, Bruguera, Barcelona, 1980.

BENET, Josep: El President Tarradellas en els seus textos (1954-1988), Empúries, Barcelona, 1992.

BILBENY, Norbert: La Ideologia nacionalista a Catalunya, Laia, Barcelona, 1988.

BOFILL i MATES, Jaume: L'altra concòrdia: per una revisió del problema català: la solució liberal i democràtica, Publicacions de la "Revista de Catalunya", Barcelona, 1930.

BOFILL i MATES, Jaume: L'Altra concòrdia i altres textos sobre el catalanisme, edició a cura de Jordi Casassas, La Magrana, Barcelona, 1983.

BOFILL i MATES, Jaume: Una Política catalanista, Llibreria Catalònia, Barcelona, 1933.

- BOFILL i MATES, Jaume: Una Política catalanista i altres escrits, edició a cura de Montserrat Baras, La Magrana, Barcelona, 1986.
- BOFILL i MATES, Jaume: Prat de la Riba i la cultura catalana, edició a cura de Jordi Casassas i Ymbert, Edicions 62, Barcelona, 1979.
- CACHO, Vicent: Els modernistes i el nacionalisme cultural, 1881-1906, La Magrana, Barcelona, 1984.
- CAMBO, Francesc: El Catalanisme regeneracionista, edició a cura de Jordi Casassas, La Magrana, Barcelona, 1990.
- CAMBO, Francesc: Per la concòrdia, Catalònia, Barcelona, 1930.
- CAMINAL, Miquel: Joan Comorera i la Revolució Democràtica. Pensament polític de Joan Comorera, Tesi de Doctorat, Barcelona, 1983.
- CAMPALANS i PUIG, Rafael: Política vol dir pedagogia: manual pràctic de socialisme català, Biblioteca d'Estudis Socials, Barcelona, 1933.
- CAMPALANS i PUIG, Rafael: El Socialisme i el problema de Catalunya, Biblioteca d'Estudis Socials, Barcelona, 1923.
- CAMPALANS i PUIG, Rafael / FABRA i RIBAS, A.: Catalanisme i socialisme: el debat de 1923, edició a cura de Jesús M. Rodés, La Magrana, Barcelona, 1985.
- CAMPS, Joan: La Guerra dels matiners i el catalanisme polític (1846-1849), Curial, Barcelona, 1978.
- CANDEL, Francesc: Els Altres catalans vint anys després, Edicions 62, Barcelona, 1985.
- CARNER-RIBALTA, Josep: Retorn a Macià, El Llamp, Barcelona, 1987.
- CARNER ROMEU, Jaume: La Democràcia nacionalista de Catalunya, edició a cura d'Alfred Pérez-Bastardes, La Magrana, Barcelona, 1984.
- CARRASCO i FORMIGUERA, Manuel: Homenatge a Manuel Carrasco i Formiguera: una vida per Catalunya, Generalitat de Catalunya. Entitat Autònoma del Diari Oficial i de Publicacions, Barcelona, 1991.
- CASANOVA, Salvador: Per una nova Ibèria: com a comunitat d'estats independents i altres escrits, semblança de Salvador Casanova i Grané per Josep Ferrer, edició a cura de Miquel Blancher i d'altres, La Magrana, Barcelona, 1988.
- CASASSAS, Jordi: L'Ateneu Barcelonès: dels seus orígens als nostres dies, Institut Municipal d'Història, La Magrana, Barcelona, 1986.

- CASASSAS, Jordi: Entre escila i caribdis: El catalanisme i la Catalunya conservadora de la segona meitat del segle XIX, La Magrana, Barcelona, 1990.
- CASASSAS, Jordi: Jaume Bofill i Mates (1878-1933). L'adscripció social i l'evolució política, Tesi de Doctorat, Barcelona, 1977.
- CASASSAS, Jordi i altres: Catàleg de l'arxiu particular de Jaume Bofill i Mates, Publicacions de la Fundació Jaume Bofill, Barcelona, 1978.
- CASES-CARBO, J.: Catalonia: assaigs nacionalistes, Tip. L'avenç, Barcelona, 1908.
- CASTELLS, Víctor: Catalans d'Amèrica per la independència, Pòrtic, Barcelona, 1986.
- El Catalanisme i la gran guerra: 1914-1918; antologia, edició a cura de David Martínez Fiol, La Magrana, Barcelona, 1988.
- Cent anys de catalanisme: a propòsit del centenari de les Bases de Manresa, Departament de Presidència de la Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1993.
- CLARA, Josep: Les eleccions de 1869 a Girona, Rafael Dalmau Editor, Barcelona, 1974.
- CLARA, Josep: Les eleccions municipals del 1931 a Girona, Rafael Dalmau Editor, Barcelona, 1975.
- COLOM, Angel i altres: República Catalana, Llibres de l'Index SA, Barcelona, 1992.
- COLOMER, Leandre: Catalunya i el federalisme, EUMO, Vic, 1991.
- COLOMER, Josep M.: Cataluña como cuestión de estado: la idea de nación en el pensamiento político catalán (1839-1979), Tecnos, Madrid, 1986.
- COLOMER, Josep M.: Espanyolisme i catalanisme : la idea de nació en el pensament polític català (1939-1979), L'Avenç, Barcelona, 1984.
- COLOMER, Josep M.: Nosaltres els catalans: una visió crítica de la Catalunya actual, Laia, Barcelona, 1983.
- COLOMINES, Agustí: El Catalanisme i l'estat: la lluita parlamentària per l'autonomia, 1898-1917, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1993.

- COLOMINES, Agustí: Remors i negacions: el catalanisme regeneracionista a les Corts espanyoles a les albors del segle XX, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1991.
- COLOMINES, Joan: L'autodeterminació i Valentí Almirall, Baró del Papiol, Tradicions i Costums, 1990.
- COMAS D'ARGEMIR, Dolors / PUJADES, Josep: "Catalunya y la nacionalidad catalana", Documentación Social, núm. 45, Madrid, 1981, pàgs. 165-180.
- COMORERA, Joan: Antologia, edició a cura de Miquel Caminal, La Magrana, Barcelona, 1987.
- CONANGLA, Josep: La Constitució de l'Havana i altres escrits, edició a cura de Joaquim Roy, La Magrana, Barcelona, 1986.
- CONSELL NACIONAL CATALA: Declaració de drets de la Nació Catalana. Aprovada per la II Conferència Nacional (Mèxic, juny 1966), Mèxic, 1967.
- CONVENCIO PER A LA INDEPENDENCIA NACIONAL: Resultats de l'enquesta sobre l'estat d'opinió "Proposta independentista a Catalunya per la via democràtica", 1988.
- CONVENCIO PER A LA INDEPENDENCIA NACIONAL (3a, Barcelona 1992): L'autodeterminació de Catalunya i l'esperança d'Europa, Llibres de l'index, Barcelona, 1992.
- COROMINES, Pere: Apologia de Barcelona i altres escrits, a cura d'Angel Duarte, La Magrana, Barcelona, 1989.
- COSTAFREDA, Mercè: Orígens del catalanisme a Tarragona, 1900-1914, Diputació de Tarragona, Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV, Tarragona, 1988.
- CREXELL, Joan: El complot de Garraf, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1988.
- CREXELL, Joan: Els Fets del Palau i el consell de guerra a Jordi Pujol, La Magrana, Barcelona, 1982.
- CUCURULL, Fèlix: L'Autodeterminació de Catalunya, Tibidabo, Barcelona, 1991.
- CUCURULL, Fèlix: Catalunya, nació sotmesa, Hogar del Libro, Barcelona, 1981.
- CUCURULL, Fèlix: Consciència nacional i alliberament, La Magrana, Barcelona, 1978.
- CUCURULL, Fèlix: El fet nacional català a través de la història, La Magrana, Barcelona, 1980.

- CUCURULL, Fèlix: Orígens i evolució del federalisme català, Arts Gràfiques Rafael Salvà, Barcelona, 1970.
- CUCURULL, Fèlix: Panoràmica del nacionalisme català, Edicions Catalanes de París, París, 1975.
- DOMENECH i MONTANER, Lluís: Estudis polítics, Tip. L'Avenç, Barcelona, 1905.
- DURAN, Eulàlia: Sobre la mitificació dels orígens històrics nacionals catalans: discurs llegit en la sessió inaugural del curs 1991-1992, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1991.
- DURAN, Lluís: Regionalisme i federalisme, Editorial Catalana, Barcelona, 1922.
- ESTRADE, Antoni / TRESERRA, Montserrat: Catalunya independent?: anàlisi d'una enquesta sobre la identitat nacional i la voluntat d'independència dels catalans, Publicacions de la Fundació Jaume Bofill, Barcelona, 1990.
- FARNES, Sebastià: Articles catalanistes, 1888-1991, a cura de Jordi Llorens i Vila, Edicions 62, Barcelona, 1982.
- FAULI, J. (ed): El pensament polític de Jordi Pujol (1980-1987), Ed. Planeta, Barcelona, 1988.
- FAURA, Ricard: El Complot de Prats de Molló, El Llamp, Barcelona, 1991.
- FERRER, Joaquim: Un nou impuls per a Catalunya, Edicions 62, Barcelona, 1982.
- FERRER, Miquel: Memòries (50 anys d'acció política, social i cultural catalana, 1920-1970), 4 volums, 1979.
- FERRER, Francesc: La Persecució política de la llengua catalana: història de les mesures preses contra el seu ús des de la Nova Planta fins avui, Edicions 62, Barcelona, 1986.
- FIGUERES, Josep M.: El Primer Congrés catalanista i Valentí Almirall: materials per a l'estudi dels orígens del catalanisme, Generalitat de Catalunya, Departament de la Presidència, Barcelona, 1985.
- FIGUERES, Josep M.: Valentí Almirall, forjador del catalanisme polític, Entitat Autònoma del Diari Oficial i de Publicacions, Barcelona, 1990.
- FRADERA, Josep M.: Cultura nacional en una societat dividida: patriotisme i cultura a Catalunya, 1838-1868, Curial, Barcelona, 1992.

- GALOFRE i ILLAMOLA-SIMAL, Jordi: El Primer Congrés Catalanista: 1880, Rafael Dalmau Editor, Barcelona, 1979.
- GARCIA VENERO, Maximiano: Historia del nacionalismo catalán, Editora Nacional, Madrid, 1967.
- GARRABOU, Ramon: "Fet nacional i pràctica política a Catalunya: alguns aspectes polèmics", Materiales, núm. 2, Barcelona, 1977, pàgs. 5-14.
- GASOL, Josep M.: Les "Bases de Manresa" la assemblea de la Unió Catalanista: Manresa, 25-27 de març de 1892, Rafael Dalmau Editor, Barcelona, 1987.
- GERPE, M.: L'Estatut d'Autonomia de Catalunya i l'Estat integral, Edicions 62, Barcelona, 1977.
- GINER, Salvador: "El nacionalismo de los catalanes: Algunas negaciones", Negociaciones, núm. 4, Madrid, 1977, pàgs. 191-204.
- GONZALEZ CASANOVA, J.A.: Federalismo y autonomía: Cataluña y el Estado español, 1868-1938, Crítica, Barcelona, 1979.
- GONZALEZ CASANOVA, J.A.: Memorial de greuges de 1760. Projecte de constitució de l'Estat Català de 1883. Memorial de greuges de 1885. Missatge a la Reina Regent de 1888. Bases de Manresa de 1892, Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia, Barcelona, 1991.
- HARRISON, Joseph: "El món de la gran indústria i el fracàs del nacionalisme català de dreta (1901-1923)", Recerques, núm. 7, Barcelona, 1978, pàgs. 83-98.
- HERNANDEZ, Francesc: La Identidad nacional en Catalunya, Vicens-Vives, Barcelona, 1983.
- Industrialización y nacionalismo: análisis comparativos: actas del I Coloquio Vasco-Catalán de Historia celebrado en Sitges, 20-22 de diciembre de 1982, edició a cura de Manuel González Portilla, Jordi Maluquer de Motes i Borja de Riquer Permanyer, Servicio de Publicaciones de la Universidad Autónoma de Barcelona, Bellaterra, 1985.
- JARDI, Enric: Les doctrines jurídiques, polítiques i socials d'Enric Prat de la Riba, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1974.
- JOHNSON, Hank: Tales of nationalism: Catalonia, 1939-1979, Rutgers University Press, New Brunswick (N.J.), 1991.
- LLADO, Carles: Catalunya independent, El Llamp, Barcelona, 1987.
- LLADONOSA, Manuel: Catalanisme i moviment obrer: el CADCI entre 1903 i 1923, Abadia de Montserrat, Barcelona, 1988.
- LLORENS, Jordi: Catalanisme i moviments nacionalistes

- contemporanis: 1885-1901: missatges a Irlanda, Creta i Finlàndia, Rafael Dalmau Editor, Barcelona, 1988.
- LORES, Jaume: Catalunya, política i socialisme, Edicions 62, Barcelona, 1984.
- LORES, Jaume: La transició a Catalunya 1977-1984. El Pujolisme i els altres, Empúries, Barcelona, 1985.
- MANENT, Albert: Jaume Bofill i Mates, Guerau de Liost: l'home, el poeta, el polític, Edicions 62, Barcelona, 1979.
- MANE i FLAQUER, Joan: El Regionalismo, Imprenta barcelonesa, Barcelona, 1900.
- MARAGALL, Joan: Artículos políticos, a cura de Joan Lluís Marfany, La Magrana, Barcelona, 1988.
- MARFANY, Joan Ll.: "Al damunt dels nostres cants ...: nacionalisme, modernisme i cant coral a la Barcelona de final de segle", Recerques, núm. 19, Barcelona, 1987, pàgs. 85-113.
- MARFANY, Joan Ll. La cultura del catalanisme. Ampúries. Barcelona, 1995.
- MARSAL, Joan F. i altres: La Nació com a problema : tesis sobre el cas català, Edicions 62, Barcelona, 1979.
- MARTI i JULIA, Domènec: Per Catalunya: articles, Associació Catalanista de Gràcia, 1913.
- MARTI i JULIA, Domènec: Per Catalunya i altres textos, edició a cura de Jaume Colomer, La Magrana, Barcelona, 1984.
- MASNOU, Ramon: El Problema català, reflexions per al diàleg, Abadia de Montserrat, Barcelona, 1986.
- Memoria en defensa dels interessos morals y materials de Catalunya presentada directament á S.M. lo Rey, en virtut d'acort prés en la reunió celebrada en la Llotja de Barcelona, lo día 11 de janer del any 1885 [sic], Estampa de Lluís Tasso Serra, Barcelona, 1885.
- MERCADE, Francesc: Cataluña, intelectuales políticos y cuestión nacional: análisis sociológico de las ideologías políticas en la Cataluña democrática, Península, Barcelona, 1982.
- MIR, Gregori: Nacionalisme i síntesi liberal-conservadora. Estudi del pensament polític de Miquel dels Sants Oliver, Tesi de Doctorat, Barcelona, 1988.

- MIR, Gregori: "Una polèmica sobre catolicisme i catalanisme (A propòsit de Miquel dels Sants Oliver i de la crisi de direcció del "Diari de Barcelona". 1906", Recerques, núm. 6, Barcelona, 1976, pàgs. 93-118.
- MIRAVALL, Ramon / PARES, Maria Antònia: El Nacionalisme en el pensament de Francesc Mestre i Noè, Dertosa, Tortosa, 1985.
- MOLAS, Isidre: "El Projecte d'Estatut d'Autonomia de Catalunya del 1919", Recerques, núm. 14, Barcelona, 1983, pàgs. 69-79.
- El Nacionalisme català a la fi del segle XX: ponències del Seminari celebrat a Vic els dies 20, 21 i 22 de febrer de 1987, Eumo, Vic, 1987.
- El Nacionalisme català a la fi del segle XX: II Jornades celebrades a Girona els dies 18, 19 i 20 de març de 1988, La Magrana : Edicions 62, Barcelona, 1989.
- El Nacionalisme català a fi del segle XX (Jornades 4es), Fundació Revista de Catalunya, Olot, 1990.
- El Nacionalisme català a la fi del segle XX (Setenes jornades a Vilanova i la Geltrú, 1993), Curial, Barcelona, 1994.
- NADAL, Joaquim i altres: El Memorial de greuges i el catalanisme polític, La Magrana, Barcelona, 1986.
- NIN, Andreu: Els moviments d'emancipació nacional: l'aspecte teòric i la solució pràctica de la qüestió, Edicions Catalanes de París, París, 1970.
- OBIOLS, Raimon: Catalunya oberta, Edicions 62, Barcelona, 1984.
- OBIOLS, Raimon: Europa demà. Un projecte d'unitat i de progrés, Edicions 62, Barcelona, 1989.
- OBIOLS, Raimon: Els futurs imperfectes. Una aproximació als somnis i als desitjos viables de l'esquerra, Plaza & Janés, Esplugues de Llobregat, 1987.
- OLIVER, Miquel dels Sants: La Qüestió regional, edició a cura de Gregori Mir, La Magrana, Barcelona, 1987.
- OLTRA, Benjamín i altres: La Ideología nacional catalana, Anagrama, Barcelona, 1981.
- PARES, M.: "La communication politique en Catalogne", Working Papers, núm. 36, ICPS, Barcelona, 1991.
- PELLA i FORGAS, Josep: La crisis del catalanisme, Impr. de Henrich, Barcelona, 1906.
- PELLA i FORGAS, Josep: Llibertats y antich govern de Catalunya:

conferencias de Josep Pella y Forgas [sic], Llibreria de Francesch Puig, Barcelona, 1905.

PELLICENA i CAMACHO, Joaquim: El Nostre imperialisme: la idea imperial de Prat de la Riba, Publicacions de la Joventut de la Lliga Regionalista, Barcelona, 1930.

PEREZ FRANCESCH, Joan Lluís: Les Bases de Manresa i el programa polític de la Unió Catalanista (1891-1899), Tesi de Doctorat, Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, Bellaterra, 1987.

PI DE CABANYES, Oriol: Repensar Catalunya: una reflexió crítica, Edicions 62, Barcelona, 1989.

PI i MARGALL, Francesc: Las Nacionalidades, Centro de Estudios Constitucionales, Madrid, 1986.

PI i MARGALL, Francesc: La qüestió de Catalunya (escrits i discursos), Traducció catalana i pròleg d'A. Rovira i Virgili; amb una biografia d'en Pi i Margall; [Presentació d'Antoni Jutglar]; [Barcelona, Societat Catalana d'Edicions, 1913]. Barcelona, Alta-Fulla, 1978.

PI i SUNYER, Carles: Vuit escrits d'exili: 1939-1941, edició a cura de Francesc Vilanova, Fundació Carles Pi i Sunyer d'Estudis Autònoms i Locals, Barcelona, 1992.

PLANA, Alexandre: Les idees polítiques den Valentí Almirall [sic], Societat Catalana d'Edicions, Barcelona.

POBLET, Josep M.: Història bàsica del catalanisme, Pòrtic, Barcelona, 1977.

PONS RAFOLS, Josep M.: Democràcia, autodeterminació, independència, La convenció, Barcelona, 1988.

PORTA, Miquel: Nació i autodeterminació: el debat nostre de cada dia, La Magrana, Barcelona, 1987.

PRAT DE LA RIBA, Enric: Articles, Biblioteca Política de la Lliga Catalana, Barcelona, 1934.

PRAT DE LA RIBA, Enric: Homenatge a Enric Prat de la Riba: missatges i manifestos, 1897-1917, Entitat Autònoma del Diari Oficial i de Publicacions, Barcelona, 1992.

PRAT DE LA RIBA, Enric: La Nació i l'estat: escrits de joventut, edició a cura d'Enric Jardí, La Magrana, Barcelona, 1987.

PRAT DE LA RIBA, Enric: Nacionalisme, textos extrets dels seus llibres, escrits i discursos, edició a cura d'A. Rovira i Virgili, Editorial Catalana, Barcelona, 1918.

PRAT DE LA RIBA, Enric: La Nacionalitat catalana, La Magrana,

Barcelona, 1993.

Primera Convenció per la Independència Nacional: Montjuïc, 14 i 15 de març de 1987. Barcelona : Convenció per la Independència Nacional, Barcelona, 1987.

PUIG, Lluís M. de: Carles Rahola: Un ciutadà de Catalunya, Edicions del Cotal, Barcelona, 1979.

PUJOL, Jordi: La Diada Nacional de Catalunya. Missatges de l'Onze de setembre: 1980-1993, Entitat Autònoma del Diari Oficial i Publicacions, Barcelona, 1993.

PUJOL, Jordi: Entre l'acció i l'esperança, Pòrtic, Barcelona, 1980.

PUJOL, Jordi: La força serena i constructiva de Catalunya, Entitat Autònoma del Diari Oficial i Publicacions, Barcelona, 1990.

PUJOL, Jordi: Als joves de Catalunya, Edicions 62, Barcelona, 1988.

PUJOL, Jordi: La necessària internacionalització de l'economia catalana. Del mercat interior a l'economia global. Conferència al Palau de Congressos de Barcelona el 15 de febrer de 1994, publicada pel Departament de la Presidència, Barcelona, 1994.

PUJOL, Jordi: Pensar Europa, Departament de la Presidència, Barcelona, 1993.

PUJOL, Jordi: La personalidad diferenciada de Catalunya. Historia y presente, Departament de la Presidència, Barcelona, 1991.

PUJOL, Jordi: Quatre conferències. Analitzar el passat per renovar el projecte, Edicions 62, Barcelona, 1990.

RAHOLA, Pilar: La Qüestió catalana: articles, 1989-1993, Columna, Barcelona, 1993.

RAMISA, Maties: Els Orígens del catalanisme conservador i "La Veu de Montserrat": 1878-1900, EUMO, Vic, 1985.

RAYA, Francesc: La Qüestió nacional a la Península Ibèrica: projecte de federació, La Magrana, Barcelona, 1988.

RIBAS, Frederic: L'Autodeterminació en el pensament econòmic català, Rafael Dalmau Editor, Barcelona, 1978.

RIBO, Rafael: Catalunya, nació d'esquerra, La Magrana: Edicions 62, Barcelona, 1988.

RIBO, Rafael: Sobre el fet nacional: Catalunya, Països Catalans, Estat Espanyol, Avance, Barcelona, 1977.

RIGOL, Joan: Crisi i país. Reflexions a l'interior del meu poble, Hogar del Libro, Barcelona, 1982.

- RIGOL, Joan: Poble i consciència nacional, Edicions 62, Barcelona, 1986.
- RIQUER, Borja de: Lliga Regionalista: la burgesia catalana i el nacionalisme, 1898-1904, Edicions 62, Barcelona, 1977.
- RIQUER, Borja de: Regionalistes i Nacionalistes (1898-1931), Dopesa, Barcelona, 1979.
- ROCA, J. Narcís: El Catalanisme progressiu, edició a cura de Jordi Llorens, La Magrana, Barcelona, 1983.
- ROCA JUNYENT, Miquel: Per què no? : Una proposta catalana per a la modernització de l'Estat, Pòrtic, Barcelona, 1982.
- ROIG, Josep M.: La Dictadura de Primo de Rivera a Catalunya: un assaig de repressió cultural, Abadía de Montserrat, Barcelona, 1992.
- ROMERA, Domènec: Una Cataluña para todos, Acervo, Barcelona, 1984.
- ROSSINYOL, Jaume: Le Problème national catalan, Mouton, Paris, 1974.
- ROVIRA i VIRGILI, Antoni: Catalunya i Espanya, edició a cura de Jaume Sobrequès, La Magrana, Barcelona, 1988.
- ROVIRA i VIRGILI, Antoni: Catalunya i la República, Undarius, Barcelona, 1977.
- ROVIRA i VIRGILI, Antoni: La Crisis del règim: crònica documentada dels darrers esdeveniments de la política espanyola, Editorial Catalana, Barcelona, 1918.
- ROVIRA i VIRGILI, Antoni: "Debats sobre'l catalanisme", Societat Catalana d'Edicions, Barcelona, 1915.
- ROVIRA i VIRGILI, Antoni: Lectura de Pi i Margall, edició a cura de Leandre Colomer, La Magrana, Barcelona, 1990.
- ROVIRA i VIRGILI, Antoni: Nacionalisme i federalisme, Societat Catalana d'Edicions, Barcelona, 1917.
- ROVIRA i VIRGILI, Antoni: Nacionalisme i federalisme, edició a cura d'Isidre Molas, Edicions 62, Barcelona, 1982.
- ROVIRA i VIRGILI, Antoni: El Nacionalismo catalán: su aspecto político, los hechos, las ideas y los hombres, Minerva, Barcelona, 1916.
- ROVIRA i VIRGILI, Antoni: La Nacionalització de Catalunya, Societat Catalana d'Edicions, Barcelona, 1914.
- ROVIRA i VIRGILI, Antoni: Resum d'història del catalanisme,

Barcino, Barcelona, 1936.

ROVIRA i VIRGILI, Antoni: Resum d'història del catalanisme, edició a cura d'Anna Sallés, La Magrana, Barcelona, 1983.

SABATER, Jordi: Anarquisme i catalanisme. La CNT i el fet nacional català durant la guerra civil, Edicions 62, Barcelona, 1986.

SERRA, Manuel: Ciutadania catalana: breuari de cogitacions, remarques i orientacions per als catalans, Lletre Viva, Barcelona, 1978.

SERRA, Manuel / MOLAS, Isidre: Reflexions sobre el demà de Catalunya: socialisme i catalanisme, Fundació Rafael Campalans, Barcelona, 1984.

SERRAHIMA, Maurici: Realidad de Cataluña: respuesta a Julián Marías, Aymà, Barcelona, 1967.

SOBREQUES, Jaume: Els Arxius per a la història del nacionalisme català, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1982.

SOL, Romà / TORRES, M. del Carme: Lleida i el fet nacional català : 1878-1911, Edicions 62, Barcelona, 1978.

SOLE TURA, Jordi: Autonomies, federalisme i autodeterminació, Laia, Barcelona, 1987.

SOLE TURA, Jordi: Catalanismo y revolución burguesa, Cuadernos para el Diálogo, Madrid, 1974.

SOLE TURA, Jordi: Ideari de Valentí Almirall, Edicions 62, Barcelona, 1974.

SUBIROS, Pep: L'esquerra: la qüestió nacional i altres paradoxes, Edicions 62, Barcelona, 1992.

TERMES, Josep: Federalismo, anarcosindicalismo y catalanismo, Anagrama, Barcelona, 1976.

TERMES, Josep: La Immigració a Catalunya i altres estudis d'història del nacionalisme català, Empúries, Barcelona, 1984.

TERMES, Josep i altres: Catalanisme: història, política i cultura, L'Avenç, Barcelona, 1986.

TERMES, Josep / COLOMINES, Agustí: Les Bases de Manresa de 1892 i els orígens del catalanisme, Entitat Autònoma del Diari Oficial i de Publicacions, Barcelona, 1992.

TORRAS i BAGES, Josep: La Tradició catalana, Edicions 62, Barcelona, 1988.

- TRESERRA, Montserrat: Identitat nacional i opció de vot: una aproximació a la comprensió del comportament electoral a Catalunya, Tesi de Doctorat, Bellaterra, 1992.
- TRIAS FARGAS, Ramon: Nacionalisme i llibertat, Destino, Barcelona, 1979.
- TRIAS VEJARANO, Juan J.: Almirall y los orígenes del catalanismo, Siglo XXI, Madrid, 1975.
- UCELAY, Enric: La Catalunya populista: imatge, cultura i política en l'etapa republicana (1931-1939), La Magrana, Barcelona, 1982.
- UCELAY, Enric: "La crisi dels nacionalistes radicals catalans (1931-1932)", Recerques, núm. 8, Barcelona, 1978, pàgs. 159-206.
- VAZQUEZ MONTALBAN, Manuel: Rafael Ribó: l'optimisme de la raó, Ed. Planeta, Barcelona, 1988.
- VILADOT, Albert: Nacionalisme i premsa clandestina: 1939-1951, Curial, Barcelona, 1987.
- VILA, Jordi: El Nacionalisme català: aportacions a un debat, Barcanova, Barcelona, 1992.
- VILAR, Pierre i altres: L'esquerra nacionalista avui, "Quaderns d'alliberament", núm 7, La Magrana, Barcelona, 1982.
- VINYES, Ricard: La presència ignorada: la cultura comunista a Catalunya (1840-1931), Edicions 62, Barcelona, 1989.

BIBLIOGRAFIA SOBRE PARTITS POLÍTICS CATALANS

ALBERTI, Santiago: El republicanisme català i la restauració monàrquica: 1875-1923, Albertí, Barcelona, 1972.

ALCARAZ, Ricard: La Unió Socialista de Catalunya: (1923-1936), La Magrana, Barcelona, 1987.

ALMENDROS, Joaquim: Situaciones españolas 1936-1939: el PSUC en la Guerra Civil: vivencias del que fué Secretario Militar del Partido Socialista Unificado de Cataluña, Dopesa, Barcelona, 1976.

ALZAGA, Oscar: La primera Democracia Cristiana en España, Ariel, Esplugues de Llobregat, 1973.

ARTOLA, Miguel: Partidos y programas políticos, 1808-1936, Alianza, Madrid, 1991.

BALCELLS, Albert / SOLE SABATE, Josep M.: Aproximació a la història de l'oposició catalana al règim franquista, 1988.

BARAS, Montserrat: Acció Catalana: 1922-1936, Curial, Barcelona, 1984.

BARAS, Montserrat: "Los Partidos políticos verdes en Catalunya", Working Papers, núm. 47, ICPS, Barcelona, 1992.

BARAS, Montserrat: Partit Catalanista Republicà, Curial, Barcelona, 1984.

BARAS, Montserrat: El Partit Catalanista Republicà. D'Acció Catalana a Acció Catalana Republicana (1922-1933), Tesi de Doctorat, Bellaterra, 1980.

BATISTA, A. / PLAYA, J.: La gran conspiració. Crònica de l'Assemblea de Catalunya, Empúries, Barcelona, 1991.

BOFILL i MATES, Jaume: Una política catalanista, Llibreria Catalònia, Barcelona, 1933.

BONAMUSA, Francesc: Andreu Nin y el movimiento comunista en España: 1930-1937, Anagrama, Barcelona, 1977.

BONAMUSA, Francesc: El Bloc Obrer i Camperol: els primers anys, 1930-1932, Curial, Barcelona, 1974.

BOTELLA, Joan: L'electorat comunista a Catalunya, 1977-1980, Tesi de Doctorat, Bellaterra, 1982.

BOTELLA, Joan: "Elementos del sistema de partidos en la Catalunya actual", Papers, núm. 21, 1984.

- BOTELLA, Joan: "Les èlites polítiques de la Catalunya democràtica", Papers de la Rev. de Sociologia, núm. 33, Barcelona, 1990.
- BOTELLA, J. / CAPO, J. / MARCET, J.: "Aproximación a la sociología de los partidos políticos catalanes", REP. núm. 10, Madrid, 1979, pàgs. 143-206.
- BOTELLA, J. / MARCET, J.: "La inmigración en Catalunya: electores, partidos y representación política", Sistema, núm. 45, Madrid, 1981, pàgs. 53-73.
- CAMINAL, Miquel: Joan Comorera. Catalanisme i Socialisme (1913-1936), 1r volum, Empúries, Barcelona, 1984.
- CAMINAL, Miquel: Joan Comorera. Guerra i Revolució (1936-1939), 2n volum, Empúries, Barcelona, 1984.
- CAMINAL, Miquel: Joan Comorera. Comunisme i Nacionalisme (1939-1958), 3r volum, Empúries, Barcelona, 1985.
- CAMPO VIDAL, Manuel: El PSUC y el Eurocomunismo, Grijalbo, Barcelona, 1981.
- CANAL, Jordi: La reorganització del carlisme a la primera etapa de la Restauració (1876-1900), 2 volums, 1991.
- CANELLAS, Anton: La meua proposta a Catalunya: l'alternativa Demòcrata-Cristiana, Nova Terra, Barcelona, 1977.
- CANELLAS, Anton: Les Terceres vies a Europa, Nova Terra, Barcelona, 1976.
- CAPO, Jordi: Partits i parlamentaris a la Catalunya d'avui (1977-1979), Edicions 62, Barcelona, 1980.
- CARNER, Jaume: La Democràcia nacionalista de Catalunya, edició a cura d'Alfred Pérez-Bastardes, La Magrana, Barcelona, 1984.
- CARNER, Jaume: Orientacions polítiques i socials del Centre Nacionalista Republicà, discurs pronunciat per ... la vetlla del 26 de janer de 1907, en la sessió inaugural d'aquesta entitat [sic], Societat Cooperativa Obrera, Barcelona, 1907.
- CASANAS, Joan: El progressisme Catòlic a Catalunya. Aproximació històrica 1940-1980, Hogar del Libro, Barcelona, 1989.
- CASASSAS, Jordi: "Els quadres del regionalisme. L'evolució de la Joventut Nacionalista de la Lliga fins el 1914", Recerques, núm. 14, Barcelona, 1983, pàgs. 7-32.
- CASTELLET, Josep M.: Cuáles son los partidos políticos de Cataluña, La Gaya Ciencia, Barcelona, 1976.

CASTERAS, Ramón: Las juventudes socialistas unificadas de Cataluña: ante la guerra y la revolución (1936-1939). Hogar del Libro, Barcelona, 1982.

CEBRIAN, Carme: Estimat PSUC. Ampúries. Barcelona, 1997.

COLOME, Gabriel: "Composició sociològica dels delegats del VIIIè Congrés del PSUC a l'assemblea constituent d'Iniciativa per Catalunya", Papers Rev. de Sociologia, núm. 39, Barcelona, 1991.

COLOME, Gabriel: El Partit dels Socialistes de Catalunya: estructura, funcionament i electorat (1978-1984). Edicions 62, Barcelona, 1989.

Comportamiento electoral y nacionalismo en Cataluña, Galicia y País Vasco. Universidad de Santiago de Compostela. Servicio de Publicaciones e Intercambio Científico, Santiago de Compostela, 1987.

CUADRAT, Xavier: Socialismo y Nacionalismo en Cataluña 1899-1918. Fundació Jaume Bofill, Barcelona, 1974.

CULLA, Joan B.: El Catalanisme d'esquerra: del Grup de "L'Opinió" al Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra: 1928-1936. Curial, Barcelona, 1977.

CULLA, Joan B.: "L'Evolució de l'espai centrista a Catalunya: 1976-1982", Working Papers, núm. 4, ICPS, Barcelona, 1989.

CULLA, Joan B.: El republicanisme lerrouxista a Catalunya (1901-1923). Curial, Barcelona, 1986.

CULLA, Joan B.: "Unió Democràtica de Catalunya: Le parti démocrate-chrétien catalan: 1931-1989", Working Papers, núm. 27, ICPS, Barcelona, 1990.

DALMAU, Daniel: La Joventut Nacionalista de Catalunya. ICPS, Barcelona, 1994.

DIAZ ESCULIES, Daniel: El Front Nacional de Catalunya: 1939-1983, La Magrana, Barcelona, 1983.

DIAZ ESCULIES, Daniel: L'oposició política catalanista al franquisme (1939-1959), Tesi de Doctorat, Barcelona, 1986.

DUARTE, Angel: El Republicanisme català a la fi del segle XIX. EUMO, Vic, 1987.

EQUIP DE SOCIOLOGIA ELECTORAL: Estudis electorals, Fundació Jaume Bofill, Barcelona.

ESTEBAN, Jorge de: Los partidos políticos en la España actual, Planeta: Instituto de Estudios Económicos, Barcelona, 1982.

- FOSSAS, Enric: Political parties and institutions in Catalonia, Institut de Ciències Polítiques i Socials, Barcelona, 1993.
- GASOL, Josep M.: Les "Bases de Manresa" la assemblea de la Unió Catalanista: Manresa, 25-27 de març de 1892, Rafael Dalmau Editor, Barcelona, 1987.
- GONZALEZ CASANOVA, J.A.: La lucha por la democracia en Cataluña, Dopesa, Barcelona, 1979.
- GUNTHER, Richard: El sistema de partidos políticos en España: génesis y evolución, Centro de Investigaciones Sociológicas: Siglo XXI, Madrid, 1986.
- HERAS, Pedro Antonio: La Oposición al franquismo en las comarcas de Tarragona (1939-1977), El Mèdol, Tarragona, 1991.
- HUNEEUS, Carlos: La Unión de Centro Democrático y la transición a la democracia en España, Centro de Investigaciones Sociológicas: Siglo XXI, Madrid, 1985.
- ICPS: Sondeigs d'opinió. Catalunya 1989 a 1992, Barcelona, 1994.
- ILLA, Maria Carme: El Segon Congrés Catalanista: un congrés inacabat (1883-1983), Generalitat de Catalunya. Departament Adjunt a la Presidència, Barcelona, 1983.
- IVERN, M. Dolors: Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936), 2 volums, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1988-1989.
- IVERN, M. Dolors / UCELAY DA CAL, Enric: "Nacionalisme radical i marxisme: d'Estat Català al Partit Català Proletari", Col.loqui de Recerques, Barcelona, octubre de 1974.
- Joventut Federal Nacionalista Republicana de Barcelona: Sessió inaugural del curs 1913-14, celebrada en el C.N.R. del carrer d'en Pelai, el dia 13 de desembre de 1913, Joaquim Horta, Barcelona, 1913.
- LLADONOSA, Manuel: "Algunes consideracions entorn de Solidaritat Catalana i Solidaritat Obrera", Recerques, núm. 14, Barcelona, 1983, pàgs. 61-67.
- LLIGA REGIONALISTA: Història d'una política: actuacions i documents de la Lliga Regionalista, 1901-1933, Biblioteca de la Lliga Catalana, Barcelona, 1933.
- LLORENS, Jordi: La Unió Catalanista i els orígens del catalanisme polític: dels orígens a la presidència del Dr. Martí i Julià, 1891-1903, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1992.
- MARCET, Joan: Convergència Democràtica de Catalunya: el partit i el moviment polític, Edicions 62, Barcelona, 1984.

- MARTIN RAMOS, Josep Ll.: Els orígens del Partit Socialista Unificat de Catalunya: 1930-1936, Curial, Barcelona, 1977.
- MARTIN RAMOS, Josep Ll.: "La Unió Socialista de Catalunya (1923-1936)", Recerques, núm. 4, Barcelona, 1974, pàgs. 155-190.
- MARTINEZ CUADRADO, Miguel: Elecciones y partidos políticos en España: 1868-1931, Taurus, Madrid, 1969.
- MESTRE, Jesús: Liberalisme, burgesia i eleccions de diputats a Corts a la província de Barcelona (1808-1868), 1982.
- MIR, Conxita: Les eleccions al Parlament de Catalunya del 1932 a la circumscripció de Lleida, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1977.
- MIR, Conxita: Evolució del comportament electoral a la província de Lleida entre 1890 i 1936, Tesi de Doctorat, Bellaterra, 1982.
- MOLAS, Isidre: "Abstener-se és una altra manera de participar", Working Papers, núm. 100, ICPS, Barcelona, 1994.
- MOLAS, Isidre: "Electores, simpatizantes y partidos políticos: el caso de Cataluña", Revista del Centro de Estudios Constitucionales, núm. 12, Madrid, 1992.
- MOLAS, Isidre: "Federació democràtica nacionalista (1919-1923)", Recerques, núm. 4, Barcelona, 1974, pàgs. 137-153.
- MOLAS, Isidre: Lliga Catalana: un estudi d'Estasiologia, Edicions 62, Barcelona, 1973.
- MOLAS, Isidre: Lliga Catalana, Edicions 62, Barcelona, 1982.
- MOLAS, Isidre: El Sistema de partits polítics a Catalunya: 1931-1936, Edicions 62, Barcelona, 1977.
- MOLAS, Isidre: "Los Socialistas catalanes", Leviatán, núm. 7, Madrid, 1982, pàgs. 107-110.
- MOLINERO, Carme: L'oposició antifeixista a Catalunya 1939 - 1950, La Magrana, Barcelona, 1981.
- MOLINS, Joaquim M.: Elecciones y partidos políticos en la provincia de Tarragona, 1890-1936, Publicacions de la Diputació de Tarragona, Tarragona, 1985.
- MONTERO, José Ramón / FONT, Joan: "El voto dual en Catalunya: lealtad y transferencia de votos en las elecciones autonómicas", Rev. de Estudios Políticos, núm. 73, Madrid, 1991.
- MORRO, Mateu: L'esquerra nacionalista a Mallorca, 1900-1936, La Magrana, Barcelona, 1986.

- MUNIESA, Bernat: El conservadurisme català a la II República. Un estudi de la Lliga a través de la Veu de Catalunya, Tesi de Doctorat, Barcelona, 1980.
- OLIVER, Joan: L'oposició catalana davant el franquisme. Els socialistes catalans i el POUM, 1939-1956, el PSUC 1939-1945, Tesi de Doctorat, Barcelona, 1979.
- PADRO-SOLANET, A. / COLOMER, Josep M.: "Espacio político-ideológico y temas de campaña. El ejemplo de las elecciones autonómicas de Catalunya de 1992", Revista de Estudios Políticos, núm. 78, Madrid, 1992.
- PAGES, Pere: El marxisme a Catalunya: 1919-1939, 4 volums, Pòrtic, Barcelona, 1974-1975.
- PALLARES, Francesc: L'evolució del comportament electoral a la circumscripció de Lleida (1977-1983), Tesi de Doctorat, Barcelona, 1985.
- PALLARES, Francesc: "El Estado autonómico y sistema de partidos: una aproximación electoral", Rev. Estudios Políticos, núm. 71, Madrid, 1991.
- PALLARES, Francesc: Estructura de la població electoral de la circumscripció de Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs de la Diputació Provincial de Lleida, Lleida, 1980.
- PENARRUBIA, Isabel: Els partits polítics davant el caciquisme i la qüestió nacional a Mallorca, 1917-1923, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1991.
- PEREZ FRANCESCH, Joan Lluís: Les Bases de Manresa i el programa polític de la Unió Catalanista: 1891-1899, Fundació Caixa de Manresa, Manresa, 1992.
- PEREZ-BASTARDAS, Alfred: Els Republicans nacionalistes i el catalanisme polític: Albert Bastardas i Sampere: 1871-1944: una biografia política, Edicions 62, Barcelona, 1987.
- PITARCH, Ismael i altres: Partits i parlamentaris a la Catalunya d'avui: període de la Generalitat Provisional (1977-1979), Edicions 62, Barcelona, 1980.
- POBLET, Josep M.: El moviment autonomista a Catalunya dels anys 1918-1919, Pòrtic, Barcelona, 1970.
- RAGUER, Hilari: La Unió Democràtica de Catalunya i el seu temps, 1931-1939, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1976.
- RIQUER, Borja de: "Les eleccions de la Solidaritat Catalana a Barcelona", Recerques, núm. 2, Barcelona, 1972, pàgs. 93-140.

- RIQUER, Borja de: Lliga Regionalista: la burgesia catalana i el nacionalisme (1898-1904), Edicions 62, Barcelona, 1977.
- RODES, Jesús M.: "Socialdemocràcia catalana i qüestió nacional (1910-1934)", Recerques, núm. 7, Barcelona, 1978, pàgs. 125-143.
- RODON, Maria Assumpta: Inventari de les associacions polítiques, sindicals i obreres inscrites en el Govern Civil de Barcelona des de l'any 1877 fins 1936, Anabad, Barcelona, 1982.
- RUBIRALTA, Fermí: Orígens i desenvolupament del PSAN, 1969-1974, La Magrana, Barcelona, 1988.
- SALVADOR, Eugènia, coordinadora: Les eleccions legislatives i municipals a Barcelona 1810-1986. Context polític i resultats electorals, Fundació Jaume Bofill i Ajuntament de Barcelona, Barcelona, 1989.
- SALLES, Anna: La formació de l'Esquerra Republicana de Catalunya i la lluita per l'autonomia, Universitat Autònoma de Barcelona, Facultat de Lletres, Bellaterra, 1982.
- TARDA, Joan: Republicans i catalanistes al Baix Llobregat a principi del segle XX: modernització dels comportaments polítics i socials, 1900-1923, Ajuntament de Sant Feliu de Llobregat, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1991.
- TUBELLA, Imma: Jaume Compte i el Partit Català Proletari, La Magrana, Barcelona, 1979.
- TUSELL, Sílvia: Los nacionalistas republicanos de 1904 a 1914. Centre Nacionalista Republicà y Unió Federal Nacionalista Republicana, Tesi de Llicenciatura, Barcelona, 1984.
- VIROS, Rosa: "Algunes reflexions sobre el comportament electoral a Catalunya", Perspectiva Social, núm. 18, Barcelona, 1983.
- VIROS, Rosa: El comportamiento electoral de los municipios de la provincia de Gerona en las elecciones para diputados a Cortes durante la segunda República española. Una aproximación a su base social y económica, Tesi de Doctorat, Barcelona, 1975.

gràfics = pàgs : 248, 249, 255, 292

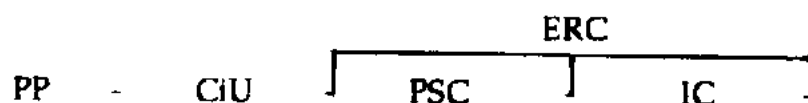
D'altra banda, ERC ha demostrat una capacitat de mobilització i d'iniciativa política prou significativa, que compensa les crítiques que ha rebut i rep per manca de programes polítics més concrets i elaborats. Les campanyes mobilitzadores a l'entorn de propostes com el concert econòmic, supressió dels governadors civils, la representació de Catalunya a la Unió Europea i al Consell d'Europa, el reconeixement i presència de Catalunya als fòrums internacionals tant públics (NN.UU, UNESCO, OMS, etc) com privats (Comitè Olímpic Internacional, Federacions Esportives Internacionals), etc, serveixen d'exemple d'una pràctica política orientada més a exigir el reconeixement dels drets nacionals de Catalunya, que no pas a assumir una tàctica política de propostes esglaonades de menor a major amplitud. D'altra banda, i a l'igual que IC, els pocs èxits aconseguits pels partits majoritaris en relació als propis objectius que es marquen, obre un ampli espai de crítica contra el nacionalisme tebi i inconseqüent de CiU i, en major grau, contra les renúncies nacionals del PSC.

PARTITS NACIONALS I POLITICA D'ALIANCES A CATALUNYA

El sistema de partits a Catalunya es caracteritza per una doble relació: a) la identitat ideològica dels partits i la relació que s'estableix des de la dreta fins l'esquerra; b) la identitat nacional dels partits i la seva relació amb l'Estat. El creuament d'ambdúes relacions (tal com hem vist a la primera part) permet moltes combinacions que condicionen i són condicionades, alhora, pel sistema de partits de l'Estat.

L'ordenació dels partits polítics en base a la seva identitat ideològica, i el lloc que ocupen dins d'una relació de dreta a esquerra, està en el centre de totes les classificacions dels sistemes de partits. En l'arc parlamentari català pocs dubtes es posarien a una ordenació de dreta a esquerra com aquesta: Partit Popular (PP), Convergència i Unió (CiU), Partit Socialista (PSC), Iniciativa per Catalunya (IC). Els dubtes o desacords es concentrarien, amb tota seguretat, en el lloc on situar ERC. La seva identitat bàsicament nacionalista-independentista posa en un obscur segon terme la seva definició ideològica. El radicalisme nacionalista li'n dona una imatge igualment radical en relació a d'altres valors i principis ideològics, sobretot en la joventut. Però un seguiment detallat de la seva pràctica política, política d'aliances i discursos congressuals modera clarament aquesta imatge inicial, especialment en la qüestió social. Fins i tot, la voluntat d'ésser un partit nacionalista per damunt de tot, fa que s'obri, també a sectors ideològicament més moderats si s'afirmen partidaris de la independència o sobirania de Catalunya. Per consegüent, situaríem ERC en una posició inicial d'esquerreres sense precisar el seu lloc exacte en relació a les altres forces d'esquerra a Catalunya.

Així podríem establir la següent ordenació:

Més d'un pot considerar, amb la mateixa legitimació, que ERC és un partit ideològicament menys a l'esquerra que el PSC o, al contrari, més a l'esquerra que IC. La meua opció la fonamento en els textos i en les accions polítiques realitzades, així com en les aliances amb les altres forces polítiques. Vull insistir en què la radicalitat o l'extremisme en la defensa del nacionalisme no

és sinònim d'igual radicalitat en la qüestió social o en el model econòmic, per exemple. He de fer notar, també, que faig abstracció, pel moment, de si s'està a l'oposició o al govern com un factor que influeix, indubtablement, en les polítiques i posicions en què s'ubiquen els partits. L'oposició sempre adopta actituds més crítiques i radicals, sigui de dreta o d'esquerra, front el partit governant que tendeix a "centrar" el seu discurs i programa polític.

En qualsevol cas, i si només tinguéssim en compte la identitat ideològica a l'hora d'establir aliances, hi haurien les següents variants, dins d'un sistema multipartidista moderat i limitat en la classificació de Sartori:

1) la divisió del sistema de partits entre dreta i centre-dreta, d'una banda, i esquerra i centre-esquerra, de l'altra. Aquest criteri ens condueix a la possibilitat d'aliances CiU i PP front ERC, PSC, i IC. En l'àmbit de l'administració local i, particularment, a bastants Ajuntaments s'han concretat aliances d'aquest tipus. També formen part d'aquesta variant altres tipus d'aliances com PSC i IC; PSC i ERC; IC i ERC.

2) l'afirmació d'un centre en el sistema de partits distanciant-lo dels partits de l'extrem de l'arc parlamentari. La possibilitat de coalició o acord de govern entre CiU i PSC; o CiU i ERC; o CiU, PSC i ERC; o PSC i ERC en podrien ésser exemple front les formacions polítiques de l'extrem (PP i IC) i, per tant, amb major rigideses a l'hora d'acordar aliances.

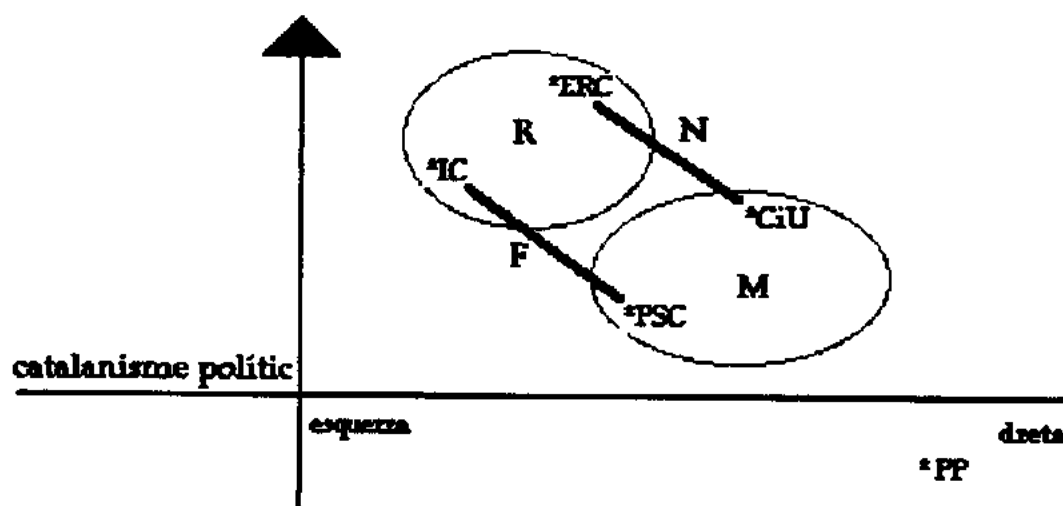
3) La realització del que podríem qualificar com pactes "contra-natura", que consisteixen en "saltar" el partit més afí ideològicament per pactar amb un més

llunyà. Acords entre PSC i PP; IC i CiU; o, extremament, IC i PP, en serien exemples.

4) la realització de governs de concentració o quasi concentració. La importància d'assolir objectius comuns entre totes les forces polítiques, o la necessitat de bastir una alternativa front una força política per part de la immensa majoria o totes les altres, poden ser fonament de governs d'unitat o de concentració. Els governs Tarradellas en el període preautonòmic, o les aliances municipals "contra-natura", com a alternativa a governs municipals acusats de corrupció (Sant Adrià, 1992, per exemple) formarien part d'aquesta darrera variant.

S'ha de dir que l'objectiu de tota força política o coalició electoral és la consecució de la majoria absoluta en el Parlament o en els Ajuntaments, de manera que siguin innecessaris els acords postelectorals o pactes de govern. El triomf per majoria absoluta de CiU a les eleccions del 84, 88 i 92 li han permès governar en solitari. Per consegüent, només tenim la legislatura 80-84 com a experiència d'un govern de coalició CiU-ERC amb el suport parlamentari de quatre partits: CDC, UDC, UCD i ERC. I, des de la pèrdua de la majoria absoluta de CiU a les darreres eleccions autonòmiques de novembre de 1995, el govern minoritari de CiU que ha fonamentat (fins avui) la seva estabilitat governamental en l'emmanillament del PP català pels acords bilaterals en l'àmbit estatal, i en les estratègies difícilment coincidents dels partits de l'oposició parlamentària.

Tanmateix, si relacionem els partits en funció de la seva identitat nacional i del projecte de desenvolupament de l'autogovern, ens trobaríem amb la següent ordenació (*):

F: projecte federalista d'autogovern

N: projecte nacionalista d'autogovern

M: programes electorals d'autogovern més moderats

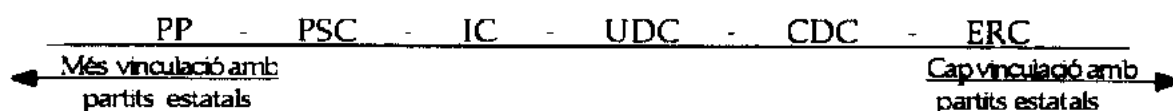
R: programes electorals d'autogovern més radicals

(*) Són únicament indicadors a partir dels propis textos congressuals i programes electorals. Per sobre de la línia estan els partits que s'afirmen pertanyents al catalanisme polític.

A part del PP, que queda situat al marge del catalanisme polític, totes les altres forces polítiques, com s'ha vist ja, tenen projectes polítics catalanistes de major o menor radicalitat i amb estratègies més o menys gradualistes. ERC queda ubicada en el graó màxim, IC per sota d'ERC i per sobre de CiU i PSC, els quals plantegen propostes més moderades, particularment el PSC. Des d'aquest punt de partida és més possible la confluència-competència entre les propostes d'IC i ERC, d'una banda, i de CiU i PSC, de l'altra. En relació amb els principis ideològics sobre l'autogovern, el PSC i IC es basen en el federalisme mentre

que CiU i ERC en el nacionalisme i en el federalisme instrumental (línies rectes). En canvi quan es comparen els programes electorals, ERC i IC manifesten una major radicalitat en comparació amb CiU i PSC que presenten programes més moderats (línies ovalades).

Alhora, també es pot establir una altra correlació en funció dels partits que tenen, o no, vinculació orgànica amb una altra força política d'àmbit estatal. Així ens trobaríem amb la següent ordenació:

A un costat els partits que participen d'un projecte d'Estat conjuntament amb una força política d'àmbit estatal, amb la qual estan vinculats orgànicament. Són els casos del PP, PSC i IC. A l'altre costat, els partits que no tenen cap vinculació orgànica amb partits estatals. Són els casos de UDC, CDC i ERC. Aquesta divisió inicial cal matisar-la en divisions subsegüents. La vinculació orgànica i la identificació amb l'Estat-Nació es substancialment diferent entre el PP, el PSC i IC. El Partit Popular és una formació política de caràcter unitari compatible amb l'autonomia de les seves organitzacions regionals o de nacionalitat, d'acord amb la mateixa estructura territorial del poder de l'Estat. El PSC és un partit nacional que forma part del PSOE per pacte federal, essent una federació que es vincula amb l'organització estatal en relació a la política general de l'Estat i, alhora, afirma la seva sobirania pel que fa a la política catalana. IC és una formació política nacional i independent que estableix una relació confederal amb IU, implicant-se en un únic projecte d'Estat a partir d'una relació entre organitzacions igualment sobiranes.

Alhora, també cal diferenciar CiU d'ERC i, fins i tot, entre CDC i UDC, ja que aquest darrer partit està vinculat a través del marc europeu amb el PNB i amb el PP. Mentre CiU ha manifestat sempre una voluntat d'implicar-se en la "governabilitat" de l'Estat impulsant, fins i tot, una operació política d'abast estatal (la fracassada operació Reformista encapçalada per Miquel Roca Junyent), ERC es distingeix per tenir l'objectiu prioritari de la independència de Catalunya. El possibilisme de CiU es fonamenta en "acceptar" la realitat de l'Estat i de moure's, per tant, en el terreny ambigu de voler influir més a Madrid i tenir, també, majors nivells d'autogovern per a Catalunya. Contràriament, ERC ordena tota la seva estratègia política de forma unilateral i, per consegüent, a Madrid s'hi va a explicar els drets nacionals de Catalunya. No hi ha implicació amb la política general de l'Estat més enllà de sotmetre-la a l'objectiu prioritari de la independència. Són dues estratègies que tenen l'origen en punts oposats malgrat utilitzar la mateixa bandera: Catalunya.

La política d'aliances que es pot establir atenent només a la identitat nacional està condicionada per dos factors. El primer neix del fet que cinc dels sis partits amb representació parlamentària (tots menys el PP) consideren insuficient el nivell de reconeixement dels drets nacionals de Catalunya. El segon procedeix de la relació que s'estableixi entre els governs de l'Estat i de la Generalitat i dels interessos que els convingui defensar. En el primer cas els efectes haurien d'ésser positius perquè si gairebé tots els partits parlamentaris catalans (en algunes qüestions s'hi podria sumar el PP) estan d'acord en l'aprofundiment i ampliació de l'autogovern, hauria d'ésser relativament fàcil definir un comú denominador, un programa mínim de millorament de l'autonomia.

En canvi no és així. Les concepcions de partida i els interessos partidistes de conjuntura ho impedeixen. Com s'ha vist, entre els projectes polítics del PP, PSC i IC, d'una banda, i ERC, de l'altra, hi ha la diferència bàsica de voler o no voler articular-se d'alguna manera dins de l'Estat espanyol. CiU opta per l'ambigüitat. A més a més, hi ha profundes diferències entre el PP per una part i PSC i IC, per l'altra, en relació al model territorial de l'Estat. Tot plegat no hauria d'impedir acords unitaris que fossin congruents amb la diversitat de projectes. Però la competència electoral i els interessos partidistes són obstacles definitius a l'hora de promoure l'interès general d'abast nacional.

La competència electoral pot fer incompatibles a partits més pròxims en relació a la qüestió nacional com CiU i ERC, o PSC i IC. En aquest punt no es tracta, únicament, de subratllar les diferències ideològiques o polítiques sinó, sobretot, d'afirmar qui és més nacionalista, o més federalista, o més conseqüent defensor dels drets nacionals de Catalunya. S'ha de dir, en aquest punt, que el factor "govern" té una especial transcendència perquè situa als partits amb responsabilitat de govern en un terreny diferent. Per començar, els vincula a la realitat del que "és possible". El partit governant, i també el que té possibilitats reals d'ésser alternativa de govern, no es comprometen massa més enllà del que pot ser realitzable a mig termini. El seu nacionalisme i/o federalisme ve marcat pel marge de maniobra que ofereix el marc legal existent, sense caure en propostes testimonials o que exigeixen canvis substancials en l'ordre constitucional. En canvi els partits més radicals, que no formen part del govern, tenen una tendència major a les propostes polítiques més coherents amb el nacionalisme i/o federalisme que propugnen, encara que siguin difícilment realitzables a curt o mig termini. Normalment aquests darrers partits recriminen als partits governants les seves renúncies i contradiccions

en relació als principis polítics que diuen defensar. Alhora paguen la seva major coherència política amb la imatge de canvis i de perills d'inestabilitat que allunyen l'electorat de centre en temps de normalitat política.

D'altra banda no és el mateix governar al centre que fer-ho a la perifèria. El partit implicat en el govern de l'Estat estarà condicionat (positivament o negativament segons quina sigui la seva política autonòmica) tant si està en el govern com a l'oposició a Catalunya. La seva participació en el govern de l'Estat el vincula, evidentment, a les decisions que es puguin prendre sobre el model territorial de l'Estat o, particularment, sobre Catalunya. Contràriament, el govern de la Generalitat té l'avantatge de tenir sempre oberta la possibilitat del doble joc: l'opció de l'entesa amb el poder central fent-se concessions mútues, o bé l'opció de la confrontació fent ús de l'argument sempre vàlid de les insuficiències o límits de l'autonomia "per culpa de Madrid". Els setze anys de govern de CiU a la Generalitat i els més de dotze anys de participació del PSC en el govern de l'Estat són prou il·lustratius. CiU ha jugat, permanentment, la doble carta de la col·laboració i el "victimisme". Una o altra (positiva i negativa) tenien la mateixa característica de tractar directament amb el PSOE: per negociar o per denunciar. L'efecte era clar: anul·lar el PSC. No existia com a oposició interna perquè era un partit "extern": el que governava a Madrid, que estava lligat de peus i mans per decisions que es prenen fora de Catalunya.

Nogensmenys, si els partits que exerceixen el govern de l'Estat o de la Generalitat no tenen majories absolutes en el parlament, la política d'aliances pot prendre moltes direccions. Com a mínim tres: per afinitat ideològica, per afinitat nacional, per conveniència. La primera seria la més lògica, cosa que no

li'n dóna major probabilitat. Les aliances per afinitat ideològica tenen el problema de trencar la imatge de centre (imatge que es vincula amb estabilitat) per decantar-se, a dreta o esquerra, cap a posicions més radicalitzades. Suposem pactes de govern com PSOE-IU a Madrid o CiU-PP a Catalunya: augmentarien, probablement, la confrontació política i la polaritzarien.

Les aliances per afinitat nacional poden tenir dos efectes: desdibuixar les diferències en relació al projecte nacional entre els partits que formen coalició i accentuar la confrontació centre-perifèria. Un bloc nacionalista CiU-ERC front les forces polítiques "vinculades" estatalment podria provocar una doble fractura, exterior i interior, en el sentit de distingir el nosaltres i els altres, els nacionals i els foranis. La diferenciació ideològica entre partits passaria a un segon pla ja que la qüestió prioritària seria la distinció nacionalista. A una banda els partits nacionalistes sense vinculació orgànica amb l'Estat, a l'altra els partits de dreta i esquerra que sí tenen relació orgànica amb forces polítiques d'àmbit estatal. Una opció d'aquestes característiques afavoriria, en principi, l'estratègia del partit més radical de la coalició. Dic en principi perquè s'ha de tenir en compte la força electoral i parlamentària de cada partit de la coalició. Un partit nacionalista moderat que rep vots autonomistes però no independentistes evitarà una estratègia política centrifugadora que el posi a mercè de les posicions més extremistes. Alhora, un partit independentista amb una representació parlamentària molt inferior a la del partit nacionalista moderat, pot veure desdibuixat el seu perfil diferencial i quedar integrat en una política possibilista.

En qualsevol cas, una aliança de govern entre partits es signa també, o preferentment, perquè tots els implicats pensen que en poden treure alguna

cosa. Es a dir: els convé o pensen que els convé. Seria fatal en política (i en l'anàlisi de la política) guiar-se únicament per raons de coherència oblidant el pragmatisme o la *conveniència*. No es pot descartar, per exemple, pactes contra-natura, on no existeix ni afinitat ideològica ni afinitat nacional, si es demostren útils. El govern de coalició PNB-PSE a Euskadi ha servit per provar que és possible governar conjuntament malgrat tenir posicions de partida molt diferents. Es més, la desideologització dels projectes polítics, el nacionalisme possibilista, o interessos de conjuntura faciliten els pactes de conveniència sense pagar costos per la seva falta de coherència ideològica o nacional. Sense anar més lluny, i com ja s'ha vist, els pactes de governabilitat PSOE-CiU i, després de les darreres eleccions legislatives, PP-CiU són prou eloqüents per demostrar que en política res és impossible.

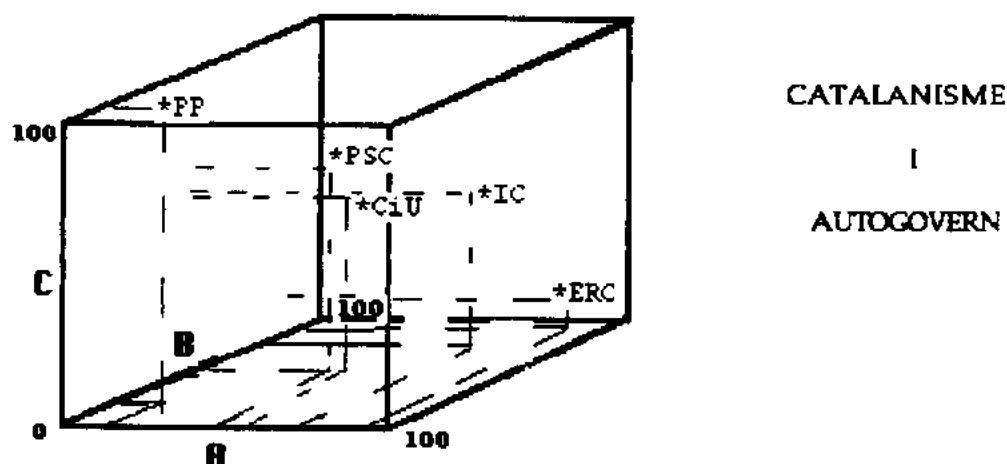
Com a resum del que s'ha dit en aquest apartat, es podria construir una figura en tres dimensions a l'entorn de la posició dels partits catalans en relació amb l'autogovern. Les tres dimensions són les següents:

A: menor a major radicalitat (0 a 100) en el projecte estratègic catalanista (nacionalista i/o federalista).

B: menor a major radicalitat (0 a 100) en matèria d'autogovern en els programes electorals.

C: menor a major vinculació amb partits estatals o d'altres àmbits nacionals i/o menor a major implicació en la política espanyola (0 a 100).

El quadre resultant en relacionar-les les tres és el que segueix:

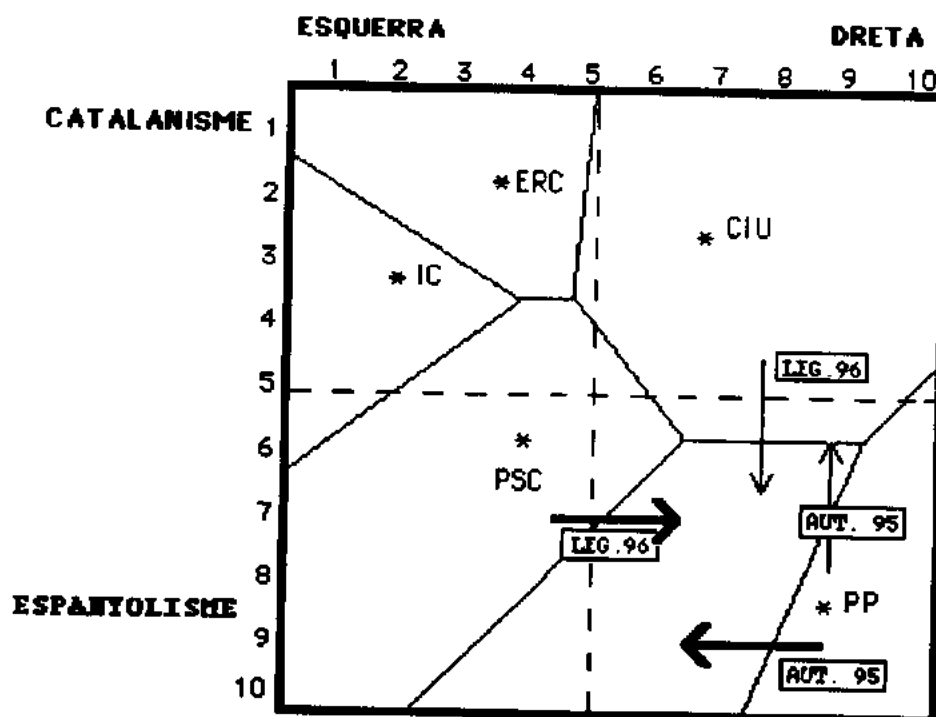

Es pot veure fàcilment que els partits més ben situats per impulsar propostes unitàries d'autogovern, pactar entre ells, o bé estirar dels altres partits en d'altres tipus de pactes (per sintonia ideològica, o nacionalista, o federalista o, simplement, per conveniència) són CiU i PSC. Els altres partits queden massa allunyats del centre, especialment PP i ERC, la qual cosa els resta marge de maniobra per fer aliances. Tanmateix, IC queda situada en un punt equidistant entre les altres forces catalanistes. Ja he dit que el seu federalisme-nacionalisme queda entre el federalisme més moderat del PSC i el nacionalisme radical d'ERC. Alhora els seus programes electorals també s'ubiquen en un punt intermedi entre CiU i ERC, encara que altres diferències ideològiques (com es veurà en l'apartat següent) l'allunyen de CiU. Per la seva part, ERC està més distant, en matèria d'autogovern, del PSC que de CiU, la qual cosa explica la seva major disponibilitat a establir aliances amb el PSC en l'àmbit local i, contràriament, la seva major proximitat relativa de CiU en l'àmbit autonòmic. Es precipita en aquests moments fer previsions sobre quin pot ser el futur

d'ERC en relació amb les seves propostes nacionalistes, després de la ruptura i naixement del PI. Tanmateix, si es pot avançar la hipòtesi que una moderació del seu radicalisme nacional l'acostaria a la posició d'IC i, per tant, podria deixar el radicalisme nacionalista sota el domini del PI, com una mà allargada de CiU cap aquest sector.

CREUAMENT D'IDENTITATS EN EL SISTEMA DE PARTITS CATALA

En creuar les dues identitats, ideològica i nacional, per definir el sistema de partits a Catalunya ens trobem amb el següent quadre (*):

(*) Aquest quadre procedeix de l'article de A. Padró-Solanet i J.M. Colomer (1992) i defineix les "àrees d'atracció dels partits" en relació a les eleccions autonòmiques de 1992. Alhora, coincideix essencialment amb l'anàlisi d'Isidre Molas (1992) de com l'electorat situa els partits polítics en relació al doble eix esquerra-dreta, catalanisme-espanyolisme. Els darrers comicis electorals (autonòmiques 95 i legislatives 96) han mantingut les posicions de partida de tots els partits i les ubicacions electorals de cadascun però amb tendències inverses. Mentre a les autonòmiques del 95, IC, ERC i, especialment, PP augmenten la seva representació en detriment de CiU i PSC, a les legislatives del 96, aquests darrers partits demostren la seva capacitat de resistència front els altres i, particularment, en relació a les expectatives de creixement que tenia el PP.

En el primer quadrant s'hi troba únicament CiU amb una penetració del PSC. El segon està compartit per ERC, IC, i PSC. En el tercer hi incideix, sobretot, el PSC (per mitjà de la força PSOE-PSC), però també IC (a través de IU), i, alhora s'hi troba un espai centrista espanyolista sense vinculació de partit clara. En el quart quadrant hi incideix el PP, que avança cap al centre, i també hi penetren CiU i PSC, quedant una franja important (hereva de l'espai electoral ocupat successivament per UCD i CDS) que es dirimeixen PP, CiU i PSC.

Per començar s'ha de fer notar que l'espai de centre-dreta està menys dividit que l'espai de centre-esquerra i, alhora, té una diferenciació nacional molt més clara i distant. L'espai del centre-esquerra i esquerra és més proper i confós entre les tres forces polítiques que el conformen. Les diferències ideològiques i nacionals són més imprecises en el seu conjunt. Tots els partits es troben en el segon quadrant malgrat la posició mútuament extrema entre el PSC i ERC en relació a la qüestió nacional. El PSC abasta un espai electoral i té una identitat política que li permet entrar àmpliament en el tercer quadrant a través de la imatge PSOE. El mateix es pot afirmar, encara que en molt menor grau i en posicions més a l'esquerra, d'IC en relació a IU. Es evident que existeix una franja important de l'electorat d'esquerra i centre-esquerra que es considera espanyol, o abans espanyol que català, i que té tendència a abstenir-se, per exemple, en les eleccions autonòmiques en no considerar-se implicat en uns comicis en què "els seus" no es presenten (J.R. Montero; J. Font; 1991).

El primer quadrant està literalment ocupat per CiU que, alhora penetra sobre el segon i el quart. Com ja s'ha vist Convergència i Unió s'han anat beneficiant de les crisis successives dels seus competidors més directes sobre el mateix espai social i electoral. Nogensmenys, s'han de reconèixer els mèrits propis del

"pujolisme" que ha sabut construir un catalanisme popular i interclassista a l'entorn del lideratge carismàtic del President de la Generalitat. CDC i UDC han consolidat una coalició de centre-dreta catalanista molt difícil de trencar-se perquè els dóna grans avantatges. A CDC la imatge d'unitat a l'entorn de Jordi Pujol de tot el centrisme catalanista liberal, socialdemòcrata i cristià; a UDC l'oportunitat de tenir amb escreix representació institucional que no assoliria per sí mateixa. A més, aquest catalanisme populista aconsegueix introduir-se en espais menys segurs gràcies als condicionants dels seus competidors: l'excessiva imatge conservadora del PP al llarg dels anys vuitanta, la marca espanyolista pesant sobre el PSC, i l'excessiva radicalitat d'opcions com IC i ERC per a un sector de l'electorat progressista moderat.

La característica del segon quadrant és la divisió. Tres forces polítiques competeixen en un espai, la qual cosa beneficia al seu adversari CiU. Són tres forces, a més, amb marcades diferències entre elles. No hi ha substancials diferències entre PSC i ERC en quant al seu projecte ideològic, però ho són d'arrel les que es deriven de la seva concepció nacional. En aquesta qüestió ERC connecta abans amb CiU. Si afegim la vinculació PSC-PSOE les dificultats d'avançar cap a una política conjunta encara augmenten més. De no canviar les posicions és molt difícil, per no dir impossible, establir acords entre aquestes forces polítiques més enllà dels interessos de conjuntura o tacticistes. Les possibilitats de col·laboració i entesa són molt superiors entre PSC i IC. Les seves diferències ideològiques i de projecte nacional són més matisades, i ambdúes forces polítiques estan immerses en un debat que els afecta igualment: el futur de l'esquerra com a projecte estratègic. El problema que les separa, fins i tot radicalment, han estat les polítiques concretes de govern portades a terme pel PSOE (i PSC) durant els anys vuitanta i primers noranta.

La subordinació del PSC al PSOE o, si es vol, l'atractiu de participar en el poder inclús perdent la pròpia autonomia, han estat causes que han impossibilitat una entesa o major col.laboració. IC es situa en un punt equidistant entre ERC i PSC. Es una formació política d'identitat ideològica més a l'esquerra que el PSC o ERC, i entre les dues en relació al fet nacional. Té els avantatges i inconvenients d'estar al mig. Pot pactar aliances sense contradir el seu discurs polític però té necessitat, alhora, d'afirmar i diferenciar el seu perfil ideològic i nacional. Es una formació política que vol mantenir viva encara la tradició unitària i de "pal de paller" del PSUC, però pot esdevenir realment una organització *intersecció* amb les altres, amb el perill que això té per la pròpia existència si no s'aconsegueix definir un perfil ideològic clar. Un excessiu acostament a ERC o a posicions nacionalistes radicals li provocaria un retraïment del vot més vinculat a IU, però una relació de dependència d' IU li'n treuria credibilitat nacional. Té un ampli espai fronterer amb el PSC i, en menor grau, amb ERC, la qual cosa la fa competir per un espai electoral comú. Ha de fer valer la seva opció batallant doblement: convencent al seu electorat potencial amb les pròpies propostes i, al mateix temps, demostrant-les millors que les seves competidores més directes.

En aquest sentit, IC ha de fer un doble salt mortal: competir pel "vot útil" d'esquerres amb el PSC i competir, també, pel "vot radical" amb ERC. Es pot dir que és una formació política assetjada i, alhora, imprescindible en el diàleg i construcció d'alternatives entre les esquerres. Finalment, ERC es troba aparentment en un extrem del sistema de partits. Evidentment, hi està en relació a la radicalitat de la seva proposta nacional. Però la seva posició es torna molt més moderada en definir-se en d'altres aspectes ideològics. Això li dona més marge de maniobra del que semblaria a primera vista. Pot pactar en doble

direcció. Cap a la dreta ho pot fer amb CiU per la seva major sintonia sobre la qüestió nacional. A l'esquerra ho pot fer amb les altres forces per la seva proximitat ideològica. L'inconvenient principal el té en la necessitat permanent de demostrar la seva coherència finalista. Un pacte possibilista a dreta o esquerra li pot treure credibilitat, quedar integrada en la política pragmàtica de govern de la força majoritària, i perdre la seva raó diferencial.

El tercer quadrant no té, pròpiament, un partit nacional català si ens guiem per l'auto-identificació ideològica i nacional. Però és palesament clar que existeixen ciutadans que sí s'ubicarien en aquest espai polític i electoral. Es una àrea sociològica més o menys espanyolista, més o menys desmarcada del catalanisme. Un sector que el PSC, sobretot, i en menor grau IC guanyen a través del PSOE i IU. En aquest punt es produeix un fet que distingeix els partits estatals PP, PSOE i IU en relació als seus equivalents partits catalans. El PP català s'identifica quasi plenament amb el PP estatal, tant en la seva identitat ideològica com nacional. Contràriament, no es pot situar el PSC i IC en el mateix punt que PSOE i IU. En aquests casos, també es podria dir que atrauen i sumen vots de procedència dual, des del catalanisme i des de l'espanyolisme. Així, la pregunta que se m'acut és la següent: si existís un únic partit nacional o nacionalista d'esquerres, o una coalició nacional o nacionalista d'esquerres amb identitat pròpia i al marge d'una opció estatal determinada, què passaria? O explicat més gràficament: què succeiria amb un segon quadrant ocupat únicament per una "CiU" d'esquerres? El més probable és que s'omplís el tercer quadrant amb un partit o partits catalans que es corresponguessin o tinguessin major dependència dels respectius partits espanyols. El que resulta molt més difícil de contestar o preveure és el grau d'incidència social i electoral que tindrien.

El PP ha aconseguit en els darrers temps "centrar" més la seva identitat política i imatge electoral, especialment incidint sobre la base social i electoral deixada pel CDS, però es troba encara lluny de les opcions que té més properes (PSC i CiU), com per atraure de manera significativa les seves bases socials i electorals respectives. La qüestió nacional l'allunya massa de CiU i la identitat ideològica i política del PSC. Tanmateix, no s'ha de menystenir la possibilitat, en la mida que el PP avanci més cap a posicions centristes, que pugui atraure electors decebutos que procedeixin de CiU o del PSC. Ja ho va demostrar a les eleccions legislatives del 6 de juny de 93. I ho ha confirmat a les autonòmiques del 95 però no ha estat així a les darreres legislatives del 3 de març del 96. S'ha de tenir en compte que la divisió esquerra-dreta continua servint per definir posicions mútuament extremes o, com a mínim, clarament diferenciades ideològicament. Però una part important de l'electorat de centre es mou més aviat per valors concrets, polítiques específiques, imatges electorals, decepció del partit que governa, etc. Es un electorat que desitja estabilitat i que s'escapa de l'arquetipus esquerra-dreta. Dit en d'altres paraules, pot ser més rígida la distinció "espanyol-català" que la diferència "esquerra-dreta".

En relacionar el conjunt de forces polítiques comprovem les següents possibilitats, tant en relació als acords o aliances com en la formació de governs:

1) CiU és la coalició més ben situada sobre el conjunt de forces polítiques per establir acords, aliances, governs de coalició. Domina un ampli espai social i electoral, relativament homogeni, com a plataforma de sortida. Pot aprofitar la posició cèntrica que ocupa en el Parlament entre les diferents forces polítiques

per tal de jugar amb el vot favorable o l'abstenció d'uns per contrarestar els altres. No té una oposició definida i sí la té dividida i amb interessos diferenciats. Al llarg dels anys vuitanta i primers noranta, li ha interessat una relació preferent amb ERC, o bé establir vies d'entesa amb el PSC (o amb el govern PSOE) afeblint el seu paper d'oposició al Parlament de Catalunya. La major distància amb les altres forces d'oposició, PP a la dreta i IC a l'esquerra, no li ha impedit obrir vies de connexió i negociació en qüestions concretes si les circumstàncies ho exigeixen.

Els resultats de les eleccions autonòmiques de novembre de 1995 han capgirat la situació a primera vista. CiU ha perdut la majoria absoluta. En la hipòtesi figurada d'una Catalunya independent hauria d'haver estat empenya a algun acord parlamentari o govern de coalició per tal d'assegurar l'estabilitat governamental. S'ha de fer notar, no obstant, la important distància entre el seu nombre de diputats (60) i els de la resta de grups parlamentaris i, també, el marge de maniobra que li dona el fet d'ocupar el centre del cercle parlamentari. Però una i altra dada són insuficients per explicar l'estable govern minoritari de CiU. En falta una tercera i principal que ve de fora: el paper de balança en la política espanyola. El seu imprescindible suport a la governabilitat de l'Estat té de retruc l'efecte de disminuir-li el nombre de diputats necessaris per formar i mantenir el govern. Es com si la majoria absoluta en el parlament de Catalunya vingués també determinada (i rebaixada) pels acords de CiU a Madrid. El resultat de les eleccions legislatives li han regalat els diputats que li faltaven per governar confortablement després, això sí, de pactar la investidura d'Aznar a la presidència.

2) El PSC ha estat el principal partit de l'oposició al llarg dels anys vuitanta i primers noranta. Una alternativa al govern CiU no és possible sense comptar amb el seu paper protagonista. A l'igual que CiU, està situat també en una posició cèntrica que li permet està obert en totes direccions i amb un important marge de maniobra. Compta amb una important base social i electoral com a plataforma de partida que se situa en sentit invers a l'espai ocupat per CiU. Mentre CiU s'assenta sobre un electorat fonamentalment catalanista i de centre-dreta, el PSC ho fa sobre un electorat de centre-esquerra que participa d'un lligam integrador entre la identitat catalana i espanyola. El PSC té una relació preferent amb IC sense descartar la possibilitat de pactes amb ERC i CiU (o amb algun o altre dels dos partits de la coalició). Els possibles acords amb PP queden molt més lluny, no solament per la major distància ideològica sinó per la confrontació i competència política directa en l'àmbit estatal.

L'accés del PSC al govern de la Generalitat té la dificultat d'haver de salvar obstacles com atraure el vot "PSOE" de les legislatives que es perd a les eleccions autonòmiques, o/i assolir una major entesa política entre les forces que ocupen l'espai d'esquerreres, com a pas inexcusable per bastir una alternativa a CiU. També té l'opció de formar governs de coalició amb les forces del centre-dreta en circumstàncies com la inexistència de cap partit o coalició amb majoria absoluta al Parlament, i que convingui per raons varies (de política estatal o catalana) formar un govern de caràcter centrista.

3. Les altres tres forces polítiques estan situades en posicions més extremes i amb una marge de maniobra molt inferior. Poden vendre car el seu suport, però, a PSC o CiU en el cas de no tenir majoria absoluta en el Parlament. La més ben ubicada per jugar un paper arbitral a dues bandes és ERC, perquè tant

IC com PP tenen, en principi, la rigidesa d'haver d'impedir, si poden, un govern de centre-dreta o dreta, o bé de centre-esquerra o esquerra, respectivament. D'altra banda, no és pensable cap relació de col·laboració entre el PP i IC o PP i ERC més enllà, si s'escau, d'una acció o posició unitària de totes les forces parlamentàries per raons institucionals. El PP es troba a l'altre extrem d'ERC i d'IC en relació a les identitats ideològica i nacional. Alhora, la proximitat ideològica i nacional d'ERC i IC no els dóna iguals possibilitats de col·laboració o acció conjunta. En ésser partits minoritaris no milloren substancialment la seva força si van a la una i, en canvi, tenen necessitat de diferenciar-se en competir sobre una ampla franja comú de l'electorat. La cosa canvia si poden fer coalició amb un tercer partit (PSC més probable que CiU per raons ja esmentades) amb garantia de poder formar govern.

PARTITS NACIONALS, PARTITS ESTATALS I SISTEMES DE PARTITS

El sistema de partits a Catalunya està condicionat de manera determinant pel factor Estat. La contraposició de l'Estat-nació (Espanya) amb la Nació (Catalunya) comporta una sobreposició de dos sistemes de partits. La realitat de Catalunya com a nació política té la causa i l'efecte dels partits nacionals i, especialment, dels partits nacionalistes. Ja he escrit en la primera part d'aquesta obra que el nacionalisme crea la nació, no a la inversa, i que els partits nacionals són la saba que fa viure la nació política. Sense partits nacionals Catalunya desapareixeria com a nació política. Per això és vital l'existència d'un sistema de partits propi i nacional. Més, fins i tot, que el reconeixement jurídic-institucional de Catalunya. Perquè aquest depèn en la seva consecució, contingut i aprofundiment de l'existència i força d'aquells.

Nogensmenys, Catalunya forma part d'un Estat-nació que té, alhora, un sistema de partits. Com s'articula la realitat política de l'Estat i el seu sistema de partits amb la realitat nacional de Catalunya? Poden haver-hi tres opcions:

- 1) els partits estatals no renuncien per definició, és dir per coherència amb la seva concepció d'Espanya com a nació, a tenir organització política dins de Catalunya;
- 2) els partits estatals pacten amb els corresponents partits catalans una forma d'articulació conjunta;
- 3) els partits estatals renuncien a tenir organització a Catalunya a canvi d'algun pacte polític amb una o més formacions polítiques catalanes.

L'opció que es pren està relacionada, lògicament, en com s'ubica cada partit front a la doble realitat de l'Estat i de la Nació (Catalunya) i quines són les seves expectatives socials i electorals. Fins avui la primera i la segona opció han estat les seguides. El PP (també la UCD o el CDS abans) ha seguit la primera resposta, mentre que el PSOE i IU han optat per la segona. En realitat, segons quina sigui la forma orgànica de relació i la pràctica política, la segona opció pot acostar-se molt a la primera. Així ha estat en la relació PSOE-PSC. La tercera opció no s'ha produït, la qual cosa no exclou la seva possibilitat si sorgissin interessos coincidents entre una força nacionalista i un partit d'àmbit estatal que es moguessin dins de les mateixes coordenades ideològiques, o bé la generació d'un procés de convergència d'esquerres nacionals catalanes que tingués el suport des de fora (amb renúncia a intervenir en la política catalana) dels partits estatals corresponents.

En sobreposar els dos sistemes de partits hi ha un biaix essencial: l'existència dels partits nacionalistes. El PP, PSC i IC tenen les seves respectives o corresponents organitzacions d'àmbit estatal amb independència de l'articulació orgànica que adoptin, però CDC, UDC i ERC no tenen, per definició, cap articulació orgànica amb forces polítiques d'àmbit estatal. El biaix esdevé anomia quan trastoca els fonaments del sistema de partits estatal. No és el mateix tenir una incidència electoral marginal o complementària que tenir la majoria electoral o parlamentària a Catalunya. En el primer cas, el sistema de partits estatal no queda afectat significativament, però en el segon sí.

del nacionalisme d'estat en
S'ha de tenir en compte que la lògica ~~de~~ tot sistema de partits, ~~per l'estat-nació~~
(d'un Estat-nació)
sigui quina sigui ~~la seva~~ organització territorial, és la d'assolir una implantació arreu de l'Estat en base als projectes ideològics i polítics dels diferents partits. La vertebració política de la nació es realitza per mitjà del sistema de partits. Per consegüent, està fora de lloc la renúncia a incidir sobre un àmbit territorial determinat de l'Estat-nació, si no hi ha raons d'estratègia política excepcionals. D'altra banda, tot partit polític té per naturalesa l'objectiu d'aconseguir la confiança electoral dels ciutadans per accedir al govern de l'Estat. En conseqüència, no té sentit, a priori, que una organització política es circumscriui a un àmbit territorial més reduït que el corresponent a l'àmbit estatal ja que qüestionaria, de bell antuvi, la seva raó essencial de ser en relació a l'exercici del poder estatal.

Es podria, fins i tot, afirmar que l'Estat com a nació política no està plenament realitzat si no compta amb un sistema de partits que vertebrava espacialment la nació. Aquesta vertebració s'adequaria, lògicament, al model territorial de

l'Estat, fos unitari o compost. Però no trencaria el principi d'unitat de l'Estat i la necessària cohesió de la nació política. En el cas d'Espanya, la implantació territorial dels partits estatals PSOE, PP i IU, adequada al model d'Estat d'Autonomies polítiques, hauria de fer innecessària l'existència de partits amb els mateixos o similars paràmetres ideològics, però fent valer una identitat territorial (nacional) diferenciada.

(el nacionalisme estatal en la seva)

I encara ~~es~~ podria anar més lluny ~~en~~ argumentació. No té sentit insistir en el manteniment de partits nacionals (menys encara nacionalistes) quan el problema de la plurinacionalitat de l'Estat espanyol ha entrat en una via de resolució definitiva després d'ésser aprovada la Constitució de 1978. Reconeixuts i emparats constitucionalment els fets diferencials de les nacionalitats, i organitzat territorialment l'Estat en base al principi de l'autonomia política, correspon avançar en la consolidació definitiva de la unitat d'Espanya com a nació política, compatible amb la plurinacionalitat cultural que la conforma.

Mentre no es discuteixi la unitat i la unitat d'Espanya com a nació jurídica i com a nació política no hi ha problema en reconèixer i, inclús, impulsar la seva diversitat cultural-nacional. Així el dia que només existeixi un sistema de partits en l'Espanya constitucional i democràtica el problema de les nacionalitats estarà resolt políticament.

Estem, doncs, acostant-nos a la pregunta clau per començar a aclarir la compatibilitat o no entre dos o més sistemes de partits dins d'un mateix Estat: ¿poden conviure dues (o tres, quatre, etc) nacions polítiques dins d'un mateix Estat? Segons el que he plantejat en els darrers paràgrafs, no. A la llarga només

hi ha una direcció cap a l'estabilitat: la unitat de la nació política representada en un únic sistema de partits. Perquè la pluralitat de nacions polítiques manté permanentment en qüestió el model d'Estat, la seva possible modificació i, fins i tot, divisió.

He escrit més d'una vegada en aquest text que la desaparició dels partits nacionals (i particularment dels partits nacionalistes) condueix a la desaparició de la nació política i pot posar en perill la mateixa existència de la identitat nacional-cultural. Es pot dir, a l'inrevés, que la persistència de dues o més nacions polítiques impedeixen o limiten la realització plena de l'Estat-nació com a nació política.

La realització plena d'Espanya com a nació disminueix la identitat nacional de Catalunya, i la consolidació política de la nació catalana desdibuixa la nació espanyola. Vist així, no és possible la compatibilitat entre els dos plantejaments. En la seva posició extrema un nacionalista espanyol desitja la desaparició dels partits nacionalistes que no es corresponen amb la identitat nacional espanyola. Alhora, un nacionalista català en el seu grau màxim ambiciona que Catalunya tingui un sistema de partits genuïnament català, sense intrusismes ni presència de partits "foranis".

Un i altre desig han topar amb la realitat democràtica, l'única vàlida per definir el sistema o sistemes de partits en base a la voluntat popular, lliurement expressada per mitjà de les eleccions. Un nacionalista espanyol ha de comprendre que Espanya és un Estat plurinacional; un nacionalista català ha d'assumir que Catalunya és una realitat pluricultural amb evidents lligams històrics i actuals amb Espanya com a unitat econòmica, sociològica, cultural,

política i jurídica. El model clàssic d'Estat-nació no serveix, ni per realitzar-lo definitivament, en voler superar aquesta assignatura pendent del nacionalisme espanyol, ni per construir-lo amb retard històric com desitjaria un nacionalisme català recalitrant. La perspectiva de la unitat política europea i els canvis radicals que ha d'introduir en la tradició dels Estats nacionals europeus fan encara més superades aquestes teories polítiques de la nostàlgia nacionalista.

¿Cò'm fer compatible, doncs, la realitat d'un Estat amb la plurinacionalitat que l'integra? ¿I cò'm es tradueix en el sistema o sistemes de partits? La premissa de partida no pot ésser altra que la renúncia a les dues solucions extremes: la nació espanyola única i indivisible, d'una banda, i el nacionalisme separatista, de l'altra. Traduït en el sistema de partits això comportaria: el reconeixement efectiu de la plurinacionalitat de l'Estat i la seva traducció en el sistema de partits, com a pas previ a l'assumpció política del fet estatal i la implicació dels partits nacionals d'àmbit no estatal en la política general de l'Estat.

Recuperant ara la triple classificació que he fet més amunt en relació als partits d'àmbit estatal i el fet nacional català, es podrien afegir dues opcions més si es contempla des del sistema de partits a Catalunya:

4) els partits nacionals catalans (o bé els partits *nacionalistes*) accepten implicar-se en la política general de l'Estat sense que això comporti una articulació orgànica o política amb una o més formacions polítiques de l'Estat.

5) els partits *nacionalistes* no accepten, per definició i sentit fundacional, altra presència en les institucions centrals de l'Estat que no sigui la de fer valer els

drets i interessos nacionals de Catalunya en l'expressa direcció de la independència política.

Les opcions primera i cinquena són incompatibles amb l'objectiu d'aconseguir l'estabilització política d'Espanya com a Estat plurinacional i la resolució definitiva del problema de les nacionalitats. La primera no renuncia a l'homogeneïtzació política de l'Estat i a la consecució d'un únic i homogeni sistema de partits. La cinquena pretén la independència nacional i, per tant, no vol més relació orgànica amb partits d'àmbit estatal que la que es realitzi en el camp internacional. A voltes ni això, perquè la identitat nacionalista per damunt de qualsevol altra planteja, sovint, dificultats insuperables a l'hora d'establir una vinculació orgànica de caràcter internacional.

Tanmateix, les opcions segona, tercera i quarta sí són compatibles amb la realització plena, política i institucional, d'un Estat plurinacional. En principi, la segona opció és la més lògica i estable i, si es realitza plenament, acaba culminant amb un únic sistema de partits. El problema que planteja és el tipus d'articulació orgànica que s'estableix entre partits amb el mateix projecte ideològic i polític. Han estat els partits d'esquerra els que han intentat avançar en aquesta direcció que té dos difícils obstacles per superar: 1) la relació entre el model d'Estat i el model territorial del partit; 2) la definició del marc i contingut de sobirania política que s'estableix en el protocol o pacte entre els partits signataris.

El model territorial de l'Estat condiona en gran manera l'organització territorial dels partits. En la teoria no té sentit (i no hi ha entre els partits parlamentaris cap que ho propugni) que el model territorial d'un partit estatal

sigui més centralista que el model territorial de l'Estat. La pràctica política del partit, però, pot ser molt més centralista perquè no existeixen els emparaments legals i institucionals que la Constitució estableix en les relacions entre les institucions centrals de l'Estat i les CCAA. Ja han estat estudiats a bastament els processos d'oligarquització i control organitzatiu dels partits polítics, des de Michels a Panebianco, o la transcendència del lideratge carismàtic en els sistemes de democràcia representativa (Weber, Schumpeter, Dhal, etc) i no és objecte d'aquesta investigació entrar-hi. Però fóra molt oportú estudiar els processos que condueixen, també, al sotmetiment i dependència pràctica de les organitzacions territorials en relació a l'organització central del partit estatal. I, particularment, els efectes que pot tenir sobre el funcionament del model territorial de l'Estat.

Les dues formacions polítiques estatals de l'esquerra, PSOE i IU, estableixen en els seus estatuts un model federal d'organització. Van més enllà, doncs, que el model territorial de la Constitució de 1978, en coherència amb el respectiu projecte polític d'avenç cap a un Estat federal. Tanmateix, pesa més el principi teòric leninista "un Estat, un partit" que el reconeixement formal del principi federal. En la pràctica política PSOE i IU són organitzacions unitàries d'àmbit estatal que s'organitzen federalment sense qüestionar la unitat de la formació política. El PSOE no és una federació de partits socialistes malgrat que la denominació formal de les organitzacions regionals o de nacionalitat que l'integren pugui fer dubtar a l'observador. IU és una federació de partits d'àmbit estatal que també adopta el model federalista en la seva organització territorial. El major contingut federal dels seus estatuts en relació al PSOE, tampoc qüestiona la unitat de la formació política.

Catalunya, però, ha tingut sempre una trajectòria diferencial en la formació, organització i articulació estatal de les forces d'esquerra que la distingeix de les altres regions o nacionalitats de l'Estat. Adhuc, en relació a Euskadi o Galícia. Fins els anys trenta l'hegemonia anarcosindicalista va retardar la formació i consolidació de partits marxistes. El vot d'esquerrers el capitalitzaven les organitzacions republicanes. Republicans federals, lerrouxistes i republicans nacionalistes atreïen la gran majoria dels vots. El PSOE per mitjà de la seva federació catalana, i els petits grups marxistes van tenir sempre una incidència marginal. Les unificacions marxistes que van fer néixer al POUM (1935) i al PSUC (1936) són els primers exemples de relleu de partits d'esquerrers i catalanistes que van intentar projectar-se políticament i orgànicament en l'àmbit estatal.

El POUM i el PSUC eren partits genuïnament catalans, és dir nascuts des de la realitat política i nacional catalana i no creats des de fora. Tenien també el mateix objectiu: arrabatar a la FAI l'hegemonia i direcció del moviment obrer a Catalunya. Alhora, eren partits d'origen heterodoxe que no es corresponien literalment amb les dues grans corrents del moviment obrer internacional, la socialista i la comunista. Eren partits terceristes i, per tant, tenien l'ambició de superar la divisió del moviment obrer. En tots aquests aspectes eren partits germans, fins i tot van tenir una evolució paral·lela (no igual) de veure's obligats a corregir-se o desaparèixer. Però els diferenciava radicalment la concepció i projecte polític del que havia d'ésser el nou partit de la classe obrera. El POUM fou un partit d'àmbit estatal que en la més estricta ortodòxia leninista, propugnava l'assumpció programàtica dels drets de les nacions a l'autodeterminació sense posar en qüestió l'axioma un Estat, un partit. La garantia primera que la realització dels drets nacionals no entrarien en

contradicció amb el principi més general i superior de la revolució proletària era, precisament, el caràcter "inter-nacional" del partit de la classe obrera.

Contràriament, el PSUC fou el primer partit fill de la política d'unificació comunista i socialista aprovada en el VIIè Congrés de la Internacional Comunista (1935). El seu objectiu no era presentar-se com alternativa al socialisme col·laboracionista i al comunisme estalinista, com fou el cas del POUM, ni recuperar l'ortodòxia leninista desvirtuada per Stalin. Era un partit unificat d'àmbit nacional català en la perspectiva de formar part del partit únic del proletariat a Espanya, fruit de la unificació socialista i comunista.

Els dos partits pretenien, per tant, formar part, d'una manera o altra, d'un únic projecte polític i organitzatiu estatal. El POUM ja tenia aquesta pretensió per origen, definició i denominació. No així el PSUC que quedava pendent de la unificació en el marc estatal. En el seu primer Comitè Central ja havia deixat quatre llocs que havien de ser coberts per representants del PSOE i del PCE. La desautorització de la direcció federal del PSOE contra la decisió de la majoria de la Federació Catalana d'integrar-se, a darrera hora, en el procés d'unificació va deixar sense complir l'oferiment. Però el creixement espectacular del PSUC durant la guerra civil, al nivell d'arribar a ser la primera força política catalana en la segona meitat de la guerra, va fer pensar que la classe obrera assolia, finalment, dos objectius llargament perseguits: l'arrelament a Catalunya d'un partit obrer marxista i la superació de la divisió socialista i comunista.

El reconeixement del PSUC com a secció catalana de la Internacional Comunista, el juny de 1939, i la seva "bobxevització" posterior, que volia dir homogeneïtzació comunista i alineament als dictats de l'estalinisme, va fer del

segon objectiu un vist i no vist que només va durar en el període excepcional de la guerra. Tanmateix, l'excepció de trencar la norma de no reconèixer més d'un partit per Estat, no es va fer perquè el PSUC fos un partit nacional, sinó per ser partit unificat. Sorprèn, doncs, que la unificació fos l'argument per acceptar l'ingrés de ple dret a la IC quan aquest significava i comportava just el contrari: la desunificació. Però acceptar la integració del PSUC com a secció catalana de la IC en base al seu caràcter de partit nacional hauria estat contrari a la tesi leninista i un precedent perillós per a casos similars en d'altres Estats o en el propi Estat espanyol.

Al llarg de la seva història el PSUC no ha volgut renunciar mai, però, a la seva independència fundacional i a la seva diferència d'origen. Es cert que va esdevenir des del 1939, i a tots els efectes, el partit dels comunistes catalans, però el fet de mantenir la seva identitat d'origen, ni que fos a nivell formal, el va fer diferent a un partit comunista clàssic. Era absurd continuar parlant d'un partit unificat, sobretot quan tornava a aparèixer l'espai socialista per mitjà de diverses organitzacions polítiques que en reclamaven la identitat, però seria totalment incorrecte reduir el PSUC a l'organització catalana del PCE. Era un altre partit, que participava d'un mateix projecte ideològic i polític amb el PCE en l'àmbit estatal, que tenia la seva pròpia organització i la seva independència en relació a la política catalana, però es vinculava amb les decisions que prenia els màxims òrgans del PCE, on hi tenia representació.

Les relacions entre ambdúes organitzacions han servit per comprovar els conflictes que poden sorgir entre dos partits formalment independents però orgànicament vinculats. Aquest equilibri de paraules el reflecteix molt bé l'article 20 dels Estatuts aprovats en el IV Congrés quan diu: "El PSUC, que

manté relacions de pregona compenetració amb el PCE, adopta de forma conjunta acords pels quals es mantinguin els mateixos principis, la mateixa línia política general i els mateixos mètodes d'organització...Endemés, i a fi de contribuir a l'elaboració de la línia política a nivell de l'Estat, el PSUC participa en els Congressos del PCE, als quals envia representants d'acord amb les corresponents normes de convocatòria establertes pel PCE. Aquests representants ostenten idèntics drets i s'obliguen a iguals deures que la resta dels delegats del Congrés". El PSUC era, doncs, una organització sobirana a Catalunya, però estava implicat en la política que s'aprojava en els Congressos del PCE per al conjunt de l'Estat, entre altres raons perquè hi participava amb veu i vot. Aquest fet ja limitava la seva "sobirania catalana", perquè la línia política del PSUC a Catalunya no deixava d'ésser influïda i d'estar condicionada per la realitat de l'Estat i per la política general que s'aprojava per part de l'organització comunista estatal.

Mentre la política de les dues organitzacions fos confluent i existís una plena sintonia entre els dirigents no havia de produir-se cap problema. Al contrari, la imatge del PSUC com un partit nacional català, diferenciat del PCE, li donava prestigi nacional i major capacitat d'incidència política en la societat catalana. De portes enfora era molt positiva aquesta relació entre ambdós partits. Ara bé, aquesta imatge no havia de posar en perill l'estreta col·laboració i interdependència orgànica i política. Com aconseguir-ho? En la pràctica no hi havia altra fórmula que saber qui manava en l'eventualitat d'una discrepància política.

Les dues grans crisis del PSUC, 1949 i 1981, van posar en primer pla aquesta qüestió. No és possible comprendre-les com a crisis internes. Es imprescindible

analitzar la intervenció del PCE, que va tenir una influència determinant en el seu desenllaç. En les dues, Santiago Carrillo va voler imposar el principi del centralisme democràtic en tot l'àmbit estatal, inclòs el PSUC. En la primera va triomfar totalment, emparat en el context més propici de la clandestinitat i de tenir el PCE l'exclusiva de la relació internacional amb el PCUS i altres partits comunistes.

En la democràcia les coses van canviar, en part, perquè el PSUC va obtenir en els comicis electorals del 1977 i 1979 una força electoral comparativament superior al PCE. Aquest fet refermava la seva imatge diferencial, de partit més obert i plural, alhora que augmentava el seu marge d'independència política i, fins i tot, d'influència sobre la política general del PCE. Però la greu crisi de 1980-81 amb la pràctica divisió del partit en dos blocs, sense comptar un tercer, probablement més nombrós, que ja havia iniciat la seva desvinculació de l'organització en els precedents de la crisi, va posar al PSUC en el llindar de la desaparició política. No és possible, tampoc, comprendre la correcció dels resultats del Vè Congrés, l'escissió que donà lloc al naixement del Partit dels Comunistes de Catalunya (PCC) i el retorn del PSUC a la línia eurocomunista, sense introduir el factor de la posició i intervenció de la direcció del PCE. Estava en joc el projecte ideològic i polític comú de dos partits que actuaven en un mateix àmbit estatal.

Posteriorment, les relacions orgàniques entre Izquierda Unida i Iniciativa per Catalunya han fet un salt qualitatiu cap a una concepció confederal. Existeix un Comitè d'Enllaç amb representació paritària i al màxim nivell, que estableix de comú acord les qüestions d'ordre polític que cal discutir i, fins i tot, pot adoptar decisions per consens, sense que aquestes tinguin validesa mentre no les hagin

adoptat els òrgans de direcció que corresponguin d'ambdúes formacions polítiques. IU i IC mantenen una relació orgànica d'igual a igual, amb assistència mútua als òrgans de direcció, respectant la sobirania política i independència organitzativa de cadascuna. La pertinença a un mateix espai ideològic i polític, així com la relació orgànica regular ha de facilitar una actuació conjunta en la política general de l'Estat, però si es produeix la discrepància política, com va succeir en el debat sobre el Tractat d'Unió Europea (Maastricht), cada formació política decideix amb plena independència i sobirania.

La diferència substancial, en comparació a la relació orgànica entre el PCE i el PSUC, es troba en què IC té representació i assisteix als òrgans rectors d'IU però no està implicada orgànicament pels acords que es prenen. Així, IC envia una delegació a l'Assemblea Federal d'IU amb veu però sense vot, respectant les decisions que es prenen a IU i tenint, alhora, plena llibertat per prendre les pròpies. Aquest sistema ha funcionat fins avui no exempt de tensions que han aparegut en moments determinats a causa de posicionaments polítics diferenciats en qüestions bàsiques. Així, des d'organitzacions federades d'IU s'ha criticat el marc orgànic de relació IU-IC, o bé sectors d'IC han defensat una major vinculació orgànica d'IC amb IU seguint el model de relació PCE-PSUC.

La relació entre el PSC i el PSOE ha tingut i té la doble característica de situar-se en l'ambigüitat en els documents i de reflectir una única organització política si hom es guia per l'actuació pràctica d'ambdós partits. Gabriel Colomé escriu en la seva investigació sobre el PSC: "les relacions del partit socialista amb el PSOE estan emmarcades sota el signe de l'ambigüitat, com es desprèn de la lectura dels diferents documents i Estatuts, ja que no hi podem apreciar d'una

manera clara quin tipus de relació mantenen ambdós partits. Cal cercar aquesta ambigüitat, en primer lloc, en l'elaboració del Pacte d'Abril de 1977, pel qual el PSC-C i la FC del PSOE arribaren a un acord electoral com a primer pas vers una futura unitat; en segon lloc, del Protocol d'Unitat, aprovat pels diferents partits fundadors en llurs congressos respectius, se'n desprèn que per a la FC del PSOE el paper del nou partit era, en el fons, ser una federació més del PSOE, fet que no era el cas per als altres dos partits, PSC-C i PSC-R, per als quals el nou partit havia d'ésser un partit federat amb el PSOE".

Aquesta és la qüestió central que ha estat latent o present en el debat del PSC (i del PSOE encara que en menor grau) al llarg dels anys: ¿és el PSC un partit federat amb el PSOE o és una federació territorial del PSOE? La resposta és distinta si es contesta de dret o de fet. De dret el PSC té una relació orgànica amb el PSOE similar, no igual, a la mantinguda pel PSUC i el PCE. Es, fundacionalment, un partit jurídicament independent del PSOE, nascut de la unificació de diferents organitzacions que es reclamaven del socialisme. Tanmateix, la relació orgànica que estableix amb el PSOE, determinada pel Protocol d'Unitat de 1978 i els Estatuts dels dos partits, és la pròpia d'un partit que es federa amb una altre en la forma i en la denominació, però que s'hi integra com una federació més en la participació i fixació de la política general de l'Estat.

El suport explícit de la Internacional Socialista al PSOE, i particularment del SPD, en la representació política i organitzativa de l'espai socialista a Espanya, va influir determinantment sobre el procés d'unitat socialista a Catalunya. Però aquest i altres factors bàsics, com la mateixa estructura social catalana i el pes de la immigració, no haurien estat suficients per a portar a terme la

unificació i vinculació federal amb el partit estatal, sense l'assumpció per part d'aquest del fet diferencial català i, alhora, un cert grau de flexibilitat en la concreció de la relació orgànica per part dels partits implicats.

Cal no oblidar que el PSOE havia tingut sempre una dificultat endèmica per a articular un espai socialista a Catalunya. L'hegemonia cenetista fins els anys trenta i els errors propis en la comprensió de la qüestió nacional catalana l'havien mantingut amb una presència marginal en la política catalana fins la mateixa fundació del Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC-PSOE). En l'ampli ventall d'organitzacions socialistes (socialdemòcrates, marxistes i comunistes) que hi han hagut a Catalunya al llarg del segle XX fins al restabliment de la democràcia, la FC del PSOE ocuparia, comparativament, un dels darrers llocs en incidència política.

En els anys posteriors als esdeveniments revolucionaris de 1917 i, sobretot, durant la República, el PSOE va ser incapaç de comprendre que l'organització d'un espai socialista a Catalunya no podia ser imposada des de fora. El jacobinisme dominant en la direcció federal li impedié assumir la plurinacionalitat de l'Estat i els lògics efectes que se'n derivaven tant en l'organització territorial de l'Estat com en el mateix sistema de partits. Un exemple d'aquesta miopia política va ser la frustrada fusió entre la Unió Socialista de Catalunya i la FC del PSOE, el 1933. La negativa a emparar la formació d'un partit socialista català amb plena sobirania en relació a la política catalana i federat amb el PSOE en quant a la política general de l'Estat, va deixar un camp obert a d'altres corrents d'esquerra amb més visió política i capacitat de maniobra. La USC acabaria essent l'impulsor principal i l'eix inicialment vertebrador de la creació del PSUC.

El PSOE no va cometre l'error, el 1978, de repetir la història. Així, va assumir el caràcter nacional del partit català i la seva denominació diferenciada, que es traduïa en la plena sobirania quant a la fixació del seu programa i de la seva política a Catalunya. Ara bé, aquest reconeixement de partida topa amb una contradicció difícil de superar. Mentre els estatuts del PSOE tenen una concepció orgànica d'un partit federal, els del PSC es mouen en l'intermedi entre una federació de partits i un partit federal compost de federacions territorials. En paraules de Raimon Obiols, transcrites per Gabriel Colomé, "el PSC ni és un partit federat a un mateix nivell, ni és una Federació del PSOE". Els estatuts del PSOE desdibuixen l'especificitat nacional del PSC, en generalitzar i igualar la possibilitat d'autodenominar-se federació o partit a tots els àmbits regionals o de nacionalitat de l'Estat. La lliure elecció del nom del partit o federació té l'obligat complement d'haver d'incloure les sigles PSOE. D'altra banda, el Comitè Federal del PSOE és qui ratifica els estatuts de les federacions o partits federats.

Els mateixos estatuts del PSC-PSOE regulen l'articulació del partit català amb el partit federal en un sentit d'integració i d'assumpció dels acords dels òrgans de direcció federal. La representació i participació del PSC al Congrés Federal, al Comitè Federal i a la Comissió Executiva Federal es fa de manera similar a la de les altres organitzacions federades i amb el mateix grau d'implicació política i orgànica. Des d'aquest punt de vista, es podria afirmar que el PSC és una federació del PSOE, als efectes de la política general de l'Estat i de la incidència que aquesta tingui sobre Catalunya.

En la política de fet, les coses són molt més clares i nítides que en els documents jurídics i estatutaris. La implicació total del PSC amb la política del PSOE i amb els governs presidits per Felipe González des del triomf electoral de 1982, formant un únic grup parlamentari després de la reforma del Reglament del Congrés de Diputats, pactada per la UCD i el PSOE, i participant en els successius governs, confirma que en la pràctica política ha format un tot orgànic amb el partit estatal. La seva dependència política ha condicionat molt directament la seva pròpia política a Catalunya, fent-lo esclau de les decisions estatals i desdibuixant la seva identitat originària com a partit nacional.

L'exercici del poder ha fet més estreta i dependent la vinculació del PSC al PSOE. I la seva permanència ha deixat en un segon terme el problema de les relacions entre ambdós partits. Amb tot, el debat obert o soterrat sobre aquesta qüestió ha anat apareixent, sobretot en períodes pre-congressuals. La polèmica ha tingut, sempre, dos pols oposats en quant a la concepció del partit nacional i la seva imbricació en el sistema de partits. D'una banda, el sector procedent del MSC i més proper a Raimon Obiols, partidari de consolidar el PSC com a un partit nacional, federat amb el PSOE dins d'una concepció més general de Federació de partits socialistes en l'àmbit estatal. D'altra banda, l'opció oposada, defensada, especialment, per ex ministres socialistes com Solé Tura i Ernest Lluch, que és partidària d'avançar en la consolidació d'un únic i homogeni sistema de partits a Espanya. En aquest sentit, el PSOE seria l'exemple més reïxit de vertebració d'un espai social i polític dins del sistema de partits estatal i, per tant, no correspon frenar aquest procés sinó culminar-lo en el marc d'un únic partit estatal organitzat federalment.

Una i altra opció tenen punts de partida conceptualment diferents, i estan condicionades pel marc polític estatal i nacional. En el primer cas, el que dóna sentit fundacional al partit és la identitat nacional catalana i, per consegüent, la implicació i participació en la política d'Estat es guiarà, sempre, per mitjà del pacte federal i a partir d'una relació entre iguals. En el segon cas, el fet de l'Estat té un major relleu i codetermina, conjuntament amb la nació, el sentit fundacional del partit. Cap de les dues opcions posa en dubte el fet nacional català per a definir el partit, però la segona incorpora com a fenomen interior, i no solament exterior, la realitat estatal.

Les concepcions de partida queden, però, desdibuixades davant la preferència de les circumstàncies polítiques del present. Les condicions i el lloc que ocupa el partit dins del marc estatal-nacional espanyol o bé, en el marc nacional català, influeixen determinantment a l'hora de prendre una opció política o una altra. Així, la primera opció seria més coincident amb una política que posés en primer pla la projecció i construcció d'una majoria d'esquerres a Catalunya, però el fet de la majoria socialista en l'àmbit parlamentari de l'Estat al llarg dels anys vuitanta i primers noranta, o les expectatives per assolir-la, posen com a objectiu prioritari el govern de l'Estat.

En resum, tant IC com el PSC, malgrat haver avançat orgànicament i políticament en relació amb èpoques anteriors en quant a la seva identitat diferencial respecte a les organitzacions estatals respectives, continuen sense resoldre la difícil compatibilitat entre ésser un partit nacional i, alhora, estar orgànicament vinculat a un partit o formació política d'àmbit estatal. Potser, la solució passa per bastir una esquerra nacional amb independència de quina sigui la divisió de les esquerres estatals.

El problema dels partits nacionalistes que no tenen, per definició, cap vinculació orgànica amb partits d'àmbit estatal és just l'invers. CDC, UDC i ERC no tenen cap preocupació d'aquest tipus. Deixarien d'ésser partits nacionalistes en el mateix moment que s'articulessin orgànicament amb partits estatals-nacionals. El problema és diferent: quin és el sentit de la política estatal d'un partit nacionalista?

En el cas que l'opció presa sigui la cinquena, dins de la classificació més amunt apuntada, la política estatal es redueix a tenir un sentit instrumental amb l'única finalitat d'avançar cap a l'objectiu de la independència de la nació catalana. A les institucions centrals de l'Estat només s'hi va a defensar els drets nacionals de Catalunya. No té sentit implicar-se en una política d'Estat si no és per assolir majors nivells d'autogovern o, en casos extrems, per impedir involucions autoritàries.

No obstant això, la perspectiva llunyana o no propera d'assolir el ple exercici del dret a l'autodeterminació situa als partits nacionalistes en una doble opció: mantenir-se en el projecte polític de la independència i de la constitució d'un Estat propi, o bé posar en primer terme propostes més realitzables a curt i mig termini, sense renunciar a cap dret nacional.

CDC i UDC han fet una clara opció en aquesta segona direcció. No així ERC que fonamenta fins avui la seva força electoral en les propostes finalistes. Amb tot, el mateix partit republicà assumeix un determinat nivell d'implicació en la política general de l'Estat. És inevitable implicar-s'hi, fins i tot pel propi interès, ja que sigui en la legislació, en el control polític del govern, en les

comissions d'investigació, etc, la política catalana està afectada pel fet de l'Estat i, per tant, per les polítiques que es decideixin per part del govern i de les altres institucions generals de l'Estat.

En coherència amb el seu nacionalisme ERC es planteja la incidència política i orgànica directa en l'àmbit dels Països Catalans. I només estableix relacions de col·laboració política amb altres partits nacionalistes amb el mateix o similar projecte ideològic en d'altres àrees nacionals. Tanmateix, la seva representació parlamentària en l'àmbit estatal ha estat sempre mínima, un/una o cap diputat. Per consegüent, el marge de joc en la política d'Estat tampoc podia anar molt més enllà de la presència testimonial.

CiU sí ha tingut l'oportunitat d'intervenir, a vegades decisivament, en la política d'Estat. Aquí ens trobem davant d'una coalició nacionalista que no té connexió orgànica amb cap força política d'àmbit estatal però pot influir decisivament en el sistema de partits estatal, segons quina sigui la composició política de les Corts Generals. Això té el gran avantatge de no dependre de ningú a l'hora d'intervenir en la política general de l'Estat a diferència, per exemple, del PSC o de IC. Però té la contrapartida d'ésser sempre una minoria parlamentària a Madrid.

Aquesta darrera qüestió ha estat i és objecte de permanent debat dins d'un partit nacionalista que vol influir en la política estatal sense perdre, alhora, la seva marca d'origen. La contradicció pren un especial relleu quan estem referint-nos a una força política o coalició que té l'hegemonia política a Catalunya. Les experiències de la Lliga Regionalista o d'Esquerra Republicana no serveixen massa a l'hora de comparar-les amb la situació actual, perquè o

no s'havia assolit l'autonomia política, o bé s'era dependent de la inestabilitat política de l'etapa republicana. Regeneracionisme i revolució democràtica, respectivament, eren dues fites interdependents amb el catalanisme. Des de 1980 ens trobem amb un règim estable d'autonomia política que permet l'exercici de govern a Catalunya que és, en principi, l'objectiu prioritari d'un partit nacionalista.

La contradicció neix, doncs, de la major o menor certesa que vivim en el marc d'un sistema constitucional que ha aconseguit l'estabilitat d'un sistema polític, sense que sigui previsible que canviïn els principis essencials que el regulen. Com a mínim a curt o mig termini. El nacionalisme català ha estat sempre vinculat a l'objectiu més general (estatal) de la democràcia com a premissa bàsica per a la realització i desenvolupament de les llibertats, entre elles les nacionals. Això ha estat així per la pròpia gènesi democràtica del catalanisme i, també, per la incapacitat, a més de la falta de voluntat o interès en alguns sectors econòmics, socials i institucionals, de fer-lo triomfar separatament de l'Estat. S'ha de recordar i tenir en compte que el catalanisme conservador i liberal han fet un ús instrumental de Catalunya com a mitjà de defensa d'uns interessos particulars i com a forma d'intervenció en la política estatal.

Tanmateix, aconseguit, finalment, un sistema de democràcia representativa estable, els partits nacionalistes han de redefinir els seus horitzons. Perquè l'objectiu pot continuar essent el que sosté tot nacionalisme: l'Estat propi. Però, també, pot posposar-lo en assumir el compromís de col·laborar a l'estabilització i consolidació del sistema constitucional, la qual cosa implica acceptar la Constitució i l'autonomia política com els marcs dins dels quals han de desenvolupar la seva política.

Es difícil, per no dir impossible, que un partit nacionalista tingui un model d'Estat que no sigui el que respon a la pròpia àrea nacional. Demanar-li que concreti el model d'Estat més enllà de les seves línies territorials de demarcació nacional és com plantejar-li que faci una renúncia a una determinada direcció del seu projecte nacionalista. En el terreny dels principis és molt improbable un pacte d'Estat que tanqui definitivament el litigi històric de les nacionalitats. Però no ho és en la pràctica política ja que aquesta ve determinada pels acords possibles. Es en aquest terreny que se situa la política estatal de CiU.

L'objectiu d'un partit nacionalista català que no renuncia i, tampoc, impulsa un Estat propi és manar a Catalunya per ser més forts a Madrid. Es el nacionalisme *instrumental* front el nacionalisme *finalista* d'ERC. Aquest nacionalisme té la limitació d'haver d'acontentar-se amb el marge d'autonomia política que li permet el marc constitucional i el seu desenvolupament. Manar a Catalunya sí, però no s'ha d'oblidar que mana més a Catalunya qui té el govern general de l'Estat. A més, un partit nacionalista pot influir en la política general de l'Estat, en funció de la seva força relativa sobre el conjunt i composició de forces de les Corts Generals, però és del tot improbable que arribi a encapçalar el govern de l'Estat. Es contradictori i l'electorat espanyol, i potser també sectors nacionalistes de l'electorat català, no ho entendrien. Alguns aspectes de la fracassada operació reformista serveixen de prova i exemple.

Quines poden ser, doncs, les vies d'intervenció en la política general de l'Estat per part d'un partit nacionalista que no vol renunciar ni desdibuixar la seva identitat? Fins avui la coalició CiU s'ha implicat en la política estatal amb dues

línies frontereres molt clares. Ha descartat sempre l'opció tercera. Es a dir, no ha signalat mai un pacte polític estable amb alguna força estatal pel qual aquesta darrera renunciés a tenir presència directa a Catalunya. El pacte Suárez-Cañellas, el 1978-79, no serveix perquè la UCD no renunciava a res. Incorporava al seu projecte una part del centrisme català i una figura significada del catalanisme. CiU representen un espai social i electoral que ni era factible articular-lo políticament amb UCD i tampoc ho és amb el PP actual. Les dues parts hi perdrien amb un hipotètic pacte, a part de les profundes diferències de programa i de perfil ideològic que ja existeixen entre CiU i les esmentades formacions polítiques, sense introduir-hi el factor determinant del nacionalisme.

Avui per avui, i vista l'experiència dels anys de funcionament del sistema de partits des de 1977, la coalició CiU no contempra més implicació en la política general de l'Estat que els pactes parlamentaris o, directament, entre els governs de l'Estat i de la Generalitat. Les ofertes per a una major implicació s'han produït varies vegades, des de la UCD i, de forma pública i reiterada, des del PSOE, després de perdre la majoria absoluta en les eleccions de juny del 93. També el PP va obrir les portes de bat a bat a la possibilitat d'un govern de coalició després de les darreres eleccions legislatives del 96. Era una oferta més enverinada encara i difícil de caure-hi donat el biaix ideològic i espanyolista d'aquest partit.

La temptació de formar part d'un govern de coalició, amb la idea que es pot influir més de dins del govern que des de fora, va fer forat a CDC, especialment en el sector roquista, i és una, entre d'altres, de les causes de la crisi política més important que ha tingut aquesta organització. Al llarg del

curs 92-93, va ser una qüestió molt debatuda davant de la previsible pèrdua de la majoria absoluta del PSOE. En la tradició del catalanisme de dreta i esquerra hi ha un fort component regeneracionista d'Espanya. Per consegüent, sempre s'ha tingut l'esquizofrènia política de passar de l'ambició d'encapçalar la modernització d'Espanya a la fugida cap a l'afirmació del particularisme català.

El catalanisme regeneracionista sobre el conjunt de l'Estat només pot realitzar-se dins o articulat amb un projecte d'àmbit estatal. Aquesta ha estat l'alternativa del PSC i que ha personalitzat Narcís Serra. Catalunya i Espanya són interdependents, es necessiten i es beneficien mútuament, però amb un matís substancial: Espanya inclou Catalunya. Contràriament, el pujolisme ha demostrat fins avui que no li és aplicable el dilema d'Alcalá Zamora. L'objectiu prioritari és el govern de Catalunya. Això no impedeix la intervenció en la política estatal. Només la delimita. El punt de partida és que Jordi Pujol és el President de Catalunya, amb independència de quin sigui el reconeixement constitucional de la nació catalana. Aquest és el principi polític a partir del qual s'intervé en la política general de l'Estat. La precisió és cabdal perquè distingeix la presidència "política" de la nació, de la presidència institucional d'una Comunitat Autònoma. No és el mateix, políticament, negociar amb el President de Catalunya que amb el cap de govern d'una autonomia, ni que sigui la Generalitat de Catalunya. Jordi Pujol no ha cedit mai ni un bri de protagonisme a les altres forces polítiques catalanes, ni al mateix Parlament de Catalunya, en aquesta qüestió transcendental. Ha exercit el presidencialisme, una característica pròpia, també, de Josep Tarradellas.

Aquesta posició política marca el tipus de relació que s'ha mantingut amb les institucions centrals de l'Estat. La relació s'estableix primerament i

essencialment entre Presidents i entre governs. Els pactes o acords parlamentaris que puguin signar-se dins del sistema de partits estatal tindran aquest condicionant "des de fora". També succeeix el mateix amb el PNB, amb la diferència que el nacionalisme basc no ha tingut voluntat d'intervencionisme a Madrid més enllà de la defensa dels propis interessos nacionals, ni disposa, comparativament, de la força parlamentària per fer-ho al nivell de CiU.

No obstant això, el nacionalisme moderat de CiU i el centrisme del seu projecte polític li donen un gran marge de maniobra al parlament de l'Estat, sigui quin sigui el partit en el govern. PSOE i PP tenen en el grup parlamentari de CiU, l'interlocutor més festejat pel lloc que ocupa dins l'arc parlamentari. Podria ésser el partit frontissa que forma governs de coalició a dreta o a esquerra. Fins i tot, podria fer valer la seva força determinant en circumstàncies de falta de majoria absoluta per part d'un o altre partit majoritari, aconseguint una sobrerrepresentació en el govern i tenint la responsabilitat de ministeris considerats forts.

No ha estat així perquè està en contradicció amb el nacionalisme pujolista. Es poden pactar lleis, acordar eleccions o nomenaments de càrrecs institucionals, transaccionar els pressupostos i, inclús, implicar-se en decisions polítiques especialment compromeses o transcendents. Però formar part d'un govern de coalició és el punt d'inflexió cap a una implicació total en el govern de l'Estat. En aquest cas, potser és té més força en la política general de l'Estat, encara que no és segur. Però es perd amb tota certesa part de la independència política que és essencial per a un partit nacionalista. Una cosa és implicar-se en la governabilitat de l'Estat, fins i tot co-governar des de Barcelona, i una altra ben

distinta és *integrar-se* en el Consell de Ministres. Es la diferència que va entre un partit nacionalista que intervé en la política general de l'Estat, i un partit nacional que accepta no posar cap límit a la seva acció i implicació institucional dins l'Estat.

Què passaria si CiU formés part d'un govern estatal de coalició? Que els seus ministres no serien ja "ministres catalans a Madrid", sinó "ministres espanyols" amb una responsabilitat de govern d'àmbit estatal. No es concebible un govern "territorialitzat". A més d'impossible, seria vist molt negativament pels ciutadans de l'Estat si pensessin que un ministre només defensa els interessos d'una nacionalitat o regió.

S'ha de tenir en compte que un partit nacionalista es presenta, sempre, com el defensor dels drets i interessos dels ciutadans de la seva àrea nacional per davant de qualsevol altra consideració ideològica. No es pot desdibuixar aquesta imatge, tant si és real com si no ho és. Mentre s'actua com a grup parlamentari o es manté la relació política entre Presidents o governs no hi ha problema. L'interès nacional pot compatibilitzar-se amb l'interès general de l'Estat sense perdre la seva particularitat. En el moment de formar part del govern estatal es defensen uns únics i generals interessos que són els de l'Estat-nació. El partit nacionalista corre el risc, llavors, de despersonalitzar-se.

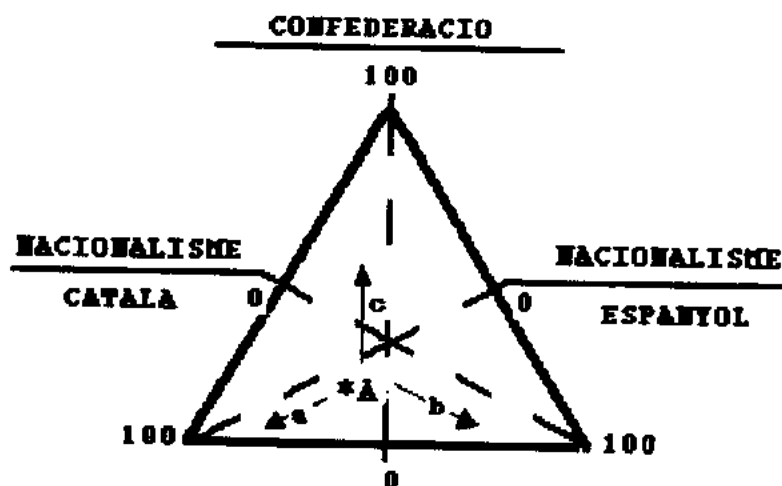
En aquest sentit, els partits nacionalistes hi són i, alhora, no hi són en el sistema de partits estatal. Vénen de fora, encara que aquest "fora" (la nació que representen) formi part de l'Estat. Aquesta imatge "forània" es manifesta nítidament quan algun dels seus dirigents se'l presenta o pretèn ésser candidat a la presidència del govern de l'Estat. Es una contradicció que l'electorat no

comprèn: com pot ser President de tot l'Estat qui s'identifica amb la defensa dels interessos nacionalistes d'una part d'aquest Estat? Crea desconfiança en els ciutadans de tots els altres territoris de l'Estat, fins i tot en els que també tenen partits nacionalistes. Aquesta és la limitació de CiU i de qualsevol partit nacionalista en l'àmbit de la política general de l'Estat. L'opció prioritària cap a la política catalana i el govern de Catalunya delimita i condiciona la seva intervenció en la política estatal.

EPILEG: EL PACTE D'ESTAT EN LA RESOLUCIO DEL CONFLICTE NACIONAL

Al llarg dels capítols anteriors s'ha pogut anar veient la raó de ser dels partits catalanistes, i les contradiccions dins de les quals es mouen en un Estat plurinacional. Són partits nacionals perquè es basen en el fet/convençió de la nació catalana i, alhora, s'impliquen positivament en la política general espanyola. Només ERC s'ha mantingut en l'etapa dirigida per Angel Colom en una posició resistencial-independetista. La immensa majoria de les opcions catalanistes són partidàries d'un pacte d'Estat, que avanci en la resolució dels drets nacionals de Catalunya i en l'aprofundiment de l'autogovern. Tots i cadascun dels partits nacionals catalans tenen les seves visions estratègiques de com afrontar aquest procés i, també, tots les han condicionat als seus interessos més immediats davant la conjuntura de la política quotidiana. En el fons de tot plegat hi ha l'explícita convicció que el catalanisme té raons per continuar existint, perquè el pacte constitucional de 1978 va representar una restitució històrica d'uns drets ja exercits quan la Segona República, però no va tancar el llarg litigi entre el nacionalisme català i el nacionalisme espanyol.

Aquesta pugna entre ambdós nacionalismes està representada en la següent figura en tres dimensions:

La dimensió vertical (c) es refereix al nivell de realització de solucions pactades entre els dos nacionalismes; la dimensió (a) es refereix a la pressió unilateral del nacionalisme espanyol cap al centralisme i la uniformació; la dimensió (b) es refereix a la pressió unilateral del nacionalisme català cap a l'assoliment dels seus objectius polítics. Les tres dimensions, considerades isoladament, condueixen a tres punts extrems o màxims (100). El nacionalisme espanyol en aquest punt es concreta en un Estat centralista que nega i anul·la la plurinacionalitat i la diversitat cultural. El nacionalisme català en la seva realització extrema equival a la separació i constitució d'un Estat independent. I l'acord màxim entre iguals és el pacte confederal.

La Constitució de 1978 va restituir el camí del pacte que queda situat en el punt A. Es troba en un nivell baix si es compara amb els objectius escrits i aprovats

en els Congressos dels partits catalanistes, però el salt històric realitzat és també substancial si es compara amb el punt de partida: la dictadura franquista. Tot i així, les demandes del nacionalisme català van molt més enllà de l'autonomia constitucional, actualment exercida. Des d'aquesta premissa, i en el marc democràtic constitucional, és lògic que quan més s'avanci en solucions pactades, menys sentit tregui la pervivència nacionalista. Els nacionalismes s'aprimen en el pacte i s'engreixen en l'enfrontament. En la mida que es pugui avançar cap al pacte ideal (la confederació), els nacionalismes aniran acostant-se a la suma zero. Tanmateix, entre el punt A i l'ideal confederal hi han molts punts intermedis de millorament de l'autogovern i de reconeixement de la plurinacionalitat de l'Estat.

En aquest procés els partits nacionals esdevenen la garantia de Catalunya com a nació política i la condició imprescindible per a la realització plena dels seus drets. El catalanisme polític arriba a la seva maduresa quan s'expressa pluralment per mitjà dels partits nacionals. Es a partir d'aquest principi general que es poden extreure les següents conclusions en la història del catalanisme d'aquest segle XX:

1. En cada etapa històrica ha existit un partit que ha tingut l'hegemonia del moviment nacional a Catalunya. La Lliga Regionalista, Esquerra Republicana, el Partit Socialista Unificat de Catalunya, Convergència Democràtica de Catalunya han exercit aquesta funció de "pal de paller" del catalanisme en diferents períodes d'aquest segle. Tanmateix, no han representat ni representen tota la pluralitat del moviment catalanista.

2. En ésser Catalunya una nació sense Estat propi, els partits nacionals són la garantia de la seva independència política. Però la realitat de l'Estat plurinacional implica, d'una forma o altra, la vinculació dels partits catalans amb la política general de l'Estat. El federalisme i el particularisme-nacionalisme han estat els fonaments doctrinals hegemònics que han sostingut la formació dels partits nacionals i la seva implicació en la política estatal.

3. Els partits nacionals poden optar per tenir un projecte polític federalista , conjuntament amb altres partits d'àmbit estatal o d'altres àmbits nacionals, o bé poden optar per tenir un projecte nacionalista . La lògica del poder de l'Estat empeny cap a un partit únic, mentre que la realitat plurinacional sosté la pluralitat de partits . Aquesta tensió centre-perifèria és la que determina en la pràctica, la relació política i orgànica que es manté realment entre partits federats, al marge del que estableixin els respectius estatuts.

4. Els partits nacionalistes són partits nacionals que propugnen la realització dels drets nacionals com l'eix principal de la seva doctrina i acció polítiques . No tenen, per naturalesa, cap vinculació orgànica amb altres forces polítiques d'àmbit estatal. La seva identitat nacionalista pot concretar-se en l'ideal independentista i en la constitució d'un Estat propi, o bé en un nacionalisme gradualista i instrumental que fugi de tot plantejament finalista.

5. Tots els partits de l'arc parlamentari català, a excepció del PP, tenen una concepció de l'organització territorial de l'Estat que va més enllà del marc constitucional actual . Tots consideren insuficient, inclòs el PP, el nivell de

desenvolupament de l'autonomia política a Catalunya. Tanmateix, tots han optat, llevat d'ERC, per una acció catalanista gradualista i moderada.

6. Els partits estatals-nacionals tenen com objectiu prioritari el govern de l'Estat. A l'inrevés, els partits nacionalistes tenen com objectiu prioritari el govern de Catalunya. Una i altra prioritat condicionen, respectivament, el funcionament dels sistemes de partits estatal i nacional català. Els partits nacionals, que tenen una vinculació orgànica amb partits estatals, viuen en la seva pròpia pell la possible contradicció de participar en l'objectiu comú d'assolir el govern de l'Estat i l'objectiu específic d'assolir el govern de Catalunya.

7. No ha de ser cap distorsió per al funcionament normal de les institucions de l'Estat el fet de l'existència dels partits nacionals. En un Estat plurinacional és normal que no existeixi un únic i homogeni sistema de partits. La vertebració política a dreta, centre i esquerra d'un únic sistema de partits estatal-nacional només és factible en la mida que l'Estat sigui mononacional. La nació catalana deixaria d'existir com a nació política si no tingués un sistema de partits propi o diferenciat del sistema de partits estatal.